

**T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü**

Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

**ALMANCA TEKNİK METİNLERİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİNDE ORTAYA
ÇIKAN ÇEVİRİ GÜÇLÜKLERİ
İLE TEKNİK ÇEVİRİNİN ÇEVİRİ EĞİTİMİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ**

Filiz AKSÖZ

Danışman: Prof.Dr. Vural ÜLKÜ

DOKTORA TEZİ

Mersin, 2005

İMZA SAYFASI

Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Alman Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak oyçokluğuyla kabul edilmiştir.

Başkan

.....
Prof.Dr. Vural ÜLKÜ
(Danışman)

Üye

.....
Prof.Dr. Tahir BALCI

Üye

.....
Doç.Dr. Mustafa AKSAN

Üye

.....
Yrd.Doç.Dr. Hacı YILDIZ

Üye

.....
Yrd.Doç.Dr. Aytekin KESKİN

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.

.../.../20...

Prof.Dr. Serra DURUGÖNÜL
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Öncelikle, bu tezin danışmanlığını üstlenen hocam Prof.Dr. Vural Ülkü'ye beni sonuna kadar desteklediği için yürekten teşekkür ederim. Onun bilimsel katkılarının yanı sıra anlayışı ve desteğiyle bu çalışmayı sonuçlandırabildim.

Çalışma konusunu bana öneren ve tezin yazımı sürecince desteği ve katkılarıyla bana yardımcı olan sevgili eşim Yrd.Doç.Dr. Ali Sami Aksöz'e de teşekkür ederim.

Ayrıca, bu tezin başından itibaren sonuna kadar ilgisi, desteği ve katkılarıyla beni bu çalışmayı sonuçlandırmaya teşvik eden herkese sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Filiz Aksöz

ÖZET

ALMANCA TEKNİK METİNLERİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİNDE ORTAYA ÇIKAN ÇEVİRİ GÜÇLÜKLERİ İLE TEKNİK ÇEVİRİNİN ÇEVİRİ EĞİTİMİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

Bu çalışmada Almanca teknik metinlerin Türkçeye çevirisinde ortaya çıkan çeviri güçlükleri ele alınmaktadır. İncelenen metinler otomotiv sektöründen kullanma ve kurulum kılavuzları olup metnin amaçladığı etki yönlendirmedi. Bu durumda metin işlevsel bir amaç taşır. Çalışmanın kuramsal altyapısının dayandığı işlevsel çeviri kuramlarından skopos kuramına göre çeviriyi amacı belirler, çeviri amacının bir işlevidir. Çevirinin amacını ortaya çıkarmak için yapılan metin çözümlemesi sonucu kaynak metin, işlevi ve alıcı kitle ortaya çıkmaktadır. Bunun sonucunda çevirmen, kullanacağı yöntemi ve çeviri kararlarını anılan bilgiler doğrultusunda belirler.

Teknik metin çevirmeninin çeviri sırasında kullandığı yardımcı araçlar, yeni bilgi ve iletişim teknolojileriyle birlikte değişim göstermiştir. Geleneksel yardımcı araçların (sözlük, koşut metin vs.) yanı sıra yeni araç-gereçler (elektronik sözlük, terim yönetim sistemleri, bilgisayar destekli sayfa düzenleme, masa üstü yayıncılık ve çeviri yazılımları vs.) çeviri sürecine dahil olmuştur.

Almancadan Türkçeye çevrilen kullanma kılavuzlarının incelenmesi sonucunda ortaya çıkan çeviri güçlükleri şunlardır: kaynak metinden kaynaklanan sorunlar, aynı alansal olgu ya da nesnenin metin içerisinde değişik terimlerle adlandırılması, üretici firmanın özgün terminolojisinden kaynaklanan sorunlar, çevirmenin alan bilgisi yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar, metnin uygunlaştırılması.

Teknik çevirinin çeviri eğitimindeki önemi, teknik alandaki çeviri gereksiniminin hızla artmasıyla birlikte bu alanda uzman çevirmenlere gereksinim duyulması sonucu giderek büyümektedir. Ancak, Türkiye'deki çeviri bölümlerinin ders programları incelendiğinde, sadece birkaç çeviri bölümünde teknik çeviriye ilişkin derslere yer verildiğini görmekteyiz. Teknik alanlarda uzman çevirmen yetiştirmek için, çeviri bölümlerinin ders programlarına teknik çeviri ve yardımcı araçların kullanımı konulu derslerin eklenmesinde yarar görülmektedir.

Anahtar sözcükler: Teknik metinler, çeviri güçlükleri, çeviri eğitimi, çeviri süreci, uzmanlık alanları.

ZUSAMMENFASSUNG

SCHWIERIGKEITEN BEI DER ÜBERSETZUNG TECHNISCHER TEXTE AUS DEM DEUTSCHEN INS TÜRKISCHE UND DIE ROLLE UND BEDEUTUNG DER TECHNISCHEN ÜBERSETZUNG IN DER ÜBERSETZERAUSBILDUNG

In dieser Arbeit sind technische Fachtexte hinsichtlich ihrer Übersetzungsschwierigkeit aus dem Deutschen ins Türkische untersucht worden. Das Untersuchungsmaterial besteht aus Gebrauchsanweisungen und Betriebsanleitungen aus der Kfz-Mechanik. Diese Texte haben das Ziel, den Leser zu einer Handlung anzuweisen. Demnach sind sie funktionsorientierte Texte. Aus theoretischer Sicht ist nach der funktionellen Skopostheorie der Zweck der Übersetzung im Mittelpunkt. Durch die übersetzungsrelevante Textanalyse kann anhand der Funktion und Empfänger des Ausgangstextes der Zweck der Übersetzung ermittelt werden. Demnach kann der Übersetzer in Hinblick auf diese Ergebnisse seine Methode und übersetzerischen Entscheidungen bestimmen.

Die Hilfs- und Arbeitsmittel des technischen Übersetzers haben sich mit dem Einsatz der neuen Technologien verändert. Neben den traditionellen Arbeitsmitteln (Wörterbücher, Paralleltexte usw.) haben sich die neuen Arbeitsmittel (elektronische Wörterbücher, Terminologieverwaltungssysteme, computergestützte Textverarbeitungs-, DTP- und Übersetzungsprogramme usw.) in das Arbeitsleben des Übersetzers integriert.

Bei der Untersuchung der deutschen Gebrauchsanweisungen und deren türkischen Übersetzungen sind folgende Übersetzungsschwierigkeiten festgestellt worden:

Probleme durch Ausgangstextdefekte, uneinheitliche Benennung gleicher Begriffe, eigene Terminologie der Firma, Fachwissensdefizite des Übersetzers, Textoptimierungsbedürfnisse von kulturell ungeeigneten Übersetzungseinheiten.

Die Bedeutung der technischen Übersetzung wächst immer mehr, da durch die rapide Entwicklung der Technologie der Bedarf an professionellen Fachübersetzern ständig zunimmt. Jedoch haben wir bei der Ansicht der Übersetzungsausbildungsprogramme festgestellt, dass nur an wenigen Universitäten in der Türkei technische Fachbereiche in ihr Lehrprogramm aufgenommen haben. Um professionelle Übersetzer im Fachbereich Technik ausbilden zu können, bedarf es Fächern an den Übersetzerbildungsprogrammen, die die technische Übersetzung und Anwendung der Arbeitsmittel lehren.

Schlüsselwörter: Technische Texte, Übersetzungsschwierigkeiten, Übersetzerbildung, Übersetzungsprozess, Fachbereiche.

ALMANCA TEKNİK METİNLERİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİNDE
ORTAYA ÇIKAN ÇEVİRİ GÜÇLÜKLERİ
İLE
TEKNİK ÇEVİRİNİN
ÇEVİRİ EĞİTİMİNDEKİ YERİ VE ÖNEMİ

	Onay Sayfası	
	Önsöz	
	Özet	
	Zusammenfassung	
	İçindekiler	i
	Tablo ve Şekil Çizelgesi	iii
0.	GİRİŞ	1
	1. Çalışmanın Araştırma Konusu ve Amacı	2
	2. Alan Yazınının Değerlendirilmesi	6
	3. Çalışmanın Yapısı ve Yöntemi	7
I.	ÇEVİRİBİLİM VE UZMANLIK DİLLERİ	12
	I.1. Çeviri Kuramlarına Tarihsel Bir Bakış	13
	I.1.1. Çeviriye Yönelik Metin Tipleri	17
	I.1.2. Çeviri Tipleri ve Uygun Çeviri İşlemleri	25
	I.1.3. Çeviride Eşdeğerlik Ölçütleri	28
	I.2. Uzmanlık Metinleri Çevirisi	30
	I.2.1. Ölçünlü Dil ve Uzmanlık Dilleri Kavramları	30
	I.2.2. İletişim Bilimi Açısından Uzmanlık Dilleri	37
	I.2.2.1. Bilgi Engeli	37
	I.2.2.2. İletişim Engeli	38
	I.2.2.3. Dil ve Eylem Engeli	38
	I.2.3. Uzmanlık Dillerinin Genel Özellikleri ve Çevirisi	39
	I.3. Çeviri Sürecindeki Paradigma Değişimi	42
II.	TEKNİK METİNLERİN ÖZELLİKLERİ	46
	II.1. Doğa Bilimsel-Teknik Alanlar ile Sosyal Bilimler Alanlarındaki Kavram Dizgesindeki Farklılıklar	47
	II.2. Teknik Metinlerin Türleri	55
	II.2.1. Eyleme Yönlendiren Metinler	57
	II.2.2. Teknik Alanlardaki Yönlendirici Metinlerden Kullanma Kılavuzlarının Dilsel ve Yapısal Özellikleri	59
	II.2.2.1. Almanca Kullanma Kılavuzlarının Dilsel ve Yapısal Özellikleri	61
	II.2.2.2. Türkçe Kullanma Kılavuzlarının Dilsel ve Yapısal Özellikleri	63
	II.2.3. Yönlendirici Metinlerde İletişim Biçimi	65
	II.2.3.1. Alan-içi İletişim	66
	II.2.3.2. Alan-dışı İletişim	66
	II.3. Teknik Metinlerde Anlaşılabilirlik Niteliği ve Metin Uygunlaştırması	67
	II.4. Kültürlerarası Teknik Redaktörlük	72

III.	TEKNİK METİNLERİN ÇEVİRİSİ	79
	III.1. Teknik Metinlerde Çeviriye Yönelik Metin Çözümlemesi	82
	III.2. Çeviriye Yönelik Terim Çalışması	86
	III.2.1. Yardımcı Kaynak ve Sözlük Kullanımı	90
	III.2.2. Çeviriye Yönelik Yazılımlar	91
	III.2.2.1. Elektronik Sözlükler, Terim Bankaları	92
	III.2.2.2. Masa Üstü Yayıncılık Programları ve Çeviri Bellekleri (Translation Memories)	94
	III.3. Teknik Metinlerde Normlar	99
IV.	ALMANCA TEKNİK METİNLERİN TÜRKÇEYE ÇEVİRİSİNDE ORTAYA ÇIKAN ÇEVİRİ GÜÇLÜKLERİ	104
	IV.1. Kaynak Metinden Kaynaklanan Sorunlar	106
	IV.1.1 Aynı Alansal Olgu/Nesnenin Metin İçerisinde Değişik Terimlerle Adlandırılması	133
	IV.1.2.Üretici Firmanın Özgün Terminolojisinden Kaynaklanan Sorunlar	138
	IV.2. Çevirmenin Alan Bilgisi Yetersizliğinden Kaynaklanan Sorunlar	143
	IV.3. Metnin Çeviriye Uygun Duruma Getirilmesi - Uygunlaştırma	146
	IV.4. Örnek Çevirilerdeki Çeviri Güçlüklerinin Değerlendirilmesi ve Çözüm Önerileri	147
V.	ÇEVİRİ EĞİTİMİ	151
	V.1. Türkiye'deki Çeviri Bölümlerine Genel Bir Bakış	151
	V.1.1. Almanca Eğitim Veren Çeviri Bölümleri	152
	V.1.2. Fransızca Eğitim Veren Çeviri Bölümleri	153
	V.1.3. İngilizce Eğitim Veren Çeviri Bölümleri	154
	V.2. Çeviri Eğitiminde Uzmanlık Dili Derslerinin Yeri ve Önemi	155
	V.2.1. Mevcut Çeviri Bölümü Ders Programlarında Yer Alan Uzmanlık Dili Dersleri	156
	V.2.2. Çeviri Piyasasında Gereksinim Duyulan Uzmanlık Dilleri	160
	V.3. Çeviri Eğitimine İlişkin Öneriler	168
	SONUÇ	172
	KAYNAKÇA	177
	ÇALIŞMADA KULLANILAN TERİMLER (TÜRKÇE- ALMANCA)	

TABLO VE ŞEKİL ÇİZELGESİ

Tablo Çizelgesi:

Tablo 1: Metin türü ve metin tipi kavramları (Zimmermann 1978:63; çev. F.A.).....	18
Tablo 2: Metin sınıflandırma modeli (Bkz. Reiß 1993:20; çev. F.A.)	23
Tablo 3: Teknik alanlardaki metin türleri (Göpferich 1992:194).....	56

Şekil Çizelgesi:

Şekil 1: Metin tiplerinin ve işlevlerinin kesişme alanları (Reiß 1993:19).....	24
Şekil 2: Dil olgusunun ana hatları (Wandruszka 1981:32).....	32
Şekil 3: Kullanma kılavuzlarında görsel öğeler (Arçelik Televizyon Kullanma Kılavuzu Sayfa 6).....	52
Şekil 4: Kullanma kılavuzlarının makro yapısı (Göpferich 1998:102).....	60
Şekil 5: Çeviri araçları (Schmitt 1999f:193)	89
Şekil 6: Lingo terim bankasının genel görünümü	93
Şekil 7: Lingo terim bankasının araç çubukları.....	93
Şekil 8: PageMaker.....	95
Şekil 9: QuarkXPress	95
Şekil 10: Corel Ventura	95
Şekil 11: FrameMaker	96
Şekil 12: Çeviri Belleklerinin Çalışma Biçimi	97
Şekil 13: TRADOS Translator's Workbench	98
Şekil 14: büyük ölçekli işletmelerde aylık çeviri oranları ortalaması (sayfa sayısına göre) (Austermühl 1998 :31)	162
Şekil 15: Çeviri gereksiniminin alan gruplarına göre dağılımı (Austermühl 1998:34).....	162
Şekil 16: Çeviri gereksiniminin alanlara göre dağılımı (Austermühl 1998:34)	163
Şekil 17: Metin tipleri dağılımı (Austermühl 1998:35).....	163
Şekil 18: Orta ölçekli işletmelerde metin türü dağılımı (Austermühl 1998:36).....	164
Şekil 19: Büyük ölçekli işletmelerde metin türleri dağılımı (Austermühl 1998:37).....	164
Şekil 20: Orta ölçekli işletmelerdeki çevirmenler (Austermühl 1998:39)	165
Şekil 21: Büyük ölçekli işletmelerdeki çevirmenler (Austermühl 1998:39).....	165
Şekil 22: Orta ölçekli işletmelerde işletme dışı çeviri (Austermühl 1998:40)	166
Şekil 23: Büyük ölçekli işletmelerde işletme dışı çeviri (Austermühl 1998:40).....	166
Şekil 24: Çevirmenlik ilanı (Hürriyet Gazetesi, 19 Haziran 2005)	170

0. GİRİŞ

Tüketici olarak, teknik cihazların yanında verilen, daha doğrusu verilmesi zorunlu olan, kullanma kılavuzlarının benzer ürünlerde bile farklı özellikler taşıdığını gözlemlemekteyiz. Bazı kullanma kılavuzlarının yapısı çok karmaşık iken, bazılarının da dilini anlamakta zorluk çekmekteyiz. Bunun başlıca nedenlerinden birisi de, kullanma kılavuzlarının genellikle ürünün üretildiği ülkede, o ülkedeki insanların kültürüne uygun olarak hazırlanmış olması ve Türkçeye de kaynak dilin yapısıyla çevrilmiş olmasıdır. Çoğu zaman da bize yabancı anlaşılmaz terimler içermektedirler.

Oysa, birçok ülkenin kullanma kılavuzları için yasalarla belirlediği kurallar bulunmaktadır. Kullanma kılavuzları, cihazın yanında zorunlu olarak tüketiciye sunulmalıdır. Bunun yanı sıra, kullanma kılavuzunun tüketici için anlaşılır olmasını sağlamak, üretici firmanın yararına bir durumdur. Çünkü, tüketici kullanma kılavuzunda belirtilen adımları uygularken, ürüne ya da insan hayatına zarar verecek bir sonuç ortaya çıkarsa, bu durum üreticinin sorumluluğundadır. Böyle bir durumda da, herhangi bir ürünün kullanma kılavuzunun çevirisinde anlaşılır olmasına çok dikkat etmek gerekir.

Bu doğrultuda, Almancadan Türkçeye çevrilen kullanma kılavuzlarındaki çeviri güçlükleri ele alınacak, bu güçlüklerin giderilmesi için öneriler sunulmaya çalışılacaktır. Bunun yanı sıra, çeviri eğitiminde teknik metinlerin çevirisi konusunda öğrencilerin yeterli donanımı edinmesini ve özellikle de teknik çevirmenlere gerekli olan yeni bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımını sağlayacak dersler önerilecektir.

Çalışma konusuna ilişkin temel kaynaklar genellikle Almanca olup, bu kaynaklardan yapılan doğrudan alıntıların Türkçesi metin içerisinde verilmekte, özgün Almanca alıntılar da dipnotta belirtilmektedir. Ayrıca, tezin sonuna Almanca kaynaklardan

alıntılanan ve çalışmada kullanılan terimlerin Almanca karşılıklarının belirtildiği bir sözlükçe eklenmiştir.

1. Çalışmanın Araştırma Konusu ve Amacı

Bu çalışmada doğa bilim-teknik alanlardaki metinler içerisinde teknik alanlarda hazırlanmış metinler çeviri açısından ele alınacaktır. Çalışmanın amacı, bu araştırmada ortaya çıkacak veriler ışığında “teknik metinlerin çevirisi”nin çeviri bölümlerinin ders programlarında ayrı bir ders olarak yer almasıdır. Çalışmanın önemi ise, Türkiye’de bu alanın üzerinde yoğunlaşılmamış ve Almanca-Türkçe dilleri için teknik çeviri konusunda geniş çaplı bir çalışmanın yapılmamış olmasıdır.

Bu çalışmanın tezlerini aşağıdaki şekilde sıralamak olanaklıdır:

- Çeviri bölümlerinde okuyan öğrencilere uygun yöntemlerle teknik metinlerin çevirisinde kuramsal ve uygulamaya dönük bilgi verildiği takdirde, Almanca teknik metinlerin çevirisinde ortaya çıkan çeviri güçlükleri aşılabılır. (Bölüm IV.)
- Çeviride alımlayıcının önemi göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bağlamda alan içi ve alan dışı iletişimdeki dilsel özellikler, çevirinin amacına ve erek okuyucunun bilgisine göre uyarlanmalıdır. (Bölüm IV.)
- Günümüzde bilgisayar çevirmen için vazgeçilmez bir çalışma aracıdır. Verilecek uygun bir eğitimle, çeviri bölümü öğrencilerinin araç-gereç (sözlükler, yardımcı kaynaklar, elektronik sözlük ve terim veri bankaları, arama motorları, sayfa düzenleme programları, masa üstü yayıncılık programları [örn.: PageMaker, QuarkXPress], terim

yönetim sistemleri ve çeviriye yönelik bilgisayar programları [Trados, Star]) kullanımındaki yetkinliği ve çeşitliliği arttırılabilir. (Bölüm III.)

Bu çalışmada ele alınan teknik metinler, metin tipi olarak Reiß'in (1993) metin sınıflandırmasına modeline göre bilgilendirici metin tipine girmektedir. Söz konusu metinler içerisinde metin türü olarak genel bir nitelendirme ile kullanma kılavuzları çeviri açısından ele alınacaktır.

Bilgilendirici metinlerin çevirisinde göz önünde bulundurulması gereken temel unsur, kaynak metnin içerdiği bilgilerin kesin ve anlaşılır bir biçimde erek dile aktarılmasıdır.

Bu çalışmada ele alınan teknik cihazların kullanma ve kurulum kılavuzları, bilgilendirici metin tipine girmekle birlikte, metnin amaçladığı etki yönlendirmedi. Bu durumda metin işlevsel bir amaç taşır. İşlevsel çeviri kuramından, yani skopos kuramından (Vermeer 1978) yola çıkarak “çeviriyi amacı belirler, çeviri amacının bir işlevidir. Amaç alımlayıcıya bağlı olarak tanımlanabilir.” (Nord 1988:26)

Bu durumda kaynak metin belirli, kendi içinde birbirine bağımlı öğelerden oluşmaktadır ve bu öğelerin bir araya gelmesi sonucunda kaynak metnin işlevi ortaya çıkar. Bir tek öğenin bile değişmesi durumunda diğer öğelerin bağlantısında zorunlu olarak bir değişim meydana gelir. Ancak her çeviride bir öğe mutlaka değişmektedir: bu da alımlayıcıdır. Erek dil alımlayıcısı cinsiyet, yaş, eğitim durumu, sosyal konumu vs. ile kaynak dil alımlayıcısının bir kopyası olsa bile, içinde yaşadığı kültürü ve dili ile ondan farklılık göstermektedir. Ayrıca kültüre bağlı olarak da farklı bir dünya görüşüne ve

alışkanlıklara sahiptir. Bunun yanı sıra da “metin” konusunda farklı deneyimler edinmiştir (Bkz. Nord 1988:27).

Nord’a göre işlevine uygun çeviri yapmak aynı zamanda “iletişimsel eylem”dir. Bu durumda Nord, çeviriye yönelik metin çözümlemesinde kaynak metnin Laswell-formülüne (1948) uygun çözümlenmesi gerektiğine değinir.

Nord’un “çeviri” tanımına göre: “Çeviri, işlevine uygun bir erek metnin üretilmesidir. Erek metnin hedeflenen ya da talep edilen işlevi var olan kaynak metine değişik özelliklerle bağlıdır. Çeviri yoluyla, çeviri olmaksızın dil ve kültür engelleri nedeniyle oluşamayacak olan, iletişimsel bir eylem olanaklı kılınır.” (Nord 1988:31)

Bu durumda alımlayıcı, alımlamanın gerçekleştiği yer ve zaman gibi belirleyici etmenleri olan erek bir durum **icin** çeviri yapılmaktadır. Bu durumda çeviri metin, çeviriden önce özgünleşen ya da özgünleşebilir olan bir işlevi yerine getirmektedir. (Bkz. Nord 1988:32)

Çevirmen iki tarafa bağlıdır: kaynak metne ve erek metne. Kaynak metin göndericisine karşı sorumlu olduğu kadar erek metin alımlayıcısına karşı da sorumludur. Bu durum Nord tarafından sadakat/bağlılık olarak nitelendirilir (Bkz. Nord 1988:32). Ancak, söz konusu sadakat (bağlılık), çeviri tarihinde ele alındığı biçimde, yani sadık çeviri (metne sadakat) olarak anlaşılmalıdır. Bu durumda çevirmenin bağlılığı kaynak metin yazarı ve erek metin alımlayıcısı ile olan ilişkisidir.

İşleve uygunluk ve sadakat çerçevesinde çevirmenin görevi, çevirinin amacına bağlıdır. “Korunması gereken” ve “değiştirilmesi gereken” kaynak metin öğelerine göre çevirinin “sadakati” ya da “özgürlüğü” değişebilir. Bu durumda metin çözümlemesi

yaparken, metnin amacının gerçekleşmesinde hangi öğelerin korunması gerektiği, hangilerinin ne ölçüde değişebilir olduğunun belirlenmesi gerekir.

Yapılan metin çözümlemesi sonucu kaynak metin, işlevi ve alıcı kitle ortaya çıkmaktadır. Bunun sonucunda çevirmen, kullanacağı yöntemi ve çeviri kararlarını anılan bilgiler doğrultusunda belirler.

Uzmanlık metinlerinde amaç iletişim olmakla birlikte, bu iletişim iki farklı biçimde ele alınabilir: alan-İçi iletişim ve alan-dışı iletişim. Bu çerçevede teknik cihazların kullanma kılavuzları genel olarak iki bölüme ayrılmaktadır:

1. Bir uzman tarafından yine bir uzmana yönelik hazırlanmış kılavuzlar
2. Bir uzman tarafından (uzman olmayan) tüketiciye yönelik hazırlanan kılavuzlar.

Bir uzmanlık metni diğerk bir dildeki uzmana yönelik aynı ya da benzer bir iletişimsel eylemi benzer bir durumda gerçekleştirmek için çevrilmişse, söz konusu iletişim alan-İçi bir iletişimdir. Burada çeviri, iletişimin gerçekleştiği kaynak dilin ve erek dilin kullanıcısı arasındaki dil engelini ortadan kaldırmaya yarar. Bu durumda çevirmenin görevi, alansal terimleri doğru olarak erek dile aktarmaktır. Alan-İçi iletişimde erek dil alımlayıcısının uygun bir alan bilgisi ve alansal terimlerin bilgisi beklenir (Bkz. Stolze 1999:126). Bu durumda kurulum kılavuzları alan-İçi iletişime yönelik hazırlanmış kılavuzlardır.

Alan-dışı iletişim, uzmanlık metninin o alanın dışındaki alımlayıcıların anlayabileceği ölçüde bir dilin kullanılmasıyla gerçekleştirilir. Bu durumda çevirmenin görevi, alımlayıcının anlama düzeyini göz önünde bulundurmadır. Ancak, alansal engelin ortadan kaldırılması için alansal terimlerin çıkarılması ya da yerine ölçünlü dilden

sözcüklerin kullanılması, anlaşılabilirlik oranını yükseltmez. Anlaşılabilirlik, ilkesel olarak alansal olguların açıklanması ile sağlanabilir (Bkz. Stolze 1999:131). Alan-dışı iletişimde kullanma kılavuzları örnek verilebilir.

Bu durumda çevirmen, çeviri kararlarını verirken, alımlayıcı kitlesinin ön bilgisini göz önünde bulundurmalıdır. Bunun için de çeviri görevini kendisine veren işverenden, erek metnin hangi hedef kitleye yönelik olduğu konusunda bilgi almalıdır.

2. Alan Yazınının Değerlendirilmesi

Uzmanlık metinleri, çeviri kuramı ve uygulama açısından bir çok çalışmaya konu olmuştur. Bu alanda yapılan çalışmaların bir bölümünde genel anlamda uzmanlık metinlerinin çevirisine ilişkin kuramsal tartışmalar yapılırken, bir bölümünde de doğrudan belli bir uzmanlık alanı üzerinde düşünceler geliştirilmektedir.

Uzmanlık metinlerinin çevirisi açısından teknik metinleri konu alan ilk kapsamlı çalışma Jumpelt'in "Die Übersetzung naturwissenschaftlicher und technischer Literatur" (1961) başlıklı kitabıdır. Jumpelt, anılan eserinde doğa bilimleri ve teknik alanındaki metinlerin çevirisini dilbilimsel açıdan ele almaktadır. Daha sonraki yıllarda teknolojik gelişmelerin ivme kazanması ve 1970'lerin sonlarında teknoloji ürünlerinin tüketiciye ürün belgeleriyle birlikte sunulması gerekliliği sonucunda, teknik ürünlerin belgelerinin çevirisi giderek önem kazanmıştır. Tüketicinin öneminin artması, ürün belgelerinin niteliğine daha fazla önem verilmesini sağlamıştır.

Teknik metinlerin çevirisini konu alan birçok çalışmadan Göpferich "Interkulturelles Technical Writing" (1998), Schmitt "Translation und Technik" (1999a), Horn-Helf "Technisches Übersetzen in Theorie und Praxis" (1999) bu alandaki başlıca

temel kaynaklardır. Teknolojik gelişmelerin çeviri sürecine etkisi sonucunda yeni teknolojilerin çeviri açısından ele alındığı kaynaklar (Wilss 1988, Hohnhold 1990, Schwanke 1991, Schmitt 1996, Krüger 1997, Göpferich 1998, Budin 1999, Schmidt 1999, Schmitt 1999a, 1999f, 1999i), çalışmanın teknik metinlerin çevirisinde çeviriye yönelik terim çalışmaları çerçevesinde kullanılmaktadır. Çeviri eğitimi bölümünde, çeviri piyasasının durumu ve gereksinimlerinin ele alındığı çalışmalardan (Schmid 1994, Kurultay 1997, 1998, Kurultay/Birkandan 1997, Schmitt 1999b, 1999c) yararlanılmaktadır.

Türkiye’de uzmanlık alanlarına ilişkin çalışmaların büyük bir bölümünde hukuk, ekonomi gibi sosyal bilimler alanları ele alınmıştır. Doğa bilimleri ve teknik alanlar çeviribilim açısından sadece iki çalışmada ele alınmıştır: Dal 1998, Dal 1999. Dal (1999), “Çeviribilim ve Anlaşılabilirlik Araştırmaları Açısından Buzdolabı Kullanma Kılavuzları” konulu doktora çalışmasında, anlaşılabilirlik araştırmaları çerçevesinde kullanma kılavuzlarını ele alarak, metin uygunlaştırmasına ağırlık vermiştir. Bu çalışmanın dışında, Türkiye’de Almanca-Türkçe dil çifti açısından teknik metinlerin çevirisi geniş kapsamlı olarak irdelenmemiştir.

3. Çalışmanın Yapısı ve Yöntemi

Çalışmanın birinci bölümü olan “Çeviribilim ve Uzmanlık Dilleri” bölümünde tarihsel genel bir bakışla çevirinin kuramsal yolculuğu anlatılacaktır. (Bkz. Stolze 1994, 1997; Snell-Hornby v.d. 1999). Bu bağlamda, M.Ö. 1. yüzyılda başlayan ve günümüze kadar süren dil dizgeleri, metin, bilim alanı, eylem ve çevirmen açısından ele alınan çeviri anlayışlarına değinilecektir.

Çalışmanın araştırma konusuna bağlı olarak, öncelikle “Çeviriye Yönelik Metin Tipleri” üzerinde durulacak, ‘metin tipi’ ve ‘metin türü’ kavramları açıklanacak ve Reiß’in (1993) metin tipleri içerisinde bilgilendirici metinler daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır. “Çeviri Tipleri ve Uygun Çeviri İşlemleri” başlığı altında Bühler (1988) ve Nord’un (1988) bilgilendirici metin tipleri için önerdikleri çeviri işlemleri ele alınacaktır. “Çeviride Eşdeğerlik Ölçütleri” başlığı altında eşdeğerlik konusundaki tartışmaların bütününe yer verilmeyecek, çalışmanın konusuna bağlı olarak sınırlandırılacaktır.

“Uzmanlık Metinleri Çevirisi” ele alınırken, öncelikle “ölçünlü dil” ile “uzmanlık dilleri” kavramları üzerinde durulacaktır. Uzmanlık dillerindeki yatay ve dikey bölümlenmelere, uzmanlık dillerinin iletişim bilimi açısından bilgi engeli, iletişim engeli, dil ve eylem engeli oluşturmalarına değinilecektir. Konu, uzmanlık dillerinin genel özellikleri ve çevirisi ile bağlanacaktır. Bölümün sonunda “Çeviri Sürecindeki Paradigma Değişimi” ele alınacak ve yeni teknolojilerin çeviri sürecine olan etkileri belirtilecektir.

Çalışmanın ikinci bölümü “Teknik Metinlerin Özellikleri”nde öncelikle ‘teknik metin’ kavramı tanımlanarak, teknik metinlerle sosyal bilimlerdeki metinlerdeki kavram dizgesinin farklılıkları ele alınacaktır. Bu çerçevede teknik bir metinle (kullanma kılavuzu) sosyal bilimlerdeki bir metin (mahkeme kararı) karşılaştırılarak kavram ve metin yapısındaki farklılıklar somutlaştırılmaya çalışılacaktır. “Teknik Metinlerin Türleri”nde Göpferich’in (1992) tablosu (Tablo 3) temel alınacak ve bu doğrultuda çalışmanın uygulama aşamasında kullanılan metin türü “kullanma kılavuzları” olduğundan “Eyleme Yönlendiren Metinler” daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır. „Teknik Alanlardaki Yönlendirici Metinlerden Kullanma Kılavuzlarının Dilsel ve Yapısal Özellikleri” belirtilerek, Almanca ve Türkçe kullanma kılavuzlarının dilsel ve yapısal özellikleri her iki

ülkenin yasal düzenlemeleri çerçevesinde gösterilecektir. “Yönlendirici Metinlerde İletişim Biçimi” içerisinde alan içi ve alan dışı iletişim ele alınacaktır. “Teknik Metinlerde Anlaşılabilirlik Niteliği ve Metnin Uygunlaştırması”nda anlaşılabilirlik araştırmaları çerçevesinde metin uygunlaştırması ele alınacaktır. İkinci bölümün sonunda da “Kültürlerarası Teknik Redaktörlük” konusu ele alınacak ve çevirmen ile teknik redaktörün görev alanları karşılaştırılarak koşutluklar gösterilecektir.

Üçüncü bölüm “Teknik Metinlerin Çevirisi”nde birinci bölümde belirtilen çeviri kuramları ikinci bölümde belirtilen teknik metinlerin özellikleri bağlamında değerlendirilecektir. Teknik metinlerin çevirisinde “Çeviriye Yönelik Metin Çözümlemesi”nin önemi üzerinde durulacaktır. “Çeviriye Yönelik Terim Çalışması” başlığı altında, çevirmenin yardımcı kaynak ve sözlüklerden yararlanmanın yanı sıra yeni teknolojilerin çeviri sürecine dahil olmasıyla birlikte bilgisayarın desteği ele alınacaktır. Bu bağlamda elektronik sözlük, terim bankaları, sayfa düzenleme yazılımları, masa üstü yayıncılık programları ve çeviri bellekleri üzerinde durulacak ve çevirmene sağladığı yararlar irdelenecektir. Üçüncü bölümün sonunda teknik metinlerdeki normlar DIN ve ISO ele alınacak ve çevirmen açısından yasal bağlayıcılığına değinilecektir.

Çalışmanın dördüncü bölümü “Almanca Teknik Metinlerin Türkçeye Çevirisinde Ortaya Çıkan Çeviri Güçlükleri”nde otomotiv alanından seçilen kullanma ve kurulum kılavuzları çeviri güçlükleri açısından incelenecektir. Metinler, Almanca özgün metinlerden Türkçeye uzman çevirmenler (çeviri bürolarına bağlı çevirmenler, serbest çevirmenler) tarafından çevrilmiştir. İncelenen metinlerdeki çeviri güçlükleri “Kaynak Metinden Kaynaklanan Sorunlar”, “Aynı Alansal Olgu/Nesnenin Metin İçerisinde Değişik Terimlerle Adlandırılması”, “Üretici Firmanın Özgün Terminolojisinden Kaynaklanan

Sorunlar”, “Çevirmenin Alan Bilgisi Yetersizliğinden Kaynaklanan Sorunlar”, “Metnin Çeviriye Uygun Duruma Getirilmesi – Uygunlaştırma” başlıkları altında değerlendirilecek ve çevirmenin tutumu irdelenecektir. Bölüm sonunda teknik metinlerin çevirisinde ortaya çıkan çeviri güçlüğüyle genel olarak değerlendirilip güçlüklerin giderilmesi için çözüm sunulmaya çalışılacaktır.

Çalışmanın beşinci bölümü “Çeviri Eğitimi” başlığı altında Türkiye’de çeviri eğitimi veren çeviri bölümleri kısaca tanıtılacaktır. Bunun sonucunda “Çeviri Eğitiminde Uzmanlık Dili Derslerinin Yeri ve Önemi” üzerinde durulacaktır. “Mevcut Çeviri Bölümü Ders Programlarında Yer Alan Uzmanlık Dili Dersleri” içerisinde anılan çeviri bölümlerinin ders programları incelenecek ve uzmanlık alanlarına ilişkin çeviri derslerinde hangi alanların yer aldığına bakılacaktır. „Çeviri Piyasasında Gereksinim Duyulan Uzmanlık Dilleri”, Austermühl’ün (1998) Almanya’da çeviri alanındaki gereksinimleri saptamak üzere yaptığı sormacanın verilerinden ortaya çıkan bilgiler doğrultusunda ele alınacaktır. Çeviri bölümlerinin ders programları ve çeviri piyasasında gerek duyulan uzmanlık dilleri arasında bir koşutluk sağlamak amacıyla, çeviri eğitimine ilişkin öneriler geliştirilmeye çalışılacaktır.

Bu çalışmada, genel anlamda çeviri kuramları tarandıktan sonra teknik metinlerin çevirisine ilişkin çeviri anlayışları ele alınmıştır. Teknik metinlerin türleri belirtilerek, bu türlerden kullanma kılavuzlarının yapısı ayrıntılı olarak incelenmiştir. Teknik metinlerle sosyal bilimler alanındaki metinlerin kavram dizgesindeki farklılıkları göstermek amacıyla bir kullanma kılavuzu ve mahkeme kararı dilsel olarak karşılaştırılmıştır.

Çeviri güçlükleri açısından incelenen metinler, Almanya’da otomotiv sektöründe üretilen araçların kullanma kılavuzlarının Türkçe çevirileridir. Bu metinler, uzman çevirmenler tarafından Türkçeye çevrilmiştir. Metinlerin incelenmesi sonucunda çeviri güçlüklerinin kaynak metinden kaynaklanan sorunlar, aynı alansal olgu ya da nesnenin metin içerisinde değişik terimlerle adlandırılması, üretici firmanın özgün terminolojisinden kaynaklanan sorunlar, çevirmenin alan bilgisi yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar ve metindeki bazı öğelerin erek kültüre uygun olmaması sonucu metnin uygunlaştırılması gerekliliğinden ortaya çıkmıştır. Çeviri güçlükleri kaynak metin ve örnek metindeki sorunlar gösterilerek örneklendirilmiştir. Sorun karşısında çevirmenin tutumu irdelenmiş ve izlenmesi gereken yöntemlere değinilmiştir.

Çeviri eğitimi bölümünde Türkiye’deki üniversitelerin çeviri bölümlerinin ders programları incelenerek, ders programlarında yer alan uzmanlık alanları belirlenmiştir. Çeviri bölümlerinde okutulan uzmanlık alanlarının çeviri piyasasında gereksinim duyulan uzmanlık alanlarıyla örtüşüp örtüşmediğine bakılmıştır. Gereksinim duyulan uzmanlık dilleri ve çeviri bölümü öğrencilerinin yeni bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanımı açısından eksikliklerini giderip, yeni teknolojileri çeviride en etkin biçimde kullanmalarını sağlayacak dersler önerilmiştir. Önerilen dersler 1. yıldan itibaren başlayıp birbirini tamamlayarak dört yıl boyunca sürecek en az ikişer kredilik dersler olarak düşünülmüştür.

I. ÇEVİRİBİLİM VE UZMANLIK DİLLERİ

Çeviri, dilsel yapısı ve farklı alanlarla ilgisi nedeniyle dallararası bir alan olarak görülebilir. Bu bağlamda çeviri tarihinden günümüze kadar farklı bakış açılarıyla sayısız çeviri kuramı geliştirilmiştir (Bkz. Stolze 1994, 1997; Snell-Hornby v.d. 1999).

M.Ö. 1. yüzyılda başlayan ve günümüze kadar süren çeviri tartışmalarını Stolze (1994, 1997) derleyerek 5 ana öbek altında toplamıştır: dil dizgeleri, metin, bilim alanı, eylem ve çevirmen açısından ele alınan çeviri kuramları.

Snell-Hornby v.d. (1999), çeviribilimi dallararası bir bilim alanı olarak ele almış ve tarihten günümüze kadar gelişen çeviri kuramlarını 4 ana başlık altında toplamıştır: dilbilimsel açıdan, edebiyat bilimsel açıdan, bağımsız modeller ve diğer bakış açılarından. Bunlardan bağımsız modeller olarak skopos kuramını ve çeviri edimsel eylemi ifade ederken, diğer bakış açıları başlığı altında kültürlerarası iletişim, dil felsefesi (yorum bilim), biliş bilimi, gösterge bilim, psikoloji, beyin psikolojisi (sözlü çeviri için) ve feminist bakış açılarını ele almıştır. Anılan dört grubun dışında bilgisayar çevirisi modellerini de yazılı ve sözlü çeviri açısından irdelemiştir.

Çalışmanın bu bölümünde çevirinin tarihsel gelişiminden çeviribilime doğru uzanan yolculukta önem taşıyan çeviri anlayışları tarihsel bir sıralamayla ele alınacaktır. Çalışmanın araştırma konusuna ilişkin kuramlara daha geniş yer verilecektir. Bu bağlamda çeviriye yönelik metin tipleri, çeviri tipleri ve uygun çeviri işlemleri, çeviride eşdeğerlik ölçütleri ele alınacaktır. Uzmanlık metinleri, genel bir tanımlamadan sonra iletişim bilimi açısından değerlendirilecek, genel özelliklerine ve çevirisine değinilecektir. Son olarak da, yeni bilgi ve iletişim teknolojilerinin çeviri sürecine dahil olmasıyla çeviri sürecinde ortaya çıkan paradigma değişimi ele alınacaktır.

I.1. Çeviri Kuramlarına Tarihsel Bir Bakış

Çeviri tarihinde iki temel yaklaşım gözlemlenebilir: ‘sadık çeviri’ ve ‘serbest çeviri’. Sadık çeviri kaynak metnin erek dile sözcüğü sözcüğüne çevrilmesi, serbest çeviri de kaynak metnin anlamının erek dile aktarılması olarak anlaşılmaktadır.

Sadık çeviri anlayışı M.Ö. 1. yüzyılda yaşamış olan Cicero’ya dayandırılmaktadır (Bkz. Dal 1999:38). Cicero, yabancılaştırıcı ve benzeştirici çeviri tipinden söz etmektedir. Yaklaşık 400 yıl sonra İncil çevirmeni Hieronymus’la (348-420) birlikte bu görüş tekrar gündeme gelmiştir. Hieronymus, sadık çevirinin sakıncalarını vurgularken, serbest, yani özgür çeviri yaptığını dile getirmiştir (Bkz. Hieronymus 1963:1). Hieronymus’tan yaklaşık bin yıl sonra Luther de aynı tutumu izlemiştir (Bkz. Luther 1963:22).

1813 yılında Schleiermacher çevirinin ne olduğu, çeviri yönteminin nasıl olması gerektiğine ilişkin tartışmaları ortaya atmıştır. Schleiermacher’e göre “...çeviri, bir anlama sürecidir; dilmaçlık ve çevirmenlik sınırlarını yeniden çizer: dilmaçlık iş dünyasında kullanılan metinlerin aktarımıdır, çeviriye bilim ve sanata ilişkindir. Bu ayrımla, aslında Schleiermacher metin türü uzlaşımları sorununa değinmiştir.” (Dal 1999:38).

Schleiermacher’in çağdaşı Humboldt, yaptığı Agamemnon çevirisinde dil felsefesi açısından çevrilemezlik olgusunu savunmuştur (Bkz. Humboldt 1963:80; Koller 1983:134). Buna karşın dili bir iletişim aracı olarak gören ve dildeki evrensel özelliklerden dolayı tüm metinlerin ilkesel olarak çevrilebilir olduğunu savunan yeni akımlar ortaya çıkmıştır.

Saussure'ün yapısalcı yaklaşımıyla birlikte tartışmalar dizge, gösterge ve göstergelere yüklenen anlamlara odaklanmıştır. Bu yaklaşıma göre dildeki sözcükler birer göstergedir, dili kullanan insan da bu göstergeleri dildışı gerçeklerle ilişkilendirip onlara anlam kazandırmaktadır. Göstergelerin sözlük anlamı soyut kalmakla birlikte, ancak bir bağlam içinde anlam kazanıp somutlaşırlar. Çeviride de göstergeler metin içinde bir bağlama bağlı olduklarından, bu göstergeleri erek dilde ifade etmek olanaksız değildir.

Leipzig okulunun öncüleri Kade ve Neubert, çeviribilimi dilbilimin bir alt alanı olarak gördüklerinden, çeviriyi iletişim modelindeki alıcı ve gönderici arasında gerçekleşen bir *kodlama* ve *kod açıklama*¹ olgusu olarak görmektedir. Bu görüşe göre kaynak dildeki kodların erek dildeki kod karşılıkları, yani eşdeğerlikleri aranmaktadır. Bu bağlamda çeviriyi dilbilimsel yöntemler aracılığıyla öğretilir kılmak için devingen, biçimsel, biçemsel, düzanlamsal, yananlamsal ya da edimsel eşdeğerlik gibi ölçütlere uygun yöntemler geliştirilmeye çalışılmıştır. (Bkz. Koller 1983:214-216).

Nida, İncil çevirisini gerekçelendirmek için üretici-dönüşümsel dilbilgisine dayanan çeviri yöntemiyle metin çevirisine dilbilimsel açıdan yaklaşan çağdaş çeviribilimin temelini atmış olur. Nida'nın üç aşamalı çeviri yöntemi çözümleme, aktarım ve bireşim aşamasından oluşmaktadır (Bkz. Stolze 1997:96).

Çağdaş dilbilimde bakış açısının tümceden metne yönelmesiyle birlikte metin dilbilim çalışmaları ışığında çeviribilimde metin çözümlemesi ve metin sınıflandırması çalışmaları gözlemlenmektedir. Reiß, Bühler'in Organon modelinden (dilini duyusal,

¹ Kavramlar için bkz. Mutlu 1998.

çağrısız ve göndergesel işlevi)² yola çıkarak dört metin tipi saptar ve bunlara uygun çeviri yöntemleri önerir. (Bölüm I.1.1.)

Dilbilimde dilin iletişim işlevinin öne çıkması sonucunda edimbilimsel çalışmalar yoğunlaşmaya başlar. Wittgenstein'in dil felsefesine göre konuşma ile eylem aynı çatı altında toplanmaktadır ve bu düşünce dilbilimde söz-eylem kuramının ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır. Dilbilimde dili kullanmak, konuşmak, Austin ve Searle'den hareketle artık iletişimsel bir eylemde bulunmakla eşdeğer olarak görülmektedir. Bunun sonucunda da metinlerin iletişimsel işlevi ve dilsel biçimleri önem kazanır. Kaynak metinle erek metnin kullanıldığı ortam ve durum önemli bir ölçüt sayılır (Bkz. Stolze 1983:136-139).

Hönig/Kußmaul (1996), edimsel ölçütün çeviri stratejisindeki yerini ve kültürel uzlaşımların farklılığının çeviride nasıl ortadan kaldırılacağını tartışır. Erek metnin alıcısı, alıcı kültürü, kullanılacağı durum ve işlevi sorgulanır. Bu düşünceyle birlikte çeviride metnin yüzeysel yapısından uzaklaşılır ve kaynak metnin içinde bulunduğu durumla erek metnin erek kültürdeki işlevine yönelinir. Geleneksel çeviri anlayışına göre çeviri kararlarını yönlendiren ölçüt kaynak metin iken, yerini erek kültürdeki erek metnin işlevine bırakmıştır artık.

Reiß/Vermeer (1984, 1991), çeviriyi belli bir amaca yönelik olan eylem, kültürlerarası bir iletişim olarak tanımlarlar. İşlevsel çeviri kuramında kaynak ve erek dilden söz edilmez, kaynak ve erek kültür ile kaynak ve erek metin kavramları kullanılır. Kaynak kültürün ürünü olan kaynak metni erek kültüre aktarırken, çevirmen belli bir

² Kavramlar için bkz. Dal 1999.

amaca doğru hareket etmektedir. Bu hareket bir eylem, bir kültür aktarımı eylemidir. Çevirmenin her adımı amaç odaklı bir eylemdir (Bkz. Reiß/Vermeer 1991:95).

Vermeer'in geliştirdiği işlevsel bir kuram olan skopos kuramı eylem kuramından etkilenecek ortaya çıkmıştır. Eylem kuramında iletişim, belli bir durum içindeki iletişim olarak gösterilmektedir ve her iletişiminin bir amacı olduğundan yola çıkılmaktadır. Bilginin aktarımı söz konusu olduğunda, belli bir amacı olan iletişimin metin üreticisi tarafından en uygun, anlaşılır, işlevini en iyi biçimde yerine getirecek biçimde aktarılmalıdır. Bu durum çeviri için de geçerli olduğuna göre çevirinin başlıca amacı, amaçlanan bilgiyi erek kültürdeki işlevine en uygun biçimde aktarmaktır. Bu sırada önemli olan kaynak metne bağlı kalmak değil, bilginin en uygun biçimde sunulmasıdır. “Skopos kuramında çevrilmiş olan metin ‘başka bir metne ilişkin bilgi sunan’ metindir“ (Dal 1999:52). Bunun sonucunda kaynak metinle erek metin birbirinden çok farklı özellikler taşıyabilir. Reiß/Vermeer (Bkz. 1984:141) kaynak metinle erek metin arasında metinler arası bağdaşıklıkta söz etmektedir. Çeviri görevini veren kişi, yani işveren, erek metni belli bir amaç için kullanmak üzere çevirmene çeviri görevini verir ve çeviri sürecini başlatmış olur. Görev tanımı olarak çevirmene kimin, ne zaman, hangi amaçla, nerede erek metni kullanacağını belirtmesi gerekir.

Holz-Mänttari, skopos kuramına yakın olan “çevirmen, kültürlerötesi ‘ileti taşıyıcısı’ üreten uzmandır” (Dal 1999:41) görüşünü savunmaktadır. Bu yaklaşımda çevrilecek metin bir ileti taşıyan unsurdur ve kullanım amacına ve durumuna göre karar verilmelidir. Bu yaklaşımda “çevirmek”, “çeviri”, “çevirmen” kavramları yerine metin tasarımı, ileti taşıyıcısı üretimi ve metin tasarımcısı kavramları kullanılmaktadır. Holz-Mänttari'ye göre metin tasarımcısı (çevirmen) işverenle ürüne ilişkin saptanmış ölçütlerle

eyleme geçer. Bu çeviri anlayışında çeviri eyleminin yanı sıra işlev kavramı da önemli bir yer tutmaktadır. İşlev kavramı ‘kim, nerede, ne zaman, ne için bir çeviriye gereksinim duyar’ sorularını yanıtlamakta ve çeviri eylemi ürünün değerlendirilebilmesi için bir ölçüt sunmaktadır (Bkz. Holz-Mänttari 1984, 1994).

Nord (1988, 1989), işlevsel çevirinin çeviri eğitimindeki uygulama yöntemine ilişkin çalışmasında çeviriye yönelik metin çözümlemesine ilişkin ilkeler saptamaktadır. Nord’un metin çözümleme modeli (Bölüm III.1.) çeviri eğitiminde bir yenilik sağlamıştır. Bu çerçevede metin incelenir, çözümlenir ve erek kültürdeki işlevine uygun çevrilir (Bkz. Stolze 1997:211).

Son yıllarda çeviribilimde ilgi metinden çevirmene ve çeviri sürecine doğru bir yönelim göstermektedir. Bu çalışmalar 80’li yıllarda (Wilss 1988) başlayıp 90’lı yıllarda (Hönig 1990, Kußmaul 1997, Kupsch-Losereit 1997) araştırmaların odak noktası çeviri süreci ve çevirmenin bilişsel yapısı olmaya başlamıştır. Bunların yanı sıra anlama eylemi (Hönig 1990) üzerine de incelemeler yapılmıştır.

Bu bölümde, tarihten günümüze doğru uzanan bir sıralamayla belli başlı geleneksel çeviri anlayışlarına ve modern çeviri kuramlarına değinilmiştir. Çalışmanın araştırma konusuna ilişkin çeviri kuramları III. Bölümde “teknik metinlerin çevirisi” açısından değerlendirilecektir.

I.1.1. Çeviriye Yönelik Metin Tipleri

Uygulamalı dilbilimin içerisinden çıkıp bağımsız bir bilim dalı olarak gelişen çeviribilimin gelişme sürecinde karşılaştırmalı dilbilimin etkisi çeviribilimin araştırma konusunun “metin” olduğu görüşlerinin ortaya çıkmasıyla sınırlandırıldı. Artık sözcük ya

da tümceler değil, metnin bütünü inceleme altına alınmaya başlandı. Metnin ön plana çıkması ile çeviri giderek daha fazla metin tiplerinin özellikleriyle ilişkilendirildi. Bu çerçevede metin tiplerinin değişik sınıflandırma modelleri oluşturuldu.

Öncelikle “metin tipi”³ kavramını açıklamak için birkaç tanım vermek ve “metin türü” kavramı ile farklılıklarına değinmek yerinde olacaktır. Günay’a göre (2001:155) “bir yazar oluşturduğu metinde bir şey anlatmak, betimlemek ya da açıklamak isteyebilir. Yazarın bu yaklaşımına göre metin tiplerinden söz edilebilir. [...] Metin tipi; yazarın varsaydığı okuyucusundan dolayı yapacağı, gerçekleştireceği ya da hayal edeceği şeylerle ilgili bir tanımlamadır.”

Zimmermann (1978:63), “metin türü” ve “metin tipi” terimlerini aşağıdaki şekilde görüldüğü gibi ayırmaktadır:

	<i>pragmatik ve sosyal bir durum içerisinde bulunan sözel birim</i> (Verbale Einheit in pragmatischer und sozialer Situierung)	<i>pragmatik ve sosyal durum içerisinde bulunmaksızın</i> (ohne pragmatische und soziale Situierung)
Birim (Einheit)	Metin (Text)	Metin yapısı (Textstruktur)
Sınıf (Klasse)	Metin türü (Textsorte)	Metin tipi (Texttyp)

Tablo 1: Metin türü ve metin tipi kavramları (Zimmermann 1978:63; çev. F.A.)

Zimmermann’a (1978:62) göre metin ulamı metin yapısı ulamını kapsamaktadır, metin yapısı metnin sadece bir parçasıdır.

³ Kaynaklarda metin tipi kavramı genel olarak metin türü, metin türü kavramı da metin alt-türü olarak kullanılmıştır (Bkz. Hönig 1992:65). Bunun yanında her iki kavram genellikle eşanlamı olarak kullanılmaktadır. Yanlış anlaşılmalara önlemek amacıyla, bu çalışma içerisinde metin tipi kavramı “Texttyp”, metin türü ise “Textsorte” kavramı için kullanılacaktır.

Große'ye göre ise “metin tipi” ve “metin türü” kavramlarının ayrışımı aşağıdaki tanımda belirtilmektedir:

Metin türü kavramını, pragmatik ve metin anlam bilimsel ölçütlere göre yapılan hiyerarşik sınıflandırmamız sonucundaki sınırlandırmada ortaya çıkan, ayrıca morfo-sözdizimsel ve sözcüksel ölçütlere göre sınırlandırılmış metin tipleri hakkında konuşurken kullanmıyorsak, ayırırız. Yukarıda anılan son sınırlandırma birçok kesin ölçüte göre yapılmış ise ancak metin türünden söz edebiliriz.⁴ (çev. F.A.)

Bu tanıma göre, metin tipi daha geniş bir metin sınıflandırmasını kapsarken, metin türü daha kesin ölçütlere göre ayrılmış, belirgin özellikler taşıyan metinleri ifade eder. Somut bir örnekle: Teknik alanda yazılmış metinlerin tümü söz konusu olduğunda metin tipi, bunlardan belli ölçütlere göre ayrıştırılmış olanlarda ise (kullanma kılavuzu, öğretici kitap, araştırma makalesi vs.) metin türü kavramları kullanılmaktadır.

Günay (2001:265) 8 farklı metin tipinden söz ederken, bilgilendirici metinleri “açıklayıcı metin tipi” içerisinde ele alır. Bu metin tipinin temel özelliklerinden birisi olarak teknik terimlerin (burada alansal terimler anlamında kullanılmaktadır) kullanılmasının bilgi verici olmasına bağlanabileceğini belirtmiştir (Bkz. Günay 2001:267). İçerik bakımından açıklayıcı metin tiplerini bilgi verici ve öğretici olmak üzere 2 gruba ayırmaktadır (Bkz. Günay 2001:270-271).

Buna karşın kanun, yönetmelik, tüzük, ceza maddeleri ile kullanma kılavuzu, montaj kılavuzu ve her türlü kullanma kılavuzunu buyurucu (eğitici, öğretici) metin tipi içerisinde ele alıp, bu metin tipinin işlevinin “okuyucuyu bir şey yapmaya zorlamak, bir

⁴ „Den Begriff Textsorte reservieren wir, sofern wir ihn nicht referierend verwenden, für Texttypen, bei denen nach unserer Abgrenzung durch die hierarchische Untergliederung nach pragmatischen und textsemantischen Kriterien außerdem eine Abgrenzung nach morphosyntaktischen und lexikalischen (einschl. wortsemantischen) Kriterien vorgenommen wurde. Nur wenn die letztere Abgrenzung nach mehreren genauen Kriterien vorgenommen ist, wollen wir von Textsorten sprechen.” (Große 1974 : 18)

eylem yapmasını önermek, buyurmak gibi amaçlar...” olduğunu belirtmiştir (Günay 2001:275).

Günay’ın metin tiplerini sınıflandırma modeli, metinlerin dilbilgisel yapılarını ölçüt olarak oluşturulduğundan çeviri açısından elverişli görünmemektedir. Özellikle açıklayıcı metin tipinin temel özellikleri arasında saydığı teknik terimler kanun, yönetmelik, montaj kılavuzu gibi metinlerde de yoğun olarak bulunmaktadır. Bunun yanı sıra bu metinler, belli uzmanlık alanlarına özgü olup, aynı metin tipleri içerisinde saydığı “yemek tarifleri ve reçeteleri” (Günay 2001:275) gibi metinlerden farklı dilsel özellikler taşımaktadır.

Günümüzde çeviri kuramsal açıdan metin tiplerinin değişik sınıflandırma modelleri oluşturulmuş olmakla birlikte, bunların her biri değişik ölçütlerden yola çıkmıştır.

Neubert’in metin tiplerini sınıflandırma modelinde doğrudan metin türü ile çeviri ilişkisi etkili olmuştur. Neubert, çeviriye yönelik metin tiplerini 4 gruba ayırır ve bunları çevrilebilirlik derecelerine göre sınıflandırır. Metin pragmatığının etkileri ile çevirisinin alımlayıcılar üzerindeki etkilerini ölçüt olarak alır ve metnin çevrilebilirliğini ön plana çıkartır. Neubert’in çeviriye yönelik metin tipleri şu şekilde sıralanmıştır (Bkz. Reiß 1993):

- 1- Kaynak dile yönelik metinler (Örn.: salt kaynak dile yönelik ülke bilgisi metinleri)
- 2- Öncelikli olarak kaynak dile yönelik metinler (Örn.: yazınsal metinler)
- 3- Kaynak dile ve erek dile yönelik metinler (Örn.: alansal metinler)

4- Öncelikle ve özellikle erek dile yönelik metinler (Örn.: yurtdışı propagandası yapan metinler)

Neubert'e göre bu metin tiplerinin çevrilebilirlik dereceleri farklıdır: (1)de göreceli ve kesin çevrilemezlik; (2)de kısmi çevrilebilirlik; (3) ve (4)de en uygun çevrilebilirlik söz konusudur (Bkz. Reiß 1993:5-6).

Neubert, modelinde metnin pragmatik etkilerini ölçüt olarak almıştır ve pragmatik, çeviri sorunsalının sadece bir yönünü oluşturduğu için, sınıflandırma modeli çeviri açısından yetersiz görünmektedir.

Glinz (Bkz. Reiß 1993:6) metin tiplerini sosyolojik bir yaklaşımla sınıflandırmıştır. Buna göre metin üreticisinin amaç ve beklentileri ile metin kullanıcısının beklenti ve tutumlarından yola çıkmıştır. Glinz 7 ayrı metin tipi belirlemiştir. Ancak, bu sınıflandırma modeli tek bir açıdan oluşturulduğu ve sayıca çok fazla olduğu için çeviri açısından pek elverişli görülmemektedir.

Neubert ve Glinz'den farklı olarak Reiß metinlere birkaç değişik açıdan yaklaşarak bir sınıflandırma modeli oluşturmuştur: Görgül, dil bilimsel ve iletişim kuramsal yaklaşımlar sonucu 3 metin tipi ortaya çıkarmıştır.

Görgül yaklaşımla, metinlerin uygulamada belli iletişimsel işlevler taşıdığından yola çıkarak metin türlerini 3 grupta toplamıştır: a) haber, bilgi, düşünce, görüş iletmek için yazılan metinler: bilgilendirme amacı taşıyan metinler; b) yazarın kendi düşünce, istek ve duygularını estetik ölçütlerle dilsel olarak biçimlendirerek aktarmak için yazdığı metinler: metin yazarın düşünsel örgüsünün ifadesidir ve bilgilendirmekten çok etki yaratmak amaçındadır; c) entelektüel ve duygusal araçlar yardımıyla okuyucunun

düşüncelerini yönlendirmek, onu eylemlere teşvik etmek için yazılan metinler. Bu ayrıma göre Reiß, görgül yaklaşımla metin türlerini öbeklendirerek 3 gruba ayırmıştır: a) bilgi aktarmayı amaçlayan; b) sanatsal estetik bir yapıyı sergileyen ve düşünsel bir tat (düşünsel bir macera) yaratmak isteyen; c) okuyucuda dildışı bir etki yaratmak isteyen metin türleri. Bunların her birisini bir metin tipi olarak belirler. (Bkz. Reiß 1993:8)

Reiß, dil bilimsel yaklaşımını K. Bühler'in (1965) "dilin 3 temel işlevi" olan duysal, çağrışal ve göndergesel⁵ işlevlerine dayandırır. Gerçi metinlerin içerisinde genel olarak bu üç işlevin hepsi de bulunmaktadır. Ancak dilin bu 3 temel işlevi metinlerde belli hiyerarşik bir sıralama ile bulunur. Bu sıralama iletinin değişik amaçlarına göre ortaya çıkar. Çeviride metnin temel işlevlerinin sıralamasının aktarılması büyük bir önem taşır, çünkü bu sıralama metnin özgün yapısını belirler. Çeviride metnin işlevleri dikkate alınmayıp farklı biçimde aktarıldığında, metnin özgün yapısı kaybolur.

Metnin işlevlerinin hiyerarşik sıralamasına göre Reiß 3 ayrı grup oluşturmuştur: a) Dilin betimleme işlevinin baskın olduğu metinlerde, yazarın amacı anlam aktarımı ve bilgilerin iletilmesidir. Metinler, bilgi vermek (haber, rapor, kaynak kitaplar), aktarmak (felsefi metinler, dini metinler) veya saptamak ve ortaya koymak (yasa, anlaşmalar) için yazılır. Bu tip metinlerde dil, bilgi taşıyıcısı durumundadır. Bu işlevi taşıyan metinler betimleyici metin tipi olarak adlandırılmıştır.

b) Dilin öncelikle ifade işlevi taşıdığı metinlerde, dilin kurgusal ve çağrışımsal olanakları yaratıcı bir biçimde kullanılmıştır. Burada metnin temel görevi içeriği estetik olarak ifade ederek aktarmaktır. Bu metinler ifadenin vurgulu olduğu metin tipi olarak tanımlanır.

⁵ Kavramlar için bkz. Dal 1999.

c) İletişim kuramı açısından dilin işlevi bir metnin iletişim işleviyle birebir uyuşmak durumunda değildir. Dilsel iletişim olgusu bir şey iletmek isteyen bir “gönderen”, bir şey iletilmek istenen bir “alımlayıcı” ve gönderenin alımlayıcıya iletmek istediği şey üzerine bir “nesne” ya da “olgu”dan oluşur. Metinde baskın durumda olan nesne ise, metinde konu ön plandadır ve bu durumda metin konuya yönelik bir metindir.

İletişim olgusunda gönderen dilsel araçları kendisi belirler. Bu belirlemede nesnenin veya alımlayıcının yaratılışına ya da kendisinin iletim ve yaratım isteğine bağlı olarak dilsel araçlar seçer. Bu seçkinin sonucunda gönderenin iletim durumu baskın ise, metin gönderene yöneliktir.

İletişimin amacının gerçekleşmesinde alımlayıcı dilsel araçların seçiminde belirleyici rol oynuyorsa, metin tutuma yönelik olarak tanımlanır.

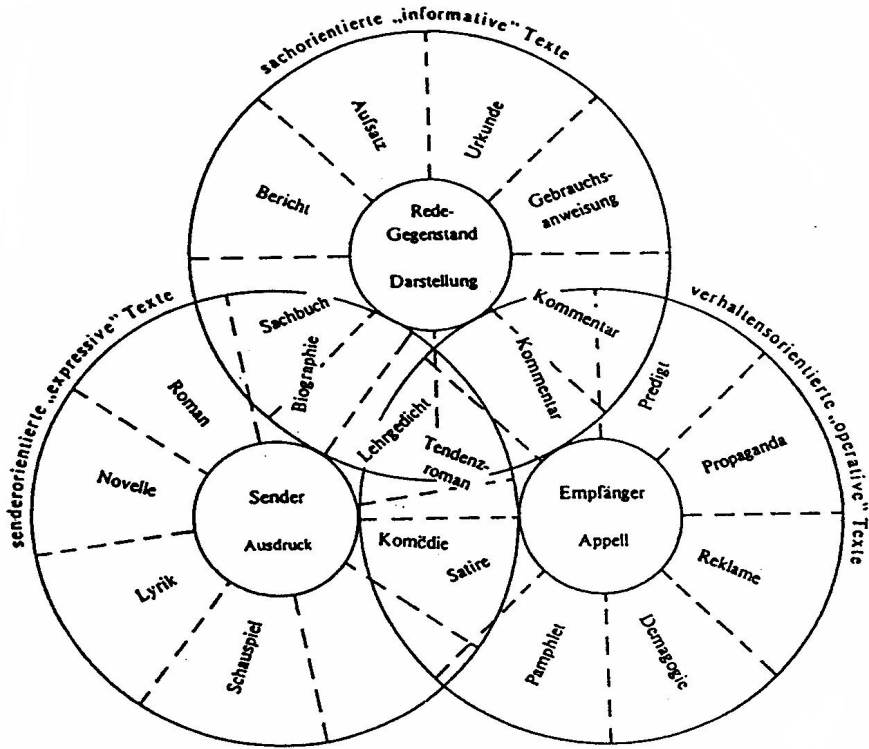
Aşağıda Reiß’ın metin sınıflandırma modeli tablo biçiminde verilmektedir:

<i>Metin tipi</i>	<i>Metin işlevi</i>	<i>Özellik</i>	<i>Eşdeğerlik ölçütü</i>	<i>Çeviri yöntemi (birincil işlev)</i>
1. bilgilendirici	Bilginin aktarımı	Nesneye yönelik	İçerik düzleminde denklik	Nesneye uygun
2. kurgusal	Sanatsal ifade	Göndericiye yönelik	Sanatsal yaratıma denklik	Yazara uygun
3. çağrısalsal	Davranış tepilerinin yaratılması	Davranışa yönelik	Metnin içerdiği çağrıya uygunluk	Etkiye uygun
4. görsel-ışitsel	(1-3)	(1-3)	(1-3)	İletişim aracına uygun

Tablo 2: Metin sınıflandırma modeli (Bkz. Reiß 1993:20; çev. F.A.)

Bu tabloda Reiß, metin tiplerinin işlevine ve özelliğine uygun eşdeğerlik ölçütlerini ve kullanılacak çeviri yöntemlerini belirtmektedir.

Reiß'ın sınıflandırma modelinde ele aldığı üç metin tipinin çok keskin sınırları olmamakla birlikte, gerçek metinlerin içerisinde birden çok metin tipinin özelliği bulunabilir. Reiß, oluşturduğu şekil ile metin tiplerinin kesişme noktalarını kabaca belirtmektedir:

Şekil 1: Metin tiplerinin ve işlevlerinin kesişme alanları (Reiß 1993:19)

Bu metinlerin sınıflandırılmasında metin işlevi açısından öncelikli olan metin tipinin özelliklerine uygun bir çeviri yönteminin belirlenmesi gerektiğine değinilmiştir (Bkz. Reiß 1993:24).

I.1.2. Çeviri Tipleri ve Uygun Çeviri İşlemleri

Çalışmayı sınırlandırmak amacıyla bu bölümde Reiß'in metin tipleri içerisinde sadece bilgilendirici metin tipine giren metinler, çeviri tiplerine göre sınıflandırılarak bunlara uygun çeviri işlemleri ele alınacaktır. Buna ilişkin H. Bühler üç farklı çeviri tipinden ve Nord dört farklı çeviri tipinden oluşan bir model geliştirerek bunlara uygun çeviri işlemleri saptamışlardır.

Bu çerçevede H. Bühler (Bkz. 1988:287-292) bilgilendirici metinlerde 3 farklı çeviri tipinden ve her bir çeviri tipinde uygulanan çeviri işleminden söz eder:

1- Araçsal çeviri: Öncelikli olarak dilsel aktarım söz konusudur. Bunun sonucunda bilgi yitimi ve metin işlevinin değişimi ortaya çıkabilir. Bu tip çeviride iletişim işlevi büyük ölçüde kısıtlanmaktadır.

Uygun çeviri işlemi: Kaynak dil sözcüklerinin erek dildeki sözlük anlamlarıyla değiştirimi, sözdizim düzleminde erek dil yapıları göz önünde bulundurularak kısmi açıklama yapılması, çeviri işlemi kaynak dil ve kaynak metne yönelik oluşturulmuştur.

2- İşlevsel-iletişimsel çeviri: Bu grubu Bühler 2 farklı öbekte ele almıştır:

- a) Metnin içerdiği bilginin kaybolmaması veya geliştirilmemesi ile metnin işlevinin değişmezliğinin sağlanması, erek dil normlarının kesin ölçüde uygulanması
- b) İletişim durumuna göre kaynak metnin ve içerdiği bilginin genişletilmesi veya azaltılması, gerektiğinde metin işlevinin değiştirilmesi.

Uygun çeviri işlemi: dil kullanımı açısından değiştirim, zorunlu kısmi açıklama (sözdizimsel açıklama, anlamsal açıklama ve edimsel açıklama gibi), tümünden açıklama.

- 3- İşlevsel/özerk çeviri: Genellikle bilgi yitimi ya da kazanımı ile metnin işlevinin değişimi ortaya çıkmaktadır. İletişim işlevi olarak sadece bilgi aktarımı değil, özellikle kültür aktarımı hedeflenmektedir.

Uygun çeviri işlemi: Eşzamanlı ve ardıl çeviri ile yazınsal çeviri bağlamındaki adaptasyon biçimindeki gibi tümünden açıklama.

Nord, çeviri tiplerinin tanımında H. Bühler'in kullandığı kavramlardan farklı kavramlar kullanmaktadır. Nord, kaynak metin ve erek metin arasındaki ilişkiye uygun olarak "belge çevirisi" ve "araçsal çeviri"den söz eder (Bkz. Horn-Helf 1999:62). Bu doğrultuda çeviri tiplerinde aktarımın işlevi "belge" ya da "araç" olarak nitelendirilir. Nord (Bkz. Horn-Helf 1999:61-62), çeviri tiplerini 4 farklı grupta ele almaktadır:

- 1- Transkript: Kaynak dildeki bilginin özdeş biçimde aktarılması

Uygun çeviri işlemi: Transkripsiyon

- 2- Belge çevirisi

- a) Satır arası çeviri: Kaynak dil dizgesinin aktarımı için sözcüğü sözcüğüne çeviri

Uygun çeviri işlemi: değiştirim

- b) Sözcüksel çeviri: Kaynak metin biçiminin aktarımı için

Uygun çeviri işlemi: değiştirim, noktasal sözdizimsel açıklama

- c) Filolojik çeviri: Kaynak metnin biçim ve içeriğinin aktarımı için

Uygun çeviri işlemi: değiştirim ve sözdizim ile anlam düzleminde zorunlu açıklama

- d) Egzotikleştirici (yabancılaştırıcı) çeviri: Kaynak metnin biçim, içerik ve durumunun aktarımı için

Uygun çeviri işlemi: değiştirim ve sözdizim ile anlam düzleminde zorunlu açıklama

3- Araçsal çeviri

- a) İşlevi değişmeyen çeviri: Amacı kaynak metnin işlevini erek metin okuyucusunda sağlamak

Uygun çeviri işlemi: değiştirim ve sözdizim ile anlam düzleminde zorunlu açıklama

- b) İşlevi değiştirici çeviri: Amacı erek dilde uygun işlevler elde etmek

Uygun çeviri işlemi: zorunlu ve zorunlu olmayan açıklamalar

- c) Uyumlu çeviri: Amacı uygun bir etki yaratmak

Uygun çeviri işlemi: değiştirim ve açıklama ile bağımsız sadık yeni biçimler

4- Versiyon: Amacı kaynak metnin işlevi ve etkisi bağlamında denk olmayan işlev ya da etkiler yaratmak

Uygun çeviri işlemi: değiştirim ve açıklama, sadık olmayan bağımsız yeni biçimler.

Horn-Helf'in (Bkz. 1999:62) de belirttiği gibi, 'versiyon' kaynak metinden esinlenerek yapılan metin üretimidir. Bu durumda da versiyon çeviri olarak ele alınmamalıdır.

H. Bühler'in ve Nord'un 'araçsal çeviri' olarak nitelendirdiği çeviri tipleri arasında belirgin farklılıklar göze çarpmaktadır. H. Bühler, dilsel aktarımın öncelikli olduğunu belirtirken, çeviride bilgi kaybının ve metin işlevinin değişiminin ortaya çıkabileceğini vurgulamaktadır. Buna karşın Nord, araçsal çeviriyi üç grupta ele almaktadır. Metnin, çeviri amacına göre üç farklı çeviri işlemi önermektedir.

I.1.3. Çeviride Eşdeğerlik Ölçütleri

Bu bölümde çeviribilimde tartışmalı olan 'eşdeğerlik' kavramı konusunda, çeviri anlayışlarındaki belli başlı eşdeğerlik ölçütleri ele alınacaktır.

Çevirinin dilbilimsel yöntemlerle sınanabilir ve öğretilbilir olması için sadece dilsel yapıları karşılaştırmak yeterli olmamaktadır. Çünkü, çevrilecek olan dilbilgisel yapılar değil, belli bir içeriği ve etkisi olan metinlerdir. Bu durumda çeviri metin ile

kaynak metin arasındaki ilişki önem kazanmıştır. Söz konusu ilişki iki metin arasındaki eşdeğerlik bağıntısını gündeme getirmiştir.

Bu bağlamda Nida/Taber çeviriyi tanımlarken “çevirmenin çabasının çeviri ile kaynak metnin aynı olması yönünde değil, eşdeğer olması yönünde olması” (çev. F.A.) gerektiğini savunmuşlardır (Stolze 1997:94).

Eşdeğerlik kavramı, erek metin ile kaynak metin arasında, ilgili kültürlerde denk düzlemlerde aynı iletişimsel işlevi yerine getiren bağıntı olarak tanımlanmaktadır (Reiß/Vermeer 1991:139-140; çev. F.A.)⁶.

Nida'nın, devingen eşdeğerlik ve biçimsel eşdeğerlik kavramlarından biçimsel eşdeğerlik, Schleiermacher'ın yabancılaştırıcı çeviri yöntemini, devingen eşdeğerlik de Luther'in Almancaştırıcı yöntemini karşıtırmaktadır.

Nida/Taber'in eşdeğerlik anlayışına göre, bir çeviri erek dilde özgün bir metnin tınısını taşımalıdır ki, erek dil okuyucusu da kaynak dil okuyucusunun verdiği tepkilere oldukça yakın tepkiler verebilsin (Bkz. Stolze 1997:95).

Nida'dan farklı olarak Koller çeviriyi, kaynak dildeki ifadelerle (sözcük, tümce) erek dilde ifadelerin karşılık getirildiği dilsel-metinsel bir işlem olarak görmektedir. Koller, çeviride eşdeğerlik türünün saptanmasında ise 5 farklı ilişkiden yola çıkmaktadır (Bkz. Koller 1992:216):

1- metinde iletilen *dildışı olgu*; düzanlamsal eşdeğerlik

2- metinde iletilen *yananlamlar*; yananlamsal eşdeğerlik

⁶ “Äquivalenz bezeichne eine Relation zwischen einem Ziel- und einem Ausgangstext, die in der jeweiligen Kultur auf ranggleicher Ebene die gleiche kommunikative Funktion erfüllen (können).” (Reiß/Vermeer 1991:139-140)

- 3- belli metinler için geçerli olan metinsel ve dilsel kurallar; metin kurallarına uygun eşdeğerlik
- 4- okuyucuda iletişim işlevinin yerine getirilmesi; edimsel eşdeğerlik
- 5- kaynak metnin estetik, biçimsel ve biçimsel özellikleri; biçimsel-estetik eşdeğerlik

Eşdeğerlik kavramı zamanla sürekli değişime uğramıştır. Eşdeğerlik kavramının yerine uygunluk, denklik, anlamsal denklik gibi kavramlar getirilmiştir. Eşdeğerlik, kaynak metin ile erek metin arasında bulunan ilişkiyi belirtmektedir. Bu durumda ‘eşdeğer çeviri’ yapmak söz konusu olamaz, ancak iki metin arasında eşdeğerlik ilişkisi söz konusu olabilir.

I.2. Uzmanlık Metinleri Çevirisi

Bu bölümde uzmanlık metinleri çevirisini ele almadan önce “uzmanlık dili” kavramının tanımına ve “ölçünlü dil” ile arasındaki farklılıklara değinmek gerekir. Bunun dışında uzmanlık dillerinin iletişimde yarattığı engeller iletişim bilimi açısından anılacak ve uzmanlık dillerinin, daha doğrusu uzmanlık metinlerinin çevirisi ele alınacaktır.

I.2.1. Ölçünlü Dil ve Uzmanlık Dilleri Kavramları

Çalışmanın bu bölümünde ‘ölçünlü dil’ ile ‘uzmanlık dilleri’ kavramlarının tanımları üzerinde durulacaktır. Her iki kavram için de genel geçer bir tanım

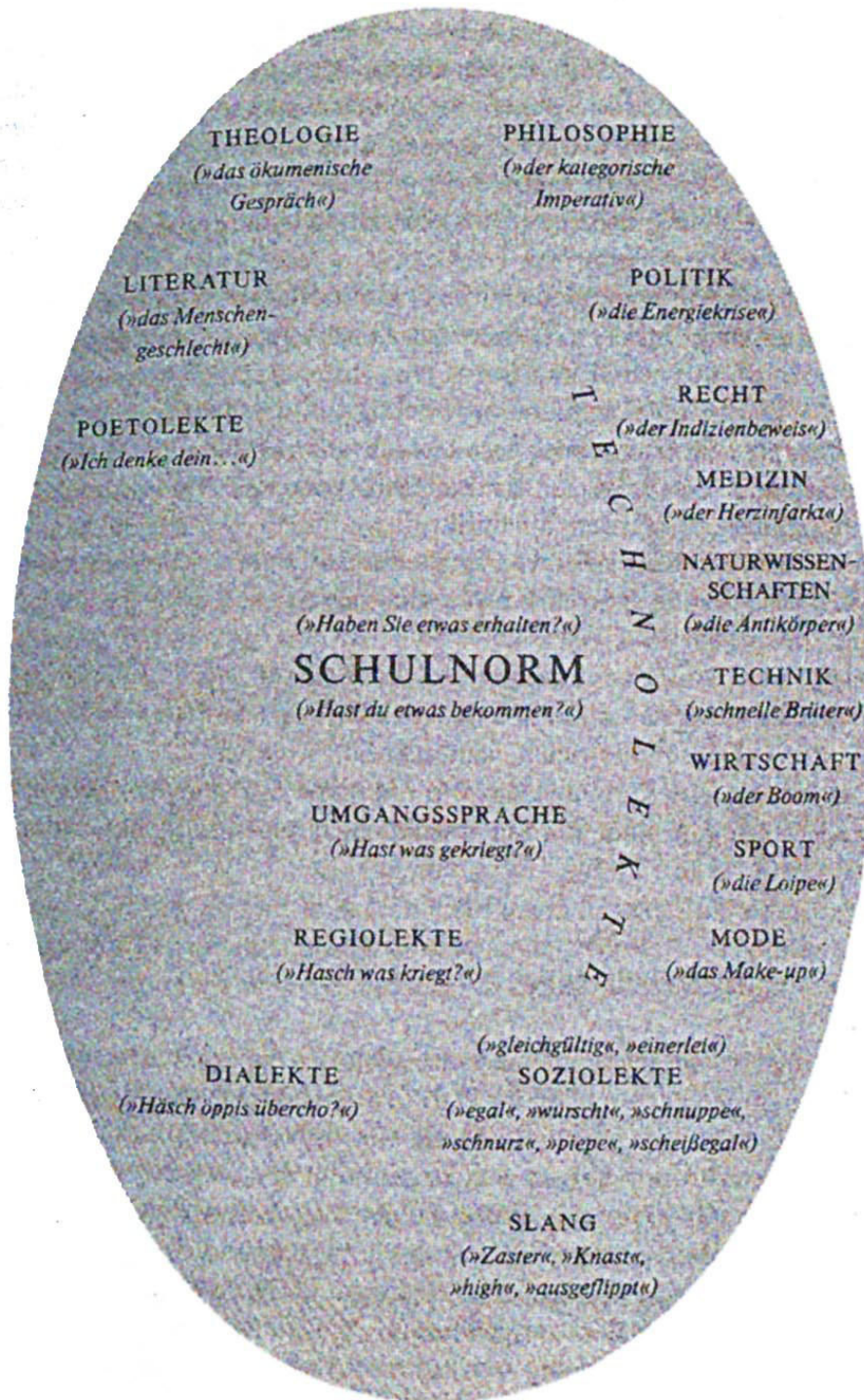
kullanılmamakla birlikte aşağıda değişik tanımlara yer verilmektedir. Öncelikle ‘dil’ kavramına değinilecektir.

Dil, genel anlamıyla “insanların kendi aralarında anlaşmasını, bilgi aktarımını ve iletişimi olanaklı kılar.” (König 1978:11, çev. F.A.). Ancak, Türkçe, Almanca İngilizce gibi doğal diller homojen dizgeler değil, kendi içerisinde ayrımlaşan heterojen dizgelerdir. Bu yüzden tek bir dilden söz edilmez (Bkz. Braun 1987:7). Her bir dil kendi içerisinde farklı, belli işlevler taşıyan dil değişkeleri bulundurmaktadır.

Wandruszka (1981:13) anadilin çok dilliliğinden söz etmektedir. Her bir bireyin toplumun farklı kesimlerinde farklı bir dil kullandığına dikkat çekerek, bölgesel, toplumsal ve kültürel çok dilliliğin yanı sıra kurallı dil ve alansal dillerin bir dilin içerisinde yer aldığını belirtmektedir (Bkz. Wandruszka 1981:29).

Bu dil değişkeleri için kullanılan kavramlar kesin bir birlik oluşturmamakla birlikte ölçünlü dil (standart dil, ortak dil), lehçeler, günlük (gündelik) dil, uzmanlık dilleri (alan dilleri, özel alan dilleri), yazın dili (edebi dil) terimleri kullanılmaktadır.

Aşağıdaki şekilde Wandruszka (1981:32), dil olgusunun, kendi deyimiyle, kesin olmayan yaklaşık ana hatlarını vermektedir:

Şekil 2: Dil olgusunun ana hatları (Wandruszka 1981:32)

Şekil 2’de görüldüğü gibi dilin bütününe oluşturan olgunun içerisinde ölçünlü dil olarak eğitim dili (*Schulnorm*) merkezi dil çeşidi olarak kabul edilmekte ve diğer dil değişimleri onun etrafında yer almaktadır: din (*Theologie*), edebiyat (*Literatur*), şiir (*Poetolekte*), felsefe (*Philosophie*), siyaset (*Politik*) dilleri ayrı ayrı ele alınmış, uzmanlık dilleri (*Technolekte*) kendi içerisinde tekrar ayrılaşmış ve hukuk (*Recht*), tıp (*Medizin*), doğa bilimleri (*Naturwissenschaften*), teknik (*Technik*), iktisat (*Wirtschaft*), spor (*Sport*), moda (*Mode*) dilleri olarak tanımlanmıştır. Belli alanlara özgü olan bu dillerin dışında gündelik dil (*Umgangssprache*), bölgesel diller (*Regiolekte*), lehçeler (*Dialekte*), toplumsal tabakaların dilleri (*Soziolekte*) ve argo (*Slang*) anılmaktadır. Ancak uzmanlık alanı sayısı kadar uzmanlık dili bulunduğundan, yukarıdaki şekilde anılan uzmanlık dilleri günümüz koşullarına göre genişletilebilir.

Ölçünlü dil, bir dil topluluğunun merkezi dil çeşidi olarak kabul edilmektedir. Yapısal olarak kesin kuralları olan ölçünlü dil, bir dil topluluğunun düşünce ve değerlerini içerir. Braun’a göre ölçünlü dil, toplumsal ve kültürel işlevi açısından en çok görev çeşidini taşıyan dil değişimi olarak görülür. Ancak, toplumsal açıdan ele alındığında, tüm konuşmacılar bu dilin çeşitliliklerini eşit biçimde kullanmazlar (bkz. Braun 1987:17).

Duden Grammatik, ölçünlü dili, toplumun bütününe çıkarlarına yarayan, bölgeler üstü ve kurumsallaşmış iletişim ve birlik dili olarak tanımlarken, Bußmann’a (Bkz. 1983:502) göre bir anlaşma aracı olan ölçünlü dil, özellikle dil bilgisi, söyleyiş ve yazımda büyük ölçüde standartlaşmıştır. Ölçünlü dil, bir dil topluluğunun okul ve resmi kurumlarda kullandığı dildir.

Yukarıda da ifade edildiği gibi uzmanlık dilleri, yani belli alanlara özgü diller, dil değişikleridir. Tek bir uzmanlık dili yoktur, her bir alanın kendi gereksinimleri doğrultusunda oluşturulmuş tek tek uzmanlık dillerinden söz edilebilir.

Fluck (Bkz. 1985:11) uzmanlık dillerini tanımlarken, bu kavramı tanımlamanın zorluğuna dikkat çekmektedir. Genel geçer bir tanımın bulunmamasının nedenlerini, uzmanlık dillerinin yine kesin bir tanımı bulunmayan ölçünlü dil ile karşılaştırılarak tanımlanmaya çalışılmasına bağlamaktadır. Ayrıca, uzmanlık dillerinin teknik, ekonomi, hukuk, tıp gibi birbirlerinden çok farklı alanlara özgü diller olmasından kaynaklı olarak, bu kavramın genel geçer bir tanımla ifade edilmesini güçleştirdiğini belirtmektedir.

Uzmanlık dilleri ya da (özel) alan dilleri olarak adlandırılan bu kavram Almanca'da '*Fachsprachen*' veya '*Technolekte*', İngilizce'de ise '*special languages*' veya '*technical languages*' terimleri ile ifade edilmektedir (Bkz. Fluck 1985:11). Görüldüğü gibi terimin kullanımı konusunda da bir birliğe varılmamış olmakla birlikte, son yıllarda Almanca'da 'Fachsprachen', Türkçe'de ise 'uzmanlık dilleri' kavramlarının kullanımı yaygınlaşmıştır.

Uzmanlık dillerinin tanımları arasında en sık olarak Hoffmann'ın tanımı karşımıza çıkmaktadır: "Uzmanlık dili – alansal olarak sınırlanabilen bir iletişim alanında, bu alanda çalışan kişilerin anlaşmasını sağlamaya yarayan dilsel araçların tümüdür" (Hoffmann, 1976:170; çev. F.A.)⁷.

Hoffmann'ın tanımına göre 'uzmanlık dili', uzmanlar arasında iletişimi sağlamak için kullanılan dilsel araçların bütününden oluşur. Oysa, tek bir uzmanlık

⁷ Fachsprache – das ist die Gesamtheit aller sprachlichen Mittel, die in einem fachlich begrenzten Kommunikationsbereich verwendet werden, um die Verständigung zwischen den in diesem Bereich tätigen Menschen zu gewährleisten.

dilinden söz edilemez, çünkü tüm uzmanlık alanlarının kendi uzmanlık dili bulunmaktadır ve bu sayı şimdiye kadar kesin olarak saptanamamıştır. Bunun nedeni de, gelişen bilim ve teknoloji ile birlikte sürekli yeni alanların ortaya çıkması olarak ifade edilebilir.

Beier'e göre uzmanlık dili, alansal içerikleri yazılı ve sözlü biçimlerde gerçekleştirmek amacıyla kullanılmak üzere değişik dilsel düzlemler arasından seçilerek bir araya getirilen araçların tümüdür (Bkz. 1979:279).

Möhn/Pelka (Bkz. 1984:26-27) uzmanlık dili kavramını tek tek 'uzmanlık dilleri'nin üst kavramı olarak görmektedir. Buna göre uzmanlık dili, alansal nesne ve olguların bilinmesi ve betimlenmesi, alana ilişkin iletişimde bulunulması için kullanılan ve ilgili alandaki özgün iletişim gereksinimlerini karşılayan bir dil çeşidi olarak tanımlanmaktadır. Uzmanlık dili, öncelikle alanın uzmanlarına yönelik olmakla birlikte, o alana ilgi duyanlar da katılımda bulunabilirler. Duruma göre yazılı ya da sözlü olarak, hem alan-İçi, hem de alanlar arası kullanılabilir. Diğer dil çeşitlerine göre, uzmanlık dillerinin özellikle sözcük ve metin düzleminde daha kurallı yapıları bulunmaktadır.

Yukarıdaki tanımlarda da görüldüğü gibi uzmanlık dilleri, uzmanlık alanı olarak adlandırdığımız alanlarda iletişimi sağlamak üzere kullanılan dil çeşitleridir. Her uzmanlık alanının kendi içerisinde işlev ve amaçları doğrultusunda farklı dil kullanımları bulunmaktadır. Buna göre uzmanlık dili, farklı bir dil dizgesi değil, ölçünlü dilin dil bilgisi, yapısı ve sözvarlığından yararlanan, ancak bunların kullanımını açısından farklılık gösteren bir dil çeşididir. Bir uzmanlık dili, belli bir uzmanlık alanının içerisinde alansal iletişimi sağlayan, o alana özgü terimleri olan ve ölçünlü dille sürekli etkileşim içerisinde bulunan dil kullanımını ifade etmektedir.

Uzmanlık dilleri, kendi içinde yatay ve dikey bölümlenmelere ayrışabilir. Yatay bölümlenme tek tek alanların her birinin kapsadığı alt alanları, örneğin teknik dillerin alt alanı olarak otomotiv, elektronik, yapı tekniği gibi alanların kendine özgü dil kullanımlarını kapsar (Bkz. Fluck 1985:16). Dikey bölümlenmede ise, her bir alt alanın iletişimsel işlevine göre ayrıştırılması göz önünde bulundurulur (Bkz. Fluck 1985:17-20).

Dikey bölümlenmeye ilişkin değişik ölçütlere göre düzenlenmiş bir çok model (Bkz. Benes, Riesel, Heller v.b.) bulunmakla birlikte tüm bölümlenme modellerinde temel ölçüt olarak alanların terimleri alınmaktadır. Teknik alanların dillerine ilişkin bir dikey bölümlenme yapan Ischreyt'e göre (Bkz. Fluck 1985:20-21) üretici dili, bilimsel uzmanlık dili ve satıcı dili olarak üç bölüme ayrılmaktadır. Bunlardan üretici dili olarak teknik ürünün üretim aşamasında kullanılan ve eğretilmeleri ile ayrılan dil, teknik ürünlerin satışı sırasında kullanılan ve tüketicinin terim bilgisiyle örtüşen dil kullanımı ile soyutluk ve nesnellik derecesiyle olduğu kadar kesinlik ve netlik derecesiyle de diğer ikisinden ayrılan bilimsel dil kullanımı ifade edilir.

Daha önceki bölümlenme denemelerinden farklı olarak Hoffmann (Fluck 1985:23; çev. F.A.) dikey bölümlenmeyi “soyutluk derecesi, dilin dış biçimi, çevre ve iletişime katılanlar” ölçütlerinden yola çıkarak bir bölümlenme yapmaya çalışır. Buna göre uzmanlık dilleri içerisinde 5 ana katmandan söz eder (Bkz. Braun 1987:37):

- 1- Temel bilimlerdeki kuramsal dil
- 2- Görgül bilimlerin dili
- 3- Uygulamalı bilim ve teknik dili
- 4- Üretim dili
- 5- Tüketim dili

Görüldüğü gibi bu katmanlar araştırma aşamasından kullanım/tüketim aşamasına doğru gitmektedir.

Bu çalışmanın amacı, “uzmanlık dilleri” kavramına ilişkin bir tanım denemesi yapmak olmadığından, bu konuda yapılan tanımlardan ve ayırma modellerinden birkaç tanesi bu bölüm içerisinde ele alınmıştır.

I.2.2. İletişim Bilimi Açısından Uzmanlık Dilleri

Uzmanlık dillerinin varlığı ve sayıca giderek artması günümüzde iletişim açısından bir sorun teşkil etmektedir. Değişik toplumsal katmanlarda, uzmanlarla uzman olmayanların arasında ve uzmanların kendi aralarında iletişimin giderek güçleştiği, hatta kimi zaman olanaksızlaştığı görülmektedir (Bkz. Fluck 1985:37). Fluck’a göre bu iletişim sıkıntısını sadece bilimsel olarak bir alanla uğraşanlar değil, aynı zamanda teknisyenler, çevirmenler ve yayıncılar da yaşamaktadır, hatta yaşlılar, işçiler, emekliler ve az eğitilmiş olanlar, terimlerin içerisinde kaybolmaktadır.

Uzmanlık dilleri genel anlamda bilgi, iletişim, dil ve eylem açısından engel oluşturmaktadır.

I.2.2.1. Bilgi Engeli

Kendi içinde ayrılaşan uzmanlık dillerinin ortaya çıkması ile sadece uzman olmayanlar değil, aynı zamanda bilim adamları da iletişim konusunda güçlük çekmeye başlamıştır. Bu durum sadece farklı alanlardaki bilim adamlarıyla sınırlı kalmayıp aynı alanda çalışanlar için de söz konusu olmaya başlamıştır (Bkz. Fluck 1985:37).

Özellikle de bilimsel dil olarak kullanılan uzmanlık dilinin bilim-dışı çevrelerde yanlış ya da hiç anlaşılması söz konusu olmaktadır. Örneğin bir doktorun (hekim) meslektaşları ile kendi alanında yaptığı bir konuşmayı başka alandaki bir uzmanın (örneğin; mühendis, avukat vs.) anlaması beklenemez. Doktorlar ya da avukatlar belli bir dilde genel geçer bir terminoloji kullandığından, meslektaşları ile iletişimde bir engel söz konusu olmayabilir. Ancak bu bütün alanlar için geçerli değildir. Teknik alanlarda ya da sosyal bilimlerde terimlerin genel geçer kullanılmaması, aynı nesne yada olgu için farklı terimlerin kullanılması sonucunda alan içinde de iletişim sıkıntısı ortaya çıkabilmektedir.

I.2.2.2. İletişim Engeli

Uzmanların kendi alanlarında kullandığı dili alan-dışı çevrelerde de kullanması sonucunda bir iletişim engeli ortaya çıkmaktadır. Bunun sonucunda aslında farklı bir dil kullanımı ile anlaşılır bir biçime dönüşebilecek olan iletişim engellenmiş oluyor.

Belli bir alandaki uzmanlar kendi aralarında iletişimde bulunurken, ilgili alanın uzmanlık dilini kullanmaları bir soruna yol açmaz. Çünkü her iki taraf da ilgili uzmanlık diline vakıftır. Ancak bir uzman, başka bir alandaki uzmana ya da ilgili alandan çok uzak bir kimseyle kendi uzmanlık dilinde iletişim kurmaya çalıştığı takdirde, ortaya bir iletişim engeli çıkabilir.

I.2.2.3. Dil ve Eylem Engeli

Bir uzmanlık dili günlük yaşamın içerisinde önemli bir yer teşkil ettiğinde kamu yararı açısından bir sorun oluşturmaktadır (Bkz. Fluck 1985:39). Örneğin; hukuk

dilinin genel geçer anlaşılmaz bir dil olmasına karşın, mahkeme gibi kurumlarda davacı ya da davalı durumunda bulunan kişi sadece bir avukat aracılığıyla iletişime katılabilir (Bkz. Fluck 1985:40).

Uzmanlık dillerinin, belli bir alandaki iletişimi sağlamak için, çok anlamlı ifadelerden kaçınmak amacıyla oluşturdukları terminoloji, ilgili uzmanlık alanındaki uzmanlara yabancı gelmese de, hatta onların daha rahat anlaşabilmelerini sağlasa da, alan-dışından kişiler bu iletişimden izole edilmiş olmaktadır. Bunun sonucunda da, yukarıdaki örnekte olduğu gibi, sadece aracılar yoluyla iletişim kurabilmektedirler.

I.2.3. Uzmanlık Dillerinin Genel Özellikleri ve Çevirisi

Daha önceki bölümlerde de belirtildiği gibi, uzmanlık dillerine ilişkin genel geçer bir tanım olmamakla birlikte belli bir uzmanlık alanında kullanılan dil olduğu ve ölçünlü dilden ayrılan özellikleri bulunduğu bilinmektedir.

Havranek'e göre uzmanlık dillerinin yazılı dilde toplumsal gereksinimler doğrultusunda dört farklı işlevsel biçemi bulunmaktadır:

1. ağırlıklı iletişimsel biçem – günlük yaşamda (günlük dil, konuşma dili)
2. alansal-uygulama biçemi – kamu alanında (iş dili, konu dili)
3. bilim-kuramsal biçem – bilim dallarında (bilim dili)
4. estetik biçem – yazında (yazınsal eserlerin dili)

(Bkz. Fluck 1985:13).

Fluck'un (Bkz. 1985:13) da belirttiği gibi Havranek'in kuramı sadece yazılı dili kapsadığı için çok yönlü olarak eleştirilmiştir. Oysa uzmanlık dilleri sadece yazılı biçimde bulunmamaktadır, özellikle de uzmanlar tarafından sözlü dilde de yaygın olarak kullanılmaktadır. Ayrıca köklü bir geçmişe dayanan meslek grupları (balıkçılık, marangozluk vs.) içerisinde de sözlü biçimde yaygın olarak kullanılmaktadır.

Uzmanlık dilleri genel olarak belli bir alandaki dil kullanımının tamamını kapsamakla birlikte kendi içinde bölümlenmektedir. Bu bölümlenme dikey bölümlenme olarak adlandırılmaktadır. Hoffmann (1976:193; çev. F.A.) dikey bölümlenmede 4 farklı ölçütten yola çıkmaktadır: “soyutluk derecesi, dilin kullanıldığı çevre, iletişime katılanlar, dilin dışsal biçimi”.

Ayrıca her bir uzmanlık dili içerisinde de 5 temel katmandan söz edilmektedir: kuramsal temel bilimlerin dili, deneysel bilimlerin dili, uygulamalı bilim ve teknik dili, üretim dili ve tüketim dili.

Ancak bu dil kullanımlarının hiç birinin saf bir biçimde bulunmadığına dikkat çekilmektedir. İletişim durumları ve bu durumlardan ortaya çıkan uzmanlık metinleri tasvir edilenden daha karmaşık olmaktadır. Belli bir alandaki uzmanlık dilini betimleyebilmek için, her bir alanı özelliklerine göre sınıflandırmak gerekir. Bu durumda teknik gibi geniş bir alanı alt alanlarına göre ayrıştırarak makine yapımı, otomobil tekniği, iletişim teknolojileri gibi alanların dil kullanımları ayrı ayrı ele alınmalıdır.

Yine de uzmanlık dillerinin genel özelliklerinden söz edilebilir. Uzmanlık dillerinin en belirgin özelliği terimleridir. Bunun dışında da sözcüksel, sözdizimsel ve metinsel düzlemde genel özellikler taşımaktadırlar.

Sözcüksel düzlemde en belirgin özellikleri terimlerdir. Bunun dışında isimlerin sıkça kullanımı göze çarpmaktadır. Özellikle de Almanca'da isimleştirilen eylemler sıkça kullanılmaktadır.

Sözdizimsel düzlemde isimlerin olağan eylemlerin yerine ölçünlü dilden farklı eylemlerle kullanıldığı gözlenmektedir (örneğin; Zahnräder kämmen). Uzmanlık metinlerinde en az sözcükle yoğun bilgi aktarmak esas alınmaktadır. Bu nedenle bağlaçlı tümceler yerine daha kısa olan sözcük kümeleri kullanılmaktadır. Uzmanlık metinlerinde temel amaç bilginin açık bir dille kesin olarak aktarılmasıdır.

Metinsel düzlemde, uzmanlık metinlerinin görsel olarak belli bir sıralama izlemesine dikkat edilmektedir. Bölüm, bölüm başlıkları, paragraf, sıralı numaralandırma, liste ve tablolar belirgin metinsel özelliklerdir. Metin türü de metin yapısının belirlenmesinde büyük önem taşımaktadır. Bir kullanma kılavuzunun yapısı ile ilgili alandaki bir raporun yapısı arasında belirgin farklar gözlemlenmektedir. Belli olgu yada nesnelere vurgulamak için kalın, italik, renkli yazı, alt çizgi gibi biçimsel öğelere başvurulmaktadır.

Uzmanlık metinlerinde, özellikle de teknik alanlarda, metin içerisinde bir terimin eş anlamlılarının kullanılmamasına, sürekli aynı terimin kullanılmasına dikkat edilmektedir. Bu durum metnin daha rahat anlaşılmasını sağlamak ve yanlış anlamaları önlemek için kullanılmaktadır.

Uzmanlık metinlerinin çevirisinde temel amaç bilginin doğru ve eksiksiz olarak aktarımıdır. Bu aktarımda da çevirmene düşen görev, bilgi, iletişim, dil ve eylem engellerini ortadan kaldırarak hedef kitlenin seviyesine uygun bir çeviri yapmaktır. Çeviri,

hedef kitleye yönelik yapıldığı sürece işlevini yerine getirebilir. Bu nedenle öncelikle dikkate alınması gereken özellikler, metnin işlevi ve hedef okuyucudur.

I.3. Çeviri Sürecindeki Paradigma Değişimi

90'lı yılların sonlarına doğru çeviribilim alanında “paradigma değişimi” tartışmaları başlamıştır. Bu tartışmaların çıkış noktası, çevirinin dinamik bir gelişme içerisinde olması sonucunda çeviribilimdeki araştırma alanlarının ve ağırlıklarının sürekli gelişmesidir. Çevirideki paradigma değişimi birçok çeviribilimci (Neubert, Schmitt, Fleischmann, Wilss vd. 2000) tarafından ele alınmıştır, ancak bu tartışmalar daha çok çeviri kuramları üzerine yoğunlaştırılmıştır. Austermühl (1998), paradigma değişiminin dış etkenlere bağlı olarak çeviri sürecinde ortaya çıkmasını ele almıştır.

Bu bölümde çeviri sürecinde meydana gelen paradigma değişimi ele alınacaktır. Bunun için de öncelikle “paradigma” kavramının tanımına yer verilecektir.

Kuhn'un paradigma tanımına göre bilimsel bir topluluğa ortak olan şeyler paradigmadır ve tersi, ortak bir paradigmaya sahip olmak birbirinden bağımsız insanları bilimsel bir topluluk haline getirir. (Bkz. Austermühl 1998:79)⁸

Yeniliklerin ve çözülme sorunların ortaya çıkması sonucu bir paradigma, bir diğerinin yerini alır ve böylece bilimde yeni bir aşama kaydedilmiş olur (Bkz. Austermühl 1998:79). Uygulanan paradigmanın bilimsel açıdan çözümsüzlüğe ulaşması sonucu yeni olası çözümler, yeni örnekler arayışı içerisine girilir. Bunun sonucunda

⁸ Ein Paradigma ist das, was den Mitgliedern einer wissenschaftlichen Gemeinschaft, und nur ihnen, gemeinsam ist. Umgekehrt macht der Besitz eines gemeinsamen Paradigmas aus einer Gruppe sonst unverbundener Menschen eine wissenschaftliche Gemeinschaft.

bilimsel bir çevrede kabul gören yeni paradigma eskisinin yerine geçer. Bir paradigmanın yerine yeni bir paradigmanın geçmesi “paradigma değişimi” olarak adlandırılır (Bkz. Austermühl 1998:80).

Austermühl, bu konuda yaptığı doktora çalışmasında son yıllardaki çeviri kuramlarını (dil çiftine yönelik çeviribilim, metindilbilimsel çeviribilim, eylem ve kültür kuramsal çeviribilim, translation studies, sürece yönelik çeviribilim, yorumbilimsel çeviribilim) inceleyerek paradigma değişimi tezini doğrulamaya çalışmaktadır. Bu kuramların incelenmesi sonucunda da öncelikle Kuhn’un paradigma tanımının doğa bilimlerine uygun olduğunu, ancak sosyal bilimlerdeki kullanımının sorunlu olduğuna değinmektedir. Bu doğrultuda Einhauser’in (Bkz. Austermühl 1998:87) “doğa bilimlerinde paradigma değişimi sırasında paradigmaların birbirlerinin yerini aldığını, buna karşın sosyal bilimlerde bir kuramın diğerlerine göre daha baskın olabileceğini, ancak bunun diğer kuramların yerine geçtiğinin göstergesi olmadığını, bu kuramın yanı sıra farklı görüşlerin de geçerli olabileceği” görüşüne katılarak sosyal bilimlerde birden fazla paradigmanın koşut olarak bulunabileceğini savunmaktadır.

Austermühl, yukarıda anılan çeviri kuramlarının değerlendirilmesi sonucunda çeviribilimdeki mevcut çeviri kuramlarının kültürlerarası iletişim için gerekli olan bilgi aktarımını sağlamada yararlı olduğuna değinmektedir. Ancak çeviribilimde ve çeviri uygulamasında iletişim teknolojilerinden kaynaklı bir paradigma değişiminin meydana geldiğini vurgulamaktadır. Bunun sonucunda da iletişim teknolojilerindeki gelişmelerden çevirmenlik eğitimi veren üniversiteler de etkilenmektedir (Bkz. Austermühl 1998:79-88).

Bilgi ve iletişimde yeni teknolojilerin kullanımının günlük hayatta giderek daha fazla yaygınlaşması, çeviri sürecinde birtakım değişimlere neden olmuştur. Çevirinin

başlangıç dönemlerinde çeviriler çevirmene basılı olarak ulaştırılır, çevirisi yine basılı olarak teslim alınırdı. 90'lı yıllarda bilgisayarın ve internetin yaygınlaşmasıyla birlikte çeviride de birtakım değişiklikler ortaya çıkmıştır; metinler çevirmene faks, e-posta veya FTP yoluyla ulaştırılıp, yine aynı yoldan teslim alınmaya başlandı. Bunun yanı sıra çevirmene verilen süreler de daralmaya başladı.

İnternetin yaygınlaşması, çevirmene daha fazla olanaklar sunmaya başladı. Arama motorları, veri bankaları gibi kaynaklar çevirmenin basılı sözlüklerin ve uzmanların dışında yararlanabileceği kaynaklar haline geldi. Bu durum çevirmene zaman kazandırma açısından yararlı oldu. Daha sonraları elektronik sözlükler ve çeviri yazılımları geliştirildi. Ancak bütün bunlarla birlikte çevirmenlere verilen süreler giderek daha fazla daraltıldı. Bu durum da çevirmenin yeni teknolojilerden en seri biçimde yararlanma koşulunu beraberinde getirdi.

Çalışmanın III. Bölümünde “Çeviriye Yönelik Terim Çalışması” başlığı altında bilgi ve iletişim teknolojilerinin çeviri sürecindeki etkileri ve bunların çevirmene sağladığı yararlar daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Çeviri sürecinde ortaya çıkan değişimlerden çeviri uygulaması doğrudan etkilenirken, çeviribilimi ve çeviri eğitimi de etkilenmektedir. Çeviri sürecinin çeviri eğitimine olan etkileri Bölüm V.2.2.'de daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Austermühl, çeviribilimde paradigma değişimi yerine paradigma füzyonunun gerekliliğine işaret etmektedir. Buna göre çeşitli çeviri kuramlarının birleştirilmesi ve kaynaşması ile çeviri sürecinde ortaya çıkan sorunsallar uygun biçimde çözümlenebilecektir (Bkz. 1998:291).

Çeviribilim ve çeviri uygulaması da çeviri sürecindeki değişiklikler sonucu köklü bir değişim geçirmiştir. Austermühl, bu durumda çeviri sürecinde iletişim teknolojilerinden kaynaklı bir paradigma değişiminden yola çıkılabileceğini savunmaktadır. Bu yeni paradigma, çeviride elektronik yardımcı araçların amaca ve sürece yönelik olarak kullanılmasını, dilsel ve kültürel transfer işlemi için vazgeçilmez olan bilgi temellerinin üretimi için belirleyici araç olarak görmektedir. Bu durum çevirmen eğitiminin ve gelişiminin *teleteaching* (uzaktan eğitim) ve *computer-based teaching* (bilgisayar destekli eğitim) yöntemleriyle desteklenmesini kapsadığı gibi, çok sayıda araçtan yararlanan dilsel ve alansal veri bankalarının oluşturulması ile çeviriye yönelik sanal iletişim platformlarının yaratılmasını da kapsamaktadır (Bkz. Austermühl 1998:291-292).

Sonuç olarak, bilgi çağında çeviri dönüşü olmayan bir biçimde değişmektedir. Bu değişimin sonucunda da yöntem ve uygulama sürecinde bir paradigma değişimi ortaya çıkmıştır. Bu konu III. Bölümde tekrar ele alınacak ve “Teknik Metinlerin Çevirisi” açısından irdelenecektir.

II. TEKNİK METİNLERİN ÖZELLİKLERİ

Çalışmanın bu bölümünde teknik metin olarak adlandırılan teknik alanlarda yazılmış metinlerin özellikleri üzerinde durulacaktır. Öncelikle ‘teknik metinler’ kavramını açıklamak gerekir.

Meyers ‘teknik’ kavramını insan tarafından doğa yasaları ve süreçlerinin olduğu gibi malzemelerin de anlamlı ve amaca uygun olarak kullanılması sonucu üretilen veya geliştirilen tüm nesnelere (araçlar, cihazlar, makineler vs.), önlemler ve işlemler olarak tanımlamaktadır⁹. Alan olarak teknik, ayrı ayrı alan ve alt alanlarına ayrılmaktadır. Dikey sınıflandırma adı verilen bu alansal ayrışmada teknik, makine yapımı, elektroteknik gibi alt alanlara ayrılmaktadır. Teknikle ilgili alanların tümünde yazılmış metinler genel olarak ‘teknik metinler’ olarak adlandırılmaktadır.

Teknik metinler, belli bir alanda yazılmış olduğundan genel anlamda uzmanlık metinleridir. Uzmanlık metinleri ortak özellikler taşıyabildikleri gibi, değişik uzmanlık alanlarında hazırlanmış metinler başka alanlardaki metinlerden farklı özellikler taşıyabilir (örneğin; mahkeme kararı, kullanma kılavuzu, bilimsel makale vs.). Bununla birlikte farklı uzmanlık alanlarında oluşturulan terimler birbirinden farklı özellikler taşıyabilmektedir (Bölüm I.2.3.).

Bu bölümde genel anlamda teknik metinlerin türleri belirtilerek çalışmanın araştırma konusunu oluşturan yönlendirici metinlerden kullanma kılavuzlarının dilsel ve

⁹ “Gesamtheit aller Objekte (Werkzeuge, Geräte, Maschinen u.a.), Maßnahmen und Verfahren, die vom Menschen durch sinnvolle, zielgerichtete Ausnutzung der Naturgesetze und –prozesse sowie geeigneter Stoffe hergestellt bzw. entwickelt werden und sich – als Erweiterung der (begrenzten) menschlichen Fähigkeiten – zweckmäßig und in einem jeweils als nützl. Betrachteten Ausmaß insbes. Bei der Arbeit und in der Produktion [von Gütern, Werkzeugen u.a.], aber auch im Bereich des Informations- und Kommunikationswesens anwenden lassen. Darüber hinaus bezeichnet T. Die Wissenschaft von der Anwendung (und Nutzbarmachung) naturwissenschaftl. Erkenntnisse zur Realisierung techn. Vorhaben.” (Schmitt 1999a:106)

yapısal özellikleri değerlendirilecektir. Bu bağlamda Almanca ve Türkçe kullanma kılavuzlarının dilsel ve yapısal özellikleri irdelenecektir.

Yönlendirici metinlerde iletişim biçimi ve anlaşılabilirlik niteliği ele alınacaktır. Anlaşılabilirlik açısından metin uygunlaştırmasına yer verilecek ve kullanma kılavuzlarının uygunlaştırılması ele alınacaktır. Son olarak da kültürlerarası teknik yazı işleri ve teknik redaktörlük üzerinde durulacaktır. Teknik redaktörlerin ve çevirmenlerin meslek tanımları karşılaştırılarak koşulluklar gösterilecektir.

II.1. Doğa Bilim-Teknik Alanlar ile Sosyal Bilimler Alanında Kavram Dizgesindeki Farklılıklar

Doğa Bilimleri ve Teknik alanlardaki metinlerle Sosyal Bilimler alanındaki metinlerin hepsi de uzmanlık metinleridir. Daha önceki bölümlerde (Bölüm I.2.3.) uzmanlık metinlerinin genel özellikleri bulunduğu değinilmektedir. Yine de çeşitli uzmanlık metinleri arasında benzer özelliklerin yanı sıra birbirinden farklı özellikler de gözlemlenebilmektedir. Bu özellikler, ayrı ayrı metin türleri ele alındığında daha belirgin olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin; bir mahkeme kararı ile bir kullanma kılavuzunun özellikleri karşılaştırıldığında, sözcük, sözdizim ve metin düzlemlerinde birbirinden farklı özellikler taşıdıkları görülmektedir.

Bunlardan sözcük düzleminde: Türkçe hukuk dilinde kavramlar açısından bakıldığında Arapça ve Farsça'nın ağırlığı görülmektedir. Her ne kadar yeni yasal düzenlemelerle yasa metinlerinde kavramsal açıdan da bir Türkçeleştirme söz konusu olsa da kullanım açısından bakıldığında bunun yerleşmesinin uzun bir zaman alacağı bellidir.

Zira bu dili kullanan uzmanların (Avukat, Hakim, Savcı vs.) bu yönde bir çabaları veya dili daha anlaşılır kılma konusunda bir endişeleri mevcut değildir.

Örnek 1:

Eski: *Kanunun sarıh olarak suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez.*

Yeni: *Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz.*

Arapça ve Farsça kavramların kullanımına iki açıdan bakılmalıdır. Birincisi bu kavramların kullanımı Türkçe kavramlardaki eksikliklerden veya mevcut kavramların istenileni karşılamamasından kaynaklanmaktadır.

Örnek 2:

Rüsum: *Devlet daireleri veya kamu kuruluşlarınca yapılan işle ilgili ve sadece o işe ilişkin olarak alınan paralar. Bu paralar genel anlamdaki vergilerden farklıdır.*

İkincisi de, bazı durumlarda Türkçe karşılığı olmasına rağmen alışkanlıktan veya prestij sağlama, bilgili görünme amacıyla eski dildeki kavramlar tercih edilmektedir.

Örnek 3:

Mahkemeler Kuruluş Kanunu

Mahakimi şer'iyenin ulgasına ve mahakimi teşkilatına ait ahkâmî muaddil kanun

Örnek 4:

Eşlerin müşterek çocukları 1987 doğumlu XXXX'in Velayetlerinin istek vechile davacı anneye verilmesine.

Eşlerin müşterek çocukları 1987 doğumlu XXXX'in Velayetlerinin adet olduğu üzere davacı anneye verilmesine.

Türkçe kullanma kılavuzlarında kullanılan kavramlara bakıldığında yabancı kavramların ağırlığı görülmektedir. Bunun en büyük nedeni teknoloji ithal eden bir ülke olmamızdır.

Pfaff creative 1475 CD dikiş makinesi kullanma kılavuzundan örnekler:

Örnek 5:

Kapak klapesini geriye doğru açınız. (Sayfa 14)

Almanca: Den Klappdeckel 2 nach hinten aufklappen.

Örnek 6:

*Bordür programları, kaydırma dikişi programları ve monogram alfabeti.
(Sayfa 25)*

Almanca: Bordürenprogramme, Versatzstichprogramme und Monogramm-Alphabet.

Örnek 7:

Outline alfabe (outline harfler)

Sözdizim düzlemi açısından bakıldığında, Türk hukuk metinlerinde cümle yapıları genellikle uzun ve iç içe olduğu görülmektedir. Özellikle mahkeme kararlarında olayların anlatımı ve delillerin sıralanmasında cümlelerin virgülle ayrılarak ve bağlaçlar kullanılarak sıralanması tercih edilmektedir. Bu da okuyucu açısından büyük zorluklar yaratabilmektedir. Ayrıca bu cümle kuruluşu nedeniyle sıkça bozuk cümlelere de rastlanmaktadır.

Örnek 8:

Kırklareli, Merkez ilçesi, Dereköy köyü, cilt no 25, hane no 59 da nüfusa kayıtlı bulunan X ve Y oğlu 2.10.1938 doğumlu Z'nin evli ve çocuklu olarak 11.8.2001 gününde ölümü ile geride mirasçı olarak eşi A ve B kızı 23.11.1949 doğumlu C ile müşterek kızı D'nin kaldığı, başkaca mirasçısının kalmadığı nüfus kayıtları ve tüm dosya içeriğinden anlaşıldığından verasetin kabulüne karar vermek gerekmiştir.

Kullanma kılavuzlarında basit tümce yapılarına ağırlık verilmektedir. Tümceler genellikle bağlaçsız ve kısadır. Tümcelerde çoğunlukla emir kipi kullanılmaktadır.

Örnek 9:

“MENU” tuşuna üst üste üç kez basınız. Ekranı hassas ayar göstergesi gelecektir. (Arçelik Televizyon Kullanma Kılavuzu, Sayfa 13)

Metin yapısı incelendiğinde, mahkeme kararlarında tekrarlara sıkça rastlanmaktadır. Özellikle olaylar, deliller ve hüküm bölümlerinde tekrar eden ifadeler sıkça bulunmaktadır. Mahkeme kararlarında metin yapısı sabittir: giriş bölümünde esas no,

karar no, davacı/vekili, davalı/vekili, dava, dava tarihi ve karar tarihi belirtilir. Daha sonraki bölümlere de gereği düşünöldü ve karar şeklinde yapılmaktadır.

Kullanma kılavuzlarında ise kısa ve kullanıcıyı bir eylemi yapmaya veya söz konusu cihazın doğru kullanımına yönelik cümleler mevcuttur.

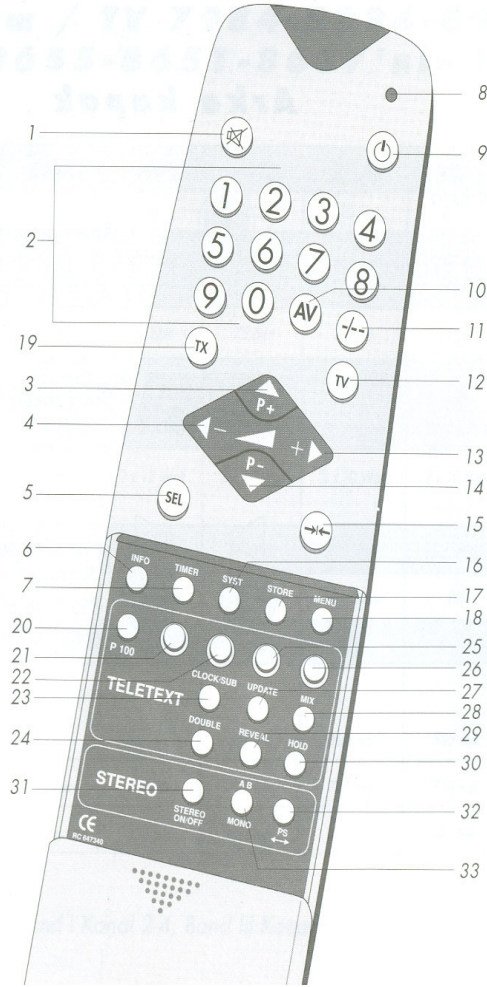
Örnek 10:

Üst ipliği sıkıca tutunuz. El çarkını öne doğru çeviriniz ve bir batış dikişiniz. İğne ve horozun yukarıda bulunması gerekir. Üst iplikle, alt ipliği yukarıya doğru çekiniz.

Kullanılan kısa cümlelerin yanı sıra anlaşılabilirliği kolaylaştırmak için numaralandırma ve madde imleri sıkça kullanılmaktadır. Bunlar ayrıca şekiller ve grafiklerle desteklenmektedir. (Bkz. Şekil 3)

Uzmanlık metinlerinin en belirgin özelliklerinden birisi sıkça kullanılan terimlerdir. Ancak genel anlamda terimler uzmanlık metinlerinin belirleyici bir özelliği olmasına karşın, değişik alanlardaki terimler yapısal olarak birbirinden farklılık gösterebilmektedir. Yukarıdaki mahkeme kararı ve kullanma kılavuzu karşılaştırmasında da bu durum belirgin olarak ortaya çıkmaktadır.

Uzaktan kumanda aleti

1. Geçici ses kesme tuşu (MUTE)
2. Numaralandırma tuşları
3. Program ileri alma tuşu (P+)
4. Ses ayar azaltma tuşu (-)
5. Ses/Resim ayar seçme tuşu (SEL)
6. Gösterim tuşu (INFO)
7. Otomatik kapanma tuşu (TIMER)
8. LED göstergesi
9. Geçici açma-kapama tuşu (STAND-BY)
10. Audio/Video tuşu (AV)
11. Tek/Çift numara tuşu (-/- -)
12. TV seçme tuşu
13. Ses ayar artırma tuşu (+)
14. Program geri alma tuşu (P-)
15. Normalizasyon tuşu
16. Sistem seçme tuşu (SYST)
17. Hafızaya alma tuşu (STORE)
18. Menü tuşu (MENU)

Aşağıdaki tuşlar teletext özelliğine sahip TV'lerde kullanılır:

19. Teletext seçme tuşu
20. Index tuşu (P100)
21. Kırmızı çerçevesi Fastext tuşu
22. Yeşil çerçevesi Fastext tuşu
23. Alt sayfa tuşu (CLOCK/SUB)
24. Sayfa büyütme tuşu (DOUBLE)
25. Sarı çerçevesi Fastext tuşu
26. Mavi çerçevesi Fastext tuşu
27. Geçici TV görüntüsü tuşu (UPDATE)
28. TV resminde Teletext görüntüsü tuşu (MIX)
29. Soru yanıt tuşu (REVEAL)
30. Durdurma tuşu (HOLD)

Aşağıdaki tuşlar stereo özelliğine sahip TV'lerde kullanılır:

31. Stereo ON/OFF tuşu
32. Sese derinlik verme tuşu (SPACE SOUND) Yapay stereo tuşu
33. İki dilde yayın seçme tuşu (AB) Mono/Stereo tuşu

Şekil 3: Kullanma kılavuzlarında görsel öğeler (Arçelik Televizyon Kullanma Kılavuzu Sayfa 6)

Bu çalışmanın temelini oluşturan teknik metinlerin sosyal bilimler alanındaki metinlerden farkları özetle aşağıdaki gibi belirtilebilir:

- 1) Sosyal bilimler alanındaki metinlerin çevirisi farklı alan bilgileri ve özel koşullar gerektirir (örn. Yargı dili, akit dili vs.). Buna karşın teknik metinlerin çevirisi daha spesifik bir alan bilgisi gerektirirken, alandışı etmenler çok etkili değildir.

2) Sosyal bilimler alanındaki terimler kurumsal ve tarihsel özellikler taşır. Bu terimlerin çevirisi de teknik terimlerin çevirisinden farklı yöntemler gerektirir.

(Bkz. Jümpelt 1961:36-37)

Sosyal bilimlerdeki terimlerin büyük bir bölümünün birden daha fazla tanımı bulunmaktadır. Bu terimler büyük ölçüde soyut kavramlar olduğundan, kesin bir biçimde tanımlanması güçleşmektedir. Yine de sosyal bilimlerdeki terimlerin ilgili alanlarda yaklaşık bir anlamı bulunmaktadır. Ancak, aynı kavramlar günlük dilde de karşımıza tamamen farklı bir anlamda çıkabilmektedir (Örneğin; *einen Prozess anstrengen – dava açmak; sich anstrengen – çaba sarfetmek*).

Teknik alanlarda da günlük dilden kavramlar kullanılmaktadır (*Warten der Maschine – makinenin bakımı; warten – beklemek*). Ancak bu tür kavramlar sosyal bilimlerde daha yoğun olarak gözlemlenmektedir.

Teknik alanlar, teknolojik gelişmelerin dinamik hızı sonucunda söz varlıklarına sürekli yeni terimler eklemek durumunda kalıyorlar. Her yeni teknolojik ürünle birlikte yeni terimler ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra aynı nesne için değişik firmalar farklı terimler kullanabiliyorlar. Bunun nedeni de ürünlerini benzer ürünlerden farklı göstermektir.

Stolze (1999:44), kavram oluşumunun dilsel kurallara bağlı olduğunu ve amacının iletişimi sağlamak, mantıksallaştırmak ve kolaylaştırmak olduğunu belirtmektedir. Bu kurallar toplum tarafından, geçerliliklerini yitirdikleri zaman değiştirilebilirler. Sosyal bilimler alanındaki kavramların oluşumunda kavram konusunda

uzlaşmaya varıldıktan sonra kavramdan yola çıkılarak kavrama bir anlam yüklenmektedir. Bu durumda sosyal bilimlerdeki kavramlar tanımlanmaya açıktır. Bunun sonucunda da sosyal bilimler alanındaki uzmanlık dillerinin ölçünlü dile daha yakın olduğu söylenebilir.

Doğa bilimleri ve teknik alanlardaki nesnelere adlandırılması, mantıksal olarak yapılandırılan bir alan terminolojisine bağlı olarak gerçekleştirilmektedir. Bu durumda kavramlar bir sisteme bağlı olarak ve kodlanarak oluşturulmaktadır.

Stolze (1999:46; çev. F.A.), aşağıdaki tabloda doğa bilimleri ve teknik alanlardaki kavramlarla sosyal bilimlerdeki kavramları karşılaştırmaktadır.

<u><i>Doğa bilimleri-teknik</i></u>	<u><i>Sosyal bilimler</i></u>
Adlandırma	Betimleme
Betimleme aracı olarak dil	Bilgi aracı olarak dil
Nesneye uygunluk	İnsana yönelik
Eşdeğer kavramlar	Kavramların mantıksal açıklığı
Terim	kavram
Anlamı sistematik olarak belirlenmiştir	Anlamı geleneksel olarak belirlenmiştir
Tümdengelimli türetme	Tartışarak netleştirme
Anlamı normlaştırılabilir	Anlamı yoruma açık
Yeni anlamların birikerek çoğalması	Betimlemelerin farklı yorumlanması
Nesneler, olgular	Düşünceler, süreçler, gelişim
Terimin ilgili alanda yeri bulunmaktadır	Düşünce akımlarından gelen kavramlar
Kapalı sistem	Açık sistem
Çözümleme	Yorumlama

Doğa bilimleri-teknik alanlar ile sosyal bilimlerdeki kavram dizgesinde ve kavram oluşturmada gözlenen farklılıklar ışığında çevirmenin, bu alanlar arasındaki farklılıkları gözetmesi gerekir. Bu bilim dalları arasındaki farklılıklar, doğal olarak metin tasarımına da yansımaktadır. Bu nedenle çevirmenin, doğa-bilimleri ile sosyal

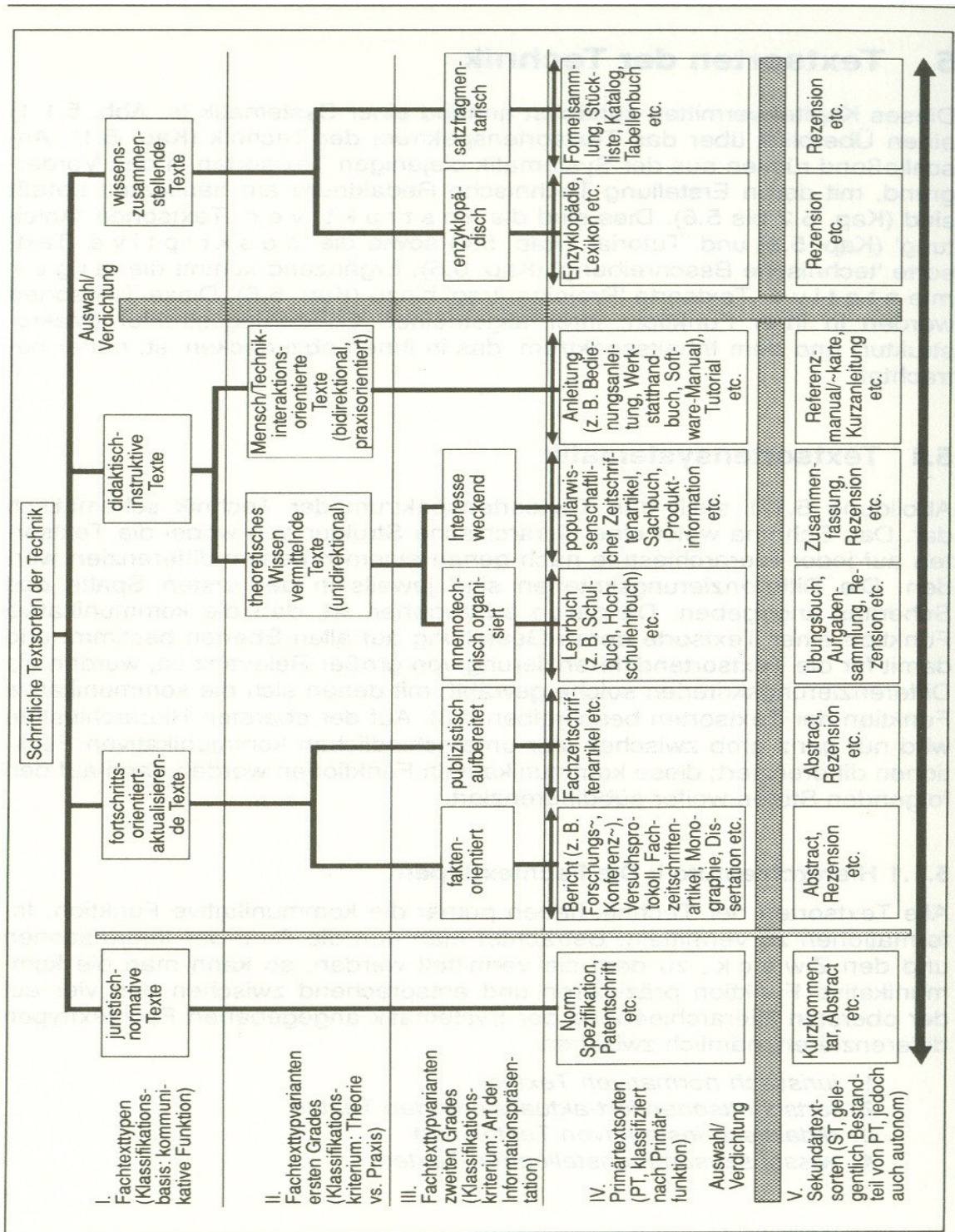
bilimlerdeki metin türlerinin özelliklerini ve kavram dizgesindeki farklılıkları göz önünde bulundurması ve ilgili alanlara uygun çeviri yapması gerekmektedir.

II.2. Teknik Metinlerin Türleri

Teknik metinlerin de, diğer birçok uzmanlık alan metinleri gibi, türleri bulunmaktadır. Bu metin türlerine ilişkin Göpferich metinlerin işlevine göre ayrıntılı bir bölümlenme oluşturmuştur.

Göpferich'e (1998:89) göre teknik alanlardaki tüm metin türlerinin öncelikli işlevi iletişim ve bilgi aktarımıdır. Göpferich, bilginin türüne ve aktarım amacına göre teknik metinleri dört türde ele almaktadır: hukuksal olarak standartlaşmış metinler (juristisch-normative Texte), gelişmeye dönük güncelleştirici metinler (fortschrittsorientiert-aktualisierende Texte), eğitsel-öğretici metinler (didaktisch-instruktive T.), bilgi bir araya getirici metinler (wissenszusammenstellende Texte).

Tablo 3'te de görüldüğü gibi Göpferich, yukarıda anılan dört metin türünü iletişim işlevlerine göre ayırmakta ve bunları kendi içlerinde de bölümlenmektedir. Sınırlandırma yapmak amacıyla burada sadece çalışma konumuzu ilgilendiren metinlerin ayrıntılarına değinilecektir.

Tablo 3: Teknik alanlardaki metin türleri (Göpferich 1992:194)

Bu bölümlerden çalışma konusuyla ilintili olan eğitsel-öğretici metin tipi kuram ve uygulama açısından ayrıştırılmaktadır: kuramsal bilgi aktaran metinler ve insan ile teknik ürün arasındaki karşılıklı ilişkiyi yönlendiren metinler. Üçüncü bölümleme ölçütü bilginin sunulmuş biçimidir. Bu ölçüte göre insan ve teknik ürün arasındaki karşılıklı ilişkiyi yönlendiren metinler kendi içinde bölümlenmeye uğramamıştır. Dördüncü bölümlemede birincil metin türleri birincil işlevlerine göre bölümlenmiştir. Burada insan ve teknik ürün arasındaki karşılıklı ilişkiyi yönlendiren metinler kullanma kılavuzları, tutorial vs. olarak belirtilmektedir. İkincil metin türleri ise birincil metin türlerinin bir parçası olabileceği gibi özerk olarak da bulunabilirler. Bunlar referans kartı, kısa kullanma kılavuzu gibi kısa metinlerdir.

Kullanma kılavuzları, yukarıdaki metin türlerinden eğitsel-öğretici metin türüne girmektedir. Kullanma kılavuzları, metin okuyucusunu eğittiği için eğitseldir, ona bir cihazın doğru olarak nasıl kullanılacağını öğrettiği için de öğreticidir.

Çalışmanın uygulama aşamasında kullanılacak metin türü kullanma kılavuzları olduğundan, Bölüm II.2.1.'de insan ve teknik ürün arasındaki karşılıklı ilişkiyi yönlendiren metinler daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

II.2.1. Eyleme Yönlendiren Metinler

İnsan ve teknik ürün arasındaki karşılıklı ilişkiyi yönlendiren metinlerin amacı alıcının/tüketicinin bir nesneyi (cihazı) doğrudan kullanmasını sağlamaktır. Bu tür metinlerde nesneye ilişkin kuramsal bilgi değil, bu nesneyi uygulamada kullanmak için gerekli olan bilgiler ön plandadır. Bu metinlerde kullanıcı ile nesne arasındaki ilişki vurgulanır. (Bkz. Göpferich 1998:94).

Kullanıcı dikkatini tümüyle kullanma kılavuzuna vermez, onun yerine bir kılavuza bir de ürüne yöneltir. Bu durumda iki yönlü bir bilgi akışı ortaya çıkmaktadır: Bir yandan metinden okuyucuya doğru bir bilgi akışı gerçekleşir, diğer yandan da üründen yapılan eylem sonucunda verilen tepki okuyucuya iletilir. Metnin doğru anlaşılıp anlaşılmadığı ürünün verdiği tepki sonucunda ortaya çıkmaktadır.

Her kültürün kendine özgü gelenekleri, alışkanlıkları ve davranış biçimleri olduğundan kullanma kılavuzlarının da her dilde ve her kültürde birebir aynı olması beklenmemelidir. Yine de bazı metin türlerinde belli başlı bilgilerin bulunması gerektiğinden, farklı dil ve kültürlerdeki koşut metin türlerinde benzer özellikler de bulunabilir. Kullanma kılavuzları, okuyucunun bir cihazı kullanmasını sağlamak üzere hazırlanmış metinler olduğu için, farklı kültürlerde metnin işlevi aynıdır.

Tratschitt (Bkz. 1982:161), kullanma kılavuzlarının anlaşılır olmasını sağlamak için beş aşamanın göz önünde bulundurulması gerektiğine değinmektedir:

- a. ürünün ve hedef kitlenin analiz edilmesi
- b. bilgi gereksiniminin belirlenmesi
- c. bilgilerin mantıksal öğrenmeye göre sıralaması
- d. kullanma kılavuzunun öğrenmeye etkili bir taslağa dönüştürülmesi
- e. kullanma kılavuzunun test edilmesi.

Bu aşamalı hazırlık evresi sonunda kullanma kılavuzlarının hedef kitleye uygun biçimde oluşturulması amaçlanmaktadır. Bu durumda her bir kültürün özellikleri

ışığında hazırlanan kullanma kılavuzlarının her dilde birbirinden farklı özellikler taşıması beklenebilir.

Aşağıdaki bölümde Almanca ve Türkçe kullanma kılavuzları karşılaştırılarak, benzer ve farklı dilsel ve yapısal özellikleri gösterilecektir.

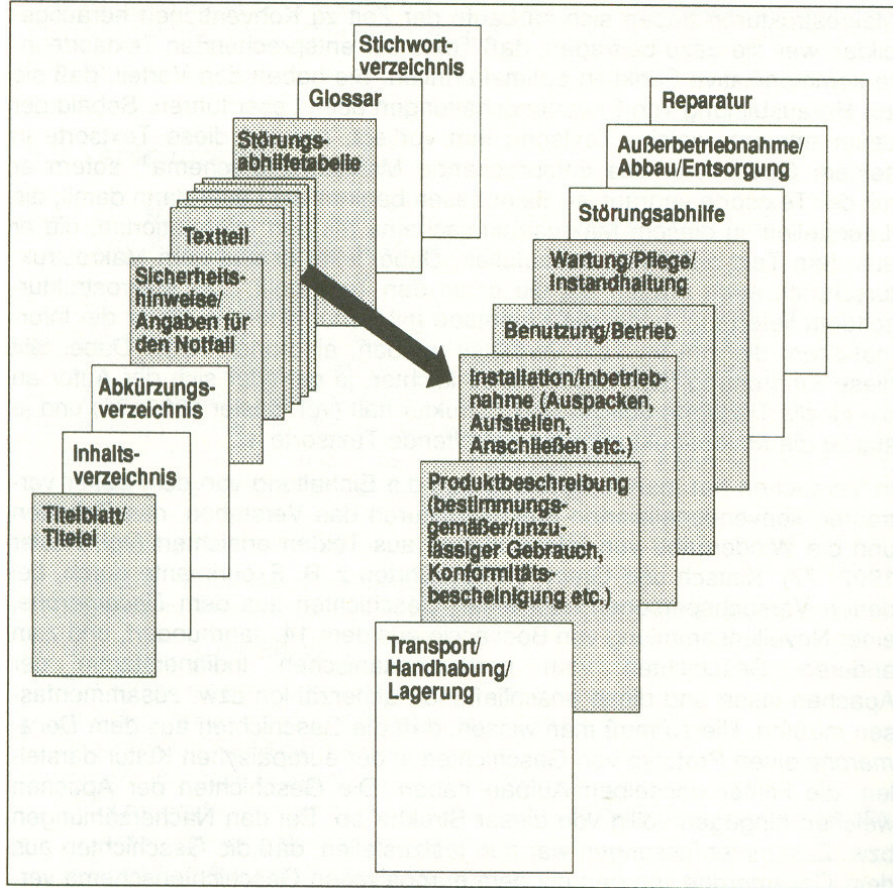
II.2.2. Teknik Alanlardaki Yönlendirici Metinlerden Kullanma Kılavuzlarının Dilsel ve Yapısal Özellikleri

Birçok metin türü için bir bölümlene yapısı bulunmakla birlikte, bunlardan bazı metin türlerindeki daha sabit ve kesindir, bazıları ise daha esnek kurallara dayanmaktadır.

Metinlerin makro yapısı zamanla kurallaşmaya başlamıştır. İlgili metin türünün iletişimsel işlevini en uygun biçimde yerine getirebilmesi için bu kurallaşmalar gerekli olmuştur. Okuyucu, metnin bölümlene yapısını gördüğü zaman, karşındaki metin türünü tanıyabilmeli ve bunun sonucunda çağrışımları yoluyla aradığı bilgiye daha rahat ulaşabilmeli.

Kullanma kılavuzları, okuyucunun eylemini yönlendirdiği için sabit bir bölümlene yapısına göre bölümlenmelidir. Okuyucu, cihazın kullanımını kılavuzdan adım adım izleyebilmeli ve uygulayabilmelidir.

Göpferich, kullanma kılavuzlarının makro yapısının Şekil 4'teki gibi olması gerektiğini belirterek, koyu renkli kutularda zorunlu öğeleri, açık renkli kutularda da zorunlu olmayan öğeleri göstermektedir.

Şekil 4: Kullanma kılavuzlarının makro yapısı (Göpferich 1998:102)

Kullanma kılavuzunun makro yapısının sırasıyla başlık/başlık sayfası, içindekiler, kısaltmalar listesi, güvenlik uyarıları/acil durumlarda gerekli bilgiler, metin bölümü, arıza giderme yardım tablosu, sözlükçe, kelime indeksi bölümlerinden oluştuğu görülmektedir. Bunlardan başlık/başlık sayfası, güvenlik uyarıları/acil durumlarda gerekli bilgiler, metin bölümü ve arıza giderme yardım tablosu kılavuzda yer alması zorunlu olan bölümlerdir. Metin bölümünün içerisinde de sırasıyla nakil/ergonomik kullanım/depolama, ürün tanımı (talimatlara uygun/uygun olmayan kullanım, uygunluk belgesi vs.), kurma/çalıştırma (ambalajından çıkarma, yerleştirme, bağlama vs.), kullanım/çalıştırma, onarım/bakım/işlerliğini koruma, arıza yardımı, çalıştırmayı durdurma/sökme/imha etme,

tamirat bölümlerinin yer alması öngörülürken bunlardan ilk ve son üç bölümlemenin kılavuzda yer alması zorunlu değildir.

Kullanma kılavuzlarının dilsel ve yapısal özellikleri Almanca ve Türkçe kullanma kılavuzları incelenerek sonraki bölümlerde ayrı ayrı ele alınacaktır.

II.2.2.1. Almanca Kullanma Kılavuzlarının Dilsel ve Yapısal Özellikleri

Almanca'daki kullanma kılavuzları genel olarak benzer dilsel özellikleri taşımaktadır. Bu dilsel özelliklerden en belirgin olanı, kısa ve basit tümce yapılarının kullanılarak, ifadelerin açık ve net olmasıdır. Kullanma kılavuzunun yönelik olduğu hedef kitleye göre kullanılan terimlerin anlaşılabilirlik düzeyi değişebilir. Doğrudan tüketiciyi hedef alan kılavuzlarda daha yaygın terimler kullanılırken, uzmana yönelik kılavuzlarda alansal terimlerin yoğunluğu gözlenmektedir.

Genel olarak açıklama bölümlerinde söz konusu aracın/cihazın kullanımına veya ayarlamasına yönelik talimatların verildiği bölümlerde emir kipinin kullanımı görülmektedir (Örnek: *Drücken Sie zweimal auf die Taste*). Bunun yanı sıra Almanca kılavuzlarda isimlerin ağırlık taşıdığı biçem (Nominalstil) ve ilgeçli yapılar kullanılmaktadır (Örnek: *Durch einen Druck auf diesen Knopf wird die Maschine in Gang gesetzt*).

Özellikle açıklama bölümlerinde gerek emir kipi gerekse isimlerin ağırlık taşıdığı biçem kullanımında kısa cümleler dikkat çekmektedir. Emir kipinin kullanımında Almandaki nazik hitap şekli olan "Sie" (siz) şahsına göre çekim yapılmaktadır (Örnek: *Achten Sie beim Schließen der Heckklappe darauf, dass sich niemand einklemmt!*).

Metin türlerinin genel olarak kesin bir bölümlenme yapısı, yani makro yapısı oluşmuştur. Zamanla bu makro yapılar kurallaşırlar. Çünkü ilgili metin türündeki metinler iletişim işlevini yerine getirmektedir. Okuyucu, okuduğu metnin türünü tanıdığı takdirde, zihninde o metin türünün makro yapısı canlanmaktadır. Bu da okuyucunun, metin içerisindeki bilgileri daha kolay kavramasını sağlamaktadır (Bkz. Göpferich 1998:100-101).

Almanca kullanma kılavuzlarında genel olarak Şekil 4’de verilen makro yapı kullanılmaktadır. Almanca kullanma kılavuzlarının içerikleri genellikle belli bir sıralamaya göre düzenlenmektedir. Buna göre dış kapak ve iç kapakta aşağıdaki bilgilerin yer alması gerekir:

- Ürünün açık adı varsa model ve tip numarası
- Kılavuzun türü
- Baskı sayısı/numarası var ise sipariş numarası
- Üreticinin adı ve adresi ve var ise temasa geçilecek kişinin adı
- Var ise CE-numarası
- Kullanma kılavuzunun ürünün güvenli amaca uygun ve ekonomik kullanımı için gerekli ya da bilgiler içerdiğine dikkat çekerek mutlaka ona uyulması gerektiği (ürünün üzerinde de belirtilmelidir).
- Yayıncı bilgileri ve telif hakkı ibaresi
- Tescilli markalara ait ürünlerde firmanın adının belirtilmesi.

(Bkz. Göpferich 1998:103-104)

İçindekiler bölümünün şekillendirilmesinde iki farklı yöntem izlenebilir: Ya her bölümün başlığı numaralandırılarak belirtilir, ya da içindekiler bölümünde sadece tek tek bölümlerin bölüm başlıkları verilir ve her bir bölümün başında ayrı bir içindekiler bölümü verilir. İkincisi özellikle çok geniş kapsamlı kitapçıklarda kullanılmaktadır, örneğin; otomobil tamirci el kitabı. Kısa kullanma kılavuzlarında en uygun yöntem ilkidir.

Metnin asıl bölümünde okuyucuya ürünün nakil, kullanım ve depolama, kurulum ve çalıştırma, doğru ve verimli kullanımı, bakımı ve arızaların giderilmesi, kapatılması ve enerji tasarrufu olanakları ile çevreci kullanımı ve tamirata ile bilgiler bulunmalıdır (Bkz. Göpferich 1998:103-105).

Bazı ürünlerde (örneğin; makinelerde) başka bilgilerin de verilmesi gerekir. Bu bilgilerle ilgili DIN EN 292 Bölüm 2 (1991) ve VDI-Richtlinie 4500 Blatt 1 (1995:17f.) 'de gerekli açıklamalar verilmektedir. Makineler ve tesislerle ilgili kullanma kılavuzlarının hazırlanması için yasal kurallara uygun makro yapıyı ve açıklamaları sunan yazılımlar bulunmaktadır (Bkz. Göpferich 1998:104).

II.2.2.2. Türkçe Kullanma Kılavuzlarının Dilsel ve Yapısal Özellikleri

Büyük oranda teknoloji ithal eden bir ülke konumunda olan Türkiye'deki kullanma kılavuzları da genel olarak Türk insanının özellikleri dikkate alınmadan yabancı dildeki kullanma kılavuzlarının çevrilmesiyle oluşturulmaktadır. Bu sebepten dolayı da ülkemizdeki kullanma kılavuzlarında söz konusu yabancı dilin etkisine sıkça rastlanmaktadır. Kullanma kılavuzu hazırlama koşulları dikkate alınmamaktadır (Bkz. Bölüm II.3.)

Özellikle yeni teknolojik gelişmelerle ilgili kavramların aktarılmasında büyük sorunlar çıkmakta ve bir çok yabancı kavramın dilimize girmesine neden olmaktadır.

Türkçe kullanma kılavuzları Sanayi ve Ticaret Bakanlığı'nın yönetmeliğine göre aşağıda belirtilen bilgileri içermelidir:

Tanıtma ve Kullanma Kılavuzunda Bulunması Gereken Bilgiler¹⁰

Madde 6 — Tanıtma ve kullanma kılavuzunda mallar ile ilgili olarak, malın özelliğine ve tüketiciye sunulmuş şekline göre aşağıda belirtilen bilgilerin bulunması zorunludur:

- a) İmalatçı – üretici veya ithalatçı firmanın unvanı, adres ve telefon numarası,
 - b) Bakım, onarım ve kullanımda uyulması gereken kurallar,
 - c) Taşıma ve nakliye sırasında dikkat edilecek hususlar,
 - d) Kullanım sırasında insan veya çevre sağlığına tehlikeli veya zararlı olabilecek durumlara ilişkin uyarılar,
 - e) Kullanım hatalarına ilişkin bilgiler,
 - f) Özellikleri ile ilgili tanıtıcı ve temel bilgiler,
 - g) Tüketicinin kendi yapabileceği bakım, onarım veya ürünün temizliğine ilişkin bilgiler,
 - h) Periyodik bakım gerektirmesi durumunda, periyodik bakımın yapılacağı zaman aralıkları ile kimin tarafından yapılması gerektiğine ilişkin bilgiler,
 - ı) Bağlantı veya montajının nasıl yapılacağını gösterir şema ile bağlantı veya montajının kimin tarafından yapılacağına (tüketici, yetkili servis) ilişkin bilgiler,
 - i) Bakanlıkça tespit ve ilan edilen kullanım ömrü,
 - j) Varsa standart numarası,
 - k) Servis istasyonları ile yedek parça malzemelerinin temin edilebileceği yerlerin isim, adres ve telefon numaraları veya çağrı merkezleri gibi diğer erişim bilgileri,
- Malının teknik özelliği ve/veya tüketicinin kullanımında karşılaşılabilecek kolaylıklar da dikkate alınarak, yukarıda belirtilen bilgilerin işaret ve/veya şekil çizmek suretiyle açık olarak anlatılabilmesi halinde, ayrıca yazılı bir metin aranmaz.

¹⁰ 14 Haziran 2003 Tarihli Resmi Gazete, Sayı: 25138, Sanayi ve Ticaret Bakanlığında : **Tanıtma ve Kullanma Kılavuzu Uygulama Esaslarına Dair Yönetmelik**

Yönlendirici metinlerin amacı okuyucunun, bu durumda tüketicinin, ilgili teknik ürünü en kısa sürede kullanmasını sağlamaktır. Bu nedenle metin oluşturma aşamasında metnin yüksek bir bilgi yoğunluğu içermesine, ancak olabildiğince az sözcükle ifade edilmesine dikkat edilmelidir. Tanım, açıklama ya da sonradan gelecek konuların belirtilmesi gibi öğeler, okuyucuyu bölmekte ve dikkatini dağıtmaktadır. Okuyucunun asıl hedefi, teknik cihazı nasıl kullanacağını gösteren bilgiyi edinmektir.

Yönlendirici metinlerde okuyucunun tanıdığı kavramların kullanılması, okuyucunun metni daha rahat anlamasını ve istediği bilgiye rahat ulaşmasını sağlar. Kavramları ya da eylemleri açıklanmak gerektiğinde, yönlendirici metinlerde genellikle resim ya da şekiller kullanılmaktadır. Bu şekiller, sözel açıklamalardan daha hızlı anlamayı sağlamaktadır.

II.2.3. Yönlendirici Metinlerde İletişim Biçimi

Uzmanlık metinlerinde amaç iletişim olmakla birlikte, bu iletişim iki farklı biçimde ele alınabilir: alan-içi iletişim ve alan-dışı iletişim. Bu çerçevede teknik cihazların kullanma kılavuzları genel olarak iki bölüme ayrılmaktadır:

3. Bir uzman tarafından yine bir uzmana yönelik hazırlanmış kılavuzlar
4. Bir uzman tarafından (uzman olmayan) tüketiciye yönelik hazırlanan kılavuzlar.

Aşağıda alan-içi ve alan-dışı iletişim ayrı ayrı açıklanmaktadır.

II.2.3.1. Alan-içi İletişim

Bir uzmanlık metni diğerk bir dildeki uzmana yönelik aynı ya da benzer bir iletişimsel eylemi benzer bir durumda gerçekleştirmek için çevrilmişse, söz konusu iletişim alan-içi bir iletişimdir. Burada çeviri, iletişimin gerçekleştiği kaynak dilin ve erek dilin kullanıcısı arasındaki dil engelini ortadan kaldırmaya yarar. Bu durumda çevirmenin görevi, alansal terimleri doğru olarak erek dile aktarmaktır. Alan-içi iletişimde erek dil alımlayıcısının uygun bir alan bilgisi ve alansal terimlerin bilgisi beklenir. (Bkz. Stolze 1999:126)

Bu durumda uzmanlara yönelik hazırlanan montaj talimatnameleri, yani kurulum kılavuzları alan-içi iletişime yönelik hazırlanmış kılavuzlardır.

II.2.3.2. Alan-dışı İletişim

Alan-dışı iletişim, uzmanlık metninin o alanın dışındaki alımlayıcıların anlayabileceği ölçüde bir dilin kullanılmasıyla gerçekleştirilir. Bu durumda çevirmenin görevi, alımlayıcının anlama düzeyini göz önünde bulundurmaktır. Ancak, alansal engelin ortadan kaldırılması için alansal terimlerin çıkarılması ya da yerine ölçünlü dilden sözcüklerin kullanılması, anlaşılabilirlik oranını yükseltmez. Anlaşılabilirlik, ilkesel olarak alansal olguların açıklanması ile sağlanabilir (Bkz. Stolze 1999:131).

Alan-dışı iletişime, doğrudan tüketiciye yönelik hazırlanan kullanma kılavuzları örnek verilebilir.

Bu durumda çevirmen, çeviri kararlarını verirken, alımlayıcı kitlesinin ön bilgisini göz önünde bulundurmalıdır. Bunun için de çeviri görevini kendisine veren işverenden, erek metnin hangi hedef kitleye yönelik olduğu konusunda bilgi almalıdır.

II.3. Teknik Metinlerde Anlaşılabilirlik Niteliği ve Metnin Uygunlaştırması

Kullanma kılavuzları, belli bir ürünün yanında verilerek tüketicinin o ürünü kullanmasını sağlamak için hazırlanmaktadır. Bu kılavuzların hazırlanmasında (teknik) ürün hangi ülkede üretiliyorsa, o ülkenin dili ve kültürü göz önünde bulundurulmaktadır. Yani hedef kitle kaynak kültürdür bu durumda. Aynı ürün, başka bir ülke tarafından ithal edildiğinde, kullanma kılavuzunun ithal eden ülkenin diline çevrilme zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de kullanma kılavuzlarına ilişkin yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Türkiye’de 23.2.1995 tarihinde yürürlüğe giren 4077 sayılı ‘Tüketicinin Korunması Hakkında’ki yasanın 14. maddesine göre:

Sanayi mallarında ithal edilmiş olanların, bakım, onarım ve kullanımına ait tanıtma ve kullanım kılavuzlarının aslına uygun Türkçe tercümeleriyle, yurtiçinde üretilenlerin bakım, onarım ve kullanılmasını gösterir Türkçe tanıtım ve kullanım kılavuzlarıyla birlikte satılması zorunludur. Bakanlık, sanayi mallarından hangilerinin tanıtma ve kullanım kılavuzu ile birlikte satılmak zorunda bulunduğunu Türk Standardları Enstitüsü ile birlikte tesbit ve ilanla görevlidir.

Yukarıda verilen yasa maddesinde de ithal edilen ürünlerin kullanma kılavuzlarının aslına uygun olarak Türkçeye çevrilmesi zorunlu olarak gösterilmektedir. Ancak, daha önce de belirtildiği gibi, kullanma kılavuzları belli bir dilde belli bir kültürün

özellikleri dikkate alınarak hazırlanmaktadır. Erek dile çevirisinde de erek kültürün özelliklerine uygun değil, kaynak kültüre uygun çevrilmiştir. Bunun sonucunda Türkçeye değişik dillerden çevrilmiş olan kullanma kılavuzları ortak bir özellik taşımamakta (Bkz. Bölüm II.2.2.2.) ve erek kültüre yönelik olmamaktadır.

Kaynak kültüre yönelik hazırlanan kullanma kılavuzları erek kültür dizgesine uygun duruma getirilmelidir. Erek metin okurunun kültürü, alışkanlıkları, dilsel özellikleri vs. göz önünde tutularak metnin erek kültüre uygun duruma getirilmesi, yani metnin uygunlaştırılması gerekmektedir.

Metnin uygunlaştırılması, bilişsel dilbilim ve psikolinguistik alanlarında yapılan anlaşılabilirlik araştırmaları çerçevesinde ele alınmaktadır. Anlaşılabilirlik araştırmalarında, bir metni anlamanın hangi etkenlere bağlı olduğu incelenmektedir. Bu bağlamda okunaklılık, okunurluk ve anlaşılabilirlik¹¹ açısından metnin uygunlaştırılması ele alınacaktır.

Bir metni bilişsel olarak anlayabilmek için, onu önce duyu organlarımızla algılayabilmemiz gerekir: gözlerle okumak, kulaklarla duymak gibi. Metnin uygunlaştırılması için bu ölçütleri ele alan okunaklılık araştırmaları anlaşılabilirlik araştırmalarının alt basamağı olarak değerlendirilmektedir.

Daha üst bir aşamada metinde, sözcüklerin tümce içindeki bağlantılarını ve dilbilgisel yapılarını tanımak ve anlamak gerekir. Bu konuyla da okunurluk araştırmaları ilgilenmektedir.

Bir metnin okunaklılığından söz edildiğinde, grafik ve tipografik tasarımındaki nitelik belirtilmektedir. Metnin okunaklılığını etkileyen etmenler yazı tipi/karakteri, yazı

¹¹ Kavramlar için bakınız Dal 1999.

büyüklüğü (punto), satır uzunluğu, sözcükler arasındaki boşluklar, yazı ve arka plan arasındaki kontrast, basım kalitesi gibi özelliklerdir.

Okunaklılık araştırmaları bağlamında yazı karakterinin okunaklılığı, metnin tipografik özelliklerinin ve harf büyüklüklerinin okuma hızını nasıl etkiledikleri incelenmiştir. Bu araştırmaların sonucunda okuma hızını etkileyen etmenlerden yazı karakterinin, kişiden kişiye göre değişebileceğini ve kişinin alışkın olduğu yazı karakterini en hızlı biçimde okuyabileceği ortaya çıkmıştır. Wendt'in yaptığı bu araştırmada ayrıca harflerin çizgi kalınlığının artmasının okunaklılığı düşürdüğünü saptamıştır. Yani yazı karakteri ne kadar inceyse, o oranda daha rahat okunmaktadır. Satır uzunluğu da okuma hızını etkilemektedir: satır uzunluğu arttıkça, okuma hızı da düşmektedir. Bunun dışında harflerin boşluklu yazılması, okuma hızını düşürmektedir, buna karşın sözcüklerin daha kolay tanınmasını sağlamaktadır (Bkz. Dal 1999:22).

Metnin görsel açıdan kolay okunmasının yanı sıra bilişsel olarak algılanabilmesi için metindeki sözcüklerin, tümcelerin ve dilbilgisel yapıların anlaşılması gerekir. Bu bağlamda okunurluk araştırmaları açısından metnin dilinin, yazılış biçiminin, biçiminin okumayı etkilediği savunulmaktadır (Bkz. Göpferich 1998:199).

Okunurluk araştırmaları çerçevesinde okunurluğa ilişkin çeşitli formüller geliştirilmiştir. Bu formüllerde sözcük ve tümce zorluğu için (ortalama sözcük uzunluğu, hece sayısı, tümce başına düşen sözcük sayısının ortalaması gibi) değerler verildiği gibi, metinde kullanılan sözcüklerin kullanım sıklığı da bazı formüllerde yer almaktadır. Bu formüller aracılığıyla kolay okunabilen bir metin için ölçütler oluşturulmuştur. Ancak, İngilizce için oluşturulmuş olan bu formüllerin başka dillere de uygulanması sakıncalı görülmüştür. Çünkü İngilizce, tek heceli sözcüklerin yoğun olarak kullanıldığı bir dildir.

Oysa Almancaya bakıldığında, ölçünlü dilde de uzmanlık dillerinde de bileşik sözcüklerin sıklığı göze çarpmaktadır.

Bir metnin kolay okunabilir bir metin olması, o metnin kolay anlaşılabilirliği anlamına gelmemektedir. Çünkü okunurluk araştırmaları çerçevesinde metnin içerik özellikleri, bölümlenme, işlevi ve türü, okurun önbilgisi gibi etmenler dikkate alınmamıştır. Bu çerçevede anlama, bilişsel bir süreç olarak ele alınıp anlaşılabilirlik araştırmalarına konu olmuştur.

Anlaşılabilirlik, okur ve metin arasında gerçekleşen bir süreç olarak algılanmaktadır. Bu durumda da anlaşılabilirlik bir metin özelliği değil, metinle okur arasındaki etkileşimdir (Bkz. Göpferich 1998:183).

Anlaşılabilirlik araştırmaları çerçevesinde, anlaşılabilirliğin hangi ölçütlere bağlı olduğunu inceleyen Langer/Schulz van Thun/Tausch (Hamburglu Grup) ve Groeben farklı çıkış noktalarıyla birbirine yakın sonuçlara ulaşmışlardır. Her iki araştırmanın sonucunda da bir metni anlaşılır kılan 4 temel öge belirlenmiştir. Hamburglu gruba göre dilsel yalınlık, düzen ve bölümlenme, kısalık ve özlük, ilgi uyandırıcı ekler, Groeben'e göre ise biçimsel yalınlık, bilişsel düzenleme, anlamsal kısalık/artık bilgi, motivasyonu arttıran ekler bir metni anlaşılır kılan öğeler olarak saptanmıştır (Bkz. Dal 1999:26).

Hamburglu grubun araştırmasına göre anlaşılabilirliğin en önemli ölçütü 'basitlik' (Einfachheit) olarak ele alınırken, Groeben'de 'bilişsel bölümlenme' en önemli ölçüt olarak gösterilmektedir. Groeben'e göre, bilgi anlamlı bir bağlam içerisinde bulunuyor ve bu yeni bilgiyi mevcut bilgimizle bağlantılandırabiliyorsak, en iyi şekilde öğrenebiliriz. Yeni bilgi, mevcut bilginin üzerinde kurulamıyorsa, önce önbilgi edinmek gerekmektedir.

Yukarıda anılan her iki araştırmada da belli bir metin türü ya da okur kitlesi dikkate alınmamıştır. Oysa metin uygunlaştırması metin türleri ve metin işlevleri göz önünde bulundurularak yapılmalıdır.

Bu bağlamda doğrudan kullanma kılavuzlarının uygunlaştırılması alanında yapılan çalışmalara değinilecektir. Bu araştırmalardan ilki 1981’de Krautmann tarafından gerçekteşirilmiştir. Krautmann’a göre kullanma kılavuzu tasarımı beş aşamadan oluşmalıdır: ürünü ve hedef kitleyi tanıma; gerekli bilginin türünün ve kapsamının saptanması; öğretilcek bilginin sunuluş sırasının saptanması; bu bilginin anlaşılır, öğrenilebilir bir biçimde aktarılması; oluşturulan kullanma kılavuzunun sınanması.

Selzer (1983), teknik metinleri okunurluk araştırmaları açasından ele almıştır. Bu araştırmaya göre kısa tümce ve sözcükler anlaşılabilirliği sağlayan tek etken değildir. Anlaşılabilirliği sağlayan etkenler, sözcük ya da tümcelerin alışılmış, tanıdık, sık kullanılır olmalarıdır. Ancak Selzer, okuma ve anlamanın beyinde gerçekteşen bir süreç olması olgusundan yola çıkarak okunurluk araştırmalarına dayanan saptamaların ötesine geçilmesi gerektiğini savunmaktadır.

Daha sonraki yıllarda anlaşılabilirlik ve uygunlaştırma konuları teknik redaktörlük mesleğiyle ilintilendirilerek çeviri açasından da ele alınmaktadır (Brusaw/Alred 1993, Hoffmann/Hölscher 1994, Mark/Sturz/Voges 1994, Hack 1996, Hahn 1996, Ott 1996, Sturz/Wallin-Felkner 1997, Riedel/Walter/Wallin-Felkner 1995).

Schneider (1996), diğer araştırmalardan farklı olarak bilgisayarın en uygun olarak nasıl kullanılması gerektiği konusunu incelemiştir. Çalışmasında kullanma kılavuzlarının bilgisayar desteğiyle resimlendirilmesi için bir sistem önerisi geliştirmiştir.

Göpferich (1998), teknik redaktörlere yönelik çalışmasında kullanma kılavuzunun hazırlanışı, tasarımı, yazılışı konularında kuramsal temellerle birlikte uygunlaştırmaya ilişkin de somut örnekler vermektedir.

Dal (1998), kullanma kılavuzlarında dilsel öğelerle birlikte görsel öğelerin uygunlaştırılması konusunu ele almaktadır. Dal'ın araştırmaları (1998, 1999) Türkiye'de metin uygunlaştırması ve metin türü olarak kullanma kılavuzlarına ilişkin yapılan ilk kapsamlı çalışma olarak ele alınabilir. Dal (1998), kullanma kılavuzlarında içerik, dilsel ve görsel açıdan uygunlaştırmayı bir kullanma kılavuzu çevirisi örneği üzerinde göstermektedir. Bunun sonucunda da kullanma kılavuzunun uygunlaştırılmasının, kılavuzu yeniden oluşturma aşamasına kadar gelebileceğini belirtmektedir.

Çalışmanın IV. Bölümünde metin uygunlaştırması, çeviri güçlükleri açısından irdelenecek metinler üzerinde gösterilecektir.

II.4. Kültürlerarası Teknik Redaktörlük

Almanya'da 70'li yılların sonu ve 80'li yılların başında mikroelektronik ve bilgi işlemin gelişmesi ile birlikte, artık sadece ürünün kalitesi değil, aynı zamanda ürünün yanında amaca ve alıcıya uygun bir kılavuzun bulunup bulunmadığına önem verilmeye başlanmıştır. Çünkü, bu tür teknik ürünleri kullanıcıların kılavuz olmaksızın doğru kullanılabileceğine emin olunamıyordu. Bununla birlikte işlevine ve alıcıya uygun kılavuzları hazırlayacak özel nitelikleri taşıyan meslek elemanlarına olan gereksinim artmıştır. Bunun üzerine 1978 yılında, artık teknik redaktörlerin meslek odası olarak kabul edilen, tekomp (Gesellschaft für technische Kommunikation) kurulmuştur.

Bu dönemden önce teknik belgeler genel olarak uygun alan bilgisine sahip olan mühendisler tarafından hazırlanmaktaydı. Bunun yanı sıra pazarlama, işletim ve müşteri hizmetleri departmanlarındaki çalışanlardan faydalanılmaktaydı. Almanya’da günümüzde bile bazı işletmelerde durum bu şekilde sürmektedir (Bkz. Göpferich 1998:3).

Ancak yukarıda anılan gelişmelerle birlikte teknik ürünlerin yapılarının giderek karmaşıklaşması ve metin oluşturmak için verilen sürelerin kısıtlı olması nedeniyle, metin oluşturma görevi verilen kişilerin işlevine ve alıcıya uygun bir metin oluşturabilmesi için gereken ön hazırlık evresi (ürün, işleyişi, kurulumu, kullanımı, alıcı hakkında bilgi toplama), artık bu işin başka bir görevin yanı sıra yapılamayacağını ortaya koymuştur. Ayrıca ürünlerin karmaşık yapısı nedeniyle, işletme elemanlarının (mühendis, pazarlama, işletim, müşteri hizmetleri vs.) dilsel ve didaktik alanda yetersiz kaldıkları gözlenmiştir.

Yukarıda anılan nedenlerin yanı sıra Göpferich (1998:3-4) teknik metinlerin hazırlanmasında gerekli eğitimle donatılmış elemanların gerekliliğinin ortaya çıkmasında işlevine ve alıcıya uygun belgelerin olumlu etkiler taşıdığını, yetersiz ürün kılavuzlarının olası yasal sonuçlara neden olabileceğini, uygun belgelerle müşteri hizmetlerinin yükünün hafifletileceği ve ürünün kullanımında zaman tasarrufu sağlanacağını, 70’li yılların sonundan itibaren kullanma kılavuzlarının niteliğine ilişkin çeşitli yazılarla arttırılan çevre bilincini eklemektedir.

Almanya’da 1.1.1990 tarihinden beri yürürlükte olan ürün sorumluluğu yasası (Produkthaftgesetz) gereğince üretici, ürünün doğru kullanımı ve kullanımdaki olası tehlikeler konusunda tüketiciyi uyarmak, bilinçlendirmek zorundadır. Ayrıca tüketiciye ürünün hatasız olduğunu teyit etmekle yükümlüdür.

Teknik ürünlerdeki hızlı gelişmeler, ürünlerin kurulumu ve kullanımı için gerekli olan kılavuzların işlevselliği ve alıcıya uygun olması, yetersiz ya da yanlış yönlendiren kılavuzlar sonucunda doğabilecek yasal problemler ve bunlara bağlı bir çok nedenden dolayı, kılavuzların hazırlanmasında bu alanda gerekli olan özelliklerle donatılmış elemanlara gereksinim doğmuştur.

Bu gereksinim sonucunda, tekom'un Alman Çalışma Bakanlığı (Bundesanstalt für Arbeit) ile birlikte ilk önce 1989'da, daha sonra yenilenmiş olarak 1996'da hazırlayıp yayınladığı meslek tanımına göre, 'teknik redaktörlük' bağımsız bir meslek grubu olarak ortaya çıkmıştır (Bkz. Göpferich 1998:4).

Teknik redaktörlerin meslek tanımı içerisinde 'technical writing' yer almaktadır. Bu kavram için Almanca'da belli bir kavram yerleşmediğinden, İngilizce'deki özgün biçimi ile kullanılmaktadır. Ancak, bu kavramın içerisinde yer alan 'technical' sözcüğü ses ve ortografik açıdan Almanca'daki 'Technik' ve Türkçe'deki 'teknik' sözcükleri ile benzeştiğinden, kavramın yanlış anlaşılması sonucu anlam daralması ortaya çıkmaktadır. Oysa İngilizce'de 'technical' sözcüğü bir çok anlam taşırken, 'technical writing' kavramı için iki anlamı öne çıkmaktadır:

1- of or relating to a particular subjekt (Türkçe karşılığı alansal)

2- technological (Türkçe karşılığı teknik)

(Göpferich 1998:1).

Bu durumda 'technical writing' kavramının Türkçe karşılığı 'teknik alanlardaki metinlerin yazılması' ile sınırlı kalmamaktadır, 'her türlü uzmanlık alanına yönelik yazılı metinlerin amaca ve alıcıya yönelik oluşturulması' olarak geniş bir anlam taşıyacaktır. Bu

teknik yazıların içerisinde dilsel olmayan (fotoğraf, şekil, tablo vs.) bilgi aktarıcı öğeler de yer almaktadır. Çünkü, bu dilsel olmayan araçlar, uzmanlık alanlarına ilişkin metinlerin anlaşılabilirliğini kolaylaştırmaktadır. Bu tür bir metin oluştururken de, daha yazılma aşamasında bu öğelerin metin içerisindeki bütünlüğüne dikkat edilmelidir.

Burada ‘uzmanlık metinleri’ kavramı yerine bilinçli olarak ‘uzmanlık alanlarına ilişkin metinler’ kavramı kullanılmaktadır. Çünkü, alansal bir konudan söz eden tüm metinler uzmanlık metinleri değildir. Aynı zamanda, bir uzmanlık alanına ilişkin, uzman olmayan kişilere yönelik genel geçer anlaşılır bir dilde yazılmış metinler bulunmaktadır. Uzmanlık alanlarına ilişkin metinler, hem uzmanlık dillerinde alan-içi iletişime, hem de genel geçer anlaşılır bir dilde alan-dışı iletişime yönelik hazırlanmış metinleri kapsamaktadır.

Teknik redaktörlerin görevlerini aşağıdaki şekilde toparlayabiliriz:

- bilgi toplamak (ürüne ilişkin bilgi ve belgelerin temin edilmesi, üretici ve tüketici ile görüşülmesi, ürün üzerinde çalışmak, ürünün önceki benzer modelleri ve kılavuzları üzerinde çalışmak gibi);
- Belgelerin oluşturulması (hedef kitlenin, belgenin türünün, içeriğinin saptanması, normların ve düzenleme ve talimatların dikkate alınması, metin bölümlenmesinin ve biçiminin belirlenmesi, metnin güncelleştirilmesi ve geliştirilmesinin sağlanması vs.)
- Kaynak, süre ve maliyet planlaması (işletme içi ve dışı çalışanların görevlendirilmesi ve araçların temini, dildışı bilgi aktarıcı öğelerin ve çevirilerin hazırlanması ve denetlenmesi)

- Belgelerin basıma hazır duruma getirilmesi
- Çoğaltılması vs.

Yukarıda anılan görevleri yerine getirebilmesi için teknik redaktörlerin belli birtakım niteliklere sahip olması gerekmektedir. Teknik redaktörlerin niteliklerini aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:

- ürün bilgisi
- ifade etme yetisi
- iletişim kuramı, dilbilim, didaktik, psikoloji, biliş bilim gibi alanlarda bilgi
- hukuk bilgisi (normlar, düzenlemeler, yönerge, talimat ve ürün çerçevesindeki yasalar)
- Basın ve görsel tekniklere ilişkin bilgi
- Organizasyon, planlama ve denetleme becerisi (organizasyon bilgisi, proje yönetimi, maliyet hesaplamaları vs.)
- Yardımcı araç ve tekniklerin kullanılması (metin oluşturma, grafik programları, tarama yapma, resim oluşturma vs.).

Teknik redaktörlerin görev alanını sadece kullanma kılavuzu hazırlamakla sınırlandırmamak gerekir. Onlar, bilgileri amacına uygun olarak kişilere aktaran iletişim uzmanlarıdır. Ancak buna karşın, yine de bir çok teknik redaktörün günlük işlerinin büyük bir bölümünü kullanma kılavuzlarının hazırlanması oluşturmaktadır.

Teknik redaktörlerin görevi, metin oluştururken uzmanlarla uzman olmayanlar arasındaki iletişim engelini ortadan kaldırmaktır. Ancak kimi zaman iletişim engelini yanı

sıra dil ve kültür engeli de ortaya çıkmaktadır. Bir ürüne ilişkin bazı bilgi ya da belgeler bütünüyle ya da kısmen başka bir dilde ya da erek kültürle farklılıkları bulunan başka bir kültürde bulunabilir. Bu durumda metnin hazırlanmasında dilsel ve kültürel engellerin aşılması söz konusudur. Bu eylem ‘kültürlerarası teknik yazı işleri’ olarak adlandırılmaktadır (Bkz. Göpferich 1998:2) ve bu işi yapanlar kültürlerarası teknik redaktörlerdir.

Teknik redaktörlerin görevlerine ve özelliklerine bakıldığında, “Çevirmen, dilmaç ve buna yakın yabancı dil mesleklerinin meslek tanımı”nda (BDÜ – Bundesverband der Übersetzer und Dolmetscher 1988) çevirmenlerden beklenen bilgi ve yeteneklerle örtüştüğü görülmektedir. Çevirmenlik mesleği de iş yerinde giderek artan teknolojileşmeyle birlikte, özellikle de bilgi işlem sektöründeki gelişmelerle, günlük meslek yaşamı içerisinde köklü değişimler geçirmiştir.

Elektronik yardımcı araçlar (Bkz. Bölüm III.2.) çevirmenin rutin işlerdeki yükünü hafifleterek, metnin uygunlaştırılması ve kültüre uydurulması gibi işlere daha fazla dikkatini vermesini sağlamaktadır. BDÜ’ye göre, çevirmenden erek okuyucuya ve işlevine uygun çeviri yapmasının yanı sıra değişik materyallerle teknik dokümantasyon alanında özgün metinler oluşturabilmesi özelliği de istenmektedir.

Amerika’da üniversitelerde teknik redaktörler yetiştiren “Teknik Redaktörlük” bölümleri bulunurken, Almanya’daki bazı üniversitelerin çeviri bölümlerinin (Hildesheim üniversitesi, RWTH Aachen ve GH Paderborn) teknik redaktörlük mesleğiyle genişletilmesi öngörülmektedir.

Türkiye’de durum çok daha farklı: Türk üniversitelerinde teknik redaktörlüğe ilişkin herhangi bir bölüm bulunmadığı gibi, çeviri bölümlerinin büyük bir bölümünde de

teknik çevirmen yetiştirmeye yönelik altyapı bulunmamaktadır. Bunun sonucunda da, kullanma kılavuzlarının hazırlanmasında teknik redaktörler görev almadığı gibi, yabancı bir dilden Türkçeye çevrilmesi aşamasında da yetkin teknik çevirmen sıkıntısı çekilmektedir.

III. TEKNİK METİNLERİN ÇEVİRİSİ

Çalışmanın I. Bölümünde çevirinin tarihsel gelişimi ve çeviri anlayışları, II. Bölümünde teknik metinlerin özellikleri ele alınmıştır. Bu bölümde de, uzmanlık metinleri türlerinin yapı ve özellik bakımından farklılıkları ışığında kuram ve yöntem açısından teknik metinlerin hangi çeviri anlayışı ya da anlayışları çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini ortaya çıkarmaktır.

Bu bağlamda Horn-Helf teknik çevirilerin kısmen diğer uzmanlık metinleri çevirisinin özelliklerini taşıdığını, ancak yazınsal ve ölçünlü dildeki metinlerden bir çok açıdan farklılıklar taşıdığını ve bu nedenlerle özel bir yaklaşım biçimi ve özgün niteliksel ölçütler gerektirdiğini vurgulamaktadır (Bkz. 1999, S. 103).

Teknik metinlerin özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, temel amaç bilgi aktarmak olduğundan teknik metinlerin Reiß'in bilgilendirici metin tipine (Bölüm I.1.1.) girdiğini söyleyebiliriz. Metin türü olarak kullanma kılavuzları, okuyucuyu bir eyleme yönlendirme amacı taşıdığı için de eğitsel ve öğretici metinlerdir (Bölüm II.2., Tablo 4). Teknik metinlerdeki terimlerin çevirisinde terimin anlamının erek dile aktarılması söz konusu olduğundan, Koller'in düzenlamsal eşdeğerliği (Bölüm I.1.3.) ölçüt alınabilir.

Teknik çeviriler H. Bühler'in çeviri tiplerinden işlevsel çeviri tipine, Nord'un araçsal çeviri tipine (Bölüm I.1.2.) girmektedir. Edimsel değişmezliğin sağlanması için teknik çevirilerde erek metin erek dil okuyucusunun bilgi düzeyine uygunlaştırılmış olmalıdır. Bu durumda teknik çevirilerde metin kurallarına uygun eşdeğerlik (Bölüm I.1.3.) sağlanmalıdır.

Fedorov, eşdeğerlikten söz ederken kaynak metnin anlamsal içeriğinin olabildiğince doğru çevrilmesi, işlevsel ve biçimsel açıdan da kaynak metinle birebir bir

örtüşme sağlanması gerektiğini belirtmektedir. Jümpelt'in de belirttiği gibi aynı zamanda tüm bu koşulların yerine getirilmesi olanaksız görünmektedir. (Bkz. Jümpelt 1961:45)

Reiß/Vermeer'in skopos kuramı (Bölüm I.1.) çevirinin öncelikli olarak metin-içi etmenlere bağlı olmadığını belirtirken, metnin amacının öncelikli olmasıyla okuyucunun da önem kazanmasına yol açmıştır. Çünkü, çeviri yapılmasının temel nedeni erek dil okuyucusudur; okuyucu için terimlerin değişmezliği sağlanmaktadır, metin türü uzlaşmaları ve diğer kültürel özellikler göz önünde bulundurulmaktadır. Skopos kuramına göre, çevirinin amacı, kaynak metnin amacından farklı olabilir. Bunun sonucunda da kaynak metinle erek metnin aynı etkiyi ya da işlevi yerine getirip getirmediği değil, çevirinin amacına uygun olup olmadığı bir çevirinin niteliğini değerlendirmede ölçüt olarak alınmaktadır. Bu çerçevede kaynak metinde yazılı olarak ifade edilenlerin erek dilde resim ya da hareketlerle yansıtılması da olanaklıdır.

Çevirinin kültürlerarası iletişim olarak algılanması erek dil okuyucusunun odak noktası durumuna gelmesinden kaynaklanmaktadır. Kültürlerarası iletişimin sağlanmasında Nord 'işlevine uygun ve sadık' çeviriden söz etmektedir.

Holz-Mänttäre'nin eyleme yönelik çeviri anlayışıyla (Bölüm I.1.) kaynak metinle erek metin okuyucusu arasında bir bağlantı kurulmuş ve bununla çeviribilimde kültürlerarası metin üretiminin önemi ortaya çıkmıştır.

Teknik metinlerin sosyal bilimler alanındaki metinlerden farklı özellikler taşıdığına, özellikle de kavram dizgesinin farklı olduğunu önceki bölümlerde belirtmiştik (Bölüm II.1.). Bu farklılıkların temelinde teknik metinler çevirmeninde bulunması gereken özellikler şöyle sıralanabilir:

- Çeviri kuramsal bilgi
- Teknik alan bilgisi
- Uzmanlık dilleri ve terim bilgisi
- Metin türü bilgisi
- İşbirliği konusunda stratejik bilgi.

(Bkz. Horn-Helf 1999, S. 298-310)

Son maddenin gerekliliği teknik metinlerin teknik ürünler üzerine hazırlanmış olmasından kaynaklı olarak üretici ve ürünün sunulduğu aracının terminolojik açıdan uyumuyla ilintilidir. Bu açıdan çeviri güçlükleri ortaya çıkabilir, bunların kaynağındaki nedenler şunlardır:

- Üreticinin kendi ürününü diğer eşdeğer ürünlerden farklı göstermek amacıyla bazı parça ya da mekanizmaları farklı ve yeni bir terimle adlandırması, kendine özgü bir terminoloji oluşturması;
- Alıcının kendine özgü bir terminolojisinin olması;
- Ürünün erek dilde benzerinin olmamasından ortaya çıkan terminoloji eksikliği.

Çeviri sürecinde ortaya çıkan paradigma değişimi sonucunda çevirinin her aşamasında bir değişim gözlenmektedir: kaynak metnin çevirmene ulaştırılması safhasında başlayan bu süreçte yeni bilgi ve iletişim teknolojileri erek metnin okuyucuya ulaştırılması safhasına kadar köklü bir yer edinmiştir (Bölüm I.1.3).

Bu yeni teknolojilerin çevirmenin hayatına bu kadar derinden etki etmesi, çevirmene sayısız kolaylık sağladığı kadar, çevirmenden beklentileri de yükseltmektedir. Bu durumda çevirmenin iki dili çok iyi derecede bilmesi sadece bir ayrıntı sayılmaktadır. Çünkü çevirmenin bir dil uzmanı, bilgisayar uzmanı, kültür uzmanı, metin tasarımcısı ve iyi bir araştırmacı olması gerekmektedir. Ancak bütün bu özellikleri taşıyan bir çevirmen işverenlerin beklentilerini karşılayabilir. Çağımız çevirmenlerinde bulunması gereken özellikler Bölüm II.4.'te daha ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

Özetle; teknik çeviriler metin tipi ve metin türleri göz önünde bulundurularak işlevsel çeviri kuramları açısından ele alınabilir. Skopos kuramı (Reiß/Vermeer), işlevsel eylem kuramı (Holz-Mänttari) ve araçsal çeviri (Nord), kullanma kılavuzlarının çevirisi açısından gerekli kuramsal verileri sunarken, çeviri sürecinde meydana gelen değişiklikleri de gözardı etmemek gerekir.

Çeviri, sadece dilsel bir olgu olmamakla birlikte, belli süreçlere bağlı durağan bir eylem de değildir. Bilgi çağının getirdiği yeniliklerden çeviri de doğal olarak etkilenmektedir. Bu etkiler çevirinin kapsamından, sürecine ve alımlanmasına kadar kendini göstermektedir. Bu anlamda, teknik metinlerin çevirisinde birden fazla görüşün geçerli olabileceğini ve bu görüşlerin birbirlerini tamamladığını söyleyebiliriz.

III.1. Teknik Metinlerde Çeviriye Yönelik Metin Çözümlemesi

Çeviri yaparken, kaynak metnin çeviriye yönelik çözümlenmesi çeviri kuramlarında gerekli olarak görülmektedir. Çeviriye yönelik metin çözümlemesinin gerekliliği özellikle de çeviri eğitimi açısından vurgulanmaktadır. Çeviri derslerinde temel

alınmak üzere çeşitli metin çözümleme modelleri geliştirilmektedir. Bunun dışında, kaynak metnin çözümlenmesi erek metnin oluşturulması için gerekli ölçütleri sağlamaktadır.

Nord, çeviriyi tanımlarken skopos kuramından (Vermeer 1978) yola çıkmaktadır: “çeviriyi amacı belirler, çeviri amacının bir işlevidir. Amaç alımlayıcıya bağlı olarak tanımlanabilir.”¹² (Nord 1988:26; çev. F.A.)

Bu durumda kaynak metin belirli, kendi içinde birbirine bağımlı öğelerden oluşmaktadır ve bu öğelerin bir araya gelmesi sonucunda kaynak metnin işlevi ortaya çıkar. Bir tek ögenin bile değişmesi durumunda diğer öğelerin bağlantısında zorunlu olarak bir değişim meydana gelir. Ancak her çeviride bir öge mutlaka değişmektedir: bu da alımlayıcıdır. Erek dil alımlayıcısı cinsiyet, yaş, eğitim durumu, sosyal konumu vs. ile kaynak dil alımlayıcısının bir kopyası olsa bile, içinde yaşadığı kültürü ve dili ile ondan farklılık göstermektedir. Ayrıca kültüre bağlı olarak da farklı bir dünya görüşüne ve alışkanlıklara sahiptir. Bunun yanı sıra da “metin” konusunda farklı deneyimler edinmiştir. (Bkz. Nord 1988:27)

Nord’a göre **işlevine uygun** çeviri yapmak aynı zamanda “iletişimsel eylem”dir. Bu durumda Nord, çeviriye yönelik metin çözümlemesinde kaynak metnin Laswell-formülüne (1948) uygun çözümlenmesi gerektiğine değinir:

KİM
NİÇİN
KİME
HANGİ KANAL ÜZERİNDEN
NEREDE
NE ZAMAN
HANGİ NEDENLE

¹² “Translation wird von ihrem Zweck (Skopos) bestimmt, ist eine Funktion ihres Zwecks. Der Zweck ist als empfängerabhängige beschreibbar.” (Nord 1988:26)

HANGİ İŞLEVLE

Bir metni iletir

HANGİ KONUDA

NE söyler

(NE söylemez)

HANGİ SIRALAMAYA GÖRE

HANGİ DİLSEL OLMAYAN ARAÇLARIN katkısıyla

HANGİ SÖZCÜKLERLE

NASIL TÛMCELERLE

HANGİ BİÇEMLE

HANGİ ETKİ ile?

(Stolze 1997:213-214; çev. F.A.)

Wilss'e göre Lasswell-formülünün kullanımı sonucunda metnin 4 boyutu ortaya çıkmaktadır:

1. metnin konusu (anlamı) (ilgili metin neyden söz eder?)
2. metnin işlevi (metni gönderen hangi amacı bildirmektedir?)
3. metnin pragmatiği (gönderen hangi alıcı kitlesini göz önünde bulundurur?)
4. metnin yüzeyi, sözlük ve sözdiziminin birleştirici etkisi

(Bkz. Stolze 1997:67-68)

Nord'un "çeviri" tanımına göre: "Çeviri, işlevine uygun bir erek metnin üretilmesidir. Erek metnin hedeflenen ya da talep edilen işlevi var olan kaynak metine değişik özelliklerle bağlıdır. Çeviri yoluyla, çeviri olmaksızın dil ve kültür engelleri nedeniyle oluşamayacak olan, iletişimsel bir eylem olanaklı kılınır." (Nord 1988:31; çev. F.A.)

Bu durumda alımlayıcı, alımlamanın gerçekleştiği yer ve zaman gibi belirleyici etmenleri olan erek bir durum **icin** çeviri yapılmaktadır. Bu durumda çeviri metin, çeviriden önce özgünleşen ya da özgünleşebilir olan bir işlevi yerine getirmektedir. (Bkz. Nord 1988:32)

Çevirmen iki tarafa bağlıdır: kaynak metne ve erek metne. Kaynak metin göndericisine karşı sorumlu olduğu kadar erek metin alımlayıcısına karşı da sorumludur. Bu durum Nord tarafından sadakat/bağlılık olarak nitelendirilir (Bkz. Nord 1988:32). Ancak, söz konusu sadakat (bağlılık), çeviri tarihinde ele alındığı biçimde, yani sadık çeviri (metne sadakat) olarak anlaşılmalıdır. Bu durumda çevirmenin bağlılığı kaynak metin yazarı ve erek metin alımlayıcısı ile olan ilişkisidir.

İşleve uygunluk ve sadakat çerçevesinde çevirmenin görevi, çevirinin amacına bağlıdır. “Korunması gereken” ve “değiştirilmesi gereken” kaynak metin öğelerine göre çevirinin “sadakati” ya da “özgürlüğü” değişebilir. Bu durumda metin çözümlemesi yaparken, metnin amacının gerçekleşmesinde hangi öğelerin korunması gerektiği, hangilerinin ne ölçüde değişebilir olduğunun belirlenmesi gerekir.

Hönig, uygulamada ayrıntılı bir metin çözümlemesinin yapılmadığını ve yapılamayacağını belirtmektedir. Çünkü, çeviriye yönelik metin çözümlemesi çevirmen için yardımcı bir araç olmalıdır. Çözümleme, çevirmene çeviri için verilen süreden daha uzun bir süre gerektiriyorsa, görevini yerine getirmemiş olur¹³.

Hönig’e göre Lasswell-formülü metin çözümlemesi için yeterli bir araç değildir ve bu nedenle çeviriye yönelik üç basamaklı bir metin çözümleme modeli

¹³ „Sie [die übersetzungsrelevante Textanalyse] muß ein Hilfsmittel für den Übersetzer sein, und diese Aufgabe kann sie nicht erfüllen, wenn sie selbst mehr Zeit beansprucht, als der Übersetzer für die Übersetzung zur Verfügung hat.“ (Hönig 1994:233)

önermektedir. Birinci basamakta metnin durumsallaştırılması (kim nerede ve neden özellikle o kişi konuşuyor?); ikinci basamakta çeviriye yönelik metin boyutlarını (hangi konuda ve neden bu biçimde konuşuyor?); üçüncü basamakta da çeviri birimlerini (burada ne çevrilecek?) metne sorular yöneltilerek ortaya çıkartılmaktadır¹⁴. Ancak, bu modelde alıcıdan hiç söz edilmemektedir. Oysa, özellikle de teknik metinlerin çevirisinde metnin amacı alıcıya bağlı olarak tanımlanmaktadır.

Ağırlıklı olarak çeviri derslerinde kullanılmak üzere oluşturulan ayrıntılı metin çözümlenme modellerinin uygulamada zaman kısıtlılığı nedeniyle kullanılması pek elverişli görünmemektedir. Bu durumda çevirmenin, işverenden erek metnin önceliklerini öğrenmesi ve buna uygun olarak erek metnin alıcısını, yerine getirmesi gereken işlevi ve metnin türünü göz önünde bulundurması gerekir.

III.2. Çeviriye Yönelik Terim Çalışması

19. yüzyıl ortalarında sanayileşmeyle birlikte sistematik ve geniş çerçevede bir terim çalışması başlamıştır. İlk başlarda ölçü ve ağırlık gibi nesnel birimlerde standartlaşma çabası sürerken, kullanılan dilsel araçların da kurallaşması gerekliliği doğmuştur. Sanayi devrimiyle birlikte teknik ve doğa bilimleri alanında dilsel araçların standartlaştırılması gereksinimi giderek artmıştır.

Bilginin çoğalmasına bağlı olarak terimler aracılığıyla dilin düzenlenmesi çabaları ortaya çıkmıştır. 1926 yılında kurulan ve 2. Dünya Savaşından sonra kurulan ISO'nun (International Standards Organization) öncü kuruluşu olan ISA (International

¹⁴ A. Situierung des Textes (Wer spricht wo – und warum gerade er?)

B. Übersetzungsrelevante Textdimensionen (Wovon redet er – und warum gerade so?)

C. Übersetzungseinheiten (Was ist hier zu übersetzen?) (Bkz. Hönl 1994:234-245)

Federation of National Standardizing Associations) ve DNA (Deutscher Normenausschuß) başından beri terim konusuyla yakından ilgilenmişler. Bu iki kurumun çalışmaları sonucunda terim oluşturmada kullanılacak ölçütler saptanmış ve buna ilişkin standartlar (normlar) belirlenmiştir.

Bu çerçevede yeni bir dal olarak dilbilimin alt alanı olan terim araştırmaları, uzmanlık dillerindeki terimlerin gelişimini çözümlmek ve dizgesel olarak geliştirilmesini sağlamak için gerekli temelleri oluşturmaktadır. Terim araştırmaları alanında çalışanlar arasındaki iletişimin sorunsuz olabilmesi için de kesin bir terminolojiye gereksinim duyulmuştur. ‘Terminolojinin terminolojisi’ olarak adlandırılan bu terimler, ulusal ve uluslar arası standart enstitüleri tarafından hazırlanan terim temel standartlarında bulunmaktadır. Buna göre terim araştırmacılarınca bir nesne ya da olgunun kendisi “kavram” (Begriff), tanımlanması ise “isim” (Benennung) olarak adlandırılmaktadır. Bu kavramlar da DIN 2342’ye uygun olarak standartlaşmış kavramlardır¹⁵.

Bu durumda isimler, bilincimizde kavramları canlandırdığımız dilsel biçimlerdir. Terim çalışmalarının amaçlarından birisi, çok anlamlılığı önleyerek iletişimi kolaylaştırmak için, terimlere kesin ve birebir bir anlam yüklemektir. Terim çalışması iki dilli olarak yürütülüyorsa, bir dildeki kavramın diğer dilde de eşdeğer bir karşılığı olduğundan yola çıkılmaktadır. Ancak, durumun böyle olmadığı iki dilli sözlüklerde ve terim bankalarında görülmektedir. Bu da uzmanlık metinleri çeviren çevirmenlerin işini zorlaştırmaktadır.

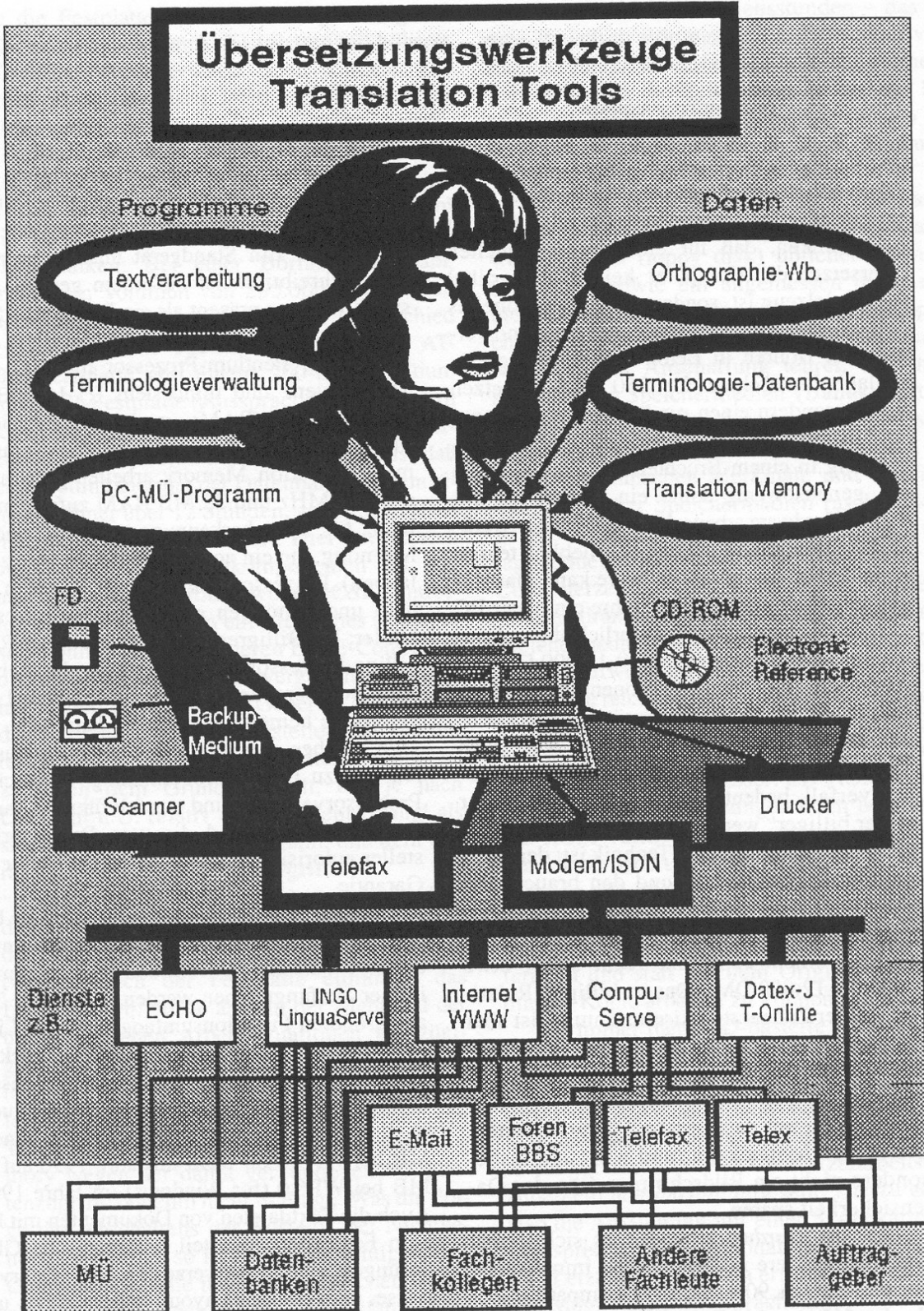
¹⁵ „Ein Begriff ist eine Denkeinheit, die diejenigen gemeinsamen Merkmale zusammenfasst, welche Gegenständen zugeordnet werden.“ (DIN 2342 1986:2)
„Eine Benennung ist die aus mindestens einem Wort bestehende Bezeichnung eines Begriffs in der Fachsprache.“ (DIN 2342 1986:5)

Terim çalışmaları iki amaçla yapılabilmektedir: biri terim çalışmasının sonuçlarını terim sözlüğü ya da terim bankasında yayınlamak üzere, diğeri de bireysel ya da işletme içi amaçlar için. İşletme içi amaçlarda kullanmak üzere yapılan terim çalışmalarına tek kullanıcı ya da birden fazla kullanıcının erişebileceği şekilde hazırlanmaktadır. Önceleri karteksler üzerinde yapılan bu çalışmalar, 90'lı yılların başından itibaren bilgisayar ortamında yapılmaktadır.

Çevirmenlerin, çeviri yaparken kullandıkları yardımcı araçların amacı, çevirmene bilgi vermek ve zaman kazandırmaktır. Önceleri çevirmenin yardımcı araçları sözlük ve buna benzer yardımcı araçlarla sınırlı kalırken, teknolojinin gelişmesiyle birlikte olanaklar büyük ölçüde genişlemiştir.

Sözlükler ve yardımcı kaynaklar yine çevirmenlerin araçları olmaya devam ediyorlar. Ancak, bunların yanı sıra elektronik sözlükler, terim bankaları, internetin sunduğu olanaklardan arama motorları çevirmenin bilgi olarak başvurduğu kaynaklardandır. Çevirmeni rutin işlerden kurtarmak, gereksiz zaman harcamasını önlemek üzere de sayfa düzenleme yazılımları ve çeviri bellekleri (translation memories) kullanılmaktadır.

Aşağıdaki resimde Schmitt, çevirmenlerin çalışma araçlarını, resmin merkezinde bilgisayarı göstererek bir araya toplamıştır. (Bkz. Şekil 5)

Şekil 5: Çeviri araçları (Schmitt 1999f:193)

III.2.1. Yardımcı Kaynak ve Sözlük Kullanımı

Çevirmenlik mesleğinin akışını bilmeyen birçok kişi, çevirmenlerin yardımcı araç olarak sadece sözlüklerden, özellikle de iki dilli olanlardan, yararlandığını düşünmektedir (Bkz. Snell-Hornby 1999:181). Oysa profesyonel çevirmenler, sözlüklerin sadece sözcüklerin hazır karşılıklarını bulup erek metne yerleştirmekle çeviri yapılmayacağını çok iyi bilmektedir. Onlar için sözlüklerin her türlü, çevirmen kararlarının verilmesi sürecinde yardım amaçlı kullanılmaktadır.

Sözlüklerden tek dilli sözlükler olarak etimolojik (Grimm), anlamları açıklayan sözlükler (Duden Universalwörterbuch, Türkçe Sözlük gibi), öğretici sözlükler (Advanced Learner's Dictionary vs.), ve lehçe yada söyleyişe yönelik özel sözlükler bulunmaktadır.

Çevirmenlerin kitaplığında mutlaka geniş kapsamlı, hem günlük dildeki kavramları içeren, hem de günlük dilde yaygın olan alansal terimleri içeren tek dilli bir sözlük bulunmalıdır. Bu anlamda sözcüklerin anlamının yanı sıra eşanlamlılarını da veren sözlükler tercih edilmelidir.

İki dilli sözlüklerde, tek dilli sözlüklerden farklı olarak, sözcüklerin anlamı yerine yabancı dildeki karşılığı verilmektedir. Çeviride iki dilli sözlüklerden, küçük cep sözlükleri kesinlikle kullanılmamalıdır. Bunlar çok dar kapsamlı olduğu gibi, daha çok turist ve öğrencilere yönelik kavramları içermektedir.

Çeşitli alanlardaki tek dilli ve iki, bazen de üç dilli terim sözlükleri, belli alanlarda çeviri yapan çevirmenlere çok yarar sağlayabilir. Ancak, sözlükler bilimsel ve teknolojik gelişmelerin hızına ayak uyduramadığı için, çoğu zaman güncel metinlerin çevirisinde yetersiz kalmaktadırlar. Bu açıdan elektronik sözlükler ve terim bankaları (Bkz. III.2.2.1.) daha güncel terimleri içerebilir.

Sözlüklerin yanı sıra koştur metinler de çevirmene yardımcı olan araçlardan birisidir. Özellikle belli alanlarda yapılan çevirilerde erek kültürün metin türü yapısına uygun koştur metinler, çevirilerin uygunlaştırılması ve erek kültüre uydurulması açısından yararlı görünmektedir. Metin türlerinin ilgili ülkede ne kadar kesin bir makro yapısı varsa, koştur metinlerin yapısından yola çıkarak metni uygunlaştırmak da o kadar kolaylaşmaktadır.

III.2.2. Çeviriye Yönelik Yazılımlar

Bu bölümde çevirmenlerin çeviride ve metin oluşturmada kullandığı yazılımlar kısaca tanıtılacaktır. Bu bağlamda telekomünikasyonun çevirmene bilgiye ulaşmada ve veri alışverişinde sağladığı olanaklar belirtilecektir.

Bu bölümde savlanan tezlerden “Günümüzde bilgisayar çevirmen için vazgeçilmez bir çalışma aracıdır. Verilecek uygun bir eğitimle, çeviri bölümü öğrencilerinin araç-gereç (sözlükler, yardımcı kaynaklar, elektronik sözlük ve terim veri bankaları, arama motorları, sayfa düzenleme yazılımları, masa üstü yayıncılık programları [örn.: PageMaker, QuarkXPress] ve çeviriye yönelik yazılımlar [örn.: WordFast, Trados, Star]) kullanımındaki yetkinliği ve çeşitliliği artırılabilir.” tezi ele alınacaktır.

Bu teze ilişkin çevirmenler, bilgisayarın çalışma ortamlarında vazgeçilmez bir araç olduğuna değinmekle birlikte, günümüzde artık bir çok çeviri görevinin doğrudan internet yoluyla kendilerine ulaştırıldığına ve bu yüzden çevirmenin sadece yetkin bir biçimde bilgisayar kullanmasının yanı sıra belge taramak (scan), internette elektronik sözlük ve arama motorları aracılığıyla gerekli bilgilere ulaşmak, sayfa düzenlemeye ve çeviriye yönelik yazılımları, özellikle de WordFast, Trados gibi çeviri belleği sistemlerini

(Translation Memory-Systeme) yetkin bir biçimde kullanma becerilerinin olması gerektiğine dikkat çekmektedir.

Konuyla ilgili olarak uzmanlık metinleri ve teknik çeviri üzerine yapılan araştırmalar da yukarıda anılan verileri doğrulamaktadır (Schwanke 1991; Krüger 1997; Schmitt 1996, 1999a, 1999b, 1999c, 1999e, 1999f, 1999i; Austermühl 1998; Göpferich 1998; Budin 1999; Horn-Helf 1999; Schmidt 1999). Çeviride bilgisayar kullanımı, çevirmen için vazgeçilmez bir çalışma aracı olmasının yanı sıra, çevirmene büyük kolaylıklar sağladığı kadar zaman tasarrufuna da yol açmaktadır. Özellikle teknolojik gelişmelerin hızla gerçekleştiği bir dönemde alan sözlükleri sürekli zamanın gerisinde kalarak en yeni terimleri kapsamamaktadır. Bu durumda internet üzerindeki elektronik sözlükler ve arama motorlarıyla en güncel bilgilere ulaşmak söz konusu olduğundan, çevirmene hem kolaylık, hem de zaman tasarrufu sağlanmış oluyor.

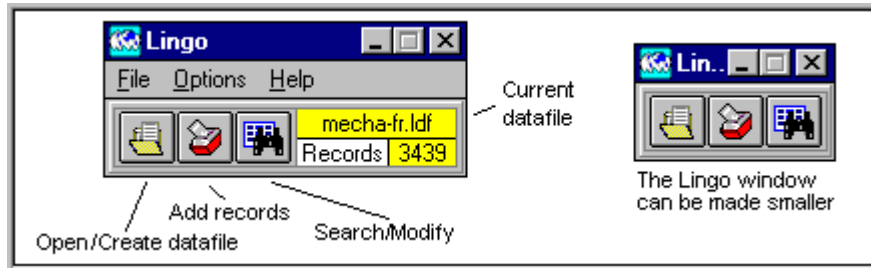
III.2.2.1. Elektronik Sözlükler, Terim Bankaları

Çeviri sırasında çevirmenin en fazla zamanını alan işlerden birisi de terim araştırmasıdır. Terimlerin araştırılmasında geleneksel olarak basılı sözlükler, alanla ilgili yayınlar (kitap, dergi ve gazeteler) ve çevirmenin oluşturduğu karteksler kullanılmaktadır. Bu geleneksel araçların en olumsuz tarafı, hızlı teknolojik gelişmelere ayak uyduramamaları ve çok kısa süre içerisinde güncelliklerini yitirmeleridir.

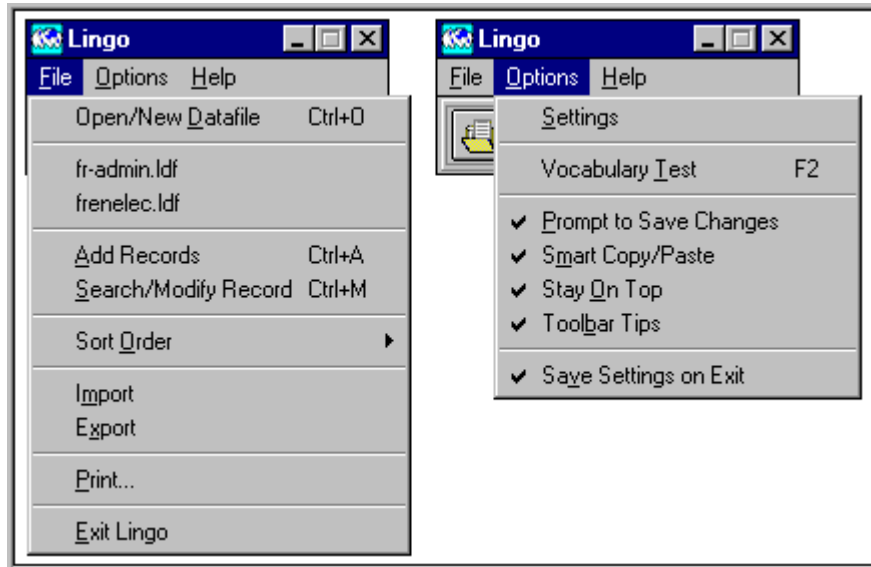
Elektronik sözlükler ve terim bankaları ile bu olumsuz durum ortadan kaldırılabilmektedir. Elektronik sözlükler CD üzerinden kişisel bilgisayarlara yüklenilebilmektedir ve kullanımı kolay olduğu gibi süre açısından da daha avantajlıdır.

Terim bankaları ve arama motorları internet üzerinden kolaylıkla erişilebilir olup, çevirmenin bir bilgiyi basılı kaynaklarda aramasından çok daha kısa bir süre içerisinde sonuç getirmektedir. İnternet üzerindeki terim bankaları genellikle uzman kişiler tarafından hazırlanmakta ve güncelleştirilmektedirler.

Ayrıca, çevirmenin kişisel bilgisayarında kendi terim bankasını da oluşturması olanaklıdır. Bunun için tasarlanmış terim yönetim sistemlerinde (Terminologieverwaltungssysteme) çok çeşitli arama ölçütleriyle (anahtar sözcük, kısaltma, alan gibi) istenilen bilgiye, çevirmenin kendi kayıtlarında yoksa bile, internet üzerinden erişme olanağı sunmaktadır.

Şekil 6: Lingo terim bankasının genel görünümü

Şekil 7: Lingo terim bankasının araç çubukları

Yukarıdaki şekillerde (Şekil 6 ve Şekil 7) görüldüğü gibi, terim bankaları bilgisayar ekranında kolay ulaşılabilen küçük bir pencere aracılığıyla kullanılabilir.

III.2.2.2. Masa Üstü Yayıncılık Programları ve Çeviri Bellekleri (Translation Memories)

Çevirmenlerin en önemli araçlarından birisi sayfa düzenleme yazılımlarıdır. Günümüzde hemen hemen her yazılı metin, sayfa düzenleme yazılımları aracılığıyla hazırlanmaktadır. Bilgisayarlarda kullanılan en yaygın sayfa düzenleme programları *Word* ve *WordPerfect*'tir.

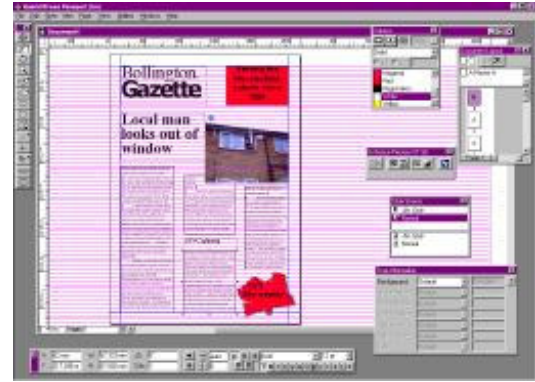
Masa üstü yayıncılık programları (Desktop Publishing – DTP), yazılı metinle resimlerin (grafiklerin) ve diğer tasarım öğelerinin (çizgi ya da çerçeve gibi) bir araya getirilmesini sağlamaktadır.

Masa üstü yayıncılık programlarının sayfa düzenleme programlarından farkı, metinlerin makro ve mikro yapısının tasarımında daha büyük esneklikler sunmasıdır. Bu esneklik sonucunda da daha kaliteli baskıların ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

En yaygın olarak kullanılan masa üstü yayıncılık programları PageMaker, QuarkXPress, FrameMaker, Interleaf ve Ventura Publisher/Corel Ventura'dır (Bkz. Göpferich 1998:396). FrameMaker ve Ventura Publisher kullanma kılavuzları gibi daha kapsamlı metinlerde kullanılırken, QuarkXPress ve PageMaker daha çok reklam sayfaları ve dergilerde kullanılmaktadır.

Şekil 8: PageMaker

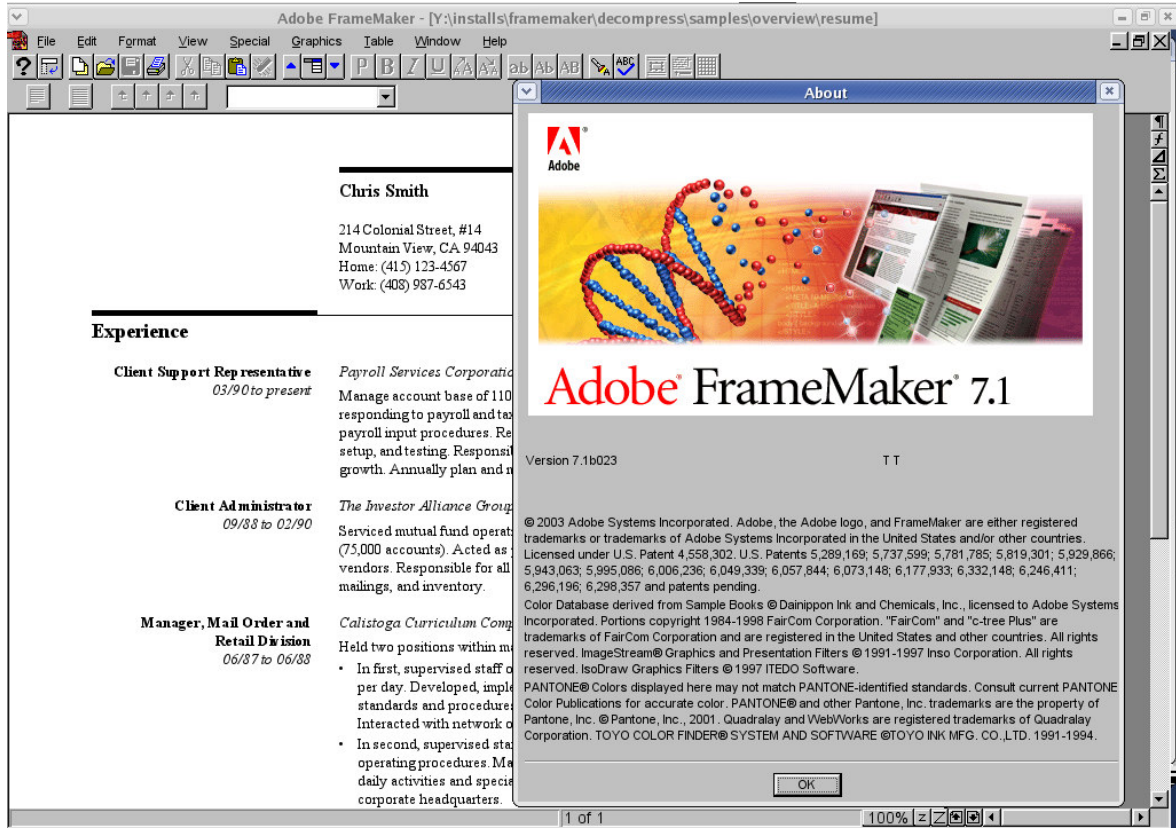

Şekil 9: QuarkXPress

Yukarıdaki şekillerde (Şekil 8 ve Şekil 9) PageMaker ve QuarkXPress programlarında oluşturulan resimli metinlere örnekler verilmektedir.

Şekil 10: Corel Ventura

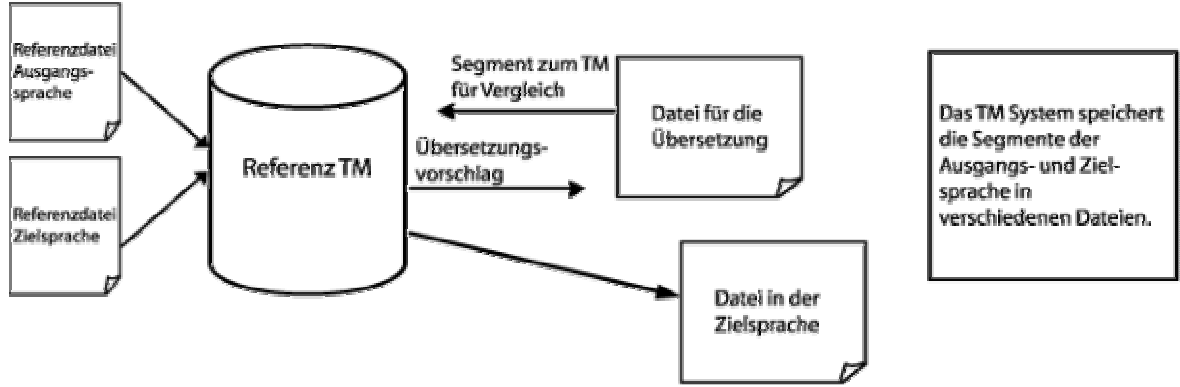

Şekil 11: FrameMaker

Yukarıdaki örneklerde kullanma kılavuzlarının oluşturulmasında kullanılan masa üstü yayıncılık programlarından Corel Ventura (Şekil 10) ve FrameMaker (Şekil 11) bilgisayar ekranındaki genel görünümleriyle sunulmaktadır.

Bilgisayarın avantajlarından birisi de, özellikle son yıllarda giderek yaygınlaşan translation memory sistemleridir. Bunlar, kaynak dildeki tümcelerın erek dildeki karşılıkları ile birlikte depolandığı, veri bankası niteliğindeki bilgisayar destekli çeviri yazılımlarıdır. Bu sistemlerde, bilgisayar çevirisinden (Maschinelle Übersetzung) farklı olarak, çeviri bilgisayar tarafından değil, çevirmen tarafından yapılır.

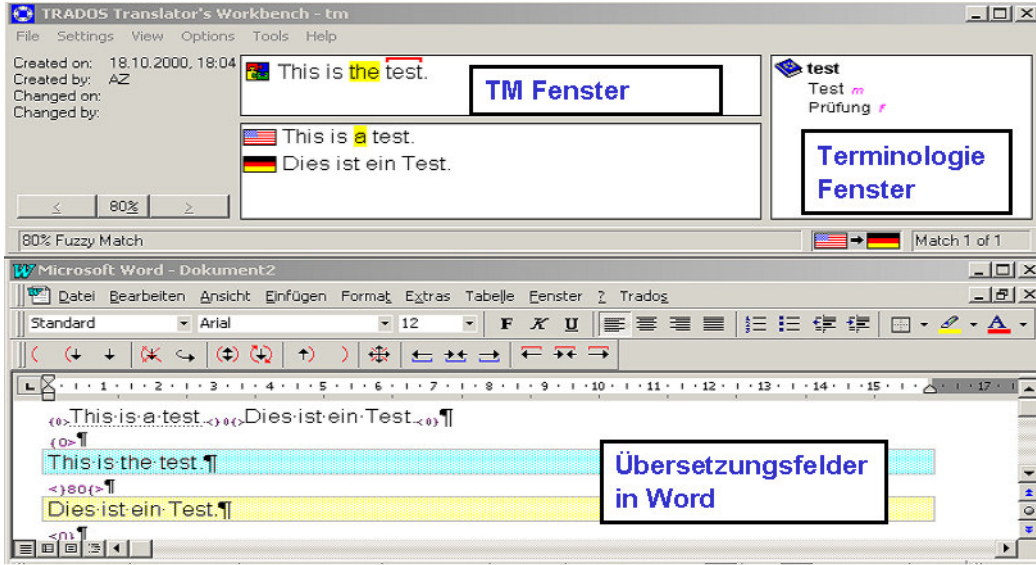
Bu sistemler belli dil çiftlerine göre oluşturulmamıştır ve bellekleri boş olarak satılır. Yani sisteme terim sözlüğü yüklemek ve belleğe çevirilerin eklenmesi çevirmen tarafından çeviri sırasında gerçekleştirilir.

Şekil 12: Çeviri Belleklerinin Çalışma Biçimi

Yukarıdaki şekilde (Şekil 12) çeviri belleklerinin genel çalışma yapısı gösterilmektedir. Çeviri yaparken sistem, her tümce için mevcut belleğe göre öneriler sunar. Aynı tümce daha önce çevrilmişse, yüzde yüzlük bir denklik önerir; tümce kısmen daha önceki tümcelerle benzeşiyorsa, denklik oranıyla birlikte örtüşen öğeleri sunar; bellekte denk ya da benzer bir tümce mevcut değilse, denkliği olmadığını belirtir. Çevirilen her tümce anında belleğe kaydedilir ve hemen kullanıma hazır hale gelir.

Genel olarak, çeviri yaparken izlenen yol, bilinmeyen sözcük ya da terimlerde sözlüklere bakmaktır. Bu sistemlerde çevirmen kendi hazırladığı terim sözlüklerini yükleyip terimlere hızla erişebildiği gibi, aynı zamanda sistem harici elektronik sözlüklere de anında erişim kolaylığı sağlar. Bunun yanı sıra sistem, çevirmene terimlerin karşılıkları ile birlikte belli firmalara özgü kullanımını da seçenekli olarak sunar.

Şekil 13: TRADOS Translator's Workbench

Yukarıdaki örnekte (Şekil 13) TRADOS Translator's Workbench programının ekranı verilmektedir. Üst tarafta araç çubukları yer alırken, ekranın sol köşesinde terimlerin karşılıklarının verildiği bir pencere bulunmaktadır.

Translation memory sistemlerinin, özellikle teknik çeviriler alanında çevirmene sağladığı kolaylıkları aşağıdaki gibi özetlemek olanaklıdır:

1. Hızlı ve verimli bir çeviri süreci
2. Terim düzeyinde metin içerisinde tutarlılık sağlanması
3. Her türlü metin belgesinin özgün formatında bir erek metin oluşturulması (Word, FrameMaker, Interleaf, HTML, SGML, ...). Bunun sonucunda da çeviri sonrası yapılacak işlemlerin azaltılması
4. Benzer ya da denk tümcelerin çevirisinde mevcut çevirilerden faydalanarak sağlanan zaman tasarrufu
5. Terimlerin erek dildeki karşılığını ararken sunduğu çeşitli olanaklarla zaman tasarrufu sağlanması

Bu maddeleri teknik çeviriyle ilişkilendirdiğimizde, teknik metinlerin dilsel özellikleri açısından benzer ifadeler bulundurması ve aynı metin içerisinde tekrarlama (terim ve tümce bazında) oranının yüksek olmasının ötesinde benzer metinlerde ve aynı firma için yapılan uzun vadeli projelerde de benzerlik oranının yüksek olması bu sistemlerin etkin bir biçimde kullanılabileceğini gösterir. Çevirmene zaman açısından sağladığı avantajların yanı sıra çevirilerde terim düzeyinde metin içinde tutarlılık sağlar. Ayrıca, kaynak metindeki tümceler ayrı birer çeviri ögesi olarak tek tek çevirilerek geçildiğinden ve her iki dildeki tümceler ardı ardına ekranda görüldüğünden, her hangi bir tümcenin gözden kaçırılması olanaksızdır. Sistemin bir avantajı da, bir firma için çalışan birden fazla çevirmen var ise, zaman ve uzam gözetmeksizin aynı bellekle çalışabilmeleridir. Bu durumda da metinler arasında belli bir tutarlılık sağlanmış oluyor.

Almanya’da ve son yıllarda Türkiye’de de artık translation memory sistemlerinin kullanımı, özellikle tekrarlama oranlarının yüksek olduğu metin türlerinde, yaygınlaşmaktadır; teknik metinlerin çevirisinde ise (Türkiye’deki bir çok çevirmene göre de) vazgeçilmez bir çalışma aracı olarak kabul edilmektedir.

III.3. Teknik Metinlerde Normlar

Geçmiş yıllarda birçok alanda, giderek artan sayıda çalışma teknikleri, malzemeler, sanayi ürünleri ve bununla birlikte artan alansal terimlere bağlı olarak normlar oluşturma gerekliliği doğmuştur. Bu anlamda norm, sadece dilsel alandaki normları değil, özellikle de günlük hayatta sürekli karşımıza çıkan kalite, test ve ölçüm normları gibi nesnel ve uygulamaya yönelik standartları ifade etmektedir (Bkz. Fluck, 1985:110).

Fotokopi kağıdının ölçüsünden (DIN A 4) kullanma kılavuzlarının nasıl oluşturulacağına kadar çok çeşitli alanlarda normlar geliştirilmektedir. Bu normlar sadece her türden sanayi ürünü için değil, kullanma ve montaj kılavuzu, çalıştırma talimatnamesi gibi sanayi ürünlerinin yanında bulunması gereken kitapçıklar, hatta son yıllarda her türden çeviriler için de belirlenmektedir.

Norm, sözlük anlamıyla “kural olarak benimsenmiş, yerleşmiş ilke ya da yasaya uygun durum, düzgü”dür (Türkçe Sözlük 2, Dil Derneği, Ankara 1999). Normlar, çeşitli ülkelerin buna ilişkin kurulmuş enstitüleri tarafından geliştirilip yayınlanmaktadır (ISO, DIN, TSE vd.).

Çalışmanın bu bölümünde genel anlamda normlar ve norm enstitüleri irdelenmeyecek, sadece son yıllarda çeviri alanında geliştirilen normlar ele alınacaktır. Bununla birlikte bu normların çevirmen ve işveren arasındaki bağlayıcılığına değinilecektir.

Teknik metinlerin çevirisine ilişkin, Alman Norm Enstitüsü (DIN, Deutsches Institut für Normung e.V.) tarafından “Normen für Übersetzer und technische Autoren” (Çevirmen ve Teknik Yazarlar için Normlar)/E.-M. Baxmann-Krafft-G. Herzog (1999) başlıklı kaynak yayımlanmıştır. Bu kaynakta çeviri uygulaması, terim düzeyindeki temeller, teknik temeller, biçimsel metin yapılandırması, alıntı, yazma şekilleri ve kodlar, transliterasyon (başka dilin alfabesiyle yazma), kalite yönetimi (Bkz. Schmitt 1999j) alanındaki DIN ve ISO normları derlenmiştir.

Anılan kaynakta öncelikle “Çeviri görevleri” olarak tanımlanan DIN 2345 normu ele alınmaktadır. Bu norm, kitabın giriş bölümünde de belirtildiği gibi, çevirmen ve çeviri görevini veren kişi arasındaki anlaşma çerçevesinde temel alınabilir. Bu norma genel

anlamda uyma zorunluluğu olmadığı gibi, çevirmen ve işveren gönüllü olarak DIN 2345 normuna uyulması konusunda uzlaşabilirler.

Ayrıca, çevirmenler (serbest çevirmen, çeviri bürosu vs.) DIN 2345 normuna uygun olarak çalıştıklarını taahhüt ederek, işverenlerin güvenini kazanabilirler. Çünkü, bu normun gereklerinin yerine getirilip getirilmediği her türde erek metin üzerinde sınanabilir.

Çevirmenler, DIN CERTCO'ya (Gesellschaft für Konformitätsbewertung mbH) kayıt olarak DIN işaretini kullanma yetkisine sahip olabilir ve bu kuruma kayıtlı çevirmenlerin listesi kurumdan temin edilebilir. Yani bu durumda, DIN 2345 normuna uygun çalışan çevirmen arayan işverenler, bu liste aracılığıyla uygun bir çevirmen bulma olanağına sahip olurlar.

DIN 2345 normu içerisinde çeviriye ilişkin aşamaları adım adım ele almaktadır. Çeviri görevleri başlığı altında kaynak metin, çeviri görevine katılanlar (çevirmenler, işveren) arasındaki işbirliği, çevirmenin belirlenmesi, çeviri süreci, erek metin (çeviri), çevirinin sınanması konuları ele alınmaktadır. Bu normun, çeviri görevlerinde görev alan yada görev veren herkese yönelik olduğu belirtilmekte ve her iki tarafın da normun gereklerini yerine getirmesi durumunda geçerli olduğu ifade edilmektedir. Aynı zamanda, bu normun yazılı çeviri için geçerli olduğu ve sözlü çeviri, yani tercümanlık görevlerinde kullanılamayacağı belirtilmektedir.

DIN 2345 normu, çeviri görevlerine ilişkin diğer DIN ve ISO normlarına da yönlendirmektedir. Bunun dışında bu norm için geçerli olan kavramlar tanımlanmaktadır; Genel kavramlar: çevirmek, ana dil yetisi, alan yetisi, çeviri yetisi, sözlü çeviri, çeviri/erek metin; Dil ve Metin: kaynak dil, kaynak metin, koştut metin, temel metin, erek dil, erek metin, metin işlevi, kontrollü dil.

“Çeviri Süreci” bölümünde uygun çevirmen seçimi ele alınmaktadır. Bunun için de belli ölçütlere dikkat edilmesi gerekir: çevirmenin niteliği (aldığı eğitim, alan yetisi, mesleki deneyimi), çeviri yetisi, istenen dil çiftindeki dil yetisi ve iki dilden birinde anadil yetisine sahip olması, ilgili alandaki metinler üzerindeki çeviri deneyimi, teknik donanım ve çalışma araçları, istenen tarihte çeviriyi teslim etme kapasitesi, yeminli bir çeviri gerektiği takdirde ilgili dil çiftinde çevirmenin yeminli çevirmen olması.

Son maddede belirtilen yeminli çevirmenlik, Almanya ve Türkiye’de farklı işlemektedir. Almanya’da çevirmenler Bakanlıklar yada Sanayi ve Ticaret Odası’nın açtığı sınavdan geçtikten sonra bulunduğu eyaletin Eyalet Mahkemesi’ne başvurarak yeminli çevirmen sıfatını elde edebilirler. Bunun sonucunda da yaptıkları çevirileri kendileri onaylayarak aynı zamanda noterlik görevini de yerine getirmiş olurlar (Bkz. Eruz 2003:61-66). Oysa Türkiye’de, serbest yada bir çeviri bürosuna bağlı olarak çalışan her çevirmen, çok esnek ölçütlere bağlı olarak bir noterden yeminli çevirmen sıfatını alabilir. Noter, ilgili çevirmenin yaptığı çevirileri sınamadan onaylar.

DIN 2345 normu içerisinde işveren ve çevirmen arasındaki anlaşma ele alınmaktadır. Bunun içerisinde genel anlaşma maddeleri, organizasyonla ilgili noktalar olarak kaynak metin ile gerekli ek bilgilerin çevirmene ulaştırılma tarihi ve çevirinin teslim tarihi, teslimat biçimi, belirli donanım yada yazılımların kullanılması, ek istekler (örneğin; işveren için terminoloji çalışması yapılması, format değişiklikleri, grafikler, tipografik yapılandırma, baskıya hazırlama, 3. şahıslar tarafından kontrol), fiyat, kontrol, çevirmene sunulan belgelerin geri verilip verilmeyeceği, gizlilik, çevirmenin adının belirtilmesi, yayınlanan çevirilerden çevirmene bir örnek sunulması, çevirinin içeriğine ilişkin maddeler olarak metin işlevi erek kitle, çevirinin kullanılış amacı, terminoloji, dil çeşitleri,

organizasyona özgü dil kullanımı, kontrollü dil, erek kültüre uyarlama, işveren tarafından destek (alana ilişkin kaynaklar, terminoloji, glosar, koşut metinler, temel metinler, işletme bilgisi), görevin başka çevirmenlere iletilmesi konularında çevirmen ve işveren arasında bir anlaşma sağlanmalıdır.

Ayrıca, anılan kaynakta DIN 2345 normunun İngilizce ve Fransızca çevirileri de yer almaktadır. Bunun yanı sıra çevirmen ve teknik yazarlar için öngörülen tüm normlara yer verilmektedir.

Çeviri alanında belli normlara uyulması, işverenle çevirmen arasında çıkabilecek anlaşmazlıkların önlenmesini sağlayacaktır. DIN 2345 normuna uygun çeviri yaptıklarını taahhüt eden çevirmenlerin, işverenler tarafından daha çok tercih edileceği düşünülürse, Türkiye’de de benzer bir standardın geliştirilip işveren ve çevirmenlerin hizmetine sunulması, çevirmenlerin görevlerini daha dikkatli yapması, işverenlerin de beklentileri karşılanmadığı takdirde çevirmenden önceden belirlenen standarda uygun bir çeviri talep etmesi hakkının doğması sonucunu beraberinde getirir. Ancak, sadece işverenin yararına olmayan bu tür bir standartla, çevirmenlerin de belli konulardaki hakları korunmuş olur.

IV. ALMANCA TEKNİK METİNLERİN TÜRKÇE'YE ÇEVİRİSİNDE ORTAYA ÇIKAN ÇEVİRİ GÜÇLÜKLERİ

Çeviri güçlükleri, Wilss'e göre kaynak metnin anlaşılmasının önkoşul olduğu yerlerde, sözcük ve sözdizim açısından kaynak ve erek dil dizgesinde birebir karşılıkların bulunmaması sonucunda ortaya çıkan çeviri hatalarını tanımlamaktadır¹⁶. Bu tanımda kaynak metnin anlaşılmamasından kaynaklanan çeviri hataları çeviri güçlüğü olarak ele alınmamaktadır. Ancak, çevirmenin kaynak metni ya da bir bölümünü anlamaması çeviri sorunu olarak değil, anlama sorunu olarak ele alınmalıdır. Uzmanlık metinlerinde metnin anlaşılması zaten oldukça güç bir olgudur. Metnin anlaşılmaması durumunda da ortaya doğru bir çeviri konulamaz.

Schmitt (Bkz. 1999a:57-58), çeviri sorunlarını açık (evident) ve gizli (latent) olmak üzere iki gruba ayırmaktadır. Açık sorunların, çevirmenin kaynak dilde ve/veya erek dildeki eksiklikleri, alan bilgisi yetersizliği ya da kaynak metindeki hatalar (Schmitt 1999d) sonucunda ortaya çıktığını belirtmektedir. Gizli çeviri sorunlarının da, öncelikle kültürler arasındaki bağdaşıksızlıktan ortaya çıktığını vurgulamaktadır.

Çalışmanın bu bölümünde uzman çevirmenler (çeviri büroları, serbest çevirmenler) tarafından Almandan Türkçeye çevrilmiş teknik metinler çeviri güçlüğü açısından incelenecektir. Çalışmayı sınırlandırmak amacıyla örnek teknik metinler içerisinden otomotiv teknolojisi sektöründen Almanca kullanma/çalıştırma kılavuzları ve Türkçe çevirileri seçilmiştir. Metinlerin özgün dilde yazılmış metinler olması olasılığını

¹⁶ "Eine Übersetzungsschwierigkeit liegt überall dort vor, wo, ausgangssprachliches Textverständnis vorausgesetzt, eine lexikalische, syntagmatische oder syntaktische Eins-zu-Eins-Entsprechung zwischen ausgangs- und zielsprachlichem Textsegment nicht möglich ist und substitutive Übersetzungsprozeduren eindeutig registrierbare sprachliche Fehlleistungen zur Folge hätten." (Wilss 1977:202)

arttırmak için, özellikle Almanya’da üretilen ürünlerin kullanma/çalıştırma kılavuzları olmasına dikkat edilmiştir.

İncelenecek metinler, Almanya’da Bosch firması tarafından otomotiv sektörü için üretilmiş olan ürünlerin belgeleridir. Bu metinler Almanya’daki bir çeviri bürosu aracılığıyla Türkiye’de bulunan uzman çevirmenlere çevirtilmiştir. Ayrıca, Mercedes-Benz ve BMW marka otomobil kullanma kılavuzları ve çevirileri incelenmiştir. Metinleri ayırt edebilmek için metinler aşağıdaki şekilde numaralandırılmıştır:

Metin 1: ROW 05008	29 sayfa
Metin 2: Bosch araç bilgisayarı yazılımı	98 sayfa
Metin 3: Mercedes-Benz CL-Klasse Coupe Betriebsanleitung	44 sayfa
Metin 4: PEU 05032	4 sayfa
Metin 5: BMW 05113	62 sayfa
Metin 6: OPE 05078	83 sayfa
Metin 7: Kap01 Installationsanleitung	37 sayfa
Metin 8: PEU 05023	70 sayfa
Metin 9: OPE 05088	78 sayfa
Metin 10: VOL 05030	103 sayfa
Metin 11: VWW 05102	86 sayfa
Metin 12: BMV Coupe Betriebsanleitung	
Metin 13: ESI[tronic] Bedienungsanleitung	48 sayfa

Bu bölüm içerisinde kaynak metinler yukarıda anıldığı biçimde, çevirileri de belirtilen metinlerin numarasına uygun olmak üzere Çeviri 1, Çeviri 2, Çeviri 3... olarak adlandırılmıştır. Aksi belirtilmemişse, örnek metinler yukarıdaki listeden seçilmiştir. Aynı metin içerisinde farklı sayfaların kullanıldığı örneklerde yukarıdaki listedeki metin numarası belirtilecektir.

Yukarıda anılan metinler çeviri güçlükleri açısından irdelenerek çeviri güçlükleri sınıflandırılmış ve örneklerle betimlenmiştir. Kaynak metinlerin bir bölümü alan içi, bir bölümü de alan dışı iletişime yönelik olup, ilgili metinlerde bu özellik belirtilecektir. Bu bölümün sonunda da ilgili çeviri güçlükleri açısından çözüm önerileri sunulmaya çalışılmıştır.

IV.1. Kaynak Metinden Kaynaklanan Sorunlar

Kullanma kılavuzları, teknik bir ürünün yanında yasal olarak verilmesi zorunlu olan belgelerdir. Kullanma kılavuzundaki eksik ya da hatalı bilgiler sonucunda tüketicinin veya ürünün kendisinin zarar görmesi, üreticinin sorumluluğundadır (Produkthaftgesetz). Ancak buna rağmen, kullanma kılavuzlarının birçoğu teknik redaktörler gibi uzman kişiler (Bkz. Bölüm II.4.) tarafından hazırlanmamaktadır. Bunun sonucunda da dilsel ya da alansal eksiklikler ortaya çıkabilmektedir.

Kaynak metinde çok çeşitli hatalar olabilir (Bkz. Schmitt 1999a): biçimsel hatalar, hatalı rakamlar ve ölçüler, anlamı değiştiren yazım ya da baskı hataları, metinle resim arasında uyumsuzluk, metinle gerçeklik arasında uyumsuzluk, anlaşılabilirlik hataları, ifade eksiklikleri, içerik hataları. Kaynak metinde bulunabilen bu hatalar, aşağıda

açıklanarak örneklerle somutlaştırılacak ve çevirmenin hatalar karşısındaki tutumu irdelenecektir.

Biçimsel hatalar: Günümüzde metinlerin büyük bir çoğunluğu bilgisayar ortamında oluşturulduğundan, kaynak metinlerin bazen sayfalarının eksik ya da bazı sayfaların çift olarak çevirmene ulaştırılması söz konusu olabilir. Bu durumda çevirmenin işverenle bağlantı kurup, durum hakkında bilgilendirmesi ve varsa eksik olan sayfaların kendisine ulaştırılmasını istemesi gerekir. Bazen de metin içerisinde aynı sayfada aynı tümcelerin arka arkaya tekrarlanması durumu da ortaya çıkabilir. Böyle bir durumda çevirmen, metnin yazımı sırasında istem dışı olarak metinde tekrarlanan tümceleri erek metinde tekrar olarak vermemelidir.

Hatalı rakamlar ve ölçüler: Kullanma kılavuzlarında rakamların ya da ölçülerin yanlış belirtilmesi sıkça karşılaşılan bir durumdur. Bu hataların kaynağı yazım ya da baskı hatası olabileceği gibi, bazen de başka sayfaya gönderme yapılırken, metnin oluşturulması sırasındaki sayfa kaymalarının dikkate alınmaması sonucu ortaya çıkabilmektedir. Örneğin; kaynak metinde “*siehe Seite 00*” olarak belirtilmiş olan sayfa sayısı ya yazım hatası sonucunda yanlış yazılmıştır ya da gönderme yapılacak sayfa metnin daha ileriki sayfalarında olduğu için kaynak metni oluşturan kişi, o bölüme tekrar dönüp sayfa sayısını belirtmeyi unutmuş olabilir. Çevirmenin elinde kaynak metnin tamamı bulunuyorsa, karşılaştırma yaparak erek metnin sayfalarını da dikkate alarak sayfa sayılarını düzeltmelidir.

Ancak, bazı durumlarda işveren kaynak metinde verilen sayısal değerlerin değiştirilmemesini isteyebilir (Bkz. Metin 1).

Metin 1:**BESONDERHEITEN**

Tausch des Steuergeräts siehe
allgemeine Service-Information
"ABS 2E/2U, ABV 2K, ABS 2S, Austausch
von Anbausteuergeräten" (KFZ-00..).

Allgemeine Systembeschreibung siehe
Service-Information "ABS 2E System-
beschreibung" (KFZ-00..).

Im Fahrzeug sind 4 Drehzahlgeber und
ein 3 Kanal-Hydroaggregat mit 3 Magnet-
ventilen eingebaut.

Geberzahnkränze haben je <1> Zähne.
(sayfa 4)

Çeviri 1:**ÖZELLİKLER**

Kumanda cihazını değiştirmek için genel servis bilgileri
"ABS 2E/2U, ABV 2K, ABS 2S, ek kumanda cihazını değiştirilmesi" (KFZ-00..) bakın.

Genel sistem açıklaması için servis bilgileri "ABS 2E sistem açıklaması" (KFZ-00..)bakın.

Araçta 4 devir sayısı müşürü ve bir 3 Kanal-Hidroagregat monte edilmiştir.

Müşür dişli çarklarının her biri <1> dişli.

Yukarıdaki alan içi iletişime yönelik örnekte "KFZ-00" temel kullanma kılavuzunda yer alan bir sayfanın sayısını belirtmektedir. İşveren çevirmene, kaynak metinde (Metin 1) temel kullanma kılavuzuna gönderme yapılan sayfa ile "KFZ"

kısaltmasının yerine de aracın modelinin daha sonra ekleneceğini belirtmiştir. Bu durumda, çevirmenin de “00” olarak belirtilen sayfa sayısını erek metne (Çeviri 1) olduğu gibi aktarması gerekir. Bunun dışında Türkçede otomobil anlamına gelen “KFZ” kısaltması da, kaynak ve erek metine sonradan araç modeli ve temel kullanma kılavuzunda yer alan sayfa sayıları belirtilmek üzere değiştirilmeksizin erek metne aktarılmıştır.

Bosch firmasının araç bilgisayarı yazılımı olarak hazırladığı kullanma kılavuzlarının değişik dillere çevirisinde, firma tarafından çevirmenlere uymaları gereken kuralları belirten bir görev tanımı sunulmuştur. Bu görev tanımında, bazı noktalama işaretlerinin kesinlikle kullanılmaması ve kaynak metindeki sayısal değerlerin yerlerinin ve rakamların değiştirilmemesi gerektiği belirtilmektedir.

**Kurzanweisungen für die Bearbeitung der BOSCH-Aufträge
... bis zum Anlauf mit TRADOS**

Format:

Länge

Die Länge eines Bausteins beträgt 23 Zeilen + 2 Leerzeilen unten, wie bisher. Ein Baustein entspricht einer Dateiseite.

Aufteilung pro Seite:	Zeile 1 Baustein-Nummer
	Zeile 2 leer
	Zeile 3 Erste Textzeile des Bausteins (bis Zeile 24 max.)
	Zeile 25 Befehlsleiste (Weiter:..)
	Zeilen 26/27 leer
	Zeile 28 Seitenwechsel (manchmal erst auf Zeile 29)

Breite

Die Breite eines Bausteins beträgt maximal 40 Zeichen, wie bisher.

Die gespeicherte Schrift in den Ausgangsdateien ist Courier, was die Abgrenzungsarbeit leichter macht. Jede Zeile mit einem Soft- oder Hardreturn abgrenzen.

Layout

Die Textgestaltung Deutsch sollte einigermaßen erhalten bleiben. Bei Listen z.B. sollten die Variablen sauber untereinander stehen. Bitte wenn nötig anpassen.

Variablen

Wie in den letzten Aufträgen werden die 4 Variablentypen mit <1>, <2>, <3> und <4> dargestellt. Weiterhin muß die Anzahl und die Reihenfolge der Variablen in der Übersetzung erhalten bleiben. Aber die Platzreserve für die Variablen ist nicht mehr relevant.

Achtung!

Vermeiden Sie Wörterumbrüche (nur Ausnahme bei Platzproblemen). Benutzen Sie bitte keine automatische Silbentrennung und keine automatische Numerierungen.

Wichtige neue Anweisung auf Blatt 2!

Blatt 2**Neue Anweisung, ab sofort gültig*****Sehr wichtig!***

Ab sofort ist das Zeichen ; (Semikolon) in den SIS-Bausteinen verboten, unabhängig davon, ob man in Winword mit oder ohne TRADOS arbeitet!

Dieses Zeichen ist mit der Weiterverwendung und Ablage in der Datenbank bei EPS nicht kompatibel. Dort ist Semikolon ein Funktionszeichen (Trennzeichen).

Obwohl dieses Zeichen in manchen Sprachen sehr gerne und oft benutzt wird, müssen sich die Übersetzer je nach Fall entweder mit dem Komma oder dem Punkt – am besten wie im deutschen Original-Text – abfinden.

Wie früher in WANG werden in den deutschen Bausteinen weder Tabulatoren noch Einrückungen oder sonstige Formatierungen benutzt.

Dies besteht nach wie vor:

Formatierungen wie Tabulator, Einrückung, Absatzabstand, Schriftgröße, kursiv, fett, Unterstreichung, sowie Symbole wie z.B. Ω sind weiterhin absolut verboten.

Yukarıdaki görev tanımının kapsamında gönderilen kaynak metinler, bilgisayar yazılımlarına yükleneceğinden, bazı noktalama işaretlerinin kesinlikle kullanılmaması gerektiği, bu noktalama işaretlerinin sistem tarafından tanınmadığı belirtmektedirler. Kaynak metinde verilen sayısal değerler yazılım oluşturulduktan sonra girileceğinden, çevirmenin bunları olduğu gibi bırakmasını, gerektiği durumda tümcenin yapısına göre sadece yerinin değiştirilmesini belirtmektedirler.

Çeviri 1’de çevirmen, görev tanımında belirten kurallardan birisini dikkate almamıştır. Görev tanımında satır uzunluklarının en fazla 40 karakter (Die Breite eines Bausteins beträgt maximal 40 Zeichen) olacağı belirtilirken, çevirmen ["ABS 2E/2U, ABV 2K, ABS 2S, ek kumanda cihazını değiştirilmesi” (KFZ-00..) bakın.] tümcesini kaynak metindeki gibi ayırmamış ve bir satırda 40 karakteri aşan bir satır uzunluğu oluşturmuştur.

Aşağıdaki alan içi iletişime yönelik örnekte (Metin 2) sayısal değerlerin hepsi aynı biçimde belirtilmiştir. Bu değerler çevirmen tarafından değiştirilmeden erek metne (Çeviri 2) aktarılmıştır.

Metin 2:

Baustein: 000090103

EINBAULAGE DER KOMPONENTEN

* Sicherungskasten (Bild, Pos.<1>):

Im Motorraum hinter linkem Federbeindom.

ABS-Sicherungen: F<1> (<1>A) und

F<1> (<1>A). Nummerklärung auf Deckelinnenseite beachten.

* ABS-Relais (Bild, Pos.<1>, Farbe rot)

und Pumpenmotorrelais (Bild, Pos.<1>):

Im Sicherungskasten, mit Aufdruck ABS.

1 = Sicherungskasten (Deckel abgenommen)

2 = Diagnose-Steckdose (Schutzkappe abgeschraubt)

3 = Pumpenmotorrelais

4 = ABS-Relais (rot)

Weiter: <1> Bild: <1> (sayfa 33)

Çeviri 2:

Baustein: 000090103

ELEMENLARIN MONTAJ KONUMU

* Sigorta kutusu (Şekil, Konum <1>):

Motor bölgesinde sol yaylı amaotisör başlığının arkasında.

ABS-sigortaları: F<1> (<1>A) ve

F<1> (<1>A). Kapak iç kısmındaki numara açıklamalarını dikkate alın.

* ABS-Röleleri (Şekil, konum<1>, kırmızı renkli)

ve pompa motoru röleleri (şekil, konum<1>):

Sigorta kutusunda üzeri ABS yazılı.

1 = Sigorta kutusu (kapağı kaldırılmış durumda)

2 = Teşhis-prizi (koruyucu kılıf sökülü durumda)

3 = Pompa motoru röleleri

4 = ABS-Röleleri (kırmızı)

Devam: <1> Şekil: <1>

Bosch firmasının görev tanımında da belirtildiği gibi uzun vadeli bir proje şeklinde devam eden bu çeviri görevinde TRADOS yazılımına geçilecektir. Bu yazılımın

kullanılması sonucunda, kaynak metinde yer alan rakamlar, noktalama işaretleri, boşluklar ve biçimsel özellikler değişime uğramadan erek metne aktarılacaktır. Bu durumda çevirmenin sadece tümceleri çevirip biçimsel öğelere zaman harcaması gerekmemektedir. Çeviri bellekleri olarak adlandırılan çeviri yazılımlarında sadece çevirmenin biçimsel öğelerle uğraşarak zaman harcaması önlenmiş olmuyor, aynı zamanda da kaynak metinde yer alan ve değiştirilmemesi önem taşıyan biçimsel ve sayısal özelliklerin bozulmadan erek metne aktarılması sağlanıyor (Bkz. Bölüm III.2.2.2.).

Aşağıdaki örnek (Çeviri 3), alan dışı iletişime yönelik bir kullanma kılavuzudur. Kaynak metnin yanlış yapılandırılması sonucunda ortaya çıkan ve sayısal değerlerin metin yapısına uymadığı bir durum gözlenmektedir.

Çeviri 3:

Kombine gösterge

Fonksiyon	Sayfa ¹
① Sıfırlama düğmesi (R tuşu)	96
② Sinyal kontrol lambaları	40
③ Benzinli motora sahip araçlar: Motor arıza teşhis ikaz lambası	311
④ ESP ikaz lambası	63
⑤ DTR kontrol lambası ² , (beyaz sembol)	198
⑤ DTR kontrol lambası ² , (kırmızı sembol)	198
⑥ Dizel motorlu araçlar: Ön ısıtma kontrol lambası	36
⑦ Sinyal kontrol lambaları	40

¹ Sayfa göndermeleri İşletme Talimatı' na yöneliktir

² DISTRONIC* olmayan araçlarda bu sembol çalışan motorda yanar, fakat herhangi bir işlevi yoktur.

Fonksiyon	Sayfa
⑧ Yakıt deposu ikaz lambalı yakıt deposu göstergesi	311
⑨ Emniyet sistemleri ikaz lambası	310
⑩ Emniyet kemeri ikaz lambası	312
⑪ Çok fonksiyonlu ekran	98
⑫ SEQUENTRONIC*: Vites pozisyonu göstergesi	137
Otomatik şanzıman*: Vites kolu pozisyonu göstergesi	145
⑬ Otomatik şanzıman*: Sürüş programı göstergesi	145
⑭ DTR açma kontrol lambası ¹	198
⑮ Uzun huzme kontrol lambası	92
⑯ LIM göstergesi*	209

Fonksiyon	Sayfa
⑰ Günlük kilometre sayacı	97
⑱ Kilometre sayacı	102
⑲ Saat	97
⑳ SPEEDTRONIC*: Hafızaya alınmış olan hız sınırlaması	209
DISTRONIC* Hafızaya alınmış olan hız	198
㉑ Kumanda sisteminde yapılan ayara bağlı olarak	116
• Dış hava sıcaklığı ³	
• Dijital hız göstergesi	
㉒ Hız göstergesi	
㉓ Frenler kontrol lambası	310
㉔ ABS Kontrol lambası	62, 308
㉕ Devir saati	97

³ İngiltere hariç. Hız daima km/h olarak belirtilir.

Mercedes-Benz firmasının CL serisi Coupe kısa kullanma kılavuzunun Türkçe çevirisinde (Çeviri 3), kullanma kılavuzunun tamamı 44 sayfa olmasına rağmen, içindekiler bölümünde 40'tan 311'e kadar devam eden sayfa sayıları bulunmaktadır. Sayfanın altında dipnot olarak "Sayfa göndermeleri İşletme Talimatı'na yöneliktir" açıklaması belirtilmiştir. Ancak, tüketici aradığı özelliklerin karşılığında belirtilen sayfayı bulmak için hemen kılavuzun sayfalarını çevirmeye başlayacaktır ve kılavuzun toplam 44 sayfa olduğunu fark ettiğinde ise sayfaların eksik olduğunu düşünecektir. Bu durumda bu ifadenin dipnot olarak değil de, kısa kullanma kılavuzunun içindekiler sayfası gibi görünen bölümün başında belirtilerek metnin uygulanması yerinde olacaktır.

Ölçüler belirtilirken yapılan hatalar, genellikle açıkça görülebilecek türdendir. Çevirmenin, alan bilgisi aracılığıyla bu türden hataları görmesi beklenmektedir. Bazen bu türden hatalarla denetlenmiş metinlerde de karşılaşmak olanaklıdır. Aşağıdaki örnek VDI (Verein Deutscher Ingenieure – Alman Mühendisler Derneği) tarafından yayınlanan esaslardandır:

Die 327 m lange Bundesbahn-Neubaustrecke Hannover-Würzburg [...] gilt als das bedeutendste Bauvorhaben der Bahn seit Gründung der Bundesrepublik Deutschland (VDI 44[1983]10).

(327 m uzunluğundaki Hannover-Würzburg tren hattı [...] Federal Almanya'nın kuruluşundan beri demiryollarının en önemli yapı tasarısı olarak kabul edilmektedir. Çev. F.A.)

Çevirmenin, alan bilgisi olmadan da yukarıda verilen örnekteki ölçünün 327 m olamayacağını görebilmesi gerekir. Bu durumda metnin çevirisinde mantıksal olarak doğru olan ölçü birimi km'yi kullanması gerekir.

Ölçü birimlerinin çevirisinde Almanca ve Türkçe dil çiftinde, kaynak metindeki bir hatadan kaynaklanmadığı sürece, bir sorun ortaya çıkmamaktadır. Bunun nedeni de

Almanya’da ve Türkiye’de aynı ölçü birimlerinin kullanılmasıdır. Oysa Amerikan ve İngiliz ölçü birimleri Türkiye’deki ölçü birimlerinden farklı olduğu için, İngilizceden ya da İngilizceye yapılan çevirilerde ölçü birimlerine dikkat etmek gerekir (Schmitt 1999h).

Çevirmenden kaynak metindeki tüm rakamların doğruluğunu kontrol etmesi beklenemez elbette. Ancak, çeviri görevini veren kişi çevirmenden, açıkça görülebilen hataların düzeltilmesini ve kaynak metne yansımamasını bekleyebilir. Sayısal değerler çevirmenin alan bilgisini aşıyorsa, bu durumda kendisine şüpheli görünen değerlerin işveren tarafından teyit edilmesini isteyebilir.

Anlamı değiştiren yazım ya da baskı hataları: Basit yazım hataları sonucunda asıl sözcük tanınabiliyorsa, sorun yoktur. Ancak, yazım hatası sonucu sözcük başka anlamdaki bir sözcük gibi görünüyorsa, çeviride sorun yaratabilir.

Metin 4:

BESONDERHEITEN

Bis ca. 07.1993, Steuergeräte-
Nr.: <1>,
kann das Motorund Ventilrelais
getauscht werden.

Im Bild ist Ausführung ohne Relais
dargestellt.

Ab ca. 08.1993 werden die Relais ver-
schweißt, und können nicht aus-
getauscht werden.

Bei einem Defekt ist das Steuergerät
auszuwechseln.

(sayfa 1)

Çeviri 4:

ÖZELLİKLER

Yaklaşık 07.1993 tarihine kadar, kumanda cihazı
No.: <1>,
motor ve supap röleleri değiştirilebilir.

Şekilde rölesiz olarak gösterilmektedir.

Yaklaşık 08.1993’den beri röleler kaynak ile
sabitlenmektedir ve değiştirilemez.

Bir arıza olması

halinde kumanda cihazını değiştirin.

Yukarıdaki örnek alan içi iletişime yönelik bir metindir. Bu örnekte Alman Bosch firmasının çeşitli araçlar için ürettiği araç bilgisayarlarına yüklenen kullanma ve bakım kılavuzlarının Almanca özgün metni ve çevirisi verilmektedir. Örnekte Peugeot marka otomobilin kılavuzundan bir bölüm alınmıştır. ‘Motorund’ terimini sözlüklerde bulmak olanaksızdır, çünkü böyle bir terim yoktur. ‘Motor’ sözcüğü ve ‘und’ bağlacının arasındaki boşluk işareti unutulduğundan ortaya anlamsız bir sözcük çıkmıştır. Bu örnekte sözkonusu eksiklik sözcüğün anlamını değiştirmedeği ve hatanın görülmesinde özel bir alan bilgisi gerektirmediği için, çevirmen tarafından kolaylıkla fark edilebilir. Çevirmenin, örnek çeviride de görüldüğü gibi, sözcüğü ‘motor ve’ olarak doğru şekilde çevirmesi gerekir.

Metin 1’de (Bkz. Sayfa 108) “Allgemeine Systembeschreibung siehe Service-Information“ tümcesinde bilinçsiz yapılan bir yazım hatası söz konusudur. Klavyede ‘c’ ve ‘v’ harfleri yan yana yer aldığından, metin yazarı ‘c’ yerine ‘v’ harfine basmıştır. Sözcüğe yeni bir anlam yüklenmiş olmasa da, bu türden yazım hatalarının metin oluşturulduktan sonra kontrol edilip düzeltilmesi gerekir. Çevirmen, çeviri 1’de görüldüğü gibi, tümcedeki hatayı “Genel sistem açıklaması için servis bilgileri [...] bakın” şeklinde düzelterek çevirmiştir.

Metin 5:

BESONDERHEITEN

ABS 5-Systemmerkmale:

- * Wegbau-Steuergerät mit Eigendiagnose (serielle Schnittstelle für Tester),
- * kein Blickcode,
- * Hydroaggregat mit 3 hydraulischen Kanälen; je Kanal zwei 2/2-Magnetventile, insgesamt 6 Magnetventile, davon 3 Einlaß- und 3 Auslaßventile.

Çeviri 5:

ÖZELLİKLER

ABS 5-Sistem özellikleri:

- * Oto teşhisli Yol oluşumu-kumanda cihazı (test cihazı için seri bağlantı yeri),
- * flaş kodu yok,
- * 3 hidrolik kanallı hidroagregat; her kanalda iki 2/2-mıknatıslı supap, toplam 6 mıknatıslı supap, bunlardan 3’ü giriş ve 3’ü çıkış supabı.

* Bremskreisaufteilung II (DIN 7400),
d.h. je ein Bremskreis für Vorderachse
und Hinterachse.

* 4 Drehzahlgeber

* Zahnräder mit 48 Zähnen
(sayfa 4)

* Fren gücü dağılımı II (DIN 7400),
yani ön ve arka dingil için birer fren devresi.

* 4 devir sayısı müşürü

* 48dişli, dişli çark

Yukarıdaki örnekte BMW marka otomobiller için hazırlanan araç bilgisayarı yazılımının kaynak metninde (Metin 5) sözcüğün anlamını değiştiren bir yazım hatası ortaya çıkmıştır. Alan içi iletişime yönelik olan bu kurulum kılavuzunda metni oluşturan kişinin bir harfi yanlış yazması sonucunda sözcüğe farklı bir anlam yüklenmiştir. Kaynak metninde yer alan sözcük “Blickcode” olarak yazılmıştır. Oysa gerçekte “Blinkcode” olarak yazılması gerekirdi. Bu yazım hatası, metni oluşturan kişinin ‘n’ harfi yerine ‘c’ harfine yanlışlıkla basması sonucunda ya da alan bilgisinin yetersizliğinden kaynaklanmış olabilir.

Metnin çevirisinde (Çeviri 5) görüldüğü gibi, çevirmen “Blickcode” sözcüğünü “flaş kodu” olarak çevirmiştir. Bu durumda çevirmen, alan bilgisinden yola çıkarak otomobil terimleri içerisinde “Blickcode” teriminin yer almadığını saptayarak, doğru terimin “Blinkcode” olduğunu belirlemiş ve erek metne olması gerektiği şekilde yansıtmıştır. Bu durum, çevirmenin alan bilgisinden kaynaklanabileceği gibi, aynı firmanın çevirilerini uzun vadeli olarak yapmasından ve kullanılan terimlere aşina olmasından da kaynaklanabilir.

Metinle resim arasındaki uyumsuzluk: Teknik metinlerde sözel ifadelerin yanı sıra resimler ve tablolar sıkça kullanılmaktadır. Ancak, bazı metinlerde resimlerin üzerindeki yazıların sırasının karıştırıldığı görülebilir. Bazı metinlerde de resimlerin alt

yazılarının yanlış resmin altında verildiği görülmektedir. Bu durumda çevirmenin, alan bilgisi ve terim bilgisinden yola çıkarak, bu karışıklıkları düzeltmesi beklenmektedir.

Çeviri görevlerinde sadece yazılı metin çevirmene iletilmişse ve kılavuzda yer alacak resim, tablo gibi görsel öğeler çeviri tamamlandıktan sonra yerleştirilecekse, çeviri metinde resimle metin arasında uyumsuzluk olması söz konusu olabilir. Çevirmen, yazıların ne tür bir resimle ilintili olduğunu görmediğinden, metin tasarımını yapan kişinin de erek dili bilmemesi ya da alana yabancı biri olması durumunda metinle resim arasında uyumsuzluk ortaya çıkabilmektedir.

Metin 6:

SOLLWERTE

- Einstellmutter (1) am Bremsseilausgleich lösen bis Einstellmutter bündig mit Gewindestange ist, siehe Bild.
 - Ritzeleinstellung an beiden Hinterachsbremsen vornehmen.
 - Bremsseilausgleich mit Einstellmutter (1) festziehen, bis Bremswirkung gerade einsetzt (an beiden Rädern gleich).
 - Feststellbremse muß bei 7. Raste des Betätigungshebels fest sein.
- (sayfa 20)

Çeviri 6:

İSTENİLEN DEĞERLER

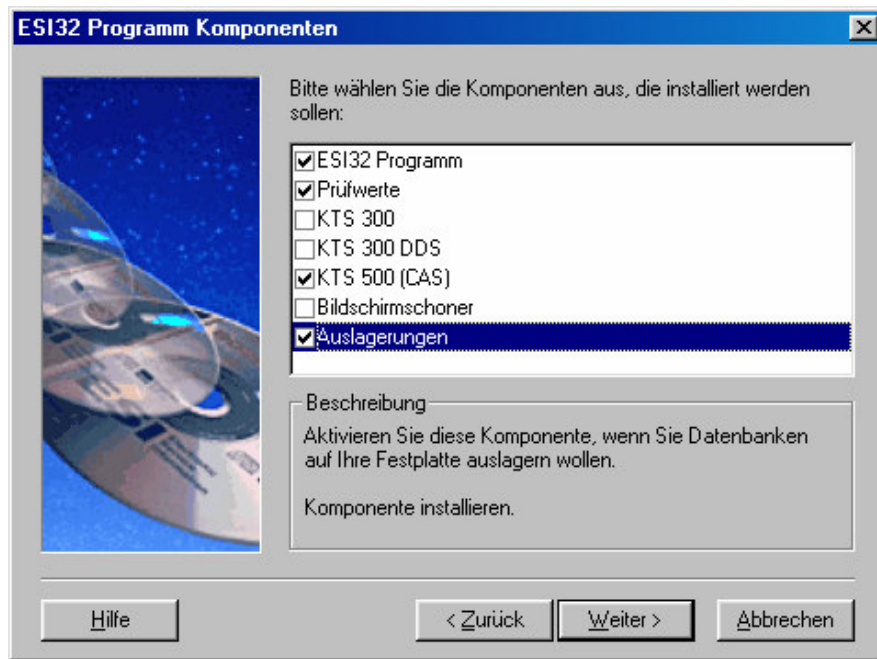
- Ayar somununu (1) fren mukavemet kablosundan, ayar somunu dişli çubuğu ile aynı düzeyde olana kadar gevşetin. Şekle bakınız.
- Dişli aralığı ayarını her iki arka tekerde yapın.
- Fren etkisi doğrudan devreye girene kadar (her iki tekerde aynı anda) fren mukavemet kablosunu ayar somunu (1) ile sıkın.
- Park freninin kumanda kolundaki 7. Olukta olması gerekir.

Yukarıdaki alan içi iletişime yönelik örnekte sadece yazılı metin (Metin 6) çevirmene ulaştırılmıştır. Çevirmen, ne tür bir resim ya da şeklin söz konusu olduğunu görmemektedir. Kaynak metinde “siehe Bild” olarak verilen ifade erek metinde (Çeviri 6) “şekle bakınız” olarak çevrilmiştir. Ancak, söz konusu görsel öğenin resim ya da şekil olduğuna ilişkin kesin bir veri bulunmamakla birlikte, kaynak metinde “Bild” olarak

gönderme yapılan ögenin “şekil” değil “resim” olması olasılığı daha yüksek bulunmaktadır. Şekil sözcüğü için Almanca kılavuzlarda genellikle “Abbildung” sözcüğü kullanılmaktadır. “Bild” ifadesi kullanıldığında, genellikle gerçek resimlerden söz edilmektedir.

Bu durumda çevirmenin, işverenden ilgili görsel öğeleri de istemesi ya da bu öğelere ilişkin bilgi alması yararlı olacaktır. Eğer resim ya da şekiller kaynak metinde verilmeyip, belli bir metin düzeneği içerisine sonradan yerleştirilecekse, çevirmenin olanaklı olduğunca metin içerisinde kaydırma yapmaması, kaynak metnin yapısını koruması bu türden hataların en aza indirgenmesini sağlayabilir.

Metin 7:

3. Das Programm erkennt, welche Komponenten auf Ihrem Computer installiert sind und setzt ein Häkchen.

Entfernen Sie das Häkchen von der Komponente, die Sie von der Festplatte löschen wollen. Vergewissern Sie sich, daß im Feld "Beschreibung" die Meldung "Komponenten entfernen" erscheint!

- Bei "Diesel-Prüfwerte" wird nur das Prüfprogramm gelöscht, nicht die ausgelagerten Datenbanken
- Bei "KTS..." wird alles gelöscht
- Bei "Auslagerungen" können Sie die Datenbanken wählen, die Sie löschen wollen.
(sayfa 34)

Çeviri 7:

3. Program, bilgisayarınızda kurulu elemanları tespit eder ve bir işaret koyar.

Sabit diskten silmek istediğiniz eleman önündeki işareti silin.

“Açıklama“ alanında „Elemanı sil“ mesajının olduğuna emin olun!

- "Dizel-Kontrol değerleri"nde sadece program silinir veri bankası silinmez
- "KTS..."’de her şey silinir
- "Depolama" da silmek istediğiniz veri bankalarını seçebilirsiniz.

Yukarıdaki örnek Bosch firması tarafından üretilen araç bilgisayarlarının kurulum kılavuzundan alınmıştır. Bu kılavuz alan dışı iletişime yönelik bir metindir. Kaynak kılavuzda (Metin 7) yer alan resimde doğrudan araç bilgisayarı üzerindeki kurulum işlemi anlatılmaktadır. Üretici firma tarafından üretilen araç bilgisayarları Almanya’da satışa sunulduğundan, bilgisayara Almanca yazılım yüklenmiştir. Kaynak metindeki resimde de yazılımı Almanca olan araç bilgisayarının görüntüsü verilmiştir. Resmin altında bulunan açıklamalarda Almanca kaynak metinle resim arasında bir uyumsuzluk söz konusu değilken, Türkçe çeviri (Çeviri 7) metinle resim arasında uyumsuzluk bulunmaktadır (Çeviri metinde de kaynak metindeki resmin aynısı yer aldığından, burada resim sadece bir kez eklenmiştir).

Söz konusu uyumsuzluğun çevirmen tarafından giderilebilmesi için izlenecek iki yol bulunmaktadır. Bunun için de öncelikle işverenden araç bilgisayarının yazılım dilinin erek kültürde hangi dil olacağına ilişkin bilgi alınmalıdır. Eğer Türkiye’de kullanılacak

olan araç bilgisayarındaki yazılımın dili Türkçe ya da İngilizce olarak düşünülmekteyse, ilgili kurulum kılavuzundaki resimlerin tamamının Türkçe ya da İngilizce ekranın görüldüğü şekilde değiştirilmelidir. Böyle bir değişiklik çevirmenin görevi değildir. İşveren resimleri gerçekliğe uygun biçimde değiştirmelidir. Bu değişikliğin çeviri öncesinde yapılması ya da çeviri sırasında erek metinde kullanılacak resimlerin çevirmene ulaştırılması, çevirmenin metinle resimler arasında bir bütünlük kurmasını sağlayabilir. Bunun sonucunda da metinle resim arasındaki uyumsuzluk önlenmiş olur. Aksi durumda, çevirmenin de elinde olmayan nedenlerden dolayı, metinle resim arasında uyumsuzluk olması neredeyse kaçınılmaz bir durum olur.

İkinci yol olarak, üretici firma erek kültürde de Almanca yazılımı kullanmayı tasarlıyorsa, çevirmenin resim üzerindeki yazıları dikkate alıp, erek metinde “Prüfwerte”, “Auslagerungen” gibi sözcükleri kullanıcıyı aydınlatmak için ya Türkçe karşılıklarını parantez içinde, ya da Türkçe karşılıklarının yanında Almanca (yani resimdeki) karşılıklarını parantez içince kullanması yerinde olacaktır. Ancak, Türkiye’de kullanılan yazılımların genel olarak İngilizce ya da Türkçe olduğu gerçeği göz önünde bulundurulduğunda, izlenecek yollardan ilkinin kullanılması olasılığı daha yüksektir.

Ancak, her iki durumda da metnin alan dışı iletişime yönelik bir metin olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Metin doğrudan tüketiciyi hedef almaktadır. Bu durumda açıklamaların net ve anlaşılır olması, resimle metin arasında bir uyumsuzluğun bulunmaması önem taşımaktadır. Uzmanla yönelik metinlerde, uzmanın alan bilgisi metni rahat anlayabilmesini sağlasa da, tüketicinin alan bilgisinin hiç olmadığı varsayımından hareket edilmelidir.

Metinle gerçeklik arasındaki uyumsuzluk: Bazı metinlerdeki ifadelerin gerçeklikle uyummadığı görülebilir:

Im Aufnahmebetrieb wird mit diesen Schaltern bestimmt, welcher Kanal bespielt wird (Schalterstellung IN) oder nicht bespielt wird (Schalterstellung OUT). (Schmitt 1999a:83)

(Ses kayıt işleminde bu tuşlarla hangi kanalın çalıştırılacağı (tuş konumu IN) ya da çalıştırılmayacağı (tuş konumu OUT) belirlenmektedir.; çev. F.A.)

Yukarıdaki örnek alan dışı iletişime yönelik bir cihazın kullanma kılavuzunda, cihazın nasıl açılıp kapatılacağı belirtilmektedir. Ancak, İngilizceden Almancaya çevrilen bu kullanma kılavuzunda, İngilizce özgün kılavuzda yer alan IN ve OUT ifadeleri kullanılmıştır. Oysa cihazdaki açma-kapama tuşlarının üzerinde ON ve OFF yazıları yer almaktadır. Bu durumda çevirmenin kaynak metindeki ifadeleri uygunlaştırması gerekmektedir. Almanca karşılıkları olan “EIN” ve “AUS” ifadelerini kullanması da erek metnin işlevi açısından sakıncalıdır. Çünkü, amaç kullanıcıyı cihazı kullanmaya yönlendirmektir. Cihazın üzerinde de “ON” ve “OFF” sözcükleri yer aldığından, kullanıcının doğru tuşları kullanmasını sağlamak için, yine bu sözcükleri kullanmak yerinde olacaktır.

Çevirmenin cihaz üzerinde yer alan ifadeleri önceden bilmesi, metinle gerçeklik arasındaki uyumsuzlukların giderilmesinde büyük önem taşımaktadır. Bu durumda, kaynak metinde açıklayıcı resimler yer almıyorsa, işverenin gerekli verileri sağlaması beklenebilir.

Metin 7’de (Bkz. Sayfa 118) verilen bilgisayar görüntüsüyle metin arasında uyumsuzluk bulunmaktadır. Bilgisayar ekranında yer alan ifadeler “Prüfwerte”, “KTS 300”, “KTS 300 DDS” ve “KTS 500 (CAS)”. Ancak, metinde "Diesel-Prüfwerte" ve "KTS..." ifadeleri kullanılmıştır. Bu durumda metinle gerçeklik arasında bir uyumsuzluk bulunmaktadır. Çevirmen de kaynak metinde yer alan ifadeleri olduğu gibi “Dizel-Kontrol

değerleri” ve “KTS ...” olarak çevirmiştir. Çevirmenin böyle bir durum karşısında metni uygunlaştırması, gerçekte yer alan ifadeleri kullanması gerekir. Ancak, işveren tarafından hazırlanan kaynak metindeki uyumsuzlukların erek metne yansıtılmaması yine işverenin onayına bağlıdır.

Anlaşılabilirlik engelleri: Kullanma kılavuzlarındaki anlaşılabilirlik engelleri makro yapı, mikro yapı, tümce düzlemi, sözcük düzlemi ve mantıksal bağlantı sorunlarından ileri gelebilir. Kaynak metnin oluşturulması sırasında gözetilmeyen metin yapılarından metnin anlaşılmasını güçleştiren anlaşılabilirlik engelleri ortaya çıkabilir. Bunlar hata olarak sınıflandırılmamakla birlikte, metnin anlaşılmasını gereksiz yere zorlaştırmaktadır. Metnin anlaşılabilirliği dilsel yapılandırmasına bağlı olduğu gibi, dilsel olmayan etmenler de (bölümleme, resim ve tablolar, tipografi gibi) anlaşılabilirliği etkilemektedir (Bölüm II.3.).

Kullanma kılavuzlarının makro yapısı (Bkz. Bölüm II.2.2.), kullanıcının ürünü kullanmak için gerekli bilgilere sırasıyla ulaşmasını sağlamak üzere hazırlanmalıdır. NEC-Lazer yazıcı S60P'nin kullanma kılavuzunun birinci bölümünde ürün parçalarının tanıtımı, ikinci bölümde de ürünün ambalajından nasıl çıkartılacağı yer almaktadır. Kullanıcı, kullanma kılavuzunun birinci bölümünde ürün parçalarının tanıtımını gördüğünde, ürünü zaten ambalajından çıkarmış olacaktır. Bu durumda ikinci bölümde ürünün ambalajından çıkarma işleminin belirtilmesine gerek kalmamıştır. Her iki bölümün yeri değiştirildiği takdirde, kullanma kılavuzunun makro yapısı, kullanıcıya sırasıyla gerekli bilgileri verecektir.

Örnek çeviri 2 (Bkz. sayfa 111)'nin içindekiler bölümünde aracın özelliklerinin sırasıyla değil, karışık bir biçimde listelendiği görülmektedir. Doğrudan tüketiciye yönelik

olan bu kılavuzda, tüketici aradığı özellikleri içindekiler bölümünde yer alan sırayla izleyebilmek için, kullanma kılavuzunun sayfalarını bir ileri bir geri taramak zorunda bırakılmaktadır.

Çevirmenin görevi, metnin makro yapısını değiştirmek değildir elbette. Ancak, metnin yapısının değiştirilmesi işveren tarafından kabul ediliyorsa, bu değişiklik yapılabilir. Çünkü, metnin basımı işveren tarafından yapılacaktır ve bu durumda genellikle kaynak metin için hazırlanmış olan şablonlar kullanılmaktadır.

Kullanma kılavuzlarının mikro yapısında, metin içindeki paragraflarda tümcelerın sırasıyla yapılacak eylemi adım adım belirtmesi gerekir. Özellikle de tehlike uyarılarının bölüm sonlarında değil, ilgili adımdan hemen sonra verilmesi gerekir. Ancak, metnin biçiminden kaynaklı nedenlere bağlı olarak bu tür uyarılar genellikle bölüm sonunda verilmektedir. Kaynak metinde tehlike uyarılarının ilgili adımdan hemen sonra değil, bölüm sonunda verildiği durumlarda, çevirmenin ürün sorumluluğu yasasını da dikkate alarak, işverenle anlaşarak, erek metinde uyarıyı doğru yere koyması gerekir.

Aşağıdaki örnek metinler (Metin 8) aracın bakımı ve arızaların tespit edilmesi için hazırlanmış alan içi iletişime yönelik 70 sayfalık bir kılavuzdan alınmıştır.

Metin 8:

SICHERHEITSMASSNAHMEN

Um Schäden an der zentralen Einspritz-
einheit zu vermeiden nachfolgende

Punkte beachten:

*Die Zuordnungsschraube (unten am Dros-
selklappenhebel) dient nicht zur Ein-
stellung der Leerlaufdrehzahl. Mit ihr
wird die Zuordnung Drosselklappenlage
zum Drosselklappen-Ansteller einge-

Çeviri 8:

EMNİYET ÖNLEMLERİ

Merkezi enjeksiyon ünitesinde hasarları önlemek
için

aşağıdaki noktaları dikkate alın:

*Tahsis vidası (aşağıda karbüratör kelebeği kolunda)
devir sayısı ayarı için değildir. Bu vida ile
karbüratör kelebeği tesisatının
karbüratör kelebeği-çalıştırıcısına tahsisi
ayarlanmaktadır.

stellt. Dies ist nur erforderlich beim Erneuern des Drosselklappenteiles oder des Drosselklappen-Anstellers.

*Einstellung der Zuordnungsschraube am Drosselklappenhebel siehe ausführliche Anleitung VW Golf 1,8 i Mono-Jetronic in KFZ-00. .
(sayfa 2)

SICHERHEITSMASSNAHMEN

*Anschlagschraube (Verbeißanschlag) der Drosselklappe nicht verdrehen, sonst wird vom Steuergerät Fehler erkannt. Schraube ist fest eingestellt und gegen Verdrehen gesichert.

*Nicht bei ausgelenkter Drosselklappe (Teilund Vollast-Bereich) Leerlaufkontakt betätigen. Drosselklappen-Ansteller könnte blockieren.

*Schrauben des Druckreglers nicht lösen. Keinen Druck auf Oberteil ausüben, da sich sonst der Kraftstoffdruck ändern kann.

(sayfa 3)

SICHERHEITSMASSNAHMEN

*Drosselklappen-Potentiometer nicht verstellen. Es gibt im Kundendienst keine Möglichkeit die Zuordnung der Drosselklappenlage (Winkel) zum Potentiometer zu prüfen.

(sayfa 4)

Bu sadece karbüratör kelebeği parçası veya karbüratör kelebeği

çalıştırıcısının yenilenmesinde gereklidir.

*Tahsis vidasının karbüratör kelebeği kolunda ayarı için ayrıntılı VW Golf 1,8 i Mono-Jetronic KFZ-00'deki kullanma kılavuzuna bakın.

EMNİYET ÖNLEMLERİ

*Karbüratör kelebeğinin dayanak vidasını (kapak dayanağı) döndürmeyin, aksi takdirde kumanda cihazın tarafından hata tespit edilir.

Vida sıkıca ayarlanmış ve dönmeye karşı emniyete alınmıştır.

*Hareket ettirilmiş karbüratör kelebeğinde (kısmi ve tam yük alanı) rölanti temaslarını işletmeyin. Karbüratör kelebeği çalıştırıcısı bloke edebilir.

*Basınç regülatörünün vidalarını sökmeyin. Üst kısma basınç uygulamayın, aksi takdirde yakıt basıncı değişebilir.

EMNİYET ÖNLEMLERİ

*Karbüratör kelebeği potansiyometresinin ayarını değiştirmeyin.

Müşteri hizmetinde, karbüratör kelebeği tesisatının (açı)

potansiyometreye tahsisini kontrol etme imkanı yoktur.

Kaynak metinlerde belirtilen sayfalardan da anlaşılacağı gibi, metnin başında uyarılar verilmiş, ancak arıza tespiti için adım adım belirtilen işlemlerde uyarılara yer verilmemiştir. Bu durumda okuyucunun uyarıları metnin başında okuyup, gerekli yerlerde de anımsaması beklenmektedir. Çevirmen, çeviri metinlerde kaynak metnin yapısına uygun çeviri yapmıştır. Kılavuzun araç bilgisayarlarına yükleneceğini bilen çevirmenin bu durumda başka bir seçeneği bulunmamaktadır. İşverene ilgili bölümlerin yerinin değiştirilmesi gerektiğini belirtse de, işveren oluşturduğu yazılımın baştan sona değiştirilmesini kabul etmeyecektir.

Kaynak metnin tümce düzleminde, tümcenin karmaşık yapısından dolayı birden fazla anlam çıkabilmektedir. Özellikle de sözleşmeler gibi yasal bağlayıcılığı olan metinlerde tümcelerin açık ve net olarak anlaşılması çevirmenin işini kolaylaştırmaktadır. Aksi durumda, çevirmenin alan bilgisi de sorunu ortadan kaldıramıyorsa, işverenle bağlantıya geçip, yeterince açık olmayan ifadelerin açıklanmasında yarar vardır. Bu konuya ilişkin örnekler “İfade eksiklikleri” (Bkz. Sayfa 129) içerisinde ele alınacaktır.

Sözcük düzleminde, birden fazla anlam taşıyan sözcüklerin kullanılması, okuyucuyu yanıltabilir. Bu durumda olanaklar ölçüsünde en kesin kavramı kullanmak ve metnin devamında da aynı sözcüklerin eşanlamlılarını kullanmamak, metnin daha rahat anlaşılmasını sağlayacaktır. Çeviri bellekleri (Bkz. Bölüm III.2.2.2.) çevirmenin tek tek terimleri geriye dönüp karşılaştırarak çevirmesini önleyecektir. Bu yazılımlar, metnin çevrilmiş bölümlerinde kullanılan terim ve tümce yapılarının metnin devamında da bulunması durumunda, doğrudan ilgili terim ve tümce yapılarının çevirisini ekrana getirmektedir. Bunun sonucunda da çevirmene zaman kazandırmakla kalmayıp, erek metnin sözcük düzleminde eşanlamlı terimler yerine metnin bütününde aynı terim için erek

dilde tek bir terimin kullanılmasını sağlamaktadır. Bu durumda metin okuyucu tarafından daha rahat algılanmakta ve sözcük düzleminde yanlış anlaşılmalara önlenmektedir.

Metin alan içi iletişime yönelik bir metinse, uzmanların aynı olgu ya da nesnelere için kullanılan farklı terimleri anlaması beklense de, bakım ve onarım için hazırlanmış bir kılavuzda uzmanı yanıltacak bilgilerden kaçınmakta yarar vardır. Alan dışı iletişime yönelik metinlerde, tüketicinin alan bilgisi olmadığını düşünerek, kesinlikle eşanlamlı sözcüklerin kullanımından kaçınmak gerekir.

Metin içerisinde aynı nesne ya da olguların farklı terimlerle adlandırılması kaynak metinde olan bir sorun olabildiği gibi, erek metinde çevirmen tarafından yaratılan bir anlaşılabilirlik engeli de olabilir. Farklı terimler kaynak metinde kullanılmışsa, kaynak metin okuyucusunu yanıltabildiği gibi, çevirmeni de yanıltabilir. Çevirmen, kullanılan farklı terimlerin aynı nesne ya da olguyu belirttiğini fark etmemişse, bunun sonucunda hatalı çeviri yapabilir.

Aşağıdaki örneklerde (Metin 6 ve Metin 10) “Bremssattel” ve “Bremszange” terimleri eşanlamlı olarak kullanılmaktadır. Alan içi iletişime yönelik olan bu metinlerde, “Bremssattel” ve “Bremszange” terimleri için işveren “fren pensi” karşılığını önermiştir.

Metin 6:

VORDERE SCHEIBENBREMSEN

Hinweis: Grundsätzlich sind alle Bremsbeläge und Belaghaltefedern einer Achse zu ersetzen.

- Vorderräder gegenüber der Nabe markieren und abnehmen.
- Bremssattel nach Lösen der unteren Befestigungsschraube nach oben ausschwenken.

Çeviri 6:

VORDERE SCHEIBENBREMSEN

Bilgi: Temel olarak bir dingilim bütün balatalarının ve balata tutma yaylarının değiştirilmesi gerekir.

- Ön tekerleri göbeğe karşı işaretleyin ve çıkartın.
- Fren pensi alt tespit vidalarını çıkarttıktan sonra yukarı doğru çıkartın.

- Bremsbeläge, Beilagen und Bremsbelagfeder herausnehmen.
 - Bremssattelschacht mit passender Weichmetallbürste oder besser mit Bremsschachtfeile reinigen.
 - Bremsscheibendicke kontrollieren.
- (sayfa 36)

Metin 9:

STELLGLIEDDIAGNOSE

Anzeige: "Magnetventil VL Druckabbau-funktion".

Bremspedal weiterhin betätigen.

Taste für Start drücken.

Anzeige: "Rad vorne links drehbar?".

Falls Rad drehbar, Taste für Ja drücken und Prüfung für Magnetventil VR fortsetzen. Hinweis: Vorderräder schwerer drehbar als Hinterräder.

Rad läßt sich nicht drehen, folgende

Fehler möglich:

- * Motorrelais/Pumpenmotor defekt (Istwerte-Diagnose durchführen).
- * Bremszange löst sich nicht.

(sayfa 11)

- Fren balatalarını, eklerini ve fren balatası yaylarını çıkartın.
- Fren balatası oluşunu uygun metal fırça ile veya daha iyisi balata törpüsü ile temizleyin.
- Fren diski kalınlığını kontrol edin.

Çeviri 9:

AYAR ELEMANI TEŞHİSİ

Gösterge: "Mıknatıslı supap SÖ basınç indirgeme fonksiyonu".

Fren pedaline basmaya devam edin.

Start için tuşa basın.

Gösterge: "Sağ ön teker dönüyor mu?".

Eğer teker döndürülebiliyorsa evet için tuşa basın ve sağ ön mıknatıslı supap için kontrolü devam ettirin.

Bilgi: Ön tekerler arka tekerlerden daha zor dönmeli.

Teker döndürülemiyor ise olası hatalar şunlardır:

- * Motor rölesi/Pompa motoru arızalı (Mevcut değerler- teşhisini yapın).
- * Fren pensi gevşemiyor.

Eşanlamlı olarak kullanılan “Bremssattel” (Metin 6) ve “Bremszange” (Metin 9) terimleri için çeviri metinlerde “fren pensi” olarak tek bir terim kullanılmıştır. İşverenin çevirmene ulaştırdığı sözlükte her iki terim için aynı karşılık kullanılmıştır. Her iki terim birebir örtüşmese de, işverenin her ikisine de aynı karşılığı önermesi, alan içi iletişime yönelik bir metinde de sakıncalı sonuçlara yol açabilir.

Kaynak metinlerde tek bir terimin kullanılıp, erek metinde çevirmenin buna karşılık birden fazla terim kullanması konusu Bölüm IV.1.1.'de ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Sözcük düzleminde kaynak metnin anlaşılmasını zorlaştıran etkenlerden biri de firmaların özgün terminolojileridir. Genellikle rakip firmalar aynı ürün ya da özellikler için kendi özgün terminolojilerini üretirler. Burada amaç, kendi ürünlerini diğer ürünlerden farklı kılmaktır. Bu konu Bölüm IV.1.2.'de daha ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Mantıksal bağlantı sorunları, özellikle de Almancada uzmanlık dillerinde sürekli yeni terimlerin türetilmesiyle iki ve daha fazla öğeden oluşan bileşik sözcüklerde ortaya çıkabilir. Terimlerin basılı ve elektronik sözlük ya da terim bankalarında da bulunmaması durumunda çevirmenin, metnin seyrine bağlı olarak mantıksal bağlantılar kurup, sözcüklerin anlamını belirlemeye çalışması gerekir. Eğer çevirmen, metin bağlamı içerisinde bazı terimlere bir anlam yükleyemiyorsa, işverenden ilgili terimlerin açıklanmasını isteyerek, bu yoldan erek dilde bu terimlere karşılık bulmalıdır.

Bosch araç bilgisayarı yazılımlarında yer alan “Fahrzeugsicherung” terimi tümce içerisinde kullanılmadığından, okuyucunun yorumuna bağlı olarak birden fazla anlama gelebilir. “Fahrzeugsicherung” terimi terim sözlüklerinde bulunmamaktadır. “Sicherung” terimi “sigorta” anlamında kullanıldığı gibi, “emniyet tertibatı, tesbit sigorta pulu, kilitleme plakası, emniyet plakası, kontra pulu” (Özbalkan 1997) gibi birçok anlama gelmektedir. Çevirmen, bu terimi “aracın emniyet tedbirleri” olarak çevirmiştir. Otomobil terimlerinde “araç sigortası” terimi kullanılmadığı için, çevirmen “Sicherung” teriminin “emniyet” karşılığını kullanmayı seçmiştir. Ancak, “emniyet tedbirleri”nin Türkçedeki

karşılığı “Sicherheitsmaßnahmen” olurdu. Bu durumda çevirmenin kararı terime farklı bir anlam yüklemiştir. “Fahrzeugsicherung” teriminin Türkçeye “aracın emniyet tertibatı” olarak çevrilmesi gerekirdi.

İfade eksiklikleri: Bazı durumlarda metnin yazarı, aslında söylemek istediklerini ifade edemez. Bu durum iki nedenden kaynaklanabilir: iletişim durumundan ve metin yazarının dilsel yetisinden. Serbest konuşmada kullanılan ifadelerle yazılı metindeki ifadeler birbirinden farklı olabilir. Ayrıca, metin yazarının ilgili nesneyi, kullanılacak metin türünü ve yazı biçimini ne kadar iyi bildiği de metni oluştururken etkili olmaktadır. Bunun başlıca nedenlerinden birisi, teknik metinlerin genellikle teknik redaktörler değil, ilgili teknik alanın uzmanları tarafından hazırlanmasıdır. Bu uzmanların da birincil eğilimi dilsel alanda olmamaktadır. Bu da kullandığı ifadelerin yeterince açık ve kesin olmamasını beraberinde getirebilir. Çevirmenin, kaynak metinlerin dilsel olarak çok açık ve kesin ifadeler içermemesini göz önünde bulundurarak, çeviride olanaklı olduğunca bu tür ifadelerden kaçınması gerekir.

Örnek:

Gegenüber einem Zahnriemen ist die doppelte Hülsenkette für das Nockenwellenantrieb sowohl gewichts- als auch kostengünstig aufwendiger. (Schmitt 1999a:95)

(Dişli bir kayışa karşın kam mili tahriki için çift makaralı zincir hem ağırlık hem de maliyet açısından daha fazladır. Çev. F.A.)

Örnek tümcede açık ve kesin bir ifade yer almamaktadır. Böyle bir tümce karşısında sadece tüketici değil, çevirmen de anlama sorunuyla karşı karşıya kalabilir.

Kaynak metnin bir sonraki tümcesi öncekine biraz açıklık getirmektedir:

Die Kette hat nach Herstellerangabe mindestens die gleiche Lebensdauer wie der Motor.
(Schmitt 1999a:95)

(Üreticinin ifadesine göre zincirin ömrü en az motorun ömrü kadardır. Çev. F.A.)

Bu tümcenin tüketici tarafından daha rahat anlaşılmasını sağlamak için, en uygun yöntem metin uygunlaştırmasıdır. Tümcenin anlamını değiştirmeden, tümceyi daha açık ve kesin bir ifadeyle belirtmek gerekir. Örnek tümcenin uygunlaştırılmış hali aşağıda belirtilerek, çevirmenin de erek metinde aynı şekilde açık ve kesin bir ifade kullanması anlaşılabilirliği arttıracaktır:

Die doppelte Hülsenkette für das Nockenwellenantrieb ist ist zwar schwerer und teurer als ein Zahnriemen, hat aber nach Herstellerangabe mindestens die gleiche Lebensdauer wie der Motor.

(Kam mili tahriki için çift makaralı zincir, dişli kayıştan daha ağır ve daha pahalıdır, ancak üreticinin ifadesine göre en az motor kadar ömrü bulunmaktadır. Çev. F.A.)

Kaynak metinde ifade eksikliğine yol açan etkenlerden birisi de eksik tümcelerin ya da sözcüklerin maddeler halinde verilmesidir. Bu türden ifadelere teknik metinlerde sıkça rastlanmaktadır.

Metin 10:

BESONDERHEITEN

Die <1> ist eine Motorsteuerung
mit:

- * Saugrohrdruckgeber
- * sequentieller Einspritzung
- * rotierender Zündverteilung
- * Eigendiagnose mit Blinkcode-Ausgabe

Außerdem verfügt das Steuergerät
über folgende adaptive Funktionen:

- * Lambdaregelung
- * Motor-Leerlaufregelung
- * Klopfregelung

(sayfa 2)

Çeviri 10:

ÖZELLİKLER

<1> aşağıdakileri içeren bir motor kumandasıdır:

- * Emme borusu müşürü
- * Sekansiyel enjeksiyon
- * döner ateşleme distribütörü
- * flaş kodu gösterimli oto teşhis

Kumanda cihazı ayrıca aşağıdaki uyum
fonksiyonlarına sahiptir:

- * Lambda ayarlaması
- * Motor-Rölanti ayarlaması
- * Vuruntu ayarlaması

STARTER DREHT, MOTOR SPRINGT NICHT
ODER SCHLECHT AN"

Reihenfolge einhalten!

Fehlerspeicher auslesen	<2>
Schalteneingangsdiagnose	<2>
Stellglieddiagnose	<2>
Zündfolge	<2>
Zündendstufe und Zündspule	<2>
Zündverteiler, Zündkabel,	
Zündkerzen	<2>
Kraftstoffdruck	<2>
Elektrokraftstoffpumpe	<2>

(sayfa 7)

MARŞ DİNAMOSU DÖNDERİYOR, MOTOR
ÇALIŞMIYOR VEYA KÖTÜ ÇALIŞIYOR "

Sıraya uyun!

Hata hafızasını okuyun	<2>
Şalter giriş teşhisi	<2>
Ayar elemanı teşhisi	<2>
Ateşleme sırası	<2>
Ateşleme çıkış katı ve ateşleme bobini	<2>
Ateşleme distribütörü, ateşleme kablosu, bujiler	<2>
Yakıt basıncı	<2>
Elektronik yakıt pompası	<2>

"MOTOR SPRINGT AN UND STIRBT WIEDER
AB"

Reihenfolge einhalten!

Fehlerspeicher auslesen	<2>
Schalteneingangsdiagnose	<2>
Stellglieddiagnose	<2>
Kraftstoffdruck	<2>
Elektrokraftstoffpumpe	<2>
Ansaugsystem	<2>
Abgasanlage	<2>
Tankentlüftungssystem	<2>

(sayfa 8)

"MOTOR ÇALIŞIYOR VE TEKRAR SÖNÜYOR "

Sıraya uyun!

Hata hafızasını okuyun	<2>
Şalter giriş sinyali	<2>
Ayar elemanı teşhisi	<2>
Yakıt basıncı	<2>
Elektronik yakıt pompası	<2>
Emme sistemi	<2>
Egzoz gazı tesisatı	<2>
Tank havalandırma sistemi	<2>

SOLLWERTE

Elektrokraftstoffpumpe

Fördermenge am Rücklauf (mind.):

<1>

Anschlußspannung bei Belastung (mind.):

<1>

Druckregler

Kraftstoffdruck

bei stehendem Motor:

<1>

bei Leerlauf: ca. 0,5 bar niedriger

İSTENİLEN DEĞERLER

Elektronik yakıt pompası

Ger iletimde sevk miktarı (en az):

<1>

Yüklenme durumunda bağlantı gerilimi (en az):

<1>

Basınç regülatörü

Duran motorda yakıt basıncı:

<1>

rölantide: yaklaşık. 0,5 daha düşük

Kraftstoffsystem, Dichtheit
 Kraftstoffdruck nach <1> min Motor-
 stillstand: mindestens:
 <1> (sayfa 21)

Yakıt sistemi, sızdırmazlık
 Motor <1> dakika durduktan sonra yakıt basıncı:
 en az:
 <1>

Alan içi iletişime yönelik olan örnek metinlerin çevirilerinde görüldüğü gibi, tümce içerisinde kullanılmayan öğelerin çevirisinde Türkçeye uygun olmayan ifadeler kullanılmıştır: “vuruntu ayarlaması”, “marş dinamosu dönderiyor, motor çalışmıyor veya kötü çalışıyor”, “motor çalışıyor ve tekrar sönüyor”, “sıraya uyun!”, “en az”. Çevirmenin kaynak metindeki ifadeleri Türkçeye aktarırken, Türkçenin yapısına daha uygun ifadeler kullanmalıydı. Örneğin; “en az” yerine “azami” sözcüğünün kullanılması daha uygun olurdu.

Teknik metin yazarları, hazırladıkları metinlerde normlara ve yönetmeliklere gönderme yaparlar. Ancak, bu bilgileri çoğu kez kontrol etmeden akıllarından yazdıkları için bazı durumlarda ortaya yanlışlıklar çıkabilmektedir:

Im SI (siehe DIN 1301) sind die Grundeinheiten für die [...] Temperatur: das Grad Kelvin (K),
 [...] (Schmitt 1999a:95)

SI’de³² (Bkz. DIN 1301) sıcaklık ölçüm birimi Grad Kelvin’dir. (çev. F.A.)

Metin yazarı ‘Kelvin’ ölçü birimini de ‘Grad Celsius’ gibi ‘Grad Kelvin’ olarak belirtmiştir. Ancak bu ölçü birimi sadece ‘Kelvin’ olarak kullanıldığından, çevirmenin de erek dile bu şekilde aktarması gerekmektedir.

³² SI (Systeme International d’Unites): uluslar arası ölçü birimleri.

İçerik hataları: Kullanma kılavuzlarındaki içerik hataları, kaynak metnin uzman olmayan kişiler tarafından hazırlanmış olmasından kaynaklanabilir. İçerik hatalarının bulunduğu metin bölümlerini erek dile olduğu gibi çevirmek, tüketim aşamasında sorunlara yol açabileceği gibi üreticinin ya da ithalatçı firmanın yasal olarak zor durumda kalmasına neden olabilir. Bu nedenle çevirmenin hatalı içerikler konusunda işvereni uyarması ve işverenin istemesi durumunda olanaklı olduğu ölçüde hataları düzelterek erek dile çevirmesi gerekir.

Bu çalışmada incelenen metinlerin otomotiv sektöründen seçilmiş olması, kaynak metindeki hata olasılığını büyük ölçüde düşürmektedir. Özellikle firmanın ve ürünün kalitesine bağlı olarak, seçkin firmaların kullanma kılavuzları alanın uzmanları tarafından hazırlanmaktadır. Bu durumda dilsel hataların olma olasılığı yüksek olabiliyor, buna karşın alansal hata olasılığı en aza indirgenmiş oluyor.

İçerik hatalarına daha çok teknik redaktörü olmayan firmaların kullanma kılavuzlarında rastlanmaktadır. Bu firmalarda, kullanma kılavuzları işletme içinde çalışan elemanlardan herhangi birine hazırlatıldığından, dilsel ve yapısal hataları yanı sıra içerik hatalarının da bulunması olasılığı artmaktadır.

IV.1.1. Aynı Alansal Olgu/Nesnenin Metin İçerisinde Değişik Terimlerle Adlandırılması

Aynı olgu ya da nesnenin metin içerisinde değişik terimlerle adlandırılması, kaynak metin açısından Bölüm IV.1.'de ele alınmıştır. Teknik metinlerde aynı olgu ya da nesne için bir tek terimin kullanılması metnin anlaşılabilirliğini sağlayan etkenlerden birisidir. Bu nedenle kaynak metin yazarının eşanlamlı terimler yerine metnin tamamında aynı

olgu/nesneyi belirten tek bir terim kullanması gerekir. Özellikle de kullanma kılavuzları gibi doğrudan tüketiciye yönelik olan metin türlerinde, okuyucunun alanın uzmanı olduğu göz önünde bulundurularak metnin en anlaşılır seviyede kaleme alınması gerekir.

Aynı durum, erek kültür tüketicisi için oluşturulan çevirilerde de geçerli olup, anlaşılabilirliği sağlamak çevirmenin görevidir. Bu durumda çevirmenin, teknik metinlerin özelliklerinin yanı sıra erek kültür tüketicisinin önbilgisini dikkate alarak, anlaşılır bir çeviri metin oluşturması gerekir. Çevirinin anlaşılabilirliğini olumsuz yönde etkileyen etkenlerden birisi de çevirmenin aynı olgu ya da nesnelere için metin bağlamı içerisinde birden fazla karşılık kullanması olarak gösterilebilir. Aşağıdaki örneklerde çevirmen kaynak metinlerde tek bir terimin kullanıldığı halde, bu terimlere karşılık erek metinde birden fazla terim kullanmıştır.

Metin 8:

SICHERHEITSMASSNAHMEN

*Anschlagschraube (Verbeißanschlag) der Drosselklappe nicht verdrehen, sonst wird vom Steuergerät Fehler erkannt. Schraube ist fest eingestellt und gegen Verdrehen gesichert.

*Nicht bei ausgelenkter Drosselklappe (Teilund Vollast-Bereich) Leerlaufkontakt betätigen. Drosselklappen-Ansteller könnte blockieren.

*Schrauben des Druckreglers nicht lösen. Keinen Druck auf Oberteil ausüben, da sich sonst der Kraftstoffdruck ändern kann.

(sayfa 3)

Çeviri 8:

EMNİYET ÖNLEMLERİ

*Karbüratör kelebeğinin dayanak vidasını (kapak dayanağı) döndürmeyin, aksi taktirde kumanda cihazın tarafından hata tespit edilir.

Vida sıkıca ayarlanmış ve dönmeye karşı emniyete alınmıştır.

*Hareket ettirilmiş karbüratör kelebeğinde (kısmi ve tam yük alanı) rölanti temaslarını işletmeyin. Karbüratör kelebeği çalıştırıcısı bloke edebilir.

*Basınç regülatörünün vidalarını sökmeyin. Üst kısma basınç uygulamayın, aksi taktirde yakıt basıncı değişebilir.

SOLLWERTE

Einstellung des Gasgestänges

Damit der Drosselklappenansteller im Leerlaufbereich einwandfrei regeln kann, muß auf genügendes Spiel im Gaszug geachtet werden.

Gegebenenfalls einstellen und Vollaststellung kontrollieren.

Dazu Gaspedal in Vollaststellung bringen und prüfen, ob Drosselklappenhebel Vollastanschlag erreicht.

(sayfa 32)

İSTENİLEN DEĞERLER

Gaz tertibatının ayarlanması

Karbüratör keleşi çalıştırıcısının rölantide sorunsuz düzenleyebilmesi için gaz çekiminde yeterince tolerans olmasına dikkat edilmelidir.

Gerekli ise ayarlayın ve gaz pedali tam basılı konumunu kontrol edin.

Bunun için gaz pedaline tam basın ve karbüratör keleşi kolunun tam basılı konuma gelip gelmediğini kontrol edin.

EIGENDIAGNOSE - FEHLERCODE <1>

Lambdaregelung

Anschlag fett

Mögliche Fehlerursachen:

* Keine bzw. falsche Funktion der Lambdaregelung, Kurzschluß der Sondenleitung gegen Plus oder Masse, Sondenheizung defekt.

* Ansaugsystem undicht (Falschluff).

* Tankentlüftungsventil dauernd offen.

(sayfa 50)

OTO TEŞHİS - HATA KODU <1>

Lambda ayarlaması

Stoper yağlı

Muhtemel hata nedenleri:

* Lambda ayarlamasında fonksiyon yok veya yanlış fonksiyon, şasi veya pozitif üzerinden sonda ünitesinde kısa devre, Sonda ısıtıcısı arızalı.

* Emme sistemi sızdırıyor (ters hava).

* Tank havalandırma supabı devamlı açık.

Alan içi iletişime yönelik olan metinlerin çevirisinde görüldüğü gibi „Anschlag“ terimi metin içerisinde farklı çevrilmiştir. Çevirmen „Anschlagschraube“ terimini „dayanak vidası“, „Verbeißanschlag“ terimini „kapak dayanağı“ olarak çevirirken, „Vollastanschlag“ teriminin geçtiği „Dazu Gaspedal in Vollaststellung bringen und prüfen,

ob Drosselklappenhebel Vollaustanschlag erreicht.“ tümcesini „Bunun için gaz pedaline tam basın ve karbüratör kelebeği kolunun tam basılı konuma gelip gelmediğini kontrol edin.“ biçiminde çevirmiştir. Buna karşın „Anschlag“ terimini „stoper“ olarak çevirmiştir. „Anschlag“ sözlükte „dayanak, durma, durdurma, kenar, kıyı, bordür, çıkıntı, kapama parmağı“ (Wörterbuch für technische term) anlamlarını taşımaktadır. Yukarıdaki metinde yer alan bileşik sözcüklere „durdurma“ anlamını eklemektedir. Bu durumda çevirmenin „dayanak vidası“ yerine Türkçede „Anschlag“ terimine karşılık işveren tarafından önerilen ve alan içi iletişimde kullanılan „stoper“ terimiyle bir bütünlük sağlanması için „stop vidası“, diğer terimler için de „kapak stoperi“ ve „tam yük stoperi“ terimlerini kullanması yerinde olacaktır.

Aşağıdaki örnek (Metin 11) alan içi iletişime yönelik bir kılavuздur. Bu metinde işveren „Bremskraftverstärker“ terimi için „Vestinghouse“ karşılığını önermiştir.

Metin 11:

SOLLWERTE

Anziehdrehmomente:

Drehzahlgeber-Befestigungsschrauben

<1> Nm

Bremsleitungen an Hydroaggregat

- M10 x 1:

<1> Nm

- M12 x 1:

<1> Nm

Bremskraftverstärker an Querwand

- <1> Nm

Hauptbremszylinder an Bremskraft-
verstärker

- <1> Nm (sayfa 6)

Çeviri 11:

İSTENİLEN DEĞERLER

Sıkma tork değeri:

Devir sayısı müşürü-tespit vidaları

<1> Nm

Hidro agregat fren hattı

- M10 x 1:

<1> Nm

- M12 x 1:

<1> Nm

Çapraz duvarda Vestinghouse

- <1> Nm

Vestinghouse ana fren silindiri

- <1> Nm

BESONDERHEITEN

Drehzahlgeber-Zahnkränze mit je <1> Zähnen.

Der Brems-Pedalweggeber befindet sich am Vakuum-Bremskraftverstärker.

Die Bremskreis-Aufteilung ist diagonal.

Für jeden Radbremszylinder ist ein Einlaßmagnetventil (EV) und ein Auslaßmagnetventil (AV) vorhanden.
(sayfa 10)

EINBAULAGE DER KOMPONENTEN

Ausbau Hydroaggregat:

Hinweis: Für eine einwandfreie Umstellung ist es zweckmäßiger das Hydroaggregat mit Bremskraftverstärker und Hauptbremszylinder auszubauen.

- Masseband von der Batterie abklemmen.
- Stecker abziehen.
- Bremsflüssig aus dem Ausgleichbehälter absaugen.
- Bremsleitungen lösen und Verschraubung mit Stopfen verschließen.
- Bremspedal vom Bremskraftverstärker lösen.
- Verschraubung Querwand lösen und Einheit aus dem Motorraum nehmen.

(sayfa 47)

ÖZELLİKLER

Devir sayısı müşürü -dişli çerçevesi <1> dişli.

Fren pedalı değer müşürü vakum-Vestinghouse'de bulunmaktadır.

Fren devresi dağılımı diyagonaldir.

Her teker fren silindiri için bir giriş supabı (EV) birde çıkış supabı (AV) bulunmaktadır.

ELEMENLARIN MONTAJ KONUMU

Hidro agregat sökümü:

Bilgi: Sorunsuz bir tamirat için hidro agregatın fren gücü ayarlayıcısı ve ana fren silindiri ile sökülmesi daha iyi olur.

- Şasi bandını bataryadan çıkartın.
- Fişi çekin.
- Hidrolik fren yağını denge kabından boşaltın.
- Fren bağlantılarını sökün ve vidalama yerlerini tıpa ile tıkayın.
- Fren pedalını fren gücü ayarlayıcısından ayırın.
- Çapraz duvar vidalarını sökün ve üniteyi motordan çıkartın.

Çeviri metinlerde görüldüğü gibi, çevirmen 7. ve 10. sayfada yer alan çevirilerde işverenin isteğine uygun olarak „Bremskraftverstärker“ terimini

„Vestinghouse“ olarak çevirmiştir. Ancak, 47. sayfada „Vestinghouse“ terimi yerine „fren gücü ayarlayıcısı“ terimini kullanmıştır. Çeviri metin uzmana yönelik olsa da, iki farklı terimin kullanılması, uzmanı yanıltabilir.

Çevirmenin, her bir terime karşılık kullandığı Türkçe terimleri geriye dönüp kontrol edecek kadar zamanı olmayabilir. Çünkü bu tür çeviri görevlerinde, çevirinin kapsamı geniş olsa da genellikle kısıtlı süreler verilmektedir. Bu türden hataların ortadan kaldırılması için çevirmenin bir çeviri yazılımıyla (Bkz. Bölüm III.2.2.2.) çalışması daha uygun olacaktır. Çeviri bellekleriyle, çevirmenin her bir terimin karşılığına geriye dönüp bakması önlenmiş oluyor, çünkü bu yazılımlar yapılmış çevirilerdeki terim ve örtüşen tümce yapılarını çevirinin her aşamasında hazır olarak sunmaktadır.

IV.1.2. Üretici Firmanın Özgün Terminolojisinden Kaynaklanan Sorunlar

Belli bir alandaki terimler ve yeni terimlerin türetilme yolları çeşitli ülkelerin standart enstitüleri (ISO, DIN, TSE vb.) tarafından kesin kurallara bağlanmış olsa da, uygulamada birçok firmanın kendi ürünlerini diğer ürünlerden farklı gösterebilmek için aslında diğer ürünle aynı olan ürünleri farklı olarak adlandırmaktadır. Ürünün reklam ve rekabet stratejisiyle bağlantılı olan farklı terimleri kullanma eğilimi, özellikle de belli başlı firmalar tarafından uygulanmaktadır.

Otomobil sektöründe özellikle Mercedes-Benz ve BMW gibi büyük firmalar, kendi terminolojilerini üretmektedir. Bunun sonucunda da bu özgün terminolojinin ürünlerin kullanıldığı ülkelerin dilinde de diğerlerinden farklı olmasını beklemektedirler. Kendi terminolojileri olan firmalar, ürün belgelerinin tüketici tarafından anlaşılmasını

sağlamak için, belgelerin içine kullanılan terimlerin anlamlarını açıklayan küçük bir sözlük eklemektedirler.

Bu firmalar, daha önceden yapılan çevirilerdeki terimlerin yeni yapılacak çevirilerle örtüşmesi için, çevirmenlere genellikle kaynak metinlerin yanında terimlerin erek dildeki karşılıklarını belirten bir sözlük de vermektedirler. Bunun sonucunda çevirmen, ilgili terimlerin anlamı ve erek dilde kullanılan karşılıklarını öğrenmektedir, ancak bununla sorunu ortadan kalkmış değildir. Çünkü, çevirmenden sözlükte yer almayan yeni terimlerin çevirisinde de özgün kavramlar kullanmasını ve bunları daha sonra yapılacak çeviriler için sözlüğe ekleyip işverene ulaştırması beklenmektedir.

Bu bölümde özgün terimler arasındaki farkları gösterebilmek için Mercedes-Benz ve BMW firmalarının kaynak dildeki (Almanca) ve erek dildeki (Türkçe) kullanma kılavuzları incelenmiştir. Alan dışı iletişime, yani doğrudan tüketiciye yönelik olan bu kılavuzlarda yer alan özgün terimler karşılaştırmalı olarak belirtilecek ve çeviri metinlerde yer alan erek dildeki karşılıkları verilecektir.

Mercedes'in CL serisi Coupe araçlarının kullanma kılavuzunda aracın sürücü bölümü gemi, uçak ve otomobillerin sürücü bölümünü belirten "Cockpit" terimi ile belirtilirken, aynı aracın Türkçe kullanma kılavuzunda "ön göğüs" kavramı kullanılmaktadır.

Mercedes-Benz ve BMW'nin incelenen kullanma kılavuzlarında kısaltmaların yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Ancak her iki firmanın ortak olarak kullandığı kısaltmalar pek fazla bulunmamakla birlikte, aynı nesnelere için farklı kısaltmalar kullandıkları gözlenmektedir.

Mercedes'in ESP olarak adlandırdığı özellik, Türkçede elektronik denge programı olarak adlandırılrsa da, Mercedes ve birçok otomobil markasında Türkçede ESP olarak kullanılmaktadır. Mercedes firmasının kullanma kılavuzunun sözlüğünde ESP kısaltması "Elektronisches Stabilitäts-Programm" teriminin baş harflerinden oluşturulduğu belirtilmektedir ve kritik durumlarda ve keskin virajlarda aracın dengesini korumaya yardımcı olan bir sistem olarak tanımlanmaktadır.

Kullanma kılavuzunun Türkçesinde "ESP" yine aynı biçimde kısaltma olarak kullanılmıştır. Oysa, Mercedes'in özgün terminolojisinde Almanca bir terimin başharfleri kullanılarak oluşturulan bu kısaltmanın Türkçede aynen kullanılması sıkıntı yaratabilir. Bunun başlıca nedeni de Türkçede "ESP" olarak bilinen birçok kısaltmanın bulunmasıdır. Aşağıda bunlardan birkaç örnek belirtilmektedir:

- 1- ESP – Ezilenlerin Sosyalist Platformu (sendika)
- 2- ESP – internet servis sağlayıcısı
- 3- ESP – oto teyplerinde en son teknoloji ile geliştirilmiş anti-şok (atlama yapmama) özelliği
- 4- ESP – (English for Specific Purposes) yabancı dil öğretiminde

Yukarıda belirtilen kısaltmalardan 3. olan "anti-şok özelliği"nin de araçlarda kullanılan bir ürüne ait olması, iki kısaltma arasında karışıklıklara yol açabilir.

Mercedes'in EPS olarak adlandırdığı özellik, BMW tarafından "Automatische Stabilitäts Control+Traktionshilfe" teriminden türetilen "ASC+T" kısaltması ile adlandırılmaktadır.

Metin 12:**Daima kontrollü.**

Halt auf schlüpfriem Grund – die Traktionshilfe ASC+T gibt Sicherheit.

Çeviri 12:**Zupackend.**

Bozuk zeminlerde kavrama – çekiş destek sistemi ASC+T ile güvenliği hissedersiniz.

Mercedes'in "BAS" kısaltması "Brems-Assist" kavramından oluşturulmuştur ve tehlikeli durumlarda sürücünün hızla fren pedalına basmasıyla devreye giren fren mesafesini kısaltma sistemi anlamına gelmektedir. Otomobil terimleri sözlüğünde BAS "Fren asistanı için Mercedes' in kullandığı kısaltmadır. Fren pedalına basma hızı ve basıncını kontrol eder ve fren kuvvetinin daha etkin olmasını sağlar. Daha kısa fren mesafeleri verir." (<http://www.araba.com.tr>) olarak tanımlanmaktadır. Aynı özellik BMW'de DBC (Dynamische Bremsen Control) kısaltmasıyla belirtilmektedir. Yine aynı sözlükte DBC "BAS'ın (Brake Assist System) -yani panik frenlemede fren hidroliği içindeki basıncı arttıran ve her tekerde eşit fren gücünün oluşmasını sağlayan sistemin-BMW'de kullanılan versiyonu." olarak tanımlanmaktadır. Görüldüğü gibi bu sistem her iki firma tarafından da farklı olarak adlandırılmıştır ve her iki firmanın kullanma kılavuzlarının Türkçe çevirisinde de özgün kısaltmaları kullanılmaktadır.

Kısaltmaların dışında da firmaların kendi özgün terimleri bulunmaktadır. Mercedes-Benz ve BMW firmaları daha reklam aşamasında farklılıklarını ortaya koymaktadır. Mercedes'in sloganlarında "Vertrauen" (güven), "Fahrspaß" (sürüş keyfi)

kavramları kullanılırken BMW'nin sloganlarında "Sicherheit" (güvenlik) ve "Fahrfreude" (sürüş keyfi) kavramları kullanılmaktadır.

Genellikle aynı ürünlerin ya da özelliklerin yer aldığı araç aksamalarında Mercedes ve BMW firmaları birbirinden ya da diğer firmalardan farklı terimler kullanmaktadırlar. Mercedes'in "Xenon-Scheinwerfer" olarak adlandırdığı xenon farlar BMW tarafından "Xenon-Licht" şeklinde kullanılmaktadır. Lüks otomobillerde bulunan kısa ve uzun farlar için iki xenon ampulün kullanılması sonucunda "Bi-Xenon farlar" da aynı şekilde Mercedes tarafından "Bi-Xenon-Scheinwerfer", BMW tarafından da "Bi-Xenon-Licht" olarak kullanılmaktadır.

Mercedes ve diğer birçok otomobil firması aracın önünde bulunan "panjur" için "Kühlergrill" kavramını kullanırken, BMW otomobillerine özgü olan böbrek şeklini andıran çift panjurlar "BMW-Niere" olarak adlandırılmaktadır.

Metin 12:

Markant.

Athletischer Auftritt – die BMW Niere wurde breiter gefächert und elegant akzentuiert.

Çeviri 12:**Göze çarpıcı.**

Atletik görünüm - BMW böbreği daha geniş aralıklarla bölümlendirildi ve zarif bir görünüme kavuşturuldu.

Çeviri 12’de görüldüğü gibi kaynak metinde yer alan “BMW-Niere” terimi Türkçeye yine özgün bir biçimde “BMW böbreği” olarak çevrilmiştir.

Örneklere de görüldüğü gibi Mercedes-Benz ve BMW firmalarının hem kaynak dilde, hem de erek dilde kendi özgün terminolojileri bulunmaktadır. Bunun sonucunda çeviri açısından güçlükler ortaya çıkabilmektedir. Bu türden özgün terimler kullanılan metinleri çevirmek için, öncelikle kaynak dildeki özgün terimlerin anlamını saptamak, sonra da varsa, erek dilde buna karşılık kullanılan özgün terimi belirlemek, şayet yoksa da yine üretici firmanın özgün terminolojisine uygun yeni bir terim kullanmak gerekir. Böyle bir çeviri uğraşı da, üreticinin kaynak dildeki ve erek dildeki terminolojisini bilmeyen bir çevirmenin çok zamanını alabilir.

IV.2. Çevirmenin Alan Bilgisi Yetersizliğinden Kaynaklanan Sorunlar

Teknik metinlerin çevirisi, iki dili de iyi bilmenin yanı sıra alan bilgisi de gerektirmektedir. Çevirmenin alan bilgisi, kaynak dildeki nesne ve olguların erek dildeki karşılıklarını da kapsmalıdır. Ayrıca, çeviri yaptığı alanda her iki kültürdeki metin türü kurallarını bilmesi ve uygulaması gerekmektedir.

Aşağıdaki örnekte (Metin 13) çevirmenin alan bilgisi yetersizliğinden kaynaklanan bir sorun ortaya çıkmıştır. Metin alan dışı iletişime yönelik bir kullanma kılavuzudur.

Metin 13:

Einstieg über ein Fahrzeug:

1. Über **Bezeichnung**

Hier können Sie ein Fahrzeug über den Fahrzeugnamen und einige technische Daten suchen.

2. Über **Schlüssel-Nr.**

Hier können Sie ein Fahrzeug suchen über

- den KBA-Schlüssel aus dem Fahrzeugschein
- den RB-Schlüssel (Robert-Bosch-Schlüssel, z.B. "VWW 749")

Über **Letzte 30 Fahrzeuge**,

also die Liste der zuletzt aufgerufenen Fahrzeuge.

(sayfa 9)

Çeviri 13:

Bir araç ile giriş:

1. İsim üzerinden

Burada bir aracı araç ismi ve birkaç teknik veri ile arayabilirsiniz.

2. Anahtar -Numarası üzerinden.

Burada aracı aşağıdaki şekillerde arayabilirsiniz:

- Araç ruhsatındaki KBA-anahtarı ile
- RB-Anahtarı (Robert-Bosch-Anahtarı, örneğin "VWW 749")

Son 30 araç,

çağrılmış olan son liste üzerinden.

Kaynak metinde yer alan “KBA-Schlüssel” teriminin açılımı “Kraftfahrt-Bundesamt-Schlüssel” olup, Almanya’ya özgü bir terimdir. KBA-Schlüssel, araç ruhsatına işlenen bir sayıdır. Bu sayı anahtarı sadece Almanya’daki ruhsatlarda bulunduğundan, çevirmenin çeviri metinde “KBA-Anahtarı” maddesine yer vermemesi gerekirdi. Çevirmenin, Türkiye’de var olmayan bir özelliğin yer aldığı bu tümceyi de Türkçe

kullanma kılavuzu için çevirmesi, alan bilgisi yetersizliğini işaret etmektedir. Sözü edilen maddenin, Türkçe kullanma kılavuzundan tamamen çıkartılması gerekir.

Metin 13, araç bilgisayarlarına yüklenen ve aracın bakımı ve arıza yapması durumunda sürücüyü yönlendiren programın kullanma kılavuzudur. Söz konusu alan dışı iletişime yönelik metinde otomotiv alanındaki terimlerin yanı sıra ayrı bir teknik alan olan bilgisayar terimleri de sıkça kullanılmaktadır. Aşağıdaki örneklerde bilgisayar terimlerinin Türkçeye aktarımında gözlenen sorunlar sunulmaktadır.

Druckmenü öffnen oder Druckfunktion auslösen (siehe Kap.) (sayfa 21)

Baskı menüsünü açmak veya baskı yapmak (Bakınız bölüm)

In einer Zeichnung den Cursor von Position zu Position bewegen (sayfa 23)

Bir çizimde kursörün konumunu değiştirmek

"Markierung"

In den meisten Ergebnislisten können Sie durch Doppelklick oder Leertaste die gewünschten Zeilen markieren (hervorheben).

Mit der Option "Markierung" erhalten Sie eine Liste, die nur aus diesen markierten Zeilen besteht. (sayfa 25)

"İşaretleme"

Çoğu sonuç listesinde fare ile iki kez klikleyerek veya boşluk çubuğuna basarak satırları işaretleyebilirsiniz.

"İşaretleme" seçeneği ile sadece işaretli satırlardan oluşan bir liste elde edersiniz.

Örneklere görüldüğü gibi, çevirmen Almandaca kullanılan bilgisayar terimlerinin Türkçe karşılıkları yerine, Almanca terimleri Türkçenin yapısına uydurarak aktarmıştır. Örneğin; "drucken" için Türkçede "baskı yapmak" yerine "yazdırmak" kullanılırken, "Cursor" için "imleç", "Doppelklick" için "çift tıklama" kullanılmaktadır.

Tüketiciye yönelik olan bu çeviride, çevirmenin yaygın olarak kullanılan terimleri tercih etmesi, metnin daha rahat anlaşılmasını sağlayacaktır.

IV.3. Metnin Çeviriye Uygun Duruma Getirilmesi - Uygunlaştırma

Metin uygunlaştırması, kaynak metindeki eksikliklerin giderilerek erek dile aktarılmasını sağlamak için yapılmaktadır. Bunun yanı sıra kaynak metindeki bilgilerin erek kültüre uygun olmadığı durumlarda da metin uygunlaştırması yapılmalıdır.

Aşağıdaki alan dışı iletişime yönelik örnekte (Metin 13) Almanya’da piyasaya sunulan bir ürünün özelliklerinden birinin Türkiye için uygun olmadığı saptanmıştır.

Metin 13:

4.1 Prinzipielle Vorgehensweise

Einstiegsmöglichkeiten

Ihr Ziel ist es, Informationen zu einem Fahrzeug, Produkt, Erzeugnis oder Ersatzteil zu finden.

Sie haben 2 Möglichkeiten das Gesuchte zu finden. Welche Möglichkeit Sie wählen, hängt davon ab, welche Daten Ihnen bekannt sind.

1. Wenn Sie Daten über das gesuchte Produkt haben, z.B. eine Nummer, starten Sie über den Produktordner. Geben Sie die Ihnen bekannten Daten in das Fenster ein.

2. Wenn Sie keine Daten über das gesuchte Produkt haben, aber Daten zum Fahrzeug, z.B. den KBA-Schlüssel aus einem deutschen Fahrzeugschein, starten Sie über den Fahrzeugordner. Geben Sie die Ihnen bekannten Daten in das Fenster ein.

(sayfa 27)

Çeviri 13:

4.1 Genel Hareket Şekli

Başlama imkanları

Amacımız bir araç, ürün, yedek parça ile ilgili bilgiler bulmak.

Aradığımızı bulmak için 2 imkanınız mevcut. Hangi seçeneği seçeceğin bildiğiniz verilere bağlıdır.

1. Aradığınızın ürün hakkında elinizde veri var ise, örneğin bir numara, o zaman ürün klasöründen başlayın. Bilginiz dahilinde olan verileri pencereye girin.
2. Aradığınızın ürün hakkında elinizde veri mevcut değilse, ancak araç ile ilgili bilgiler, örneğin almanca sürücü belgesinde KBA-Anahtarı mevcut ise, klasör üzerinden başlayın. Bilginiz dahilinde olan verileri pencereye girin.

Kaynak metinlerde belirtilen “KBA-Schlüssel” teriminin açılımı “Kraftfahrt-Bundesamt-Schlüssel”dir. Almanya’da her bir araç ruhsatına işlenen farklı bir sayıdan oluşan bu anahtar, gerçek bir otomobil anahtarı değildir. Bu sayı anahtarı sadece Almanya’daki ruhsatlar için geçerli olup, diğer ülkelerde kullanılmamaktadır. Buna karşın, çeviri metinlerde “KBA-Anahtarı” olarak yer almaktadır. Türkiye’de hiçbir anlamı olmayan bu maddenin çeviri metinden tamamen çıkartılması ile metin uygunlaştırılmalıdır.

Tüketicinin anlamını bilmediği terimlerin çevirilerde kullanılması, tüketiciyi yanıltabilir. Türkçe çeviride gereksiz olan bu maddenin çeviri metinde yer almaması, metnin akıcılığını ve anlaşılabilirlik düzeyini yükseltecektir.

IV.4. Örnek Çevirilerdeki Çeviri Güçlüklerinin Değerlendirilmesi ve Çözüm Önerileri

Teknik metinlerin çevirisinde, çeviri güçlüğü yaratan etkenlerin başında kaynak metnin kendisi gelmektedir. Kaynak metinden kaynaklanan sorunlardan dolayı ortaya çıkan çeviri güçlüklerinin giderilmesi için, teknik metin çevirmeninin sahip olması gereken bilgileri kısaca aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- a. öncelikle kaynak dili ve erek dili iyi bilmesi gerekir

- b. çeviri yapacağı alanda yeterli derecede alan bilgisine sahip olmalı ve kaynak dildeki nesne ve olguların erek dildeki karşılıklarını bilmelidir
- c. kaynak dildeki ve erek dildeki teknik metin türlerinin özelliklerini bilmeli
- d. her iki kültürün dilsel alışkanlıklarını bilmelidir.

Çevirmen, yukarıdaki özelliklere sahip değilse, teknik metinlerin çevirisini doğru ve amacına uygun gerçekleştiremez. Ancak, sadece bu özellikleri taşımak da yeterli değildir. Çevirmenin, bir çeviri görevini kabul etmeden önce, işverenden çevirinin hangi amaçla ve kime yönelik yapıldığını mutlaka öğrenmesi gerekir. Teknik metinler, alan içi ya da alan dışı iletişime yönelik olarak hazırlanmaktadır. Alan içi iletişime yönelik metinler, genellikle uzmanlara yönelik kurulum, bakım ya da onarım kılavuzlarından oluşmaktadır. Alan dışı iletişime yönelik metinlerse, doğrudan tüketiciyi hedef almaktadır. Genel olarak kullanma kılavuzu olarak adlandırılan bu metinlerde tüketicinin gerçekleştirebileceği kurulum, bakım ve onarıma ilişkin yönlendirmeler de alabilir.

Alan içi iletişimde kullanılan dil ile alan dışı iletişimde kullanılan dilin birbirinden farklı özellikler taşıyabildiğini Bölüm IV. içerisinde yer alan örnek metinler ve çevirilerinden de görmekteyiz. Alan içi iletişime yönelik metinlerde ölçünlü dilde pek kullanılmayan terimlerin daha sık kullanıldığı gözlenirken, alan dışı iletişimde daha yaygın olan terimler tercih edilmektedir. Bu durumda, çevirmenin çevirinin kime yönelik ve hangi amaçla yapıldığını mutlaka bilmesi gerekir. Çevirmene çevirinin amacı belirtilmediği sürece, kaynak metinden kaynaklanan sorunların giderilmesinde izleyeceği yolu kestirememektedir.

Bazı durumlarda çevirmenler, kaynak metindeki hataların kaynağını belirlemede sıkıntı yaşayabilir. Kaynak metinde çevirmene hatalı görünen öğelerin gerçekten hata olup olmadığı konusunda işverenin yardımına başvurulabilir. Eğer çevirmen kaynak metinde kendisine hatalı görünen, ancak hata olduğundan kesin emin olmadığı bir sorunla karşılaşrsa, kesinlikle işverenle bağlantıya geçmeden hatayı düzeltmemelidir.

Çevirmenin alan bilgisi kaynak metindeki belirsiz hataları görmeye yeterli olmayabilir. Sonuçta çevirmen, ilgili alanın uzmanı değildir. Sadece o alandaki temel bilgileri edinmiş bir çevirmendir. Yine de çevirmenin, kaynak metindeki bazı hataları görüp düzeltilmesi beklenmektedir.

Çevirmenin hata olarak gördüğü bir şeyi yanlış çevirme olasılığı da bulunmaktadır. Buna karşın, kaynak metnin özgünlüğünü koruma bahanesiyle gözle görülebilen açık hataları da gözardı etmesi de kabul edilebilir bir tutum değildir. Sonuçta, söz konusu metinler teknik alanda hazırlanmış metinler ise, zaten belli metin türü kurallarına uymaları gerekir. Yazınsal çevirilerde kaynak metnin özgünlüğünü erek metne yansıtma çabası ne kadar gerekliyse, teknik metinlerin çevirisinde de erek kültürdeki metin türü kurallarının uygulanması o kadar gereklidir.

Belli bir alanda uzmanlaşmış çevirmenlerin, kaynak metindeki hataları bilinçli ya da bilinçsiz olarak erek metne yansıtmaları, sonuçta tüketiciye, bunun sonucunda üreticiye ve hatta çevirmenin kendi meslek statüsüne zarar verebilir.

Teknik metinlerin çevirisinde ortaya çıkan çeviri güçlüklerinin giderilmesinde izlenecek yollar, örnek çevirilerle birlikte tek tek ele alınmıştır (Bkz. Bölüm IV.-IV.3.). Kaynak metinden kaynaklanan sorunlarda, çevirmen-işveren ilişkisinin önemi ortaya çıkmaktadır. Çevirmen ve işveren kaynak metindeki hata ve sorunları karşılıklı olarak

çözmelidir. Çevirmenin işverenin onayını almadan yaptığı değişiklikler işveren tarafından her zaman kabul edilmeyebilir.

Çeviri güçlüklerinin kaynağı çevirmenin alan bilgisinden ya da çeviri yönteminden kaynaklanıyorsa, çevirmenin yetersiz olduğu söylenebilir. Bu durumda çevirmenin ilgili alan bilgisini geliştirip, çeviri yöntemini gözden geçirmesinde yarar bulunmaktadır.

Kaynak kültürle erek kültür arasında örtüşmeyen olguların bulunması durumunda, çevirinin amacına uygun olarak, örtüşmeyen olguların erek kültüre uyarlanması, yani metnin uygunlaştırılması gerekir. Çevirmenin kaynak kültür için geçerli olan özellikleri, erek kültür metnine olduğu gibi aktarması, çevirinin işlevine uygun değildir.

Bu bölümde ele alınan çeviri güçlükleri ve uygun çözüm yöntemleri, çeviri eğitiminde öğrencilere uygun alan bilgisiyle birlikte verilmelidir. Alan bilgisi, kaynak metinden kaynaklanan sorunlar ve sorunların giderilmesi için izlenecek yollar bir bütün halinde öğrencilere verildiği takdirde, ileride uzman çevirmen olarak yapacakları çevirilerde kaynak metni “kutsal bir metin” (heilig Original) olarak görmeyip, hatalarının da olabileceğini ve bu hataların erek metne yansıtılmaması gerektiğini kavrayacaklardır.

Sonuç olarak, teknik bir alan için gerekli alan bilgisi ve metin türlerine uygun çeviri yöntemleriyle, çeviri güçlükleri karşısında izlenecek yolların aktarılacağı uygun bir ders izlencesiyle, çeviri bölümü öğrencilerine teknik metinlerin çevirisinde izlenecek adımlar öğretilir. Bu alanda uzman çevirmen olarak başarı sağlayıp sağlamaması, öğrencinin dilsel yetkinliğine, alan bilgisinin yoğunluğuna ve kendini ifade etme yetisine bağlıdır.

V. ÇEVİRİ EĞİTİMİ

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye’de çeviri eğitimi veren üniversitelerin ders programlarındaki uzmanlık dili derslerine ve içeriklerine değinilecektir. Bunun yanı sıra uzmanlık dili derslerinin çeviri eğitimindeki yeri ve önemi üzerinde durulacaktır. Bu bağlamda, çalışmanın araştırma konusunu oluşturan teknik metinlerin çevirisinin anılan üniversitelerde ders olarak okutulup okutulmadığı incelenecektir. Ayrıca çeviri piyasasında gerek duyulan uzmanlık dili bilgisiyle çeviri bölümlerinde verilen uzmanlık dili derslerinin örtüşüp örtüşmediğine bakılacaktır.

Bu bölümün sonunda Türkiye’deki çeviri eğitimi daha işlevsel hale getirmek ve gereksinim duyulan alanlarda yetkin çevirmen yetiştirmek, özellikle de teknik çeviride uzman çevirmenler yetiştirmek için öneriler geliştirilecektir.

V.1. Türkiye’deki Çeviri Bölümlerine Genel Bir Bakış

Türkiye’de bulunan (devlet, vakıf ve özel) üniversitelerin birçoğunda çeviri eğitimi verilmektedir. Bu bölümler çeviri yada mütercim-tercümanlık bölümleri olarak adlandırılmaktadır.

Türkiye’deki ilk çeviri bölümleri Boğaziçi ve Hacettepe Üniversitelerinde İngilizce Mütercim-Tercümanlık bölümleri olarak kurulmuştur (1983/84). Daha sonra 1992 yılında Yıldız Teknik Üniversitesinde Fransızca Mütercim Tercümanlık bölümü, 1993 yılında da İstanbul Üniversitesinde Almanca Mütercim-Tercümanlık bölümü kurulmuştur. Tek yabancı dille eğitim veren bölümlerden farklı olarak 1993 yılında Bilkent Üniversitesinde iki yabancı dille (İngilizce ve Fransızca) lisans eğitimi veren, tek yabancı dilli olarak da önlisans çeviri bölümü açılmıştır. Mersin Üniversitesinde 1996 yılında

Almanca Mütercim-Tercümanlık, 1997’de ise Fransızca Mütercim-Tercümanlık anabilim dallarında eğitim verilmeye başlanmıştır. 2000 yılından itibaren de çeşitli üniversitelerde çeviri bölümleri açılmıştır (Bkz. V.1.1., V.1.2., V.1.3.).

Türkiye’de çeviri eğitimi veren üniversitelerde ağırlıklı olarak üç farklı yabancı dilden (Almanca, Fransızca, İngilizce) birisinde çevirmen yetiştirilmektedir. Sadece birkaç üniversitede iki yabancı dilde eğitim verilmektedir: Bilkent Üniversitesi (İngilizce ve Fransızca), Dokuz Eylül Üniversitesi (İngilizce ve Almanca) ve Muğla Üniversitesi. Anadolu Üniversitesi’nde de Almanca ve İngilizce olmak üzere iki dilli bir mütercim-tercümanlık bölümünün kurulması tasarlanmış, ancak web sayfasında buna ilişkin herhangi bir bilgi verilmemiştir (Bkz. Eruz 2003:97). Diğer çeviri bölümlerinde temel yabancı dilin yanı sıra bir yada iki yabancı dil okutulmaktadır, ancak bu yabancı diller çeviri eğitime yönelik verilmemektedir.

Üç temel yabancı dilin dışında eğitim veren çeviri bölümü Türkiye’de sadece Okan Üniversitesi’nde bulunmaktadır: Okan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Rusça Mütercim-Tercümanlık ve Çince Mütercim-Tercümanlık bölümleri.

Aşağıda Almanca, Fransızca ve İngilizce olarak çeviri eğitimi yapan üniversitelerin ilgili bölümleri tek tek listelenmektedir.

V.1.1. Almanca Eğitim Veren Çeviri Bölümleri

Türkiye’de Almanca çeviri eğitimi veren ilk çeviri bölümü 1993 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü bünyesinde kurulmuştur. Bu bölüm Almanca Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalı adı altında eğitim vermektedir.

Daha sonra 1996 yılında Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi bünyesinde ilk kez öğrenci almaya başlayan bölüm, Çeviri Bölümü Almanca Çeviri Programı adı altında eğitimini sürdürmektedir.

Bir vakıf üniversitesi olan Okan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi bünyesinde kurulan Mütercim-Tercümanlık Bölümüne 2003-2004 eğitim-öğretim yılında öğrenci alınmaya başlamıştır. Almanca Mütercim-Tercümanlık Bölümünün yanı sıra İngilizce, Rusça ve Çince Mütercim-Tercümanlık bölümleri bulunmaktadır.

Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi bünyesinde kurulan Mütercim-Tercümanlık Bölümünde Almanca eğitim verilmektedir. Bu bölümde I. ve II. Öğretimde okutulmak üzere 2005-2006 eğitim-öğretim yılında öğrenci alınmıştır.

V.1.2. Fransızca Eğitim Veren Çeviri Bölümleri

Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü'nde 1992-1993 ders yılında Fransızca Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalı'na öğrenci alınmıştır.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Fransızca Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalı 2000-2001 öğretim yılında kurulmuştur.

Kırıkkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Fransızca Mütercim-Tercümanlık Bölümü'nün öğrenci almaya başladığı eğitim-öğretim yılı ilgili üniversitenin ve bölümün web sayfalarında belirtilmemektedir. Ancak, web sayfasında yer alan 2004-2005 yılı ders planında 4 yıllık dersler belirtildiğinden, 2000 yılı veya öncesinde öğrenci almaya başlamış oldukları düşünülebilir.

Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Çeviri Bölümü Fransızca Çeviri Programı 1997-1998 eğitim-öğretim yılında öğrenci almaya başlamıştır.

Yıldız Teknik Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Fransızca Mütercim-Tercümanlık Bölümü 1992-1993 öğretim yılında ilk öğrencilerini almıştır.

V.1.3. İngilizce Eğitim Veren Çeviri Bölümleri

Atılım Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü 2000-2001 öğretim yılında kurulmuş olup İngilizce çeviri programıdır.

Boğaziçi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Çeviribilim Bölümü 1983-184 yılında kurulmuştur. Bu bölümde ağırlıklı çeviri dili İngilizce olmakla birlikte, ikinci yabancı dil olan Almanca da çeviriye yönelik öğretilmektedir.

Bilkent Üniversitesi Uygulamalı İngilizce-Türkçe Çevirmenlik Bölümü 1993 yılında açılmış olup, iki yıllık bir önlisans programıdır.

Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü (İngilizce-Almanca-Türkçe) 1995 yılında kurulmuş olmasına karşın ilk kez 2005-2006 öğretim yılında lisans programına öğrenci almıştır.

Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü 1983-184 eğitim-öğretim yılında eğitim vermeye başlamıştır.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü İngilizce Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalı 2000-2001 ders yılında öğrenci almaya başlamıştır.

Muğla Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü 2000 yılında kurulmuş olup, henüz lisans öğrencisi bulunmamaktadır.

Okan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi İngilizce Mütercim-Tercümanlık Bölümü 2003-2004'de öğrenci almıştır.

Yeditepe Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Mütercim-Tercümanlık Bölümü 2004-2005 eğitim-öğretim yılında eğitim vermeye başlamıştır.

İzmir Ekonomi Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Mütercim Tercümanlık Bölümü 2001-2002 öğretim yılında kurulmuştur.

V.2. Çeviri Eğitiminde Uzmanlık Dili Derslerinin Yeri ve Önemi

Uzmanlık dili dersleri, çeviri eğitiminin temel taşlarındandır. Çünkü çeviride çevirmenin kuram ve yöntem bilgisi yanı sıra çeviri yapacağı alanlarda gerekli alt yapıya da gereksinimi bulunmaktadır. Örneğin; bir mahkeme kararını kaynak dilden erek dile çevirebilmek için hukuk alanındaki temel işleyiş ve terimleri bilmek gerekir. Salt sözlüklere başvurmak, çevirinin işlevselliğini yitirmesine yol açar ve bu durumda çeviri amacını yerine getiremez.

Teknik çevirilerde de bu durum sadece geçerli olmayıp, aynı zamanda büyük zararlara da yol açabilir. Örneğin; bir kullanma kılavuzunda, çevirmen alana çok yabancı ise ve terimleri sözlüklere başvurarak yerleştirmişse, bunun sonucunda hatalı yönlendirmeler yaparak tüketicinin ürüne ve hatta insan sağlığına da zarar vermesine yol açabilir. Böyle bir durum sonucunda da tüketici veya ürünün zarar görmesi, üreticiyi de zor

durumda bırakır, çevirmeni de bırakabilir. Çünkü bu durumda üretici, yanlış çeviri yapmak suretiyle kendisini zarara uğrattığı gerekçesiyle çevirmene karşı yasal yollara başvurabilir.

Bir romanı ya da şiiri hatalı çevirmek, maddi anlamda bir zarara yol açmaz. Ancak bir uzmanlık metnini hatalı çevirmek, çeşitli zararlar verebilir: mahkeme kararında kişilerin haklarına, bilimsel yazılarda yanlış bilgi aktarımına, sağlık raporlarında çok çeşitli fiziksel ya da maddi kayıplara, kullanma kılavuzlarında tüketiciye fiziksel ya da maddi, ürüne veya üreticiye maddi zararlar verebilir.

Bütün bunları önlemek için çevirmenin kaynak metni öncelikle kendisinin anlaması gerekir. Bu durum da salt o dili çok iyi bilmekle yaratılamaz. Çevirmenin ilgili alanda en azından temel bilgiye sahip olması, sözlük ya da benzeri kaynaklarda terimlere uygun karşılığı kestirebilmesi gerekir.

V.2.1. Mevcut Çeviri Bölümü Ders Programlarında Yer Alan Uzmanlık Dili Dersleri

Türkiye'deki çeviri bölümlerinin ders programları incelendiğinde, birçok bölümde belli başlı uzmanlık alanlarının okutulduğu görülmektedir: hukuk, ekonomi, siyaset vs. Bu alanlarda çeviri gereksiniminin yoğun olması, ders programlarına bu derslerin alınmasını sağlamaktadır. Amaç, bu alanlarda çeviri gereksinimine karşılık verebilecek yetkin çevirmenler yetiştirmektir.

Aşağıda çeviri bölümleri bulunan üniversitelerin ders programlarında yer alan uzmanlık alanı dersleri verilmektedir. Aksi belirtilmemişse, bilgiler ilgili üniversitelerin web sayfalarından alınmıştır. Ancak, bu bilgilerin tamamı güncellenmiş olmayabilir.

Boğaziçi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Çeviribilim Bölümü'nde belirli konularda çeviri dersleri bulunmaktadır. Öğrenciler öncelikle konularla ilgili farklı bölümlerden giriş dersleri alarak alan bilgisi ve alan terminolojisini öğrenmektedirler. Daha sonra 'Bilim, Teknoloji ve Sanayi Konulu Metinlerin Çevirisi', 'Ekonomi ve İş İdaresi Konulu Metinlerin Çevirisi', 'Siyasetbilim ve Uluslararası Hukuk Konulu Metinlerin Çevirisi', 'Avrupa Topluluğu Metinleri Çevirisi' derslerinde belirli uzmanlık alanları için çeviri dersleri verilmektedir. Bu uzmanlık derslerinden bazıları bir yarıyıl, bazıları da iki yarıyıl süreyle verilmektedir (Bkz. Kuran Burçoğlu 1997:139-141).

Türkiye'deki ilk iki yabancı dilli (İngilizce-Fransızca) çeviri bölümü olan Bilkent Üniversitesi'nde ekonomi, hukuk, teknik, tıp, kitle iletişim, sosyal bilimler alanlarında çeviri dersleri verilmektedir. Bir önlisans programı olan Uygulamalı İngilizce-Türkçe Çevirmenlik Bölümü'nde ise ekonomi, siyaset, sosyal bilimler, tıp, mühendislik, ticaret, hukuk gibi alanlarda çeviri dersleri okutulmaktadır.

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Almanca Mütercim-Tercümanlık Anabilim Dalı İngilizce Mütercim-Tercümanlık ve Fransızca Mütercim-Tercümanlık ile olanaklar ölçüsünde ortaklaşa bir ders programı hazırlamıştır. İngilizce Mütercim-Tercümanlık ders programında V. yarıyıldan itibaren başlamak üzere dört yarıyıl boyunca iki farklı alanda "Uzmanlık Bilgisi" ve "Uzmanlık Çevirisi" dersleri bulunmaktadır. Belirtilen uzmanlık alanları hukuk ve iktisattır.

Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Çeviri Bölümü Almanca Çeviri Programında 2. yıldan itibaren "Uzmanlık Alanı" dersi içerisinde her biri bir yarıyıl olmak üzere Edebiyat, Basın-Yayın, Dilbilim, Avrupa Birliği, Felsefe, Alman Edebiyatı, Sanat Tarihi ve Turizm alanları gösterilmektedir. Aynı bölümün Fransızca Çeviri Programında 3.

yılda Mitoloji, Dünya Coğrafyası ve Turizm, Sosyoloji, Hukuk, Turizm Bilgisi, Felsefe ve Ekonomi alanları yer almaktadır.

Okan Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Almanca Mütercim-Tercümanlık ve İngilizce Mütercim-Tercümanlık programlarında V. yarıyıldan itibaren “Özel Alan Çevirileri” ve “Uzmanlık Bilgisi (A/B alanı)” ile “Uzmanlık Çevirisi (A/B alanı)” dersleri dört yarıyıl boyunca yer almaktadır. Bu derslerde Hukuk, İktisat, Turizm, Bilgisayar, Tıp gibi uzmanlık alanlarından iki alan seçmeli olarak verilmektedir.

Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü (I. ve II. Öğretim) ders programında 2. yıldan itibaren uzmanlık alanları çevirisi dersleri bulunmakla birlikte, ilk kez 2005-2006 öğretim yılında öğrenci alan bölümün henüz 2. yıl öğrencisi bulunmadığından, belli alanlar belirtilmemiştir.

Atılım Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi İngilizce Mütercim-Tercümanlık Bölümü’nde 3. yıldan itibaren özel alan çevirileri yapılmaktadır. Bu derslerde birer yarıyıl olarak sosyoloji bilimi-iş idaresi, uluslar arası siyaset-hukuk, tıp alanlarında çeviri dersleri okutulmaktadır.

İzmir Ekonomi Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Mütercim Tercümanlık Bölümü’nde 2. yıldan itibaren birer yarıyıl ekonomi, işletme ve hukuk alanlarında giriş dersleri ve ayrıca ilgili alanlarda çeviri dersleri verilmektedir.

Yıldız Teknik Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Fransızca Mütercim-Tercümanlık Bölümü’nün ders programında 3. yarıyıldan itibaren teknik çeviriler dersi yer almaktadır. Ancak, teknik çeviriler dersi kapsamında ekonomi, sağlık bilimleri, mühendislik bilimleri ve uluslar arası ilişkiler alanları

okutulmaktadır (Bkz. Anamur 1997:157). Burada ‘teknik’ kavramı ile genel anlamda uzmanlık alanları ifade edilmektedir.

Kırıkkale Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Fransızca Mütercim-Tercümanlık Bölümü’nün ders programında 3. yılda “İhtisas Çevirisi” dersi olarak Avrupa Birliği Hukuku, Uluslar arası İlişkiler, Avrupa Birliği Kamu Kurumları Yönetimi alanlarından birisi ikişer yarıyılda seçmeli ders olarak sunulmaktadır.

Yeditepe Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Mütercim-Tercümanlık Bölümü’nde öğrenciler 2. yıldan itibaren Avrupa Çalışmaları, Hukuk, İktisat ve İşletme, Tıp, Mühendislik, Teknoloji, İletişim, Toplum Bilimleri ve Dünya Edebiyatı gibi alanlar arasından uzmanlaşmak istedikleri dört disiplini seçebilmektedirler. Bu disiplinlerde önce konunun uzmanları tarafından verilen terminoloji dersleri verilmekte, sonra da bu disiplinlerde çeviri çalışmaları yapılmaktadır.

Mevcut çeviri bölümlerinin ders programlarında yer alan uzmanlık alanlarına bakıldığında, ağırlıklı olarak sosyal bilimler alanındaki metinlerin çevirisinin yoğunluğu dikkati çekmektedir. Programlarda hukuk, ekonomi, uluslar arası ilişkiler, Avrupa Birliği konulu çeviri derslerinin yaygın olmasına karşın, doğa bilimleri ve teknik alanlardaki çeviriler sadece birkaç bölümünün programında (Boğaziçi, Bilkent, Okan, Atılım, Yıldız Teknik ve Yeditepe) yer almaktadır. Bunlar da genel olarak İngilizce Mütercim-Tercümanlık bölümleri olup, sadece Okan Üniversitesi Almanca Mütercim-Tercümanlık bölümünde teknik alanlarda çeviri dersleri bulunmaktadır.

Ayrıca, bazı bölümlerin ders programlarındaki belirli uzmanlık alanlarının sadece bir ya da iki yarıyıl ile sınırlı tutulduğu ve program elverdiğince sayıca çok alanın bulunduğu gözlenmektedir. Buna karşın, bazı bölümlerde de bir ya da iki uzmanlık alanı

en az iki yıl süreyle daha yoğun olarak okutulmaktadır. İlkinde, öğrenciler daha fazla alanda bilgi edineceklerdir, ancak bu alanların hiç birinde de uzmanlaşacak kadar ilerleyemeyeceklerdir. İkincisinde de, çok az alanda bilgi edinecekler, ama eğitimlerinin sonunda da bu alanlarda uzmanlaşmış olacaklardır.

V.2.2. Çeviri Piyasasında Gereksinim Duyulan Uzmanlık Dilleri

Günümüzde birçok alanda uluslar arası ilişkiler söz konusudur. Uluslar arası ilişkilerin gerçekleştirilmesinde çevirinin önemi çok büyüktür. İlgili yabancı dillerin bilinmediği durumlarda, çeviriden faydalanılmaktadır. Bu nedenle de çevirmene büyük bir görev düşmektedir. Uluslar arası iletişimi sağlamak ve bilgileri daha büyük kitlelere ulaştırmak için çevirmenin, bilgileri eksiksiz ve hedef kültürlerdeki işlevine uygun çevirmesi gerekmektedir.

Bilim, teknoloji ve daha birçok alanda giderek yaygınlaşan uluslar arası ilişkilere bilgi ve teknoloji çağının hızı da eklenince, yeni alanların ortaya çıkması ve hızla yaygınlaşması kaçınılmazdır. Bu durumda giderek daha fazla alanda çeviri gereksinimi doğmaktadır.

Çeviri piyasasında çeviri gereksinimi bulunan alanları ve bu alanlardaki metin türleri kesin olarak belirlenemez. Hangi ülkenin, hangi dilde, ne zaman ne tür bir çeviriye gereksinimi olabilir? Bu soruların yanıtı önceden kestirilemeyeceği gibi, çevirinin günlük hayattaki gereksinimler sonucu ortaya çıktığını belirtmek gerekir. Almanya'da 1989-1992 yılları arasında Mainz Üniversitesi, bazı işletmeler ve BDÜ'nün mali desteğiyle yapılan bir sormaca sonucunda çevirmenlerin %76'sının teknikle ilgili metinler çevirdiği

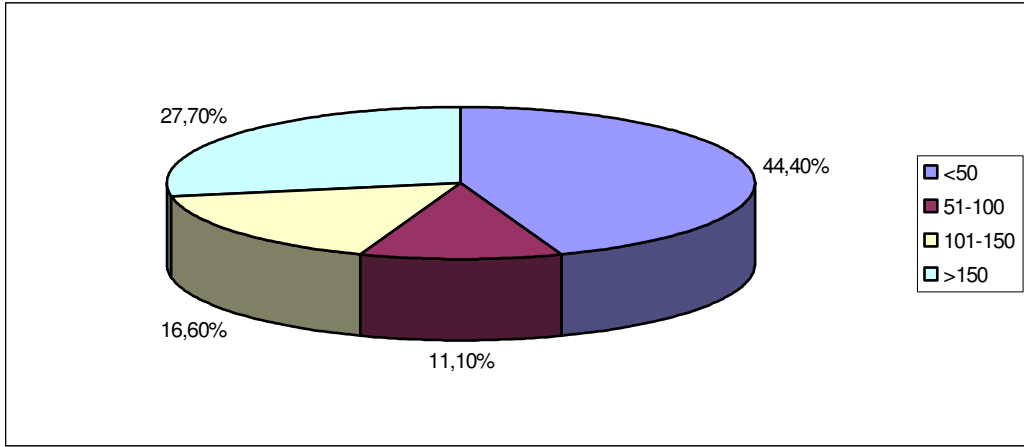
belirtilmektedir (Bkz. Schmitt 1999c:9). Buna karşın, teknik alanda çeviri yapan çevirmenlerin sadece %43'ü teknik alanda eğitim görmüştür.

Her ne kadar, bu konuda kesin ve somut veriler sunmak olanaksız olsa da, yine de bazı araştırma sonuçlarından tahmini bir çıkarımda bulunabiliriz. Bu bağlamda ayrıntılı bir araştırma yapan Auster Mühl'ün sormaca sonuçları bir fikir oluşturabilir.

Auster Mühl (1998), Almanya'da çeviri alanındaki gereksinimleri saptamak amacıyla sanayi, ticaret ve hizmet sektöründen 250 orta ve büyük ölçekli işletmeye yönelik bir sormaca hazırlamıştır. Bunlardan 101 işletme (%81,2 orta ölçekli, %18,8 büyük ölçekli) sormacayı eksiksiz olarak geri göndermiştir. Sormacanın değerlendirilmesinde işletmelerin %100'ü "yurtdışı bağlantısı bulunup bulunmadığı" sorusuna evet yanıtını vermiştir, ancak %9,7'si sadece Almanca konuşulan yurtdışı ülkelerle bağlantısı bulunduğu ve bu durumda çeviri gereksinimi olmadığı için değerlendirmeye alınmamıştır. 1998 yılında Almanya'da gerçekleştirilen bu sormacaya göre aşağıdaki verileri doktora çalışmasında kullanmıştır:

- sormacaya katılan işletmelerden orta ölçekli işletmelerin %13,7'sinin kendi çeviri departmanı var, %86,3'ünün kendi çeviri departmanı bulunmamaktadır; büyük ölçekli işletmelerin %31,6'sının kendi çeviri departmanı var, %68,4'ünün kendi çeviri departmanı bulunmamaktadır.

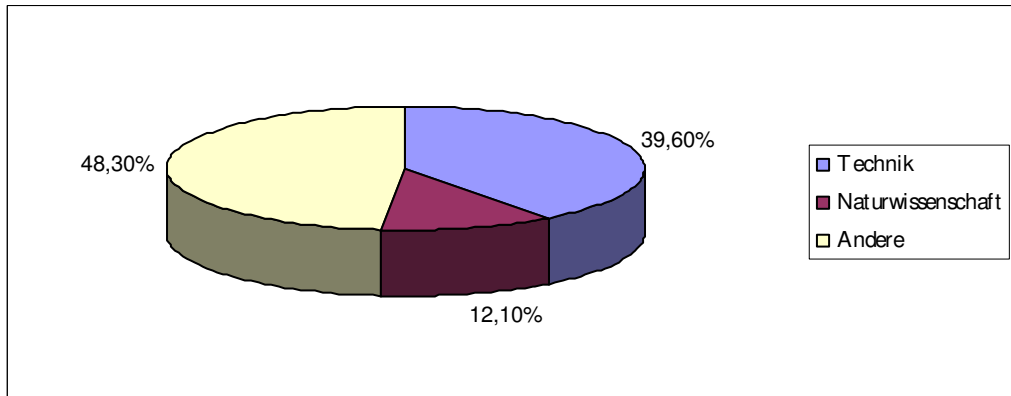
- anılan işletmelerde ayda ortalama kaç sayfa çeviri yapılması gerektiği sorusunda 50 sayfaya kadar, 51 ila 100 arası, 101 ila 150 arası ve 150 sayfanın üstü olmak üzere dört farklı seçenek sunulmuştur. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin büyük bir kısmı, bu soruya '50 sayfaya kadar' yanıtını vermiştir.

Şekil 14: büyük ölçekli işletmelerde aylık çeviri oranları ortalaması (sayfa sayısına göre) (1998:31)

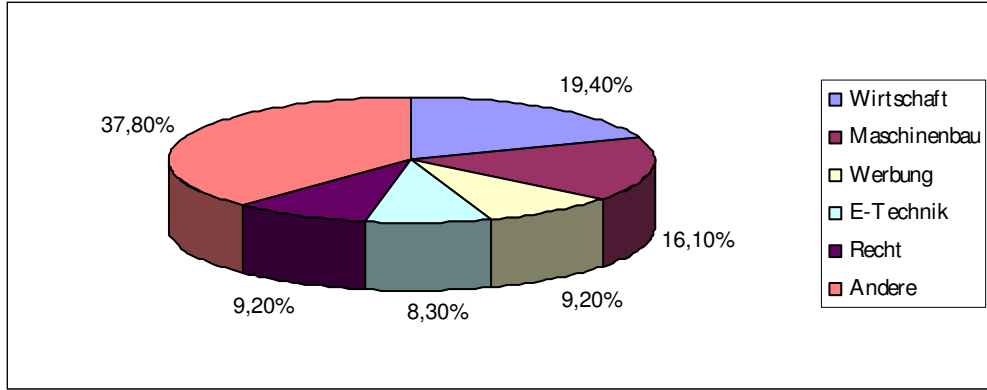
Büyük ölçekli işletmelerin (Şekil 14) de büyük bir oranı ,50 sayfaya kadar' (%44,4) çeviri gereksinimi duyarken, orta ölçekli işletmelerden farklı olarak '150 sayfa üstü' (%27,7) çeviri gereksiniminin oranı oldukça fazla bulunmaktadır.

- yapılan çevirilerin alanlara göre dağılımını belirlemek için, makine yapımı, pazarlama gibi uzmanlık alanları üç üst alan grubuna (teknik, doğa bilimleri ve diğerleri) ayrılmıştır. Bu soruya en fazla 'diğerleri' yanıtı (%48,3) verilirken, ikinci sırada teknik (%39,6), son sırada da doğa bilimleri (%12,1) yer almaktadır.

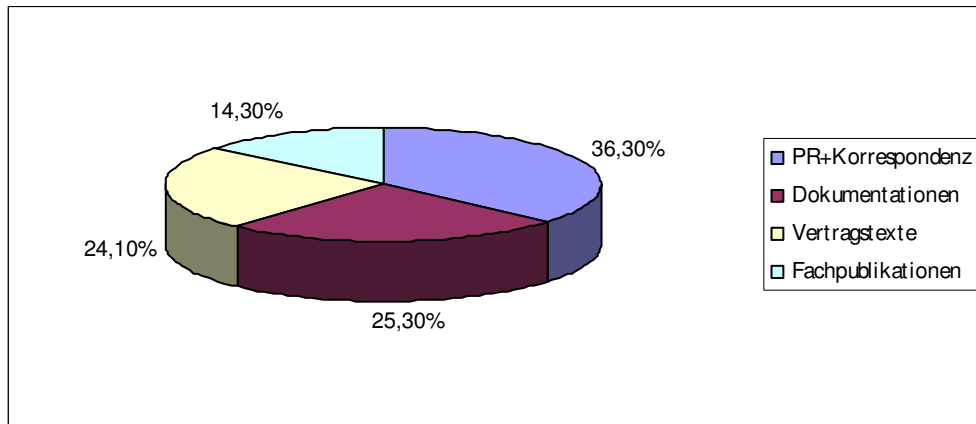
Şekil 15: Çeviri gereksiniminin alan gruplarına göre dağılımı (1998:34)

- alanlara göre çeviri dağılımı iktisat, makine yapımı, reklam, elektroteknik, hukuk ve diğerleri alanlarıyla sınırlı tutulmuştur. Dağılım Şekil 16'de belirtilmiştir. Buna göre en fazla çeviri gereksinim iktisat alanında (%19,4) bulunurken, ikinci sırada makine yapımı (%16,1) yer almaktadır.

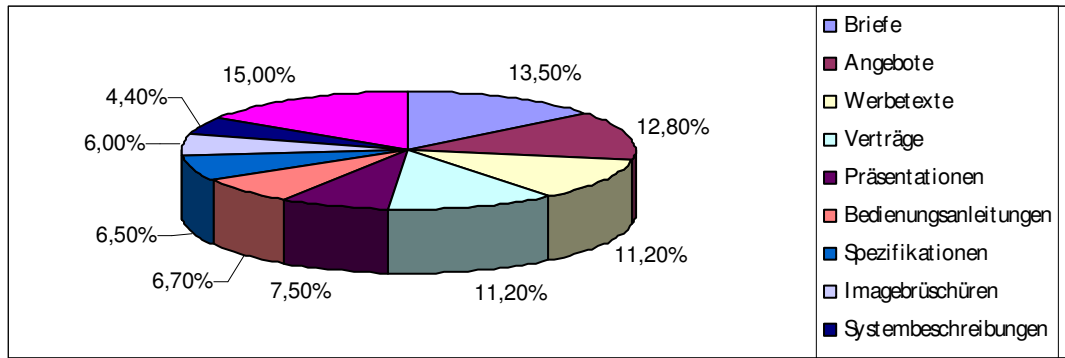
Şekil 16: Çeviri gereksiniminin alanlara göre dağılımı (1998:34)

- hangi metin tipleri ve metin türlerinin çevrildiği sorusunda önce metin tipi olarak ürün belgeleri, uzmanlık alanı yayınları, sözleşme metinleri, yazışmalar olmak üzere dört seçenek sunulmuştur. Bunlardan en fazla yazışmalar seçeneği (%36,3) işaretlenirken, ürün belgelerinin ve sözleşme metinlerinin oranının birbirine yakın olduğu, en son sırada da uzmanlık alanı yayınlarının yer aldığı görülmektedir.

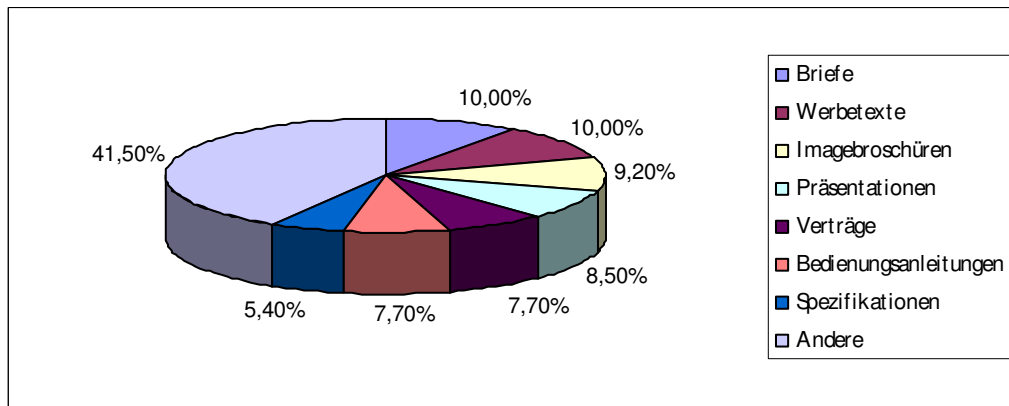
Şekil 17: Metin tipleri dağılımı (1998:35)

Metin türlerine ilişkin soruda orta ölçekli ile büyük işletmelerin yanıtları, sonuçlar arasında farklılıklar bulunduğundan, ayrı olarak ele alınmıştır. Bunlardan orta ölçekli işletmelerde en fazla çevrilen metin türleri mektuplar (%13,5), teklifler (%12,8) ve reklamlar ve sözleşmelerdir (%11,2). Ürün belgelerinden oluşan çevirilerde kullanma kılavuzları (%6,7), ürün özelliklerine ilişkin metinler (%6,5) ve sistem tanıtımları (%4,4) yer almaktadır.

Şekil 18: Orta ölçekli işletmelerde metin türü dağılımı (1998:36)

Büyük ölçekli işletmelerde de metin türü olarak orta ölçekli işletmelerdeki metin türleri belirtilmektedir. Ancak, büyük ölçekli işletmelerde oranlar şekil 19'daki gibi farklılık göstermektedir.

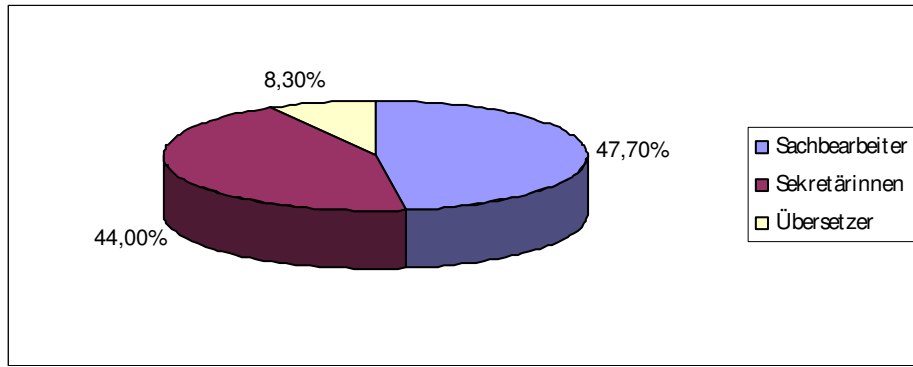

Şekil 19: Büyük ölçekli işletmelerde metin türleri dağılımı (1998:37)

- orta ölçekli işletmelerin %31,2'sinde çeviri gereksiniminin tamamı işletme içinde karşılanırken, %7,5'inde işletme dışında karşılanmaktadır. İşletmelerin %61,2'si çeviri gereksinimini hem işletme içinde hem de dışarıda karşılamaktadır.

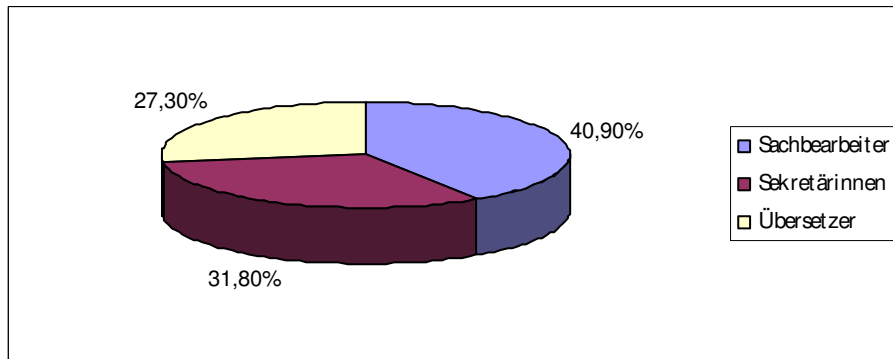
Büyük ölçekli işletmelerde de benzer bir durum söz konusu: %10,5 sadece işletme içinde, %10,5 da sadece işletme dışında, %79'u da hem işletme içi hem de işletme dışı çeviri hizmetleri almaktadır.

Orta ölçekli işletmelerde çevirilerin kimler tarafından yapıldığı sorusuna, işletmelerin %47,7'si uzman kişiler, %44'ü sekreter, %8,3'ü de çevirmen yanıtı vermiştir.

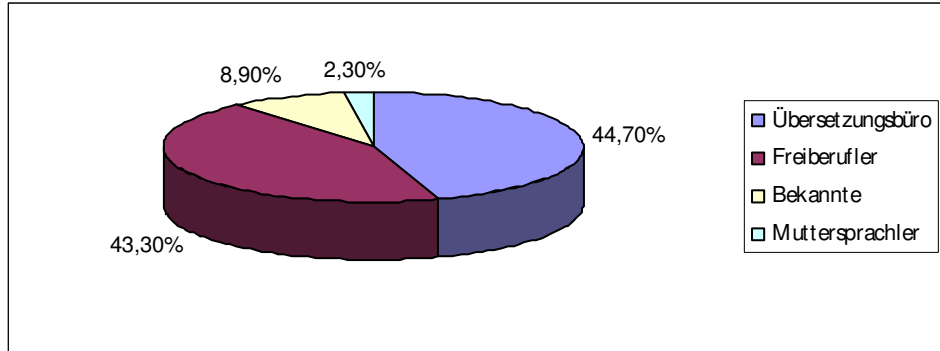
Şekil 20: Orta ölçekli işletmelerdeki "çevirmenler" (1998:39)

Büyük ölçekli işletmelerde de durum orta ölçekli işletmelerden çok farklı olmamakla birlikte, buradaki çevirmen oranı %27,3'tür.

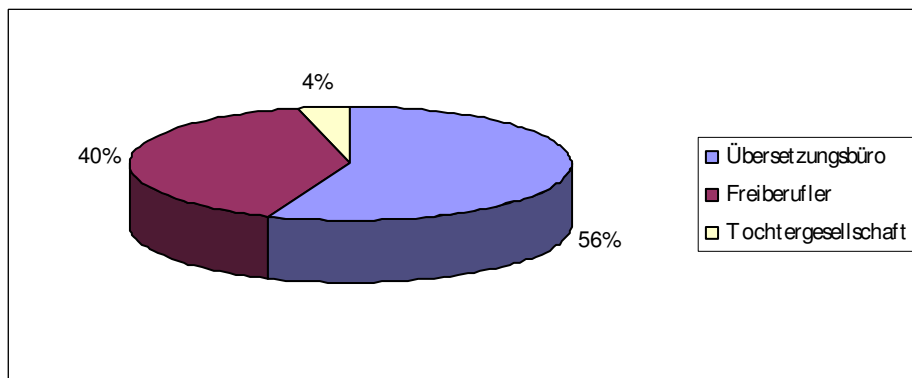
Şekil 21: Büyük ölçekli işletmelerde 'çevirmenler' (1998:39)

- Dışarıda yaptırılan çeviri hizmetlerinin orta ölçekli işletmelerin büyük bir bölümünde çeviri büroları ve serbest çevirmenler tarafından karşılanırken, bazıları da arkadaş veya tanıdıklar ve ilgili anadil konuşucuları tarafından yapılmaktadır.

Şekil 22: Orta ölçekli işletmelerde işletme dışı çeviri (1998:40)

-Büyük işletmelerde çeviri gereksinimi orta ölçekli işletmelere göre daha fazla bulunmaktadır. Bu işletmelerin %56'sı çeviri hizmetlerini çeviri bürolarına, %40'ı serbest çevirmenlere yaptırırken, geri kalan %4'ü de yurtdışında bulunan yan kuruluşlarına yaptırmaktadır.

Şekil 23: Büyük ölçekli işletmelerde işletme dışında çeviri (1998:40)

Austermühl'ün yapmış olduğu bu sormacanın sonuçlarından, 1998 yılında Almanya'da çeviri piyasasının durumuna ilişkin bazı çıkarımlarda bulunabiliriz:

- işletmelerin büyük bir bölümünün (yaklaşık %52'si) doğa bilimleri ve teknik alanlarda çeviri gereksinimi bulunmaktadır. Bu sonuç da, sanayi ürünlerinin yabancı ülkelere satışı ve yabancı ülkelere satın alınmasına bağlı olarak değişim gösterebilir. Özellikle de teknik ürünlerin belli ölçütlere bağlı (DIN, TSE gibi) olduğu göz önünde bulundurulursa, ürün belgelerinin çevirisi kaçınılmazdır.

- işletmelerin belli alanlarda yaptırdıkları çevirilerin yaklaşık 1/3'ü makine yapımı ve elektroteknik alanlarında bulunmaktadır. Bu da yukarıdaki önermemizi doğrulamaktadır.

- metin tipleri ve metin türleri açısından bakıldığında, metin tiplerinde %25,3 ile ürün belgeleri yazışmalardan sonra gelmektedir. Metin türlerinde ürün belgeleri içinden sırasıyla kullanma kılavuzları, ürün özelliklerine ilişkin belgeler ve sistem tanıtımları en fazla çeviri gereksinimi duyulan metinlerdir.

- orta ölçekli işletmelerin küçük bir bölümünün (%13,7), büyük ölçekli işletmelerin de %31,6'sının işletme içinde kendi çeviri departmanı bulunmasına karşın, işletmelerin büyük bir bölümünün çevirilerini çevirmene yaptırmak yerine uzman kişilere ya da sekreterlere yaptırdıkları görülmektedir. Yazışmaların iyi düzeyde yabancı dil bilen sekreterler tarafından çevrilmesi pek yadırganmasa da, diğer metin türlerine ilişkin çevirilerde sadece yabancı dilin yeterli olmadığı bir gerçektir.

V.3. Çeviri Eğitime İlişkin Öneriler

I. ve II. yarıyılıda bilgisayar kullanmayı bilmeyen öğrencilere seçmeli olarak bilgisayar giriş dersleri verilebilir. Bu derslerde verimin artması için, bilgisayarın temel kullanımını bilen öğrencilerin dersten muaf tutularak sadece bilmeyenlerin dersi alması sağlanabilir. Bunun sonucunda dersi alan öğrencilerin sayısı düşecektir ve dersi veren öğretim elemanının az sayıdaki öğrenciye bilgisayar kullanımının temel ilkeleri, metin işleme yazılımlarından Word ve internet kullanımının temel ilkelerini öğretmesi sonucunda daha başarılı sonuçlar ortaya çıkacaktır.

III. ve IV. Yarıyılıda ‘Bilgisayar Destekli Terim Çalışması’ adı altında öğrencilere ilk iki yarıyılıda aldıkları bilgisayar eğitiminin üzerine yapılandırıcı olarak çevirmenler için gerekli yazılımların kullanımı konusundaki temel bilgiler aktarılabilir. Terim çalışmasıyla ilgili kuramsal bilginin de verilebileceği bu derste amaç, öğrencinin gerektiğinde kendi terim çalışmasını yapmak için her türlü kaynaktan yararlanmasını sağlayacak bilgi ve beceriyi edinmesini sağlamaktır. Bunun için öncelikle terim çalışmasıyla ilintili olarak elektronik sözlükler, internetteki terim bankaları ve arama motorları, terim yönetim sistemlerinin kullanımı öğretilir.

Daha sonra V. ve VI. Yarıyılıda ‘Teknik Metinlerin Çevirisi’ konulu ders içerisinde yine bilgisayar desteğine başvurulmalıdır. Teknik metinler üzerine verilecek dersin kapsamında kuram, teknik metinlerin türleri ve uygulanacak çeviri yöntemleri ile metin tasarımı konuları da ele alınmalıdır. Bu çerçevede, öğrenciye kullanım açısından diğer yazılımlardan daha kolay olan WordFast çeviri yazılımının (translation memory) temel kullanım ilkeleri öğretilir. WordFast çeviri yazılımını kullanmayı öğrenen çevirmen adayları, bilgi ve becerileri doğrultusunda gelecekteki çevirmenlik meslek

yaşamları içerisinde diğer çeviri yazılımlarını da kullanmayı gerektiğinde daha rahat öğreneceklerdir.

Altı yarıyıl içerisinde en az 2 kredilik ders olarak düşünülen bu programın sonunda öğrencilerin uzman birer teknik çevirmen olması beklenemez elbette. Buna rağmen bir çevirmenin meslek yaşamında gerekli olan temel bilgisayar kullanımı, terim çalışması için gerekli araştırma teknikleri ve çeviride kendilerine yarar sağlayacak çeviri yazılımları konusunda bir altyapı oluşturmuş olacaklardır. Gelecekteki meslek yaşantıları içerisinde de bunları geliştirmek kendi becerileri doğrultusunda gerçekleşecektir.

Teknik metinlerin çevirisi konusunda uzmanlaşmaları için, öğrencilerin öncelikle teknik bir alanda alansal bilgi ve alan terminolojisi edinmeleri gerekir. Çeviri bölümlerinin toplam ders kredileri göz önünde bulundurulduğunda, verilen her uzmanlık alanı eğitimi için ayrı bir ders açılmayacağı düşünülürse, son iki yarıyıl içerisinde öğrencilerin belli bir alanda uzmanlaşmasını sağlayacak seçmeli dersler önerilebilir. Örneğin; hukuk, teknik, ekonomi gibi bir alanı iki yarıyıl süresince en az 2 kredilik ders olarak görmeleri halinde, alandaki temel giriş bilgilerini, alan terimlerini iki dilli olarak öğrenerek, ilgili alandaki en yaygın metin türlerinin çeviri yöntemlerini de dikkate alarak, bu alanda çeviri yapmaları sağlanabilir.

Çeviri eğitiminde özellikle de son iki yarıyıldaki öğrencinin belli bir alanda uzmanlaşması sağlanmalıdır. Yani, hukuk alanını seçen öğrencinin mezun olduğunda en azından mahkeme kararı, vekaletname gibi yaygın olarak çevrilen metin türlerini, teknik alanı seçen öğrencinin ise en azından kullanma kılavuzu, ürün belgeleri gibi metin türlerini amacına ve işlevine uygun çevirebilmesi gerekir.

Öğrenci, kendi ilgisi ve becerileri ışığında uzmanlaşacağı alanı kendisi belirleyebilmelidir. Uzmanlık derslerinin seçmeli olması, her bir gruptaki öğrenci sayısının düşmesini sağlamaktadır. Bunun da öğrencinin ilgili dersteki başarısını arttıracığı düşünülmektedir.

Yukarıda çeviri eğitiminin programına ilişkin sunulan ders önerileri, çeviri bölümü öğrencilerinin teknik metinlerin çevirisine ilişkin bir alt yapı kazanmalarının yanı sıra araç gereç kullanımındaki yetkinliği ve çeşitliliği arttırmayı da hedeflemektedir. Önerilen dersler aracılığıyla, öğrencilere elektronik sözlük, terim bankaları ve arama motorlarında gerekli bilgilere nasıl ulaşabilecekleri, terim yönetim sistemleriyle nasıl terim çalışmaları yapabilecekleri ve özellikle de çeviri yazılımlarını en etkin biçimde nasıl kullanabilecekleri öğretilir. Bunun sonucunda, çevirmen adaylarının araç-gereç (sözlükler, yardımcı kaynaklar, elektronik sözlük ve terim veri bankaları, arama motorları, sayfa düzenleme programları, terim yönetim sistemleri ve çeviriye yönelik bilgisayar programları [Trados, Star]) kullanımındaki yetkinliği ve çeşitliliği artırılabilir.

Aşağıdaki gazete ilanında (Hürriyet, İnsan Kaynakları eki Sayı:506, 19 Haziran 2005) birkaç yabancı dilde çeşitli alanlarda uzman çevirmen aranırken, özellikle de “TRADOS kullanabilen, öncelikle otomotiv çevirilerinde tecrübeli mühendisler, çevirmenler” aranmaktadır. Bu ilanda da gördüğümüz gibi, teknik çeviri yapacak çevirmenlerden alan bilgisi ve iş tecrübesinin yanı sıra bir çeviri yazılımını kullanması beklenmektedir. Bu durum da, artık çevirmenliğin sadece kuram, yöntem ve alan bilgisiyle sınırlı kalmadığını göstermektedir. Çevirmenlik mesleğinin, dille ilgili bütün bilgilerin yanı sıra terim çalışması, metin işleme ve çeviriye ilişkin bilgisayar destekli programları bilmeyi gerektirdiğini söyleyebiliriz. Bunun sonucunda da, çeviri eğitimi veren bölümlerin

ders programlarını bu doğrultuda yapılandırması, gelecekte çevirmenlik mesleğine atılacak olan öğrencilerin ön deneyimle donanmış olarak yetişmesini sağlayacaktır.

PART-TIME, FULL-TIME ÇEVİRMENLER	
- İngilizce, Almanca, Fransızca, İtalyanca ve İspanyolca öncelikli her dilde,	
- Hukuk, Finans, İşletme, Otomotiv, Arkeoloji başta olmak üzere her konuda,	
- Ve/veya ayrıca konsekütif ve simultane,	
- Lokalizasyon tecrübesi olan ve/veya	
TRADOS	
kullanabilen, öncelikle otomotiv çevirilerinde tecrübeli	
MÜHENDİSLER ÇEVİRMENLER	
UZMAN TERCÜME	
ika@uzman.com	Başvurular gizli kalacaktır.

Şekil 24: Çevirmenlik ilanı (Hürriyet Gazetesi, 19 Haziran 2005)

SONUÇ

Bu çalışmada Almanca teknik metinlerin Türkçeye çevirisinde ortaya çıkan çeviri güçlüklerini ve bu güçlüklerin giderilmesi için izlenmesi gereken yolları göstermeye çalıştık. Bunun sonucunda da teknik çevirinin çeviri eğitimindeki yeri ve önemi irdelenerek, çeviri bölümlerinin ders programlarında etkin bir biçimde öğretilmesi için birbirini tamamlayıcı birkaç farklı ders olarak eklenmesi önerilmektedir.

Çalışmayı altı bölümde ele alarak, konuları ve vardığımız sonuçları aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:

Giriş bölümünde araştırma konusunun tanıtılması, amaç ve yöntem, alan yazınının değerlendirilmesi yer alırken, bu alanda Türkiye’de çok sınırlı sayıda çalışmanın yapıldığını gördük. Teknik metinlerin çevirisi irdelenirken, teknik metinlerden otomotiv sektöründen seçilmiş kullanma ve kurulum kılavuzları ele alındı.

Kuramsal altyapıyı oluşturmak için çalışmanın birinci bölümünde çeviri kuramları tarihsel bir izlenceyle gözden geçirildi ve araştırma konusuna ilişkin kuramlara daha geniş yer verildi. Bu doğrultuda çeviriye yönelik metin tipleri, çeviri tipleri ve uygun çeviri işlemleri, uzmanlık metinleri çevirisi ve çeviri sürecindeki paradigma değişimi konuları ele alındı. Bunun sonucunda teknik metinler, bilgilendirici metin tipine girmektedir, araçsal çeviri tipi içerisinde ele alındığında da çevirinin amacına uygun olarak üç farklı çeviri işlemiyle ele alınabilir. Belli bir alanda yazılmış metinler olduğundan, teknik metinler uzmanlık metinleridir ve çevirisinde bilginin erek dile doğru ve eksiksiz aktarılmasına dikkat edilmelidir. Çeviri sürecindeki paradigma değişiminde, yeni bilgi ve iletişim teknolojilerinin çevirmenin hayatına girmesiyle çevirinin her aşamasında farklılıkların ortaya çıktığına değinilmektedir.

İkinci bölümde teknik metinlerin özellikleri ele alınmaktadır. Öncelikle teknik metinlerle sosyal bilimler alanındaki metinlerin kavram dizgesindeki farklılıkları göstermek için bir kullanma kılavuzu ile bir mahkeme kararı karşılaştırılmaktadır. Her iki metin türünde sözcük, sözdizim ve metin düzlemlerinde farklılıklar bulunduğu ortaya çıkarken, hukuk dilinde Arapça ve Farsça kökenli terimlerin baskın olduğu, kullanma kılavuzlarında ise daha çok Batı dillerinden gelen sözcüklerin yerleştiği görülmektedir. Teknik metinleri türleri ele alındığında, kullanma kılavuzlarının eğitsel ve öğretici metin tipinden insan ile teknik ürün arasındaki karşılıklı ilişkiyi yönlendiren metinler olarak ele alındığını görmekteyiz.

Kullanma kılavuzlarının dilsel ve yapısal özellikleri açısından Almanca ve Türkçe kullanma kılavuzları karşılaştırıldığında, Almancada bu metin türünün belli kurallara göre oluşturulduğunu, Türkçede ise buna ilişkin yasal düzenlemeler bulunmasına karşın yine de değişik dillerdeki yapıların aktarılmış olduğunu gözlemlemekteyiz. Yönlendirici metinlerdeki iletişim biçimi alan içi ve alan dışı olarak tanımlanırken, uzmanlara yönelik kurulum kılavuzları alan içi, tüketiciye yönelik kullanma kılavuzları da alan dışı iletişim olarak ele alınmaktadır.

Teknik metinlerdeki anlaşılabilirlik niteliği ve metin uygunlaştırması kapsamında, metinlerin anlaşılabilirlik düzeyinin birçok etmene bağlı olduğunu ve bazı durumlarda metnin, kaynak kültürün özelliklerine göre uygunlaştırılması gerektiği ele alınmaktadır. Son olarak teknik redaktörlük konusunda, teknik redaktörlerin çevirmenlerle ortak yönleri ve yurtdışındaki birçok çeviri bölümünün ders programlarından teknik metinlerin oluşturulmasına ilişkin derslere yer verdiğine değinilmektedir.

Üçüncü bölümde teknik metinlerin çevirisi açısından birinci bölümde ele alınan çeviri kuramları ikinci bölümdeki teknik metinlerin özellikleri açısından değerlendirilmektedir. Teknik çeviriler metin tipi ve metin türleri göz önünde bulundurularak işlevsel çeviri kuramları açısından ele alınabilir. Skopos kuramı (Reiß/Vermeer), işlevsel eylem kuramı (Holz-Mänttäri) ve araçsal çeviri (Nord), kullanma kılavuzlarının çevirisi açısından gerekli kuramsal verileri sunarken, çeviri sürecinde meydana gelen değişiklikleri de gözardı etmemek gerekir.

Teknik metinlerin özellikleri ışığında teknik metinler çevirmeninde bulunması gereken özellikler şöyle sıralanabilir: Çeviri kuramsal bilgi, teknik alan bilgisi, uzmanlık dilleri ve terim bilgisi, metin türü bilgisi, işbirliği konusunda stratejik bilgi. Çeviriye yönelik metin çözümlemesi konusunda, genellikle çeviri dersleri için oluşturulan metin çözümleme modellerinin uygulamada çok zaman aldığı için pek kullanışlı olmadığı ve bu durumda erek metnin öncelikleri, erek metnin alıcısı, yerine getirmesi gereken işlevi ve metnin türü özelliklerinin çevirmene yeterli olduğu söylenebilir.

Çeviriye yönelik terim çalışmasında, çevirmenin çalışması sırasında yararlandığı yardımcı kaynaklar ele alınmaktadır. Geleneksel yardımcı araçların (sözlük, koşut metin vs.) yanı sıra günümüz araçları (elektronik sözlükler, arama motorları, sayfa düzenleme programları, terim yönetim sistemleri, çeviri yazılımları vs.) tanıtılarak, günümüzde bilgisayarın çevirmen için vazgeçilmez bir araç olduğuna değinilmektedir. Bu doğrultuda “verilecek uygun bir eğitimle, çeviri bölümü öğrencilerinin araç-gereç kullanımındaki yetkinliği ve çeşitliliği artırılabilir” tezi beşinci bölümde önerilen dersler çerçevesinde doğrulanmaktadır. Teknik metinlerde normlar konusunda, teknik ürünler için

geliştirilen DIN ve ISO normlarının yanı sıra DIN 2345 normu çeviri görevleri için oluşturulmuştur. Bu norma göre çevirmen ve işveren arasındaki anlaşma ele alınmaktadır.

Dördüncü bölümde Almanca teknik metinlerin Türkçeye çevirisinde ortaya çıkan çeviri güçlükleri ele alınmaktadır. Bu çerçevede otomotiv sektöründen Almanya'da üretilen otomobillerin kullanma ve kurulum kılavuzlarını ve uzman çevirmenler tarafından yapılmış Türkçe çevirilerini incelenerek, çeviri güçlükleri saptandı. Çeviri güçlüklerinin kaynakları aşağıdaki gibi belirtilebilir:

- 1- Kaynak metinden kaynaklanan sorunlar: biçimsel hatalar, hatalı rakamlar ve ölçüler, anlamı değiştiren yazım ya da baskı hataları, metinle resim arasında uyumsuzluk, metinle gerçeklik arasında uyumsuzluk, anlaşılabilirlik hataları, ifade eksiklikleri, içerik hataları.
 - a- Aynı alansal olgu ya da nesnenin metin içerisinde değişik terimlerle adlandırılması.
 - b- Üretici firmanın özgün terminolojisinden kaynaklanan sorunlar.
- 2- Çevirmenin alan bilgisi yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar.
- 3- Metin uygunlaştırması.

Çeviri güçlükleri incelenirken, çevirmenin tutumu ve uygulanması gereken strateji de ele alınmaktadır. Bölümün sonunda çeviri güçlükleri konusunda genel bir değerlendirme yapılarak çeviri bölümlerinde okuyan öğrencilere uygun yöntemlerle teknik metinlerin çevirisinde kuramsal ve uygulamaya dönük bilgi verildiği takdirde, Almanca teknik metinlerin çevirisinde ortaya çıkan çeviri güçlükleri aşılabileceği belirtilmektedir.

Ayrıca, çeviride alımlayıcının önemi göz önünde bulundurulması ve bu bağlamda alan içi ve alan dışı iletişimdeki dilsel özelliklerin, çevirinin amacına ve erek okuyucunun bilgisine göre uyarlanması gerektiği ele alınmaktadır.

Çalışmanın beşinci bölümünde Türkiye’de çeviri eğitimi veren çeviri bölümleri kısaca tanıtılmaktadır. Çeviri eğitiminde uzmanlık dili derslerinin yeri ve önemi belirtilirken, mevcut çeviri bölümü ders programlarında yer alan uzmanlık dili dersleri anılmaktadır. Programlarda sosyal bilimler alanındaki uzmanlık dili derslerinin yoğun olduğu, buna karşın doğa bilimleri ve teknik alanlardaki uzmanlık dili derslerinin sadece birkaç çeviri bölümünde bulunduğu görülmektedir.

Çeviri piyasasında gereksinim duyulan uzmanlık dilleri, Austermühl’ün Almanya’da çeviri alanındaki gereksinimleri saptamak üzere yaptığı sormacanın verilerinden ortaya çıkan bilgiler doğrultusunda ele alınmaktadır. Bu doğrultuda, teknolojinin hızla ilerlemesi sonucunda giderek daha fazla teknik metin çevirisine gereksinim duyulduğunu söyleyebiliriz. Çeviri bölümlerinin ders programları ve çeviri piyasasında gerek duyulan uzmanlık dilleri arasında bir koşutluk sağlamak amacıyla, çeviri eğitimine ilişkin öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır. Gereksinim duyulan uzmanlık dilleri ve çeviri bölümü öğrencilerinin yeni bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanımı açısından eksikliklerini giderip, yeni teknolojileri çeviride en etkin biçimde kullanmalarını sağlayacak dersler önerilmiştir. Önerilen dersler 1. yıldan itibaren başlayıp birbirini tamamlayarak dört yıl boyunca sürecek en az ikişer kredilik dersler olarak düşünülmüştür.

KAYNAKÇA

- Anamur, Hasan (1997) “Yıldız Teknik Üniversitesi”, *Türkiye’de Çeviri Eğitimi: Nereden Nereye*, Derl.: Turgay Kurultay ve İlkur Birkandan (İstanbul: Sel Yayıncılık), ss. 157-158.
- Arntz, Reiner (Derl.) (1988), *Textlinguistik und Fachsprache*, Hildesheim: Olms Verlag.
- Arntz, Reiner ve Gisela Thome (Derl.) (1990), *Übersetzungswissenschaft. Ergebnisse und Perspektiven*, Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Austermühl, Frank (1998), “Übersetzungswissenschaft zwischen Fachkommunikation und interkulturellem Diskurs: eine prozeßorientierte Analyse übersetzerischen Handelns im Kontext eines medientechnischen Paradigmenwechsels”, *Doktora Tezi*, Rupecht-Karls Üniversitesi Filoloji Fakültesi, Heidelberg.
- Baumann, Klaus-Dieter ve Hartwig Kalverkämper (Derl.) (1992), *Kontrastive Fachsprachenforschung*, Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Baxmann-Krafft, E.-M. ve G. Herzog (1999), *Normen für Übersetzer und technische Autoren*, Berlin, Viyana, Zürih: Beuth Verlag GmbH.
- Beier, Rudolf (1979), “Zur Syntax in Fachtexten”, *Fachsprachen und Gemeinsprache*, Derl.: Wolfgang Mentrup (Düsseldorf: Pädagogischer Verlag Schwann), ss. 276-301.
- Braun, Peter (1987), *Tendenzen in der deutschen Gegenwartssprache: Sprachvarietäten* (2. değiştirilmiş ve geliştirilmiş Basım), Stuttgart-Berlin-Köln-Mainz: Verlag W. Kohlhammer.

Budin, Gerhard (1999), “Maschinelle Übersetzungen”, *Handbuch Translation* (2. gözden geçirilmiş Baskı), Derl.: Mary Snell-Hornby v.d. (Tübingen: Stauffenburg Verlag), ss. 387-391.

Bußmann, Hadumod (1983), *Lexikon der Sprachwissenschaft*, Stuttgart: Kröner Verlag.

Bühler, Hildegund (1988), “Übersetzungstyp und Übersetzungsprozeduren bei sogenannten Fachtexten”, *Textlinguistik und Fachsprache*, Derl.: Reiner Arntz (Hildesheim: Olms Verlag), ss. 281-297.

Dal, F. Mine (1998), “Schalten Sie nun Ihre grauen Gehirnzellen auf ‘speichern’ – oder: Textoptimierung und Übersetzen”, Derl. Aytakin Keskin, 6. *Germanistik Sempozyumu: Açılımlar, Olanaklar ve Ereklere*, ss. 77-104, Mersin: Me. Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Dal, F. Mine (1999), “Çeviribilim ve Anlaşılabilirlik Araştırmaları Açısından Buzdolabı Kullanma Kılavuzları”, *Doktora tezi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Drescher, Horst W. (Derl.) (1997), *Transfer: Übersetzen – Dolmetschen – Interkulturalität*, Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag.

Eruz, F. Sakine (2003), *Çeviriden Çeviribilime: Yüzyılımız Penceresinden Çeviribilimsel Gelişmelere Bir Bakış*, İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.

Fluck, Hans-Rüdiger (1985), *Fachsprachen: Einführung und Bibliographie* (3. güncellenmiş ve geliştirilmiş Basım), Tübingen: Francke Verlag.

Göpferich, Susanne (1992), “Eine pragmatische Typologie von Fachtextsorten der Naturwissenschaften und Technik”, *Kontrastive Fachsprachenforschung*, Derl.:

K.-D. Baumann ve H. Kalverkämper (Tübingen: Gunter Narr Verlag), ss. 190-210.

Göpferich, Susanne (1997), “Der Kommunikationsmittler im Wissenstransfer vom Fachmann zum Laien: Neue Aufgaben in der Übersetzerausbildung”, *Transfer: Übersetzen – Dolmetschen – Interkulturalität*, Derl.: Horst W. Drescher (Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag), ss. 153-174.

Göpferich, Susanne (1998), *Interkulturelles Technical Writing: Fachliches adressatengerecht vermitteln*, Tübingen: Gunter Narr Verlag.

Grosse, Siegfried ve Wolfgang Mentrup (Derl.) (1982), *Anweisungstexte*, Tübingen: Gunter Narr Verlag.

Günay, V. Doğan (2001), *Metin Bilgisi*, İstanbul: Multilingual Yayınevi.

Hieronymus (1963), “Brief an Pammachius”, *Das Problem des Übersetzens*, Derl. Hans J. Störig (Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft), ss. 1-13.

Hoffmann, Lothar (1976), *Kommunikationsmittel Fachsprache: Eine Einführung*, Berlin: Akademie Verlag.

Hohnhold, Ingo (1990), *Übersetzungsorientierte Terminologearbeit: Eine Grundlegung für Praktiker*, Stuttgart: InTra.

Holz-Mänttari, Justa (1984), “Sichtbarmachung und Beurteilung translatorischer Leistungen bei der Ausbildung von Berufstranslatoren”, *Die Theorie des Übersetzens und ihr Aufschlußwert für die Übersetzungs- und Dolmetschdidaktik*, Derl.: Wolfram Wilss ve Gisela Thome (Tübingen: Gunter Narr Verlag), ss. 176-185.

- Holz-Mänttari, Justa (1994), "Translatorisches Handeln – theoretisch fundierte Berufsprofile", *Übersetzungswissenschaft – eine Neuorientierung: zur Integrierung von Theorie und Praxis* (2. gözden geçirilmiş Baskı), Derl.: Mary Snell-Hornby (Tübingen ve Basel: Francke Verlag), ss. 348-374.
- Horn-Helf, Brigitte (1999), *Technisches Übersetzen in Theorie und Praxis*, Tübingen ve Basel: A. Francke Verlag.
- Hönig, Hans G. (1990), "Sagen, was man nicht weiss – wissen, was man nicht sagt", *Übersetzungswissenschaft; Ergebnisse und Perspektiven*, Derl.: Reiner Arntz ve Gisela Thome (Tübingen: Gunter Narr), ss. 152-161.
- Hönig, Hans G. (1992), "Çeviri, Çeviri Yapılarak Öğrenilmez: Çeviride Bir Ön Eğitimin Gerekliliğini Savunma" (Çev. Turgay Kurultay), *Metis Çeviri Sayı 19 1992 Bahar*, ss. 65-76.
- Hönig, Hans G. (1994), "Übersetzen zwischen Reflex und Reflexion – ein Modell der übersetzungsrelevanten Textanalyse", *Übersetzungswissenschaft – eine Neuorientierung: zur Integrierung von Theorie und Praxis* (2. gözden geçirilmiş Baskı), Derl.: Mary Snell-Hornby (Tübingen ve Basel: Francke Verlag), ss. 230-251.
- Hönig, Hans G. ve Paul Kußmaul (1996), *Strategie der Übersetzung: ein Lehr- und Arbeitsbuch* (4. Basım), Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Humboldt, Wilhelm von (1963), "Einleitung zu 'Agamemnon'", *Das Problem des Übersetzens*, Derl.: Hans J. Störig (Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft), ss. 71-96.

- Jumpelt, Rudolf Walter (1961), *Die Übersetzung naturwissenschaftlicher und technischer Literatur*, Berlin-Schöneberg: Langenscheidt KG.
- Koçak, Sevinç ve Kadriye Alkan (Derl.) (1999), *Türkçe Sözlük 2 K-Z* (Dil Derneği Yayınları: 9), Ankara: Kurtuluş Basımevi.
- Koller, Werner (1983), *Einführung in die Übersetzungswissenschaft* (2. geliştirilmiş Basım), Heidelberg: Quelle und Meyer Verlag.
- Koller, Werner (1992), *Einführung in die Übersetzungswissenschaft* (4. geliştirilmiş Basım), Heidelberg: Quelle und Meyer Verlag.
- König, Werner (1978), *dtv-Atlas zur deutschen Sprache*, München: Deutscher Taschenbuch Verlag.
- Königs, Frank G. (Derl.) (1989), *Übersetzungswissenschaft und Fremdsprachenunterricht: Neue Beiträge zu einem alten Thema*, München: Goethe-Institut.
- Krüger, Frank (1997), “Der Einfluß von Computer- und Kommunikationstechnologien auf das professionelle Übersetzen und Dolmetschen”, *Transfer: Übersetzen – Dolmetschen – Interkulturalität*, Derl.: Horst W. Drescher (Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag), ss. 243-262.
- Kupsch-Losereit, Sigrid (1997), “Übersetzen: ein integrativ-konstruktiver Verstehens- und Produktionsprozess”, *Transfer: Übersetzen – Dolmetschen – Interkulturalität*, Derl.: Horst W. Drescher (Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag), ss. 209-224.
- Kuran Burçoğlu, Nedret (1997), “Boğaziçi Üniversitesi”, *Türkiye’de Çeviri Eğitimi: Nereden Nereye*, Derl.: Turgay Kurultay ve İlknur Birkandan (İstanbul: Sel Yayıncılık), ss. 138-143.

Kurultay, Turgay (1997), “Neler Olmazsa Çeviri Eğitimi Olmaz?”, *Türkiye’de Çeviri Eğitimi: Nereden Nereye*, Derl.: Turgay Kurultay ve İlknur Birkandan (İstanbul: Sel Yayıncılık), ss. 23-30.

Kurultay, Turgay ve İlknur Birkandan (Derl.) (1997), *Türkiye’de Çeviri Eğitimi: Nereden Nereye*, İstanbul: Sel Yayıncılık.

Kurultay, Turgay (1998), “Çeviri Eğitimi Neden Farklı Bir Eğitimidir? Çeviri Bölümlerinin Programlarında Yöntem Derslerinin Gerekliliği ve Uygulanma Koşulları”, Derl.: Aytekin Keskin, *6. Germanistik Sempozyumu: Açılımlar, Olanaklar ve Erekler*, ss. 307-324, Mersin: Me. Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü.

Kußmaul, Paul (1997), “Empirische Untersuchung mentaler Prozesse bei der Translation: Ein kritischer Forschungsbericht”, *Transfer: Übersetzen – Dolmetschen – Interkulturalität*, Derl.: Horst W. Drescher (Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag), ss. 225-242.

Lauer, A. ve H. Gerzymisch-Arbogast vd. (Derl.) (1996), *Übersetzungswissenschaft im Umbruch*, Tübingen: Gunter Narr Verlag.

Luther, Martin (1963), “Sendbrief vom Dolmetschen”, *Das Problem des Übersetzens*, Derl.: Hans J. Störig (Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft), ss. 14-32.

Mentrup, Wolfgang (Derl.) (1979), *Fachsprachen und Gemeinsprache* (1. Basım), Dusseldorf: Pädagogischer Verlag Schwann.

- Möhn, D. ve R. Pelka (1984), *Fachsprachen: Eine Einführung*, Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Mutlu, Erol (1998), *İletişim Sözlüğü* (3. Basım), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Neubert, Albrecht (1981), “Pragmatische Aspekte der Übersetzung”, *Übersetzungswissenschaft*, Derl.: Wolfram Wilss (Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft), ss. 60-75.
- Neubert, Albrecht (1999), “Pragmatik”, *Handbuch Translation* (2. gözden geçirilmiş Baskı), Derl.: Mary Snell-Hornby v.d. (Tübingen: Stauffenburg Verlag), ss. 56-59.
- Nida, E. A. ve C. R. Taber (1969), *Theorie und Praxis des Übersetzens: unter besonderer Berücksichtigung der Bibelübersetzung*, Weltbund der Bibelgesellschaften.
- Nord, Christiane (1988), *Textanalyse und Übersetzen: theoretische Grundlagen, Methode und didaktische Anwendung einer übersetzungsrelevanten Textanalyse*, Heidelberg: Julius Groos Verlag.
- Nord, Christiane (1989), “Textanalyse und Übersetzungsauftrag”, *Übersetzungswissenschaft und Fremdsprachenunterricht: Neue Beiträge zu einem alten Thema*, Derl.: Frank G. Königs (München: Goethe-Institut), ss. 95-119.
- Özbalkan, Nuri (1997), *Almanca-Türkçe Teknik Terimler Sözlüğü* (7. Baskı), İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Reiß, Katharina (1993), *Texttyp und Übersetzungsmethode: Der operative Text* (3. değiştirilmemiş Basım), Heidelberg: Julius Groos Verlag.

- Reiß, K. ve H. J. Vermeer (1984), *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie* (1. Basım), Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Reiß, K. ve H. J. Vermeer (1991), *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie* (2. Basım), Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Schmid, Annemarie (1994), “Übersetzerausbildung und Übersetzeralltag”, *Übersetzungswissenschaft – eine Neuorientierung: zur Integrierung von Theorie und Praxis* (2. gözden geçirilmiş Baskı), Derl.: Mary Snell-Hornby (Tübingen ve Basel: Francke Verlag), ss. 375-390.
- Schmidt, Paul (1999), “Automatisches Übersetzen”, *Handbuch Translation* (2. gözden geçirilmiş Baskı), Derl.: Mary Snell-Hornby v.d. (Tübingen: Stauffenburg Verlag), ss. 133-137.
- Schmitt, Peter A. (1996), “Computereinsatz in der Translation”, *Übersetzungswissenschaft im Umbruch*, Derl.: A. Lauer, H. Gerzymisch-Arbogast vd. (Tübingen: Gunter Narr Verlag), ss. 1987-196.
- Schmitt, Peter A. (1999a), *Translation und Technik (Studien zur Translation; Band 6)*, Tübingen: Stauffenburg Verlag.
- Schmitt, Peter A. (1999b), “Berufsbild”, *Handbuch Translation* (2. gözden geçirilmiş Baskı), Derl.: Mary Snell-Hornby v.d. (Tübingen: Stauffenburg Verlag), ss. 01-05.
- Schmitt, Peter A. (1999c), “Marktsituation der Übersetzer”, *Handbuch Translation* (2. gözden geçirilmiş Baskı), Derl.: Mary Snell-Hornby v.d. (Tübingen: Stauffenburg Verlag), ss. 05-13.

- Schmitt, Peter A. (1999d), “Defekte im Ausgangstext”, *Handbuch Translation* (2. gözden geçirilmiş Baskı), Derl.: Mary Snell-Hornby v.d. (Tübingen: Stauffenburg Verlag), ss. 147-151.
- Schmitt, Peter A. (1999e), “Technical Writing und Übersetzen”, *Handbuch Translation* (2. gözden geçirilmiş Baskı), Derl.: Mary Snell-Hornby v.d. (Tübingen: Stauffenburg Verlag), ss. 154-160.
- Schmitt, Peter A. (1999f), “Hilfs- und Arbeitsmittel: Technische Arbeitsmittel”, *Handbuch Translation* (2. gözden geçirilmiş Baskı), Derl.: Mary Snell-Hornby v.d. (Tübingen: Stauffenburg Verlag), ss. 186-199.
- Schmitt, Peter A. (1999g), “Anleitungen/Benutzerhinweise”, *Handbuch Translation* (2. gözden geçirilmiş Baskı), Derl.: Mary Snell-Hornby v.d. (Tübingen: Stauffenburg Verlag), ss. 209-213.
- Schmitt, Peter A. (1999h), “Maßeinheiten”, *Handbuch Translation* (2. gözden geçirilmiş Baskı), Derl.: Mary Snell-Hornby v.d. (Tübingen: Stauffenburg Verlag), ss. 298-301.
- Schmitt, Peter A. (1999i), “Computereinsatz in der Ausbildung von Übersetzern und Dolmetschern”, *Handbuch Translation* (2. gözden geçirilmiş Baskı), Derl.: Mary Snell-Hornby v.d. (Tübingen: Stauffenburg Verlag), ss. 348-350.
- Schmitt, Peter A. (1999j), “Qualitätsmanagement”, *Handbuch Translation* (2. gözden geçirilmiş Baskı), Derl.: Mary Snell-Hornby v.d. (Tübingen: Stauffenburg Verlag), ss. 394-399.

- Schmitt, Peter A. (Derl.) (2000), *Paradigmenwechsel in der Translation*, Tübingen: Stauffenburg Verlag.
- Schwanke, Martina (1991), *Maschinelle Übersetzung: Ein Überblick über Theorie und Praxis*, Berlin-Heidelberg: Springer-Verlag.
- Snell-Hornby, Mary (Derl.) (1994), *Übersetzungswissenschaft – eine Neuorientierung: zur Integrierung von Theorie und Praxis* (2. gözden geçirilmiş Baskı), Tübingen ve Basel: Francke Verlag.
- Snell-Hornby, Mary (1999), “Hilfs- und Arbeitsmittel: Wörterbücher”, *Handbuch Translation* (2. gözden geçirilmiş Baskı), Derl.: Mary Snell-Hornby v.d. (Tübingen: Stauffenburg Verlag), ss. 181-184.
- Snell-Hornby, Mary v.d. (Derl.) (1999), *Handbuch Translation* (2. gözden geçirilmiş Baskı), Tübingen: Stauffenburg Verlag.
- Stolze, Radegundis (1994), *Übersetzungstheorien: Eine Einführung* (1. Basım), Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Stolze, Radegundis (1997), *Übersetzungstheorien: Eine Einführung* (2. geliştirilmiş Basım), Tübingen: GunterNarr Verlag.
- Stolze, Radegundis (1999), *Die Fachübersetzung: Eine Einführung*, Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Störig, Hans Joachim (Derl.) (1963), *Das Problem des Übersetzens*, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

Tratschitt, Dagmar (1982), "Über die Anleitung, Anweisungstexte verständlich abzufassen", *Anweisungstexte*, Derl.: S. Grosse, ve W. Mentrup (Tübingen: Gunter Narr Verlag), ss. 159-171.

Vermeer, Hans J. (1983), *Aufsätze zur Translationstheorie*, Heidelberg.

Wandruszka, Mario (1981), *Die Mehrsprachigkeit des Menschen*, Münih: Deutscher Taschenbuch Verlag.

Wilss, Wolfram (1977), *Übersetzungswissenschaft: Probleme und Methoden*, Stuttgart: Ernst Klett Verlag.

Wilss, Wolfram (Derl.) (1981), *Übersetzungswissenschaft*, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.

Wilss, Wolfram ve Gisela Thome (Derl.) (1984), *Die Theorie des Übersetzens und ihr Aufschlußwert für die Übersetzungs- und Dolmetschdidaktik*, Tübingen: Gunter Narr Verlag.

Wilss, Wolfram (1988), *Kognition und Übersetzen: Zur Theorie und Praxis der menschlichen und der maschinellen Übersetzung*, Tübingen: Max Niemeyer Verlag.

Zimmermann, Klaus (1978), *Erkundungen zur Texttypologie*, Tübingen: TBL Verlag
Gunter Narr.

ÇALIŞMADA KULLANILAN TERİMLER (TÜRKÇE-ALMANCA)

Açıklama	Paraphrasieren
Adaptasyon	Nachdichtung
Aktarım	Übertragung
Alan bilgisi	Fachwissen
Alan-dışı iletişim	Fachexterne Kommunikation
Alan-içi iletişim	Fachinterne Kommunikation
Alıcı	Empfänger
Almancaleştirici çeviri yöntemi	Verdeutschende Übersetzung (Luther)
amaç odaklı eylem	Zielorientierte Handlung
anlamsal denklik	Sinnadäquatheit
Anlaşılrlık araştırmaları	Verständlichkeitsforschung
Araçsal çeviri	Instrumentelle Übersetzung
Ardıl çeviri	Konsekutives Dolmetschen
Bağlam	Kontext
benzeştirici çeviri	assimilierende Übersetzung
biçimsel eşdeğerlik	stilistische Äquivalenz
biçimsel eşdeğerlik	formale Äquivalenz
biçimsel-estetik eşdeğerlik	formal-ästhetische Äquivalenz
Bilgi bir araya getirici metinler	wissenszusammenstellende Texte
Bilgi engeli	Informationsbarriere
Bilgilendirici metinler	informative Texte
Bilgisayar destekli çeviri	Computergestützte Übersetzung
bişsel dilbilim	kognitive Linguistik

Çeviri anlayışları	Übersetzungsansätze
Çeviri bellekleri	Translation memories
Çeviri edimsel eylem	Handlungsorientierte Übersetzung
Çeviri eğitimi	Übersetzerausbildung
Çeviri görevi	Übersetzungsauftrag
Çeviri görevini veren kişi	Auftraggeber
Çeviri güçlükleri	Übersetzungsschwierigkeiten
Çeviri işlemi	Übersetzungsverfahren
Çeviri kararları	Übersetzerische Entscheidungen
Çeviri kuramı	Übersetzungstheorie
Çeviri stratejisi	Übersetzungsstrategie
Çeviri süreci	Übersetzungsprozess
Çeviri tarihi	Geschichte der Übersetzung
Çeviri tipleri	Übersetzungstypen
Çeviri yöntemi	Übersetzungsmethode
Çeviribilim	Übersetzungswissenschaft
Çeviriye yönelik metin çözümlemesi	übersetzungsrelevante Textanalyse
Çeviriye yönelik terim çalışması	übersetzungsrelevante Terminologearbeit
Denklik	Adäquatheit
Devingen eşdeğerlik	dynamische Äquivalenz
Dikey bölümlenme	vertikale Schichtung
Dil çeşitleri/değişkeleri	Sprachvarietät
Dil dizgeleri	Sprachsysteme
Dil ve eylem engeli	Sprach- und Handlungsbarriere

Dilin dış biçimi	äußere Sprachform
dilin duyuşal, çağrışal ve göndergesel işlevi	Ausdruck, Appell, Darstellungsfunktion der Sprache
Dilmaç	Dolmetscher
Doğa Bilimleri ve Teknik alanlardaki metinler	Naturwiss. und technische Texte
Düzanlamsal eşdeğerlik	denotative Äquivalenz
Edimsel eşdeğerlik	Pragmatische Äquivalenz
Edimsel değişmezlik	Pragmatische Invarianz
Egzotikleştirici (yabancılaştırıcı) çeviri	Exotisierende Übersetzung
Eğitsel-öğretici metinler	didaktisch-instruktive Texte
Elektronik sözlük	Elektronisches Wörterbuch
Uygun çevrilebilirlik	Optimale Übersetzbarkeit
Erek dil	Zielsprache
Erek kültür	Zielkultur
Erek metin	Zieltext
Eşdeğerlik	Äquivalenz
Eşzamanlı çeviri	Simultandolmetschen
Eylem kuramı	Handlungstheorie
Eyleme yönlendiren metinler	Handlungsorientierte Texte
Filolojik çeviri	Philologische Übersetzung
Geleneksel çeviri anlayışı	Traditionelle Übersetzungsauffassung
Gelişmeye dönük güncelleştirici metinler	fortschrittsorientiert-aktualisierende T.
Göreceli ve kesin çevrilemezlik	relative und totale Nichtübersetzbarkeit
Hukuksal olarak standartlaşmış metinler	juristisch-normative Texte
İletişim aracı	Kommunikationsmittel

İletişim engeli	Kommunikationsbarriere
İletişimsel eylem	kommunikatives Handeln
İletişimsel işlev	Komunikative Funktion
İşlevine uygun	funktionsgerecht
İşlevsel çeviri kuramı	funktionale Übersetzungstheorie
İşveren	Auftraggeber
karşılaştırmalı dilbilim	kontrastive Linguistik
kavram	Begriff
kavram oluşumu	Begriffsbildung
kaynak dil	Ausgangssprache
kaynak metin	Ausgangstext
kısmi açıklama	Teilparaphrase
kısmi çevrilebilirlik	Teilübersetzbarkeit
kodlama ve kod açıklama	Decodierung und Encodierung
kültürel uzlaşımlar	kulturelle Konventionen
kültürlerarası iletişim	interkulturelle Kommunikation
kültürlerarası teknik yazı işleri	interkulturelle technische Redaktion
metin dilbilim	Textlinguistik
metin işleme programları	Textverarbeitungsprogramme
metin işlevi	Textfunktion
metin kurallarına uygun eşdeğerlik	textnormative Äquivalenz
metin pragmatığı	Textpragmatik
metin tasarımcısı	Textdesigner (Holz-Mänttari)
metin tasarımı	Textdesign
metin tipi	Texttyp

metin türü	Textsorte
metin türü uzlaşmaları	Textsortenkonventionen
metin üreticisi	Textproduzent
metin yüzeyi	Textebene
metin-içi etmenler	textinterne Faktoren
metinler arası bağdaşıklık	intertextuelle Kohärenz
Metnin uygunlaştırılması	Textoptimierung
norm	Norm
okunaklılık	Lesbarkeit
okunurluk	Leserlichkeit
ölçünlü dil	Gemeinsprache
paradigma değişimi	Paradigmenwechsel
paradigma füzyonunun	Paradigmenfusion
sadakat	Loyalität (Nord)
sadık çeviri	treue Übersetzung
Satır arası çeviri	interlineare Übersetzung
serbest çeviri	freie Übersetzung
skopos kuramı	Skopostheorie
Sosyal Bilimler alanındaki metinler	Sozialwissenschaftliche Texte
sözcüğü sözcüğüne çeviri	Wort-für-Wort-Übersetzung
Sözcüksel çeviri	Wörtliche Übersetzung
Sözdizim	Syntax
söz-eylem kuramı	Sprechakttheorie
isim	Benennung
teknik çeviri	technische Übersetzung

Teknik metinler	technische Texte
teknik redaktör	technischer Redakteur
terim	Termini, Fachwort
terimlerin değişmezliği	Invarianz der Fachwörter
terminoloji	Terminologie
Transkripsiyon	Transkription
Tümce	Satz
tümden açıklama	Totalparaphrase
Uygulamalı dilbilim	Angewandte Linguistik
Uzmanlık Dilleri	Fachsprachen
üretici-dönüşümsel dilbilgisi	Generative Transformationsgrammatik
Versiyon	Version
yabancılaştırıcı çeviri	verfremdende Übersetzung
yananlamsal eşdeğerlik	konnotative Äquivalenz
yapısalcı yaklaşım	Strukturalismus
yatay bölümlenme	horizontale Gliederung
yazınsal çeviri	literarische Übersetzung
yorumbilimsel çeviribilim	Hermeneutische Übersetzungswiss.
yönlendirici metinler	anweisende Texte
zorunlu açıklama	obligatorische Paraphrase
zorunlu olmayan açıklamalar	nicht-obligatorische Paraphrase